

อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ

นายบุญเชิด สุทัศนานนท์

ณ. วัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๔

บันทึกของศุภาสินี

หน้า

หน้า

อารัมภบท

ดิฉันและลูกขอกราบนมัสการ เจ้าพระคุณ สมเด็จพระสังฆราชอุฏฐายีมหาเถรที่ทรงพระเมตตา ประทานพระธรรมเทศนา ในสมัยสัตตมวารศพ และในสมัยบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจ ตลอดถึงเสด็จประทานเพลิงเผาศพคุณบุญเชิด สุทัศนานนท์

ดิฉันและลูก ขอกราบนมัสการ เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วาสนเถรที่กรุณาอนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง"บันทึกของศุภาสินี" เพื่อแจกในการฌาปนกิจศพ คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์

นอกจากนั้น ดิฉันและลูก ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแด่ทุกท่านที่กรุณาอนุเคราะห์ สงเคราะห์และให้เกียรติมาร่วมในการประชุม – เพลิงศพ คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์ในวันนี้ ทั้งนี้,ตลอดถึงทุกท่าน ที่ได้ร่วมบำเพ็ญกุศลนับแต่วันที่ คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์ถึงแก่กรรมเป็นต้นมาด้วย ดิฉันและลูกสำนึกในพระคุณเป็นล้นพ้น

เพราะฉะนั้น หากจะมีความบกพร่องด้วยประการใดก็ตาม ขอได้โปรดกรุณาให้อภัยแก่ดิฉันและลูกด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะกรุณา

หวล สุทัศนานนท์

และลูก

บริษัท ส.สำราญไทยแลน จำกัด

17 มิถุนายน 2514

ประวัติ
คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์

คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์เป็นบุตรคนสุดท้องของ นายฉุ่ง–นางบ๊วย สุทัศนานนท์ เกิดที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2461 มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 7 คนคือ

น.ส. แก้ว	สุทัศนานนท์	ถึงแก่กรรม
นายโพธิ์	สุทัศนานนท์	"
นางจำรัส	มหาสุขานนท์	
นายจ้อย	สุทัศนานนท์	ถึงแก่กรรม
น.ส. เจียม	สุทัศนานนท์	
น.ส. เฮียง	สุทัศนานนท์	ถึงแก่กรรม
นายบุญเชิด	สุทัศนานนท์	"

พ.ศ. 2486 คุณบุญเชิดได้แต่งงานกับดิฉัน (หวล พุกพูล) บุตรสาวของนายว่อน–นางหอม พุกพูล ก่อนแต่งงาน คุณบุญเชิดทำงานอยู่ที่ บริษัท นครไทย ในแผนกติดต่อและซื้อขายเครื่องก่อสร้าง ทำอยู่ประมาณ 10 ปี เมื่อมีบุตรสาวคนที่สี่ ดิฉันได้ขอร้องให้คุณบุญเชิดลาออกจากบริษัทที่ทำงานอยู่ เนื่องจากงานประดิษฐ์เครื่องทองลงหินซึ่งทำอยู่ทางบ้านมีมากขึ้น ได้ฝรั่งมาช่วยออกแบบเครื่องใช้บนโต๊ะอาหารให้ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกิจการใหญ่ดังท่านเห็นในปัจจุบันนี้ ก่อนที่คุณบุญเชิดจะลาออกจากบริษัท นครไทย ได้ปรารภกับดิฉันว่า รู้สึกเสียดายเพราะทำมาหลายปี คุณบุญเชิดคิดอยู่หลายวันจึงตัดสินใจลาออก

นายห้างบริษัท นครไทยบอกกับคุณบุญเชิดว่า ถ้าขัดข้องเรื่องทุน

ที่จะดำเนินงาน ยินดีจะให้ความช่วยเหลือ

คุณบุญเชิดและดิฉันปลื้มใจและขอบพระคุณเป็นอย่างมาก แต่ทุนรอนที่เราช่วยกันสะสมไว้พอเลี้ยงตัว จึงไม่ได้ไปรบกวนท่าน

ดิฉันแต่งงานอยู่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากของคุณบุญเชิดมาเป็นเวลา 28 ปี มีบุตรสาวด้วยกัน 4 คน คือ

น.ส. สุจิตรา สุทัศนานนท์

น.ส. สุมาลี สุทัศนานนท์

น.ส. สุนันทา สุทัศนานนท์

น.ส. สุพัตรา สุทัศนานนท์

ในปลายปี 2513 ต้นปี 2514 คุณบุญเชิดได้รับหมั้นบุตรสาวคนโตและคนที่สอง เป็นช่วงเวลาที่คุณบุญเชิดห่วงลูกทั้งสองมาก เพราะก่อนกำหนดจะแต่งงานบุตรสาวคนโตคือสุจิตรา คุณบุญเชิดต้องเข้าโรงพยาบาล รับการผ่าตัดอีก ก่อนหน้าที่จะเข้าโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายนี้ ได้ปรารภกับดิฉันว่า ถ้าจะตายก็ขอให้ทำหน้าที่พ่อให้สมบูรณ์เสียก่อน คุณบุญเชิดคงจะหมายถึงว่า ขอให้ได้อยู่แต่งงานลูกก่อนนั่นเอง คุณบุญเชิดมักจะน้ำตาไหลเสมอเมื่อพูดถึงเรื่องนี้ดิฉันสงสารคุณบุญเชิดเป็นที่สุด แต่ก็ไม่สามารถจะช่วยอะไรได้

ปกติ คุณบุญเชิดเป็นคนอารมณ์ดีอยู่ตลอดเวลา ทุกครั้งที่คุณบุญเชิดรับการผ่าตัด ดิฉันมีความมั่นใจว่าคุณบุญเชิดจะต้องหาย แต่คุณบุญเชิดรู้ตัวเองดีว่าการป่วยไข้ครั้งนี้หนักมาก ก่อนเข้าโรงพยาบาลได้เขียนบันทึกในสมุดส่วนตัวสั่งเสียไว้ทุกอย่าง รวมทั้งกิจการทางร้านด้วย เหมือนจะเป็นลางสังหรณ์ คุณบุญเชิดให้ดิฉันนำรูปของคุณบุญเชิดเองและรูปเมื่อคราวเราแต่งงานกันไปขยายให้ใหญ่ ดิฉันถามว่าจะขยายไปทำไม คุณบุญเชิดก็ยิ้มและตอบว่า "เอาไว้ให้ลูก

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

พระพุทธวชิรมงกุฎ

ที่

ขอประทานพระอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราช

สร้าง

เป็นพระประธานในอุโบสถ

วัดนิลราษฎร์ศรัทธาบำรุง(วัดบางใหญ่)

จังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่ ๒/๒๔๖๓

ขอถวายพระนามพระพุทธปฏิมา หน้าตักสองศอกคืบ ซึ่งพระครูปลัดสุวัฒนมงคล กับทายกบุญเชิด นางหวน สุทัศนานนท์ มีศรัทธาร่วมกันสร้าง ถวายเป็นพระประธานในอุโบสถ วัดทางใหญ่ สิงหรัตนะเชิงเลน ว่า

๏ พระพุทธวิชิตมารโมลีโลก ประทานศุภโชคสวัสดิ์ นรสีห์-ธรรมบพิตร ฯ

วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๖๓

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

วชิรญาณวโรรส

เฝ้าสมเด็จพระสังฆราชที่พระตำหนัก วัดมกุฏกษัตริยาราม

ในโอกาส

ถวายทุนสร้างพระประธาน วัดนีลราษฎร์ศรัทธาบำรุง

ดูเล่น"

คุณบุญเชิดเป็นคนละเอียดรอบคอบและมีเหตุผล เกรงดิฉันจะลำบากเมื่อเธอสิ้นชีวิตลง จึงฝากให้ท่านพระครูปลัดสุวัฒนมงคล (ประจวบ)วัดศรีรัตนาราม ระยองและท่านมหาบุญธรรม ท่านพระครูพิมลสรภาณวัดมกุฏกษัตริยารามเป็นธุระช่วยจัดการเรื่องศพไว้ก่อนตาย คุณบุญเชิดอุปสมบทในสำนักวัด–สัมพันธวงศ์(วัดเกาะ) สมัยท่านเจ้าคุณพระมหารัชชมังคลาจารย์ ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระรัชชมงคลมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านพระครูวินัยธรเฟื่อง ญาณปปทีโป วัดสัมพันธวงศ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ท่านพระครูธรรมสารวิจิตร–ป.ป.กรีเมธ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ คุณบุญเชิดได้มีโอกาสสนองพระเดชพระคุณอุปัชฌาย์ อาจารย์ด้วยดีเสมอมา เป็นต้นว่า สมทบทุนสร้างโบสถ์ที่วัด สารนาถธรรมาราม ที่ท่านเจ้าคุณอุปัชฌาย์ไปสร้างไว้บ้างสมทบทุนสร้างพระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์บ้าง ช่วยซ่อมแซมทาสีกุฏิท่านพระครูอาจารย์ที่วัดสัมพันธวงศ์บ้าง เมื่อสิ้นบุญท่านเจ้าคุณอุปัชฌาย์ ท่านพระครูอาจารย์ก็เป็นธุระช่วยเหลือด้วยดี – สนับสนุนเกื้อกูลให้ท่านพระครูปลัดสุวัฒนมงคลซึ่งเป็นศิษย์ร่วมอุปัชฌาย์อาจารย์ให้อยู่ช่วยทำกิจการพระศาสนาตลอดมาจนบัดนี้ แม้เมื่อได้ทราบว่าสมเด็จพระสังฆราช มีพระบัญชาให้ท่านพระครูปลัดสุวัฒนมงคลไปช่วยทำกิจพระศาสนาที่ วัดศรีรัตนาราม ก็ตามไปสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุง บวชหลานชายก็ให้ไปอยู่ด้วย ช่วยบริจาคทุนสร้างฌาปนสถานถาวรและการอื่นอีกเป็นอันมาก ตั้งใจไว้ว่า ถ้าทุเลาก็จะหาโอกาสไปพักผ่อนร่างกายที่วัดศรีรัตนาราม ระยอง แต่ก็ไม่สมความตั้งใจเพราะโรคภัยของคุณบุญเชิดไม่เปิดโอกาสให้เลย

เมื่อคราวทำบุญวันประสูติครบ 6 รอบของสมเด็จพระสังฆราช วันที่ 16 มกราคม 2513 คุณบุญเชิดได้บริจาคทุนสร้างพระพุทธรูปแบบพระพุทธวชิร

มงกุฎ หน้าพระเพลากว้าง 2 ศอกคืบ 1 องค์ ทรงรับไว้ให้ร่วมในพิธีสร้างพระพุทธรูปที่คณะศิษยานุศิษย์สร้างถวาย ให้เป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ด้วย ทรงเป็นองค์ประธานในการหล่อ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อหล่อเรียบร้อยแล้ว โปรดประทานพระนาม ทรงเบิกพระเนตร ทรงเจิมด้วยพระองค์เองก่อนที่จะอัญเชิญไปประดิษฐาน เป็นพระประธานในอุโบสถวัดนีลราษฎร์ศรัทธาบำรุง (วัดบางใหญ่) จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากนี้ คุณบุญเชิดยังได้ขอประทานพระอนุญาตสร้างพระพุทธรูปแบบพระพุทธวชิรมงกุฎ ขนาด 9 นิ้ว ไว้บูชาที่บ้านขึ้นอีก 1 องค์ พร้อมทั้งสร้างพระร่วงหลังฉัตรเนื้อโลหะถวายวัดนีลราษฎร์ศรัทธาบำรุงและวัดตรีรัตนารามอีกวัดละ 5,000 องค์ ทั้งนี้เพื่อให้วัดได้สมนาคุณแก่ผู้บริจาคทุนสร้างอุโบสถวัดนีลราษฎร์ศรัทธาบำรุง และฌาปนสถานวัดตรีรัตนารามที่กำลังก่อสร้างอีกส่วนหนึ่งด้วย การสร้างพระพุทธรูปครั้งนี้ยังความปีติยินดีแก่คุณบุญเชิดเป็นอย่างยิ่ง

การบุญการกุศลที่คุณบุญเชิดปรารภว่าจะทำเมื่อก่อนถึงแก่กรรมนั้น เป็นต้นว่าจะบริจาคเงินบำรุงโรงพยาบาลหรือการฉลองอุโบสถ ฉลองพระประธานที่สร้างไว้ อย่างไรก็ตาม แม้นผู้ปรารภ ผู้สร้างจะถึงแก่กรรมไปแล้ว ดิฉันก็ตั้งใจจะจัดให้มีการฉลองพระประธานหลังจากอุโบสถได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วตามเจตน์จำนงของคุณบุญเชิดทุกอย่างทุกประการ

คุณบุญเชิดป่วยรวมเป็นเวลาถึง 9 ปี ระยะแรกมีอาการเมื่อยหลัง ให้หมอจีนรักษาก็ทุเลาชั่วระยะเวลาหนึ่ง ต่อมานอกจากจะมีอาการเมื่อยหลังแล้ว ก็มีอาการอย่างอื่นแทรกขึ้นมาอีก เช่น เป็นไข้ ท้องอืด ท้องเสีย คุณบุญเชิดได้รับการตรวจรักษาจากนายแพทย์มาลา ศีตะจิตร พบว่าเป็นมะเร็งที่ลำไส้ คุณบุญเชิดได้รับการรักษาและผ่าตัดครั้งแรกจากศาสตราจารย์นายแพทย์

บุคคลในครอบครัวคุณบุญเชิด สุทัศนวานนท์ วันหมั้น สุจิตรา

คืนวันบรรจุศพคุณบุญเชิด แม่และลูก ๆ

สมเด็จพระสังฆราช ประทานพระธรรมเทศนา ในสมัยสัตตมวารศพ
ที่ ศาลาลิ่วเฉลิมวงศ์ วัดมกุฏกษัตริยาราม

สองท่าน ที่ คุณบุญเชิด ฝากให้ช่วยเป็นธุระในการศพ
พระมหาบุญธรรม ปุญญมโย วัดมกุฏกษัตริยาราม พระครูปลัดสุวัฒนมงคล วัดศรีรัตนาราม

อุดม โปษะกฤษณะ จากนั้น คุณบุญเชิดก็มีสุขภาพแข็งแรงมาตลอด 6 ปีหลังจากนั้นอาการก็กำเริบขึ้นอีก พอดีกับศาสตราจารย์นายแพทย์ อุดม โปษะกฤษณะจะต้องเดินทางไปต่างประเทศ นายแพทย์เกษม ลิ่มวงศ์ จึงรับหน้าที่ทำการผ่าตัดแทน ซึ่งเป็นทางเดียวที่จะช่วยชีวิตคุณบุญเชิดไว้ได้ ขณะนั้น ระยะสองสามปีต่อมา คุณบุญเชิดต้องเข้าโรงพยาบาลผ่าตัดอยู่ประจำ รวมการผ่าตัดทั้งหมดถึง 9 ครั้ง จึงถึงแก่กรรม

การสูญเสียคุณบุญเชิดครั้งนี้ เป็นการสูญเสียที่ดิฉันไม่อาจจะกล่าวได้ว่า ดิฉันเสียใจเพียงไร ดิฉันจึงใช้ความพยายามที่จะสนองพระคุณของคุณบุญเชิดที่มีต่อดิฉัน เท่าที่ดิฉันจะทำได้ด้วยตนเอง ดิฉันตั้งใจที่จะเขียนประวัติของ–คุณบุญเชิดด้วยความรู้สึกที่เกิดขึ้นเพราะความอาลัย ซึ่งอาจจะผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องไปบ้าง ก็ขอได้โปรดกรุณาอภัยแก่ดิฉันด้วย ขออำนาจพระรัตนตรัยและกุศลกรรมทั้งหลายที่คุณบุญเชิดและดิฉันร่วมกันบำเพ็ญมาแล้วด้วยดี จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณบุญเชิดประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพ จงทุกประการ.

หวล สุทัศนานนท์

อุทิศกถา

พี่เชิดตาย ผู้สำนึกในความดีของพี่ ย่อมอาลัย เสียดาย ไม่อยากจะให้พี่ตาย แต่ก็ไม่มีใครสามารถต้านทาน ขัดขวาง "ความตาย" ของพี่ไว้ได้ทั้ง ๆ ที่ใครต่อใครก็ทราบดีว่าสิ่งสุดท้ายในชีวิตของคนทุกคนคือความตาย

ผลของความดี ที่พี่ทำไว้แก่คนที่เกี่ยวข้อง เตือนใจให้เขาเหล่านั้นต้องระลึกถึง รวมทั้งอาตมาภาพด้วยผู้หนึ่ง ที่พลอยวิตกกังวล ห่วงใย สลดใจ อาลัยเสียดายไปด้วย พี่เชิด พี่หวล สุทัศนานนท์มีอุปการคุณต่ออาตมาภาพ–มากมาย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอยู่ตลอดเวลา

ระหว่างเข้าพรรษาปี พ.ศ. 2511 ก่อนที่พี่จะเข้าห้องผ่าตัดเป็นครั้งที่ 2 ที่โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน พี่สั่งให้พี่รัญจวนโทรศัพท์ทางไกลไประยอง สั่งให้บอกว่าจะผ่าตัดแต่ไม่ให้เป็นห่วงและไม่ต้องมา ทราบแล้วก็อดเป็นห่วงไม่ได้ เช่ารถมาในวันนั้น ถึงโรงพยาบาล 2 ทุ่มเศษ พี่ยังไม่ฟื้นจากสลบ สมพรขออนุญาตหมอพาเข้าไปเยี่ยมในห้องพักฉุกเฉินหลังจากการผ่าตัด พี่ฟื้นพอดี ลืมตาดูพร้อมทั้งยกมือไหว้ ถามได้คำหนึ่งว่า "ท่านมาเมื่อไร" แล้วก็หลับต่อไปอีก เพราะยังไม่หมดฤทธิ์ยาสลบ จากนั้นพี่ก็ผ่าตัดซ้ำ ๆ อยู่ จาก 2 เป็น 3 เป็น 4 จนที่สุดถึงครั้งที่ 9 ซึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ครั้งนี้พี่สั่งสมพรให้โทรเลขถึงว่า "ถ้าตายให้รีบโทรเลขให้อาตมาภาพทราบก่อนอื่น" หลายต่อหลายครั้งที่มาพบกัน พี่ปรารภเรื่องการตายของตนเองให้ฟังเสมอ ฝากให้ช่วยเป็นธุระเรื่องการศพ พี่คงเป็นห่วงพี่หวลและลูก ๆ เพราะเป็นหญิงทั้งหมด หากต้องประสบกับความวิบัติพลัดพรากเพราะการตายของพี่ จะพากันทุกข์โศกเดือดร้อน คิดและทำอะไรไม่ถูก เพราะสิ้นกำลังใจ พี่จึงตัดสินใจฝากผีไว้กับพระ –

ก่อนที่ตัวจะตาย

พระที่พี่ฝากผีมีอีกท่านหนึ่งคือ พระมหาบุญธรรม ปัญญูมโย วัดมกุฏกษัตริยาราม เพราะพี่ประสงค์จะอยู่วัดมกุฏฯ จึงต้องแนะนำให้รู้จักกันเผื่อฉุกเฉิน พี่จองกระทั่งซองบรรจุศพ ของผมซองไหน พี่พูดทีเล่นทีจริง แต่ใครจะรู้ถึงส่วนลึกของหัวใจว่าพี่คิดอย่างไร คนที่ไม่ทราบเรื่องก็ไม่อาจเข้าใจถึงเจตนาของพี่ อาตมาภาพและพระมหาบุญธรรม ปฏิบัติตามเจตน์จำนงของพี่โดยลำดับมา ตั้งแต่วันที่พี่จากไป มีบางอย่างที่ไม่อาจปฏิบัติตามได้ เพราะเหตุผลและสิ่งแวดล้อมบางประการ หวังว่าพี่คงอภัยและเข้าใจในความปรารถนาดี – ของพวกเราทุกคนที่อยู่ภายหลังด้วย

จริงอยู่ พี่อาจคิดว่า "เสบียงบุญที่พี่ตระเตรียมไว้เดินทางไปภพหน้านั้นมีเหลือเฟือ พี่ไม่ห่วงว่าเมื่อพี่ตายแล้ว ใครจะทำให้หรือไม่ทำให้ ทิพยสมบัติของพี่ที่มีอยู่ก็พอที่จะเสวยสุขสมบัติได้นานเท่านาน" พี่อาจจะคิดถูก แต่เมื่อใคร่ครวญดูแล้วก็ทำให้เชื่อว่า พี่หวลและลูก ๆ ของพี่ คงจะไม่ยินดีปรีดาในโลกียสมบัติที่พี่สะสมไว้ด้วยหยาดเหงื่อแรงงานเพื่อเมียเพื่อลูกมากกว่าอยากจะให้พี่จากไปโดยไม่มีวันกลับเช่นนี้ หากเอาทรัพย์สมบัติที่พี่ทำไว้ ให้แลกกับชีวิตของพี่คืนมาได้ อาตมาภาพเชื่อว่าพี่หวลและลูก ๆ ต้องทำด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง เมื่อไม่มีทางเลือก ไหน ๆ พี่ก็จากไปแล้วอย่างไม่มีโอกาสจะกลับมาอีกในชาตินี้ ทางใดที่จักเป็นการสนองพระคุณของพี่ได้ พี่หวลและลูก ๆ ตลอดถึงอาตมาภาพก็พร้อมที่จะทำให้ด้วยความเต็มใจ

ขอวิญญาณของพี่จงรับทราบ จงอนุโมทนาในปัตติทานมัยกุศล ที่ญาติมิตรทุกคนตั้งใจบำเพ็ญอุทิศให้พี่ และจงปกป้องคุ้มครองรักษาให้พี่หวลพร้อมทั้งลูก ๆ ของพี่ให้ปลอดภัย ดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยความสุขสันติตลอดไป

วันที่ 17 มิถุนายน 2514 สรีรร่างกายของพี่ ก็จักแปรสภาพสูญหายกลายเป็นเถ้าถ่านถมแผ่นดินเพราะแรงเพลิง แต่พระคุณของพี่ที่มีต่ออาตมาภาพและทุก ๆ คน จะยังคงอยู่ในจิตใจของพวกเราตลอดไปชั่วชีวิตนี้ ขอวิญญาณของพี่จงเป็นสุขสวัสดีในภพที่พี่อุบัติเช่นเดียวกัน เนื่องจากพี่มีอัธยาศัยตรงไปตรงมา รักระเบียบขนบธรรมเนียมประเพณีทางพระพุทธศาสนาในทางที่ถูกที่ควรโดยตลอดมา อาตมาภาพจึงกราบเรียนขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ - เรื่อง "บันทึกของศุภาสินี" เป็นบรรณาการเนื่องในงานฌาปนกิจศพ จากเจ้าพระคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วาสนเถร วัดราชบพิธ หวังว่าคงจะเป็นที่สบอัธยาศัยของพี่และอำนวยประโยชน์แก่ญาติมิตรพวกพ้องของพี่ ที่ได้รับไปอ่านตามควร ทั้งเป็นโอกาสสุดท้ายที่ญาติมิตรพวกพ้องของพี่จะมีโอกาสมาประชุม - เพื่อแสดงความอาลัยต่อพี่โดยพร้อมเพรียงกันเช่นนี้ พี่หวลและลูก ๆ พร้อมกับอาตมาภาพจึงถือโอกาสขอบพระคุณ ขอบคุณ แด่ทุกท่านที่มีน้ำใจไมตรีต่อพี่ แทนพี่ ด้วยสำนึกในพระคุณเป็นอย่างสูง.

พระครูปลัดสุวัฒนมงคล นนฺทปญฺโญ

วัดศรีรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

12 พฤษภาคม 2514

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺ ติ

บัดนี้ จะแสดงธรรมเทศนาในธรรมตากถา ประดับปัญญาบารมีอนุรูปแก่กุศลจริยาพิธีทักขิณานุปทานกิจ ซึ่งท่านเจ้าภาพผู้เป็นภริยาและธิดาบำเพ็ญอุทิศแด่ คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์ เป็นส่วนอปจายนธรรม บูชาพิธีธรรมบรรณาการ ในสัตตมวารสมัยครบ 7 วัน นับแต่วันถึงแก่กรรมมา เป็นบุรพภาคแห่งการบรรจุศพ ในวันนี้ ด้วยความรัก ความนับถือ อาลัย เสียดาย ตามวิสัยของสัปบุรุษผู้นับถือพระพุทธศาสนา อนุวัติตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้า ที่ตรัสแก่ พระเจ้าพิมพิสารมคธราชว่า

เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ

บัณฑิตมาหวนระลึกถึงอุปการคุณของท่านที่ได้ทำไว้แก่ตนในหนหลัง จึงบำเพ็ญทักขิณาคือบุญกุศลอันเป็นปัจจัยแห่งความสุข เพื่อท่านผู้ดับขันธ์ล่วงลับไปแล้วดังนี้

เพราะบุญกุศลย่อมเป็นปัจจัยแห่งความสุขแก่ผู้บำเพ็ญเองด้วย แก่ท่านผู้อนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นทำแล้วอุทิศให้ด้วย สมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงสอนให้บำเพ็ญอุทิศแก่ท่านผู้เป็นที่รัก หรือที่นับถือซึ่งดับขันธ์ล่วงลับไปแล้ว ผู้ทำบุญอุทิศแล้วย่อมได้ความสบายใจว่า เราได้สนองคุณความดีของท่านแล้วได้เพิ่มบุญอันเป็นปัจจัยแห่งความสุขแก่ท่านโดยควรแก่ฐานะในสัมปรายภพแล้ว ฝ่ายผู้ดับขันธ์ล่วงลับไปแล้ว เมื่อได้ทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งว่า ผู้ที่รักตนและเคารพนับถือตน ได้บำเพ็ญกุศลอันเป็นปัจจัยแห่งความสุขอุทิศให้ ก็ย่อมปลื้มใจ–

นั้นผู้นี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้เลย ความเกิดและความดับคู่นี้ย่อมมีเสมอภาค เสมอหน้ากันทั้งหมด ไม่ลำเอียง เลือกที่รัก ผลักที่ชัง เมื่อเบื้องต้นปรากฏ เบื้องปลายก็ต้องหายไป หมดไป จะต่างกันก็แต่เพียงระยะกาลคือเร็วหรือช้า หากเป็นคนมีข้อที่ต่างกันก็คือในระหว่างที่มีชีวิตเป็นอยู่ เป็นผู้มีคุณความดี มีประโยชน์ หรือไม่มีคุณความดี ไม่มีประโยชน์เท่านั้น นอกจากนั้นเข้าในลักษณะเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเหมือนกันหมด ดวงตาคือปัญญาที่เล็งเห็นคติธรรมดาตามความเป็นจริงว่าสิ่งทั้งปวงมีความเกิดและความดับเป็นคู่กันจนแจ่มแจ้งแก่จิตดีแล้ว ย่อมนำผู้รู้เห็นให้มีความโปร่งใจ มีสงบเย็น ไม่ต้องทุกข์ร้อนเพราะเหตุฝืนกระแสธรรมดา แม้จะมีเหตุการณ์ซึ่งเป็นอิฏฐารมณ์ คือที่น่าปรารถนาก็ตาม เป็นส่วนอนิฏฐารมณ์คือส่วนที่ไม่น่าปรารถนาก็ตาม มาประจวบ ผู้มีความรู้เห็นคติธรรมดาชัดแจ้ง ย่อมมีจิตใจคงที่ ไม่แปรปรวนไปตามอารมณ์ ถือเรื่องนั้น ๆ ด้วยปลงใจเสียว่าเมื่อเราได้กระทำสมควรแก่หน้าที่เต็มตามสติปัญญาแล้ว ก็เป็นที่พอใจ เพราะไม่มีอะไรบกพร่องที่น่าจะต้องเสียใจ ความปลงใจได้อย่างนี้ เป็นเครื่องปลดเปลื้องความทุกข์ ความอึดอัดใจ ความเสียใจเสียได้ เป็นการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกทางของพระพุทธศาสนา ดังความรู้เห็นตามเป็นจริง ของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อได้ฟังธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ปฐมเทศนาที่พระบรมศาสดาทรงแสดงอริยสัจจ์ คือ ทุกข์ สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธ ความดับทุกข์ มรรคคือข้อปฏิบัตินำไปสู่ความดับทุกข์แล้ว ท่านเปล่งอุทานวาจาว่า "ยงฺกิญฺจ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ" ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นล้วนมีความดับเป็นธรรมดาดังนี้ เมื่อท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม จนถึงเปล่งอุทานวาจาแสดงความรู้เห็นตามเป็นจริงของท่านเหล่านั้น พระบรมศาสดาจึงทรงเปล่งอุทานว่า "อญฺญาสิ วต โภ อญฺญาสิ วต โภ" แปลว่า

"โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ"คือรู้จักคติธรรมดาของสังขารที่มีเกิดและดับเป็นธรรมดา ไม่มีทางหลีกเลี่ยง จะดับเร็วหรือช้า ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยที่เลี้ยงรักษา เมื่อสิ้นเหตุ สิ้นปัจจัยก็ดับ ถ้าเหตุปัจจัยยังอยู่ ยังเลี้ยงอยู่ก็ไม่ดับ เราทุกคนที่มานั่ง มาเยี่ยมอยู่ที่นี่ ก็ตกอยู่ในกระแสธรรมดาที่เกิดและดับเหมือนกัน ผู้ที่มารู้คติธรรมดาแจ้งชัดอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ประมาทมัวเมาในชีวิตและสิ่งทั้งหลายทั้งปวง รักษาจิตใจของตนให้สะอาดผ่องใส ไม่ประมาท กระทำแต่กรรมดี ที่เป็นบุญเป็นกุศล เป็นประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ไม่มีบาปอกุศล ใจก็สบาย หากจะมีโรคภัยไข้เจ็บขึ้นปัจจุบันทันด่วน เมื่อหมดหนทางที่จะเยียวยาแก้ไข ก็ไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัย เมื่อรู้ว่าเกิดและดับ–เป็นคู่กัน ถึงแม้เราดับไปแต่กุศลกรรมของเรามีมาก เราก็ต้องไปดี สรีระนี้มันใช้การไม่ได้แล้วมีเป็นโทษเป็นทุกข์แล้วก็ต้องทิ้งเสีย ถ้าเป็นกิเลสสาสวะ หมดอุปาทานความยึดถือเบญจขันธ์คือเห็นจริงตามเป็นจริงว่า เกิดและดับเป็นคู่กันแล้ว ทำลายอวิชาคือความไม่รู้อริยสัจจ์ให้หมดไป เกิดวิชาความรู้จริงเห็นจริงขึ้นก็เห็นว่า ความดับเบญจขันธ์ก็คือความดับทุกข์นั่นเอง เมื่อดับสิ้นเชิงหมดเหตุปัจจัยคือกรรม วิบากของกรรมแล้ว เหตุที่จะต้องเวียนเกิดเวียนตาย ต้องทุกข์ต่อไปก็ไม่มี ท่านผู้รู้เห็นตามเป็นจริงเช่นนี้ ไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัย คือไม่กลัวตายหากว่ายังจะมีอาลัยเสียดาย ยังตัดอาลัยไม่ขาด ถ้าเมื่อวาระที่ใกล้จะดับขันธ์ก็รู้เท่ารู้ทันว่า สังขารนี้ทรุดโทรมหมดเหตุปัจจัยแล้ว อาศัยไม่ได้แล้ว ทิ้งดีกว่า – แล้วก็ปลงใจยอมทิ้งมันเสีย ถ้ายังมีกุศลกรรมให้เป็นเหตุที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ – และตายต่อไปอีก กุศลนั้นก็จะส่งให้เกิดดี เกิดพบพระพุทธศาสนา ได้ฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่หลงมัวเมายึดถือสังขาร แต่เป็นผู้อาศัยสังขารบำเพ็ญเพียร เพื่อทำจิตให้บริสุทธิ์สะอาด ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง จัด

คุณความดีไม่ดับ ย่อมเป็นของผู้ทำไว้เสมอไป และยังเตือนใจของผู้ที่พบปะและนับถือ ให้คิดอาลัยเสียดาย คิดถึงแล้วมาทำบุญกุศลอุทิศให้ แสดงให้เห็นว่าความดีไม่ตาย ผู้ฉลาดจึงทำแต่ความดี อันเป็นของไม่ตายและเป็นสมบัติของตัวข้ามชาติข้ามภพไปเสมอ จัดว่าเป็นผู้ไม่ประมาทตามคำสอนของพระบรมศาสดาท่านตรัสว่า "อปฺปมาโท อมตํ ปทํ"–ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ไม่ประมาทคือไม่ลืมตัวว่าสังขารร่างกาย ชีวิตของเรานี้มีเกิดเป็นเบื้องต้น มีแปรปรวนในท่ามกลาง มีดับในที่สุด แล้วดำรงตนในธรรมสุจริต เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ชำระจิตใจของตนให้สะอาดผ่องใส ห่างไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง นึกถึงกรรมของตน เห็นตัวมีแต่กรรมดีเท่านั้น ก็ย่อมเบาใจ สบายใจ ชื่นใจถ้าจะถึงความแตกดับก็ไม่หวาดหวั่น เพราะรู้ว่าถึงเราละสรีระอันใช้ไม่ได้นี้ไป – เรายังจะต้องเกิดอีก เราก็เกิดดี เพราะมีบุญกุศลเป็นทางดำเนินไปเพื่อเกิดดี มีความอุ่นใจ ไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัย ความไม่กลัวตายนั้นเป็นเหตุให้จิตใจสงบระงับผ่องใส กลัวก็ตาย ไม่กลัวก็ตาย ถ้าไม่กลัวแล้วเตรียมพร้อมที่จะตาย ก็ไม่เดือดร้อน สร้างบุญ สร้างกุศลไว้พร้อม เพื่อเป็นผู้ไปดี เมื่อมามาดี เกิดดีสมบูรณ์ทุกอย่าง และสร้างเหตุปัจจัยเป็นผู้ไปดีอีก ก็จัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎธรรมดาของสังขาร ที่มีเกิดดับเป็นธรรมดา

อิมินา ปุญฺญกมฺเมน ขอกุศลบุญราศรีทักขิณานุปทานกิจ ที่ท่านเจ้าภาพพร้อมด้วยบุตรและญาติมิตร บำเพ็ญอุทิศด้วยความรัก ความนับถือและความอาลัยเสียดายนี้ จงเป็นประโยคสมบัติ ปัตติทานมัย เป็นอุปถัมภกปัจจัยอำนวยอิฏฐวิบากสมบัติ มนุญผลอันเป็นที่เจริญใจแก่ คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์ โดยควรแก่ฐานะในสัมปรายภพทุกประการ ฯ

พระครูปลัดสุวัฒนมงคล นนฺทปญฺโญ

วัดศรีรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

คัดสำเนาจากเครื่องบันทึกเสียงเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2514

อาลัยคุณพ่อ

คุณพ่อได้จากแดงไปทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร คุณพ่อควรจะอยู่กับแดงนานกว่านี้ เมื่อขาดคุณพ่อที่ลูกรักและเคารพไป เหมือนกับขาดร่มโพธิ์ร่มไทร บ้านที่เคยมีคุณพ่ออยู่ด้วยกลับเงียบเหงา เหลือเพียงคุณแม่ตัวลูกและน้องๆ ซึ่งก็เป็นผู้หญิงกันทั้งนั้น คุณพ่อจากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ นับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่และสำคัญมากในชีวิตของแดง ทำให้แดงคิดถึงและระลึกถึงบุญคุณที่ท่านมีต่อลูกๆ ท่านก่อร่างสร้างตัวมาด้วยความลำบาก ทำทุกอย่างเพื่อลูกพร้อมทั้งส่งลูกไปศึกษายังต่างประเทศ นอกจากคุณพ่อจะเป็นพ่อที่ดีของแดงแล้วในด้านการงานท่านก็ดีด้วย และเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงานมาก คุณพ่อเป็นคนใจดี ชอบทำบุญ มีความเมตตาปรานีและเอื้อเฟื้อต่อคนทั่วไป ดังนั้นคุณพ่อจึงเป็นที่รักของญาติพี่น้อง เพื่อนๆและบริวาร

คุณพ่อจากไปครั้งนี้ทำให้ลูกเศร้าและเสียใจมากที่สุด ท่านจากแดงเร็วเกินไป แม้จะทราบว่าท่านเป็นมะเร็งมานานแล้วและไม่มีทางจะรักษาให้หายได้ คุณพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลทำการผ่าตัดหลายครั้ง ตลอดเวลาที่คุณพ่อไม่สบาย ท่านไม่เคยบ่นให้พวกลูกๆฟังถึงความเจ็บปวด คุณพ่อเป็นคนอดทนมาก ไม่อยากให้ลูกๆเป็นห่วง ครั้งสุดท้ายท่านตัดสินใจเข้า ร.พ. ศิริราชครั้งนี้ลูกรู้สึกเป็นห่วงท่านมากยิ่งกว่าครั้งก่อน ๆ เพราะท่านก็เคยผ่าตัดมาหลาย – ครั้งแล้ว กลัวว่ากำลังท่านจะไม่พอ ตลอดระยะเวลาผ่าตัด ท่านไม่ได้รับประทานอาหารเลย ทาง ร.พ. ให้แต่น้ำเกลือเท่านั้น ท่านผอมและซูบกว่าเก่าไปมาก ถึงกระนั้นคุณพ่อก็เป็นห่วงเรื่องการแต่งงานของแดง ท่านมักจะถามเสมอว่า "แดง เตรียมงานแต่งงานเรียบร้อยหรือยัง พ่ออยากจะอยู่ในงานแต่งงาน

ของลูก แต่พ่ออาจจะหายไม่ทัน ถ้าพ่อจะเป็นอะไรไปก็ขอให้พ่อทำหน้าที่ของพ่ออย่างสมบูรณ์เสียก่อน"

แดงมักจะตอบท่านทันทีว่า "คุณพ่อ ต้องหายทันวันแต่งงานของแดงแน่ ๆ"

แต่ความหวังของแดงก็ต้องสูญสิ้นไป เพราะคุณพ่อได้จากแดงไปเสียก่อน แม้จะไม่มีคุณพ่ออยู่ในงานแต่งงานของแดง แดงก็มีความสุขแล้วที่คุณพ่อได้ให้ความรัก ความเป็นห่วงแดงจนถึงวาระสุดท้าย นับว่าคุณพ่อได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์จริง ๆ

แม้คุณพ่อจะจากไปอย่างไม่มีวันกลับ แต่ลูกก็ตั้งใจจะทำบุญแผ่ส่วนกุศลไปให้ท่าน แดงขออธิษฐานภาวนาว่า ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้เกิดมาเป็นลูกคุณพ่ออีก และขอให้วิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ.

แดง

(สุจิตรา สุทัศนานนท์)

แด่คุณพ่อที่รักยิ่ง

ลูกรู้สึกเสียใจมาก ในการจากไปของคุณพ่อ แต่ลูกก็ภูมิใจมากที่คุณพ่อท่านให้ความห่วงใยและความรักต่อลูกจนวินาทีสุดท้าย ขณะที่คุณพ่อนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ลูกรู้สึกสงสารคุณพ่อมาก ทุกครั้งที่คุณพ่อได้รับการผ่าตัดลูกก็ได้แต่ภาวนานึกขอให้คุณพ่อหายจากอาการป่วยของคุณพ่อ และด้วยกำลังใจและความอดทนของคุณพ่อ อาการก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งคุณพ่อได้กลับมาพักผ่อนที่บ้าน

เนื่องจากคุณพ่อเป็นห่วงงานและไม่ได้รับการพักผ่อนเพียงพอ อาการของคุณพ่อก็ทรุดลงกว่าเดิม จนต้องไปรับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลอีก หลังจากนั้นอีกไม่นาน ความหวังของลูกที่จะให้คุณพ่อหายก็หมดไปเสียแล้ว เพราะในเย็นวันจันทร์ที่ 1 มีนาคม 2514 ซึ่งเป็นวันที่ลูกไม่มีวันจะลืมได้ เพราะเป็นวันที่สูญเสียคุณพ่อของลูกไปอย่างไม่มีวันกลับมา เมื่อขาดคุณพ่อไปแล้ว ลูกรู้สึกขาดความอบอุ่นและขาดความรักที่ลูกเคยได้รับจากคุณพ่อในตอนที่ท่านยังมีชีวิต–อยู่

เมื่อสิ้นคุณพ่อแล้ว ลูกก็ได้แต่ภาวนาขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงคุ้มครองลูก และขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุขคติเทอญ.

ปุ๊

(สุมาลี สุทัศนานนท์)

อาลัยคุณพ่อ

การสูญเสียคุณพ่อก็เหมือนการสูญเสียร่มโพธิ์ที่ได้ให้ความสุข และความร่มเย็นแก่ลูก ๆ คุณพ่อเป็นผู้ที่ได้ให้ความรัก ความสุข เป็นที่ปรึกษา และวางอนาคตให้แก่ป้อม ป้อมเสียใจมากที่ท่านได้จากไปเร็วเหลือเกิน ไม่ได้อยู่เห็นความสำเร็จของป้อมและให้ป้อมได้ตอบแทนบุญคุณคุณพ่อ

เวลาที่ใกล้ชิดกับคุณพ่อก็ดูจะเป็นเวลาอันสั้นเหลือเกินเป็นเพราะชีวิตของป้อมได้จากคุณพ่อไปนาน คุณพ่อได้สนับสนุนในด้านการศึกษาของลูก ๆ—เป็นพิเศษ ท่านจึงได้ส่งเราเข้าโรงเรียนตั้งแต่เล็ก ๆ ก็เพื่อที่จะให้เรา—ได้สนิทและให้ได้รับความรู้พิเศษจากครูอาจารย์แม้กระทั่งเวลาโรงเรียนปิดเทอมก็หาครูดี ๆ มาสอนพิเศษถึงบ้าน ต่อมาท่านก็ได้ส่งเราไปเมืองนอก ก็เพื่อให้ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่ดีจากต่างประเทศ เพราะเหตุนี้ ป้อมจึงได้จากบ้านไปนาน ความสนิทสนมกับคุณพ่อก็เลยน้อยไป

คุณพ่อดีใจทุกครั้งที่เห็นป้อมกลับมาอยู่ครบหน้าครบตากับพี่ๆ น้องๆ และครั้งนี้ดูคุณพ่อผอมซูบไปมาก แต่ก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ถึงแม้ขณะนั้นท่านเองก็เริ่มมีอาการปวด ๆ ที่แผลอยู่ก็ตาม ท่านได้พยายามเก็บความรู้สึกไว้ เพื่อไม่ต้องการให้ใครต้องกังวล ป้อมทราบดีว่าโรคที่คุณพ่อเป็นอยู่นี้ไม่มีทางหาย และแล้วท่านก็ได้จากเราไป ป้อมจึงทำจิตใจให้เข้มแข็ง เพราะท่านก็ได้พ้นจากโรคที่แสนจะทรมานแล้ว และพบกับความสุขที่แท้จริงในชีวิตท่าน ท่านก็ได้ทำแต่ความดี รักคุณแม่และลูก ๆ มีจิตใจช่วยเหลือเพื่อนฝูง และเป็นที่รักใคร่แก่ทุกคน จึงเป็นที่แน่แท้ว่า ท่านได้ไปสู่สวรรค์วิมาน

ป้อมจึงขอกราบคุณพ่อมา ณ ที่นี้ด้วย ถ้าชีวิตหน้ามีจริงก็ขอให้ป้อม

ได้เกิดมาเป็นลูกของคุณพ่ออีก และได้ใช้ชีวิตร่วมกันนานกว่าโลกนี้ ป้อมรักและบูชาคุณพ่อ ความดีของคุณพ่อก็จะได้เล่าสู่ต่อยังชั่วลูกชั่วหลาน และให้ได้นำเอาไปเป็นบทเรียน เพื่อความสุขของครอบครัว ให้เหมือนกับความสุขที่ป้อมได้รับจากคุณพ่อ.

ป้อม

(สุนันทา สุทัศนานนท์)

คุณพ่อคนเดียวของพัตรา

เหตุการณ์ในวันนั้น พัตรายังจำได้ดีตลอด วันที่พัตราสะเทือนใจที่สุดในชีวิตที่ต้องสูญเสียคุณพ่อไปอย่างไม่มีวันกลับคืนมา.....

หลังจากเลิกเรียนในเย็นวันนั้น (1 มีนาคม) พัตรามาหาคุณพ่อเช่นเคยเหมือนทุกวัน แต่มันก็สายไปเสียแล้ว สายไป ที่พัตราจะมีโอกาสพูดกับคุณพ่อเป็นครั้งสุดท้าย

ขณะนั้น คุณพ่อหมดความรู้สึก คงเหลือแต่เพียงลมหายใจ ตอนแรก พัตราไม่รู้เลย มารู้เอาต่อเมื่อเรียกคุณพ่อแต่คุณพ่อนอนเฉย ไม่ตอบอะไร

พัตราเริ่มใจไม่ดี เริ่มคิดโน่นคิดนี่ วุ่นวายไปหมด บางที...บางที...พัตราอาจจะสูญเสียคุณพ่อไปในไม่ช้านี้ก็ได้ สิ่งที่ทำได้ในขณะนั้นก็คือรีบไปที่ พระบรมรูป สมเด็จพระบรมราชชนก พัตราขอท่านให้ช่วยคุณพ่อด้วย อย่าให้มีอะไรเกิดขึ้นกับคุณพ่อมากกว่านี้เลย พัตราเฝ้าแต่มองคุณพ่ออยู่ ~~ๆที่~~เตียง คิดแต่เพียงว่าท่านคงไม่เป็นอะไร

คุณพ่อยังคงหายใจโดยมีเครื่องอ๊อกซิเจนช่วยอยู่ รอจนคุณแม่และพี่ ๆมาจนพร้อมหน้า ในที่สุดลมหายใจของท่านเริ่มเบาลง ๆและหมดไปต่อหน้าพวกเรา มีแต่เสียงร้องไห้เท่านั้นที่ได้ยินต่อมา

พัตราจำได้ว่าตอนนั้นตัวชาไปหมด ร้องออกมาคำเดียวว่า ไม่..ไม่ แม้จะร้องไห้อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยให้ร่างของคุณพ่อที่นอนสงบนิ่งอยู่–ฟื้นขึ้นมาได้

อย่างไรก็ตาม ขอให้คุณพ่อรับทราบไว้ด้วยว่า น้ำตาทุกหยดของพัตรามีความหมายอย่างสุดซึ้งต่อการสูญเสียคุณพ่อ นับตั้งแต่นี้ต่อไปพัตราไม่มีคุณ

พ่อที่รักยิ่งอีกแล้ว ทำไม...โรคมันช่างร้ายแรงอย่างนี้ มันทำให้คุณพ่อต้องทนทุกข์ทรมานมาหลายปี และในที่สุดมันก็พรากคุณพ่อไปจากพัตรา ทั้ง ๆที่คุณพ่อทำแต่ความดี เป็นที่รักใคร่ของทุก ๆคน

ตลอดชีวิตของคุณพ่อขึ้นอยู่กับการทำงาน ด้วยเหตุนี้เอง คุณพ่อสามารถสร้างฐานะขึ้นมาจนเรามีทุกสิ่งทุกอย่าง คุณพ่อไม่เคยทำให้คุณแม่ พี่ ๆ และพัตราต้องผิดหวังในตัวคุณพ่อแม้แต่น้อย พัตราเองได้รับความสุขทุกอย่าง มีคุณพ่อเป็นที่ปรึกษาในด้านการเรียน คอยดูแลห่วงใยทุกข์สุขของพัตราตลอดมา

คุณพ่อจากไปโดยพัตราไม่มีโอกาสตอบแทนพระคุณของคุณพ่อเลย พัตราขอสัญญาว่าจะทำแต่ความดีให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นลูกของคุณพ่อ เราจากกันเพียงกายเท่านั้น พัตราแน่ใจว่าดวงวิญญาณของคุณพ่อยังคงอยู่ ช่วยปกปักรักษาพัตราเช่นเดียวกับที่พัตราระลึกถึงคุณพ่ออยู่เสมอ พัตราขอตั้งจิตอธิษฐานจงเกิดเป็นลูกของคุณพ่ออีกทุกชาติไป

ไม่ว่าดวงวิญญาณของคุณพ่อจะสถิตอยู่ ณ ที่แห่งใด ขอให้ที่แห่งนั้นจงเป็นสุขคติภพสำหรับดวงวิญญาณของคุณพ่อด้วย เทอญ.

พัตรา

(สุพัตรา สุทัศนานนท์)

สุดอาลัยแล้ว

"ฮัลโหล,หนูลออศรี คุณวิชัยเขียนคำไว้อาลัยพี่บุญเชิดเสร็จแล้ว หรือยัง ? พรุ่งนี้พี่จะเอาไปลงพิมพ์ในหนังสือแจกงานศพพี่บุญเชิดนะคะ"

พี่หวล สุทัศนานนท์ ได้โทรมาถามข้าพเจ้าตอนเช้าวันที่ 14 พค. 14 ข้าพเจ้าไม่เคยทราบมาก่อน เพิ่งทราบเมื่อค่ำ 14 พค. 14 นี่เอง จะด้วยประการใดก็ตาม เหมือนถูกบังคับโดยปริยายให้ข้าพเจ้าต้องส่งข้อเขียนคำไว้อาลัยในวันที่ 15 พค. 14

ข้าพเจ้าไม่ใช่นักวิชาการ ไม่ใช่นักเขียน แต่เชื่อว่าถ้าเขียนด้วยศรัทธาและปรารถนาดีด้วยใจจริงแล้ว คงได้รับอภัยในความไม่เหมาะ ไม่ควรถ้าหากจะพึงมี และอาจจะทำให้ลักษณะภาวะของ "พี่บุญเชิด สุทัศนานนท์" ปรากฏและเด่นขึ้นได้แม้ในอีกมุมหนึ่งแง่หนึ่งซึ่งไม่ผิดอะไรกับภาพเขียนที่จิตรกรทุกคนไม่จำต้องเขียนภาพแบบเดียวกันไปหมด อาจเป็นภาพเหมือน ภาพแอพแทร็คท และแม้เฉพาะภาพเหมือน ก็ยังมีวิธีให้สีแตกต่างกัน สมมุติคนหนึ่งเขียนภาพนาย ก. ไม่ชัดเหมือนของจริง เพราะยืนไกล จุดไฝฝ้าด่างดำบนใบหน้าบางจุดอาจไม่เห็น หรือไปยืนเสียคนละมุม แต่ถ้าหากภาพที่เขียนออกมานั้นได้แสดงถึง วิญญาณ อุดมคติของผู้เป็นแบบ แม้ในอีกลักษณะหนึ่ง ก็เห็นจะถือได้ว่าเขาได้ทำหน้าที่ของช่างเขียนแล้ว

วันเวลาผ่านไปโดยลำดับ สำหรับผู้อื่นอาจเกิดความสับสน หรือเลือนลางต่อการระลึกถึงพี่บุญเชิดไปได้ แต่สำหรับข้าพเจ้า ยังปรากฏชัดเจนอยู่ในความทรงจำตลอดเวลา ประดุจภาพยนตร์ที่ปรากฏขึ้นในจอ เพราะได้ใกล้ชิดสนิทสนมมาโดยลำดับ โดยเฉพาะการป่วยครั้งสุดท้ายให้รู้สึกห่วงใยและ

สงสารมาก พากเพียรไปเยี่ยมเยียนจนเกือบจะเรียกได้ว่าทุกวัน จนกระทั่งอวสาน ประมาณเอาว่าภรรยาธิดาและคนในครอบครัวแล้ว ข้าพเจ้าเห็นจะเป็นอันดับหนึ่งที่เยี่ยมเป็นประจำมากกว่าใคร และด้วยน้ำใจจริง ๆ

นับว่าโชคดีที่พี่บุญเชิด เกิดในยุคที่วิทยาศาสตร์กำลังเฟื่องและวงการแพทย์เจริญมาก จึงแม้ว่าอาการป่วยจะมากมายเพียงใด ก็ยังทำให้หวังอยู่เสมอว่าจะต้องหายแน่ นอกจากจะหมดบุญจริง ๆ เท่านั้น คุณพี่บุญเชิดก็เช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไปที่จะต้องมีความหวัง และมีความสุขอยู่กับความหวัง ตลอดเวลาที่ป่วยอยู่ แม้เป็นความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ก็ตาม แต่เมื่อถึงคราวที่ได้รับทุกขเวทนามาก เจ้าตัวก็รู้ดีว่า แม้จะมีทุกข์อยู่กับความจริง ก็ยังเป็นสุขกว่าที่จะนั่งรอคอยความหวังนั้น หมายความว่าสามารถปรับจิตใจให้เข้ากับเหตุการณ์ทุกแบบได้ เจ็บอยู่ยังไม่ตาย ก็สบาย ก็มีความผาสุกอยู่กับความหวัง จะตายก็ยังเป็นสุขที่ดีกว่าจะรอความหวังนั้น ฉะนั้น ใคร ๆ จึงพากันเห็นว่า"คนไข้รายนี้น้ำใจเยี่ยมจริง ๆ ยิ้มระรื่นรับแขกอยู่เสมอ"

พี่บุญเชิดเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธากล้ามาก ขวนขวายในกิจการพระพุทธศาสนา ทอดกฐิน,ผ้าป่า ซ่อมสร้างศาลาการเปรียญ สร้างพระอุโบสถ พระประธาน อาคารเรียนสำหรับกุลบุตรกุลธิดา บำเพ็ญกุศลนานาชนิดทั้งจรและประจำทุกปีเสมอมามิได้ขาด ยากจะหาผู้เสมอเหมือนได้ ในบั้นปลายชีวิตได้มีโอกาสทำจิตเข้าสู่ภาวนา อันเป็นขั้นสูงในทางศาสนา โดยระลึกคำว่า "สมฺพุทฺโธ" ตามแบบฉบับของอาจารย์วิปัสสนา ไม่ช้าก็เกิดอานิสงส์ทันตาเห็น เกิดปีติซาบซ่านเป็นที่อัศจรรย์ เพราะอยู่ ๆ มาก็บรรเทาจากอาการ ที่กำลังทรุดอยู่ ร่างกายทั่วไปกระปรี้กระเปร่า จิตใจสดใสรู้สึกเหมือนใกล้จะหาย จนทำให้ตัวเองและคนทั่วไปดีใจว่า จะหายกลับบ้านได้ในอีกไม่กี่วันข้างหน้า อา

การดีขึ้นโดยลำดับอยู่หลายวันจึงชงักงันกลับค่อยผันแปรเหมือนเดิม แต่ก็หาเป็นเหตุให้ละภาวนา "สมฺพุทฺโธ" เสียอย่างใด คงบริกรรมอยู่จนที่สุด คนอย่างนี้ทางพระพุทธศาสนาว่า ย่อมมีสุคติเป็นที่หวังแน่ ไม่ต้องห่วง ไม่ต้องอ้อนวอนใดๆ

คุณพี่บุญเชิดเป็นคนฉลาด อาจหาญ คล่อง สุขุมรอบคอบ ชอบประกอบแต่ความดี เป็นที่รักนับถือของญาติและคนทั่วไป เพราะนิสัยเป็นคนโอบอ้อมอารี มีเหตุผล ชอบฟังมากกว่าพูด มีสัจจะ มานะอดทน ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ ถือคติว่า ชีวิตไม่ใช่ "โครงสร้าง" ดังที่ใครปรารถนา หากเป็น"โครงปรารถนา" ที่ใคร ๆ ต้องสร้าง จึงนำครอบครัวผ่านมรสุม และประสบความรุ่งโรจน์ในการค้าสู่ระดับชาติ เป็นที่นิยมรู้จักกว้างขวางทั้งในและนอกประเทศ ทั้งนี้ต้องนับว่าโชคดีที่มีพี่หวลเป็นศรีภรรยา ซึ่งคอยตามและติงด้วยเหตุและผลตลอดมา ฐานะจึงเป็นปึกแผ่นและมั่นคงด้วยดี ธิดาทั้งสี่แม้จะเป็นหญิง แต่ก็น่าชื่นใจที่ทุกคนมีอนาคตสดใส คนที่หนึ่ง–สอง–สามล้วนสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ คนที่สี่ก็กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย สติปัญญาและนิสัยใจคอ ก็เป็นที่พอใจสมปรารถนาของพ่อแม่

ถือได้ว่า ชีวิตคุณพี่บุญเชิดนั้น ไม่ว่าจะเป็นส่วนตัวหรือส่วนรวม – เป็นคนดีจริง ๆ น่าศึกษา น่าถือเป็นทิฏฐานุคติแบบฉบับ จึงเป็นที่น่าเสียดาย ที่มาด่วนจากไป อยากจะพูดว่า "สวรรค์ต้องการคนดีเร็วเกินไป"

คุณพี่บุญเชิดล่วงลับไปก่อนถึงอายุไขย จากไปอย่างน่าอาลัย ถ้าหมายถึงความ "สุด" ก็ไม่มีอะไรจะเกินหรือกล่าวได้ว่า "สุดอาลัยแล้ว" นั่นเทียว.

ด้วย **จิตใจ ...... จาก......น้องวิชัย บุญศิริ**

กู๋ของหลาน

กู๋เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรและหลักชัยของหลาน กู๋เพรียบพร้อมด้วยความเมตตากรุณาปรานีอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เป็นที่พักพิงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้ความรัก เอาใจใส่ ห่วงกังวล คอยว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอนให้ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม ให้ความสุขความเจริญและความก้าวหน้า กู๋ได้เคยเล่าประวัติของตนเองและแนวคติต่าง ๆให้หลานฟัง พร้อมทั้งให้ความไว้วางใจในเรื่องส่วนตัวและเรื่องการงาน กู๋เป็นเสมือนบิดาและอัจฉริยะทุกทางของหลาน พระคุณกู๋ที่มีต่อหลานนับว่าใหญ่หลวงมาก เป็นแนวทางและวงล้อมให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีที่ชอบ แต่ก็ต้องถือว่า เป็นโชคร้ายมากสำหรับหลานที่กู๋ต้องรีบด่วนจากไปเร็วกว่าที่ควร เร็วเกินไปก่อนที่หลานจะได้มีโอกาสตอบแทนพระคุณได้เต็มที่ เพื่อเป็นการตอบสนองพระคุณของกู๋ หลานจะประพฤติดี ปฏิบัติตามคำสั่งสอนและอบรมของกู๋ ถึงแม้กู๋จะถึงแก่กรรมไปแล้ว ผลของการบริจาคทรัพย์สินสร้างพระประธานวัดนิลราษฎร์ศรัทธาบำรุง(วัดบางใหญ่) อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อันเป็นถาวรวัตถุในบวรพระพุทธศาสนาบริจาคทรัพย์สินเพื่อการกุศลอื่น ๆและการเสียสละให้แก่ญาติมิตรและสังคม จะส่งให้กู๋ของหลานไปสู่สุคติ

หลานจึงขอตั้งจิตวิสุทธิ์อธิษฐาน ขอให้บรรดาคุณงามความดีทั้งหลายที่กู๋ได้บำเพ็ญไว้จงเป็นปัจจัยนำดวงวิญญาณของกู๋ให้ได้เสวยสุขโดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ.....เทอญ.

หลาน

16 พฤษภาคม 2514

คำไว้อาลัย

คุณน้าบุญเชิด สุทัศนานนท์ ท่านเป็นผู้มีจิตใจเมตตากรุณาโอบอ้อมอารี แก่ญาติมิตร เป็นผู้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดในการดำเนินธุรกิจ–การค้าประเภทเครื่องทองลงหิน จนกิจการเจริญรุ่งเรือง ทำให้บริษัท ส.สำราญไทยแลนด์ จำกัด เป็นที่รู้จักดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อีกประการหนึ่งท่านเป็นผู้มีจิตศรัทธาบำเพ็ญตนอยู่ในบวรพระพุทธศาสนา บริจาคทรัพย์ สร้างถาวรวัตถุในพุทธศาสนาและสาธารณะกุศลอยู่เป็นนิตย์ จนเป็นที่เคารพรักและนับถือแก่ญาติมิตรทั่วไป ท่านมาด่วนจากไปด้วยการเบียดเบียนของโรคร้าย สุดความสามารถที่จะเยียวยารักษาได้ ทำให้ผมและครอบครัวรู้สึกสุดอาลัยในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่าน หากได้ล่วงเกินท่านด้วย กาย วาจา ใจ ขอได้โปรดอโหสิกรรมให้ผมด้วย

ขอให้ดวงวิญญาณของท่านจงไปสู่สุขคติ และมีความสุขในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

สุวรรณ พัฒนครู

15 พฤษภาคม 2514

อาลัยคุณเชิด สุทัศนานนท์

ตั้งแต่รู้จักและร่วมงานกับคุณบุญเชิดมา ไม่เคยเห็นและได้ยินว่าคุณบุญเชิดเคยโกรธและเอาเปรียบใครเลย คุณบุญเชิดได้แต่ให้ความช่วยเหลือประกอบแต่ความดี สร้างกุศลกรรม เมื่อคุณบุญเชิดป่วยมาเป็นเวลากว่า 2 ปี เข้าออกโรงพยาบาลหลายครั้ง ทุกครั้งทำให้ข้าพเจ้าอดดีใจด้วยไม่ได้ เพราะคุณบุญเชิดมีอาการสดชื่น แสดงว่าหายจากการป่วยถึงกับมีโครงการจะเดินทางไปท่องเที่ยวยุโรปด้วยกัน เมื่อคุณบุญเชิดต้องเข้าโรงพยาบาลศิริราชอีก ข้าพเจ้าไม่ได้คาดคิดว่าจะเป็นครั้งสุดท้าย ข้าพเจ้าก็ยังหวังอยู่ว่า คงจะหายป่วยเหมือนครั้งก่อน เมื่อไปเยี่ยมเห็นอาการแล้วใจหาย คุณบุญเชิดจากไปไม่กลับคงเหลือแต่คุณความดี ผู้ที่จากไปแล้วยังมีผู้อาลัยและคิดถึง คือ คุณบุญเชิดสุทัศนานนท์.

นายหยั้น สุขสิงห์

102 / 12 ถนนเศรษฐ์สิริ พระนคร

อาลัยคุณ บุญเชิด

คืนวันที่ 1 มีนาคม 2514 ข้าพเจ้ากลับมาถึงบ้านเมื่อเวลา ประมาณ 22.00 น. ก็ได้รับข่าวทางโทรศัพท์หลายทางบอกข่าวว่า คุณบุญเชิดถึงแก่กรรมเสียแล้วเมื่อเวลาประมาณ 18.00 น. ทันทีที่ได้รับข่าว ข้าพเจ้ารู้สึกมึนชาไปชั่วครู่ เพราะข้าพเจ้าต้องสูญเสียเพื่อนสนิทไปอีกคนหนึ่ง ความนึกคิดสะท้อนภาพในหนหลังที่ได้เคยพูดคุยกับคุณบุญเชิดเมื่อไปเยี่ยมที่บ้าน ที่โรงพยาบาลคริสเตียน และเมื่อไปเยี่ยมคุณบุญเชิดครั้งสุดท้ายที่โรงพยาบาลศิริราช

ข้าพเจ้านึกเรื่อยไปจนถึงความสนุกขบขัน และความยุ่งยากในปัญหาบางอย่างที่เราเคยประสบมาด้วยกัน ต่อไปนี้ เราจะไม่มีโอกาสอีกแล้ว ความรู้สึกหดหู่และตื้นตันได้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าจนไม่อาจจะระงับไว้ได้

ความสัมพันธ์ของเราเริ่มขึ้นเมื่อ 30 ปีมาแล้ว เราต่างใช้ชีวิตโชกโชนจากการเป็นลูกจ้างต่างนายมาด้วยกัน คุณบุญเชิดเป็นคนขยันหมั่นเพียรมีมานะอุตสาหะที่หมู่เพื่อน ๆ ยอมยกให้เป็นเลิศ เป็นผู้ที่มีสัจจะ จิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนฝูง โดยเฉพาะเป็นผู้ที่ผูกใจคนเก่ง ผู้ใดคบหาสมาคมด้วยแล้วก็เป็นที่นิยมชมชอบ ด้วยสิ่งที่กล่าวมานี้เอง จึงทำให้คุณบุญเชิดสามารถพาตัวเองก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและราบรื่น ดังนั้น คุณบุญเชิดจึงสร้างความนิยมในวงการค้าทั้งในและต่างประเทศจนมีฐานะมั่นคง

คุณลักษณะอันเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของคนทั่วไปของคุณบุญเชิดอีกประการหนึ่ง คือเป็นผู้มีความกตัญญูและศรัทธาในบวรพุทธศาสนา คุณบุญเชิดเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า ทำบุญมิได้ขาด นับว่าคุณบุญเชิดได้ปฏิบัติและก่อเกียรติประวัติอันดีงามไว้เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานและอนุชนรุ่นหลังไว้เป็นอย่างมาก

เมื่อทราบว่า คุณบุญเชิดมีโรคภัยเบียดเบียน ทุกครั้งที่ไปเยี่ยมอาการป่วย ข้าพเจ้าต้องพยายามสะกดกลั้นความรู้สึกเป็นห่วง ความสงสารเพื่อมิให้คุณบุญเชิดเสียกำลังใจ คุณบุญเชิดต้องสู้กับอาการป่วยด้วยความเยือก-เย็น อดทน เป็นเวลา 2 ปี ในที่สุดเพื่อนที่รักยิ่งก็จากข้าพเจ้าไป ทิ้งความดีไว้ในโลก และความอาลัยอย่างสุดซึ้งไว้ให้แก่ญาติมิตร

คุณบุญเชิดได้จากไปแล้ว ขอให้จิตอธิษฐานของข้าพเจ้าจงสัมฤทธิ์ผลให้เพื่อนไปจุติเสวยสุขในสรวงสวรรค์ชั้นวิมาน-เทอญ.

สถิตย์ พรหมสุทธิ

คำไว้อาลัย

ข่าวมรณะกรรมของคุณบุญเชิด สุทัศนานนท์ ถึงหูข้าพเจ้าได้นำความเศร้าสลดใจมาสู่ข้าพเจ้าเป็นอันมาก เพราะด้วยขาดเพื่อนที่รักใคร่และคุ้นเคยไปอีกหนึ่งคน เพราะคุณบุญเชิด เมื่อสมัยครั้งยังหนุ่มอยู่ เราเคยเที่ยวเตร่ด้วยกัน เป็นคนมีอัธยาศัยดี ไม่มากไม่น้อย ไม่เอาเปรียบเพื่อน เป็นผู้กล้าหาญฝ่าอันตรายเพื่อช่วยเหลือเพื่อน ยอมเสียสละด้วยความเต็มใจ

คุณบุญเชิดให้ความไว้วางใจทุก ๆ อย่างแก่ข้าพเจ้า จะมีสุขหรือทุกข์ใด ๆ เคยได้ระบายให้ข้าพเจ้าฟังทุก ๆ ครั้งไป ให้ความนับถือ จะเรียกข้าพเจ้าว่า "พี่" ทุก ๆ คำ ไปมาหาสู่เสมอ ๆ บางครั้งข้าพเจ้าไปหาเขาไปมาอยู่อย่างนี้ตลอดมา เส้นทางเขาไปธุระ ถ้าผ่านบ้านข้าพเจ้าเขาจะต้องแวะบ้านข้าพเจ้าก่อน หลายครั้งในขณะที่ป่วยออกจากโรงพยาบาลเขาจะต้องมาหาข้าพเจ้า เราต่างดีใจถึงการจะหายจากโรคภัย แทนที่ข้าพเจ้าจะไปเยี่ยมเขาเพราะข้าพเจ้าก็มีภาระกิจ ไปบ้างไม่ไปบ้าง ตามประสาของมนุษย์ผู้มีความวุ่นวาย

ในระยะที่ป่วยอันยาวนานครั้งนี้ คุณบุญเชิดได้ปรารภว่า เขาคงจะอยู่ไม่นานและจะไม่ได้มาบ้านข้าพเจ้าอีก ข้าพเจ้าก็ปลอบใจเขาว่า ไม่แน่เจ็บได้ก็คงหายได้ เกิดได้ก็มีตายได้ เราจะหลีกเลี่ยงความตายคงไม่พ้น แต่ถ้ายิ่งคุณตายนะ คุณคงไปสู่สุขคติแน่ ๆ เพราะคุณไม่เคยสร้างความชั่ว ทำแต่กรรมดีเสมอมา

ตั้งแต่ข้าพเจ้าคบค้าสมาคมกับคุณบุญเชิดเป็นระยะยาวนาน จนถึงกาลมรณะ ไม่เคยเห็นสร้างความชั่วใด ๆ ตลอดจนความอิจฉาริษยาอาฆาต

ไม่ยุยงส่อเสียดให้แตกความสามัคคี ไม่แก่งแย่งแข่งดีกับใคร ๆ พออายุปฐมวัยผ่านไป คุณบุญเชิดก็ตั้งหน้าบำเพ็ญกุศล เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สร้างศาลา สร้างโบสถ์ สร้างพระประธาน ทุก ๆ ครั้งที่บำเพ็ญกุศลจะต้องมาชวนข้าพเจ้าไปทุกครั้ง นอกจากข้าพเจ้ามีกิจจำเป็นจริง ๆ ไปไม่ได้ การบำเพ็ญกุศลนี้ทำเป็นประจำทุก ๆ ปี เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งบางครั้งวัดต่างจังหวัดได้ขอร้องมา เรายังเคยไปนอนโต้ลมหนาวภาคเหนือด้วยกัน และการบำเพ็ญกุศลของข้าพเจ้า คุณบุญเชิดก็ไม่เคยท้อถอย แม้สังขารไม่สมบูรณ์ ก็อุตส่าห์ไปร่วมด้วยเกือบทุกครั้ง

ด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ข้าพเจ้าอาลัยอาวรณ์ในความดีงามซึ่งคุณบุญเชิดได้บำเพ็ญสร้างสมไว้ เพื่อบำรุงและส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญถาวรสืบไป หากมัจจุราชไม่คร่าชีวิตไปเสียก่อน คุณบุญเชิดคงจะประกอบการกุศลได้มากกว่านี้อีก นี่แสดงให้เห็นว่า คุณบุญเชิดเป็นผู้ไม่ประมาทในวัยในชีวิต รีบเร่งประกอบกิจในการกุศลเสียแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ นับเป็นเกียรติยศเชิดชูแก่ภริยา ธิดาเป็นเยี่ยงอย่างอันดี มิเสียทีที่เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

การจากไปด้วยมรณะภัยมาตัดรอน จึงยังความเศร้าสลดใจแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง แม้จะทราบอยู่แล้วว่า ชีวิตร่างกายของเรานี้เป็นอนิจจัง ไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงความตายได้เลย กระนั้น ข้าพเจ้าก็ยังไม่วายรู้สึกเสียดายและอาลัยถึง แด่เพื่อนผู้มีแต่ความดีงาม ฉะนั้น, ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสเขียนคำไว้อาลัย เพื่อเป็นที่ระลึกและไว้อาลัยในวาระสุดท้ายนี้

ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัยและอานิสงส์แห่งบุญกุศลกับคุณความดีที่คุณบุญเชิดได้บำเพ็ญไว้ และกุศลที่ภริยา ธิดา พร้อมญาติมิตรได้บำเพ็ญ–อุทิศ

ให้   จงเป็นพละปัจจัยให้ดวงวิญญาณของคุณบุญเชิดได้ประสบอิฏฐวิบูลย์มนุญผล และความสงบสุขในสัมปรายภพตลอดไป.

ทองอยู่ บุญมี

คำไว้อาลัย

บริษัท ส.สำราญไทยแลนด์ จำกัด ได้สูญเสียผู้ริเริ่มที่ยิ่งใหญ่ พี่บุญเชิด สุทัศนานนท์ไปเสียแล้ว พี่บุญเชิดเป็นคนแรกในยุคนี้ที่ได้บุกเบิกศิลปของเครื่องทองลงหินและทำให้ความต้องการของเครื่องทองลงหินแพร่ไปในหมู่ชาวต่างประเทศ เป็นเวลากว่า 20 ปีที่ผมรู้จักพี่บุญเชิด ในฐานะที่ผมเป็นคนแรกที่ได้นำฝรั่งชาวอเมริกันมาซื้อเครื่องทองลงหิน ซึ่งมี มีด ช้อน ซ่อม และที่สำคัญก็คือมีดคว้าน ซึ่งฝรั่งสนใจมาก เราได้ทำให้ฝรั่งมองเห็นความสำคัญของศิลปของเครื่องทองลงหินไทยและอารมณ์อันอ่อนช้อยอันแสดงออกจากเครื่องทองลงหินเหล่านั้นเป็นผลสำเร็จ จากฝรั่งชาวอเมริกันคู่แรกที่ซื้อเครื่องทองลงหิน คนต่อ ๆ ไปก็ทยอยกันมาเรื่อย ๆ

เครื่องทองลงหินของ บริษัท ส.สำราญไทยแลนด์ จำกัด ได้กระจายออกสู่ตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามฐานทัพบก เรือ อากาศของอเมริกา ในฟิลลิปปินส์ ตามโอกินาวา ญี่ปุ่น ฮ่องกง และจนกระทั่งในประเทศอเมริกาต่อมา ผมได้มีโอกาสร่วมงานกับพี่บุญเชิดอยู่หลายปี จึงได้รู้จักพี่บุญเชิดมากยิ่งขึ้น ผมจนปัญญาที่จะสรรหาคำพูดใดมากล่าวสดุดีถึงพี่บุญเชิด พูดง่ายเข้าว่า พี่บุญเชิดคือบิดาคนที่สองของผมก็คงจะไม่ผิดนัก

บริษัท ส.สำราญไทยแลนด์ จำกัดคือมหาวิทยาลัยของผม มีพี่บุญเชิดเป็นปรมาจารย์ ผมเริ่มชีวิตที่นั่น พี่บุญเชิดได้ให้สิ่งที่ผมไม่เคยมี และไม่เคยได้จากใครในชีวิต ไม่มีค่าอันใดจะเทียบได้ เพื่อนฝูงของผมตลอดจนลูกเมียได้ยินคุ้นกับคำว่า "พี่บุญเชิด" แต่ไม่เคยเห็นหรือคุ้นเคยกับตัวพี่บุญเชิดบ่อยนัก ผมเอ่ยถึงชื่อพี่บุญเชิดอยู่เสมอ จนกระทั่งสุดท้าย เมื่อตอนขับรถขากลับจาก

เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคมนี้ ผมก็ยังเอ่ยถึงพี่บุญเชิดกับภรรยาว่ากลับมาถึงกรุงเทพฯจะต้องไปปรึกษากับพี่บุญเชิดก่อน โดยไม่มีวี่แววเลยว่า พี่บุญเชิดจะจากพวกเราไปเสียแล้ว

พี่บุญเชิดมีบุคลิกลักษณะแปลกไปกว่าหลายๆคนที่ผมรู้จัก เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา พี่บุญเชิดเป็นฝ่ายให้อยู่เสมอ ใครก็ตามที่ทำความดีแล้ว พี่บุญเชิดไม่เคยลืม พี่บุญเชิดครับ ผมไม่เคยลืมพระคุณของพี่บุญเชิดเลย ไม่ว่าวิญญาณของพี่บุญเชิดจะอยู่สรวงสวรรค์ใดๆผมขอกราบไหว้และขอให้สัจจะวาจาไว้ ณ ที่นี้ว่า ผมจะกระทำทันทีและมีความสุขเป็นอย่างยิ่งถ้าจะได้มีโอกาสรับใช้ครอบครัวพี่บุญเชิด

ผมยังจำคำพูดของพี่บุญเชิดได้เสมอ "คนสุจริตไม่ตาย" พี่บุญเชิดจากพวกเราไปเพียงร่างกายเท่านั้น แต่พี่บุญเชิดยังอยู่กับเราตลอดกาล ผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดได้นำพาดวงวิญญาณ์ อันเพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมของพี่บุญเชิด จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

ธวัช อารีกุล

14 พฤษภาคม 2514

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจและอาลัยอย่างยิ่งที่ พี่บุญเชิด สุทัศนานนท์ ที่ข้าพเจ้ารักและเคารพ ต้องด่วนจากไปในเวลาที่ไม่สมควร ทำให้ญาติพี่น้องรู้สึกใจหายและเศร้าสลดทันทีที่ได้รับข่าวมรณะกรรมของพี่ พี่บุญเชิดมีแต่คนรักใคร่ชอบพอในนิสัยใจคอและความประพฤติ เนื่องจากเป็นผู้ที่ยอมเสียสละ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ใด รับฟังความคิดเห็นในเรื่องการค้าจากน้อง ๆ และผู้ปรารถนาดีเสมอ ในวงการค้าที่พี่เชิดดำเนินการอยู่จึงได้รับความไว้วางใจ – จากลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ ปรากฏเป็นเกียรติประวัติอันงดงามในผลการค้าที่ได้ปฏิบัติมา ข้าพเจ้าเป็นน้องที่ใกล้ชิดกับพี่บุญเชิดมาร่วม 20 ปี ทั้งในด้านการค้าและชีวิตส่วนตัว จึงเป็นเวลานานที่ได้เห็นพี่ก้าวหน้า ในชีวิตเป็นอย่างดีในวิถีทางและจังหวะอันถูกต้อง

แต่แล้ว การเจ็บป่วยและมรณะกรรมของพี่บุญเชิด สุทัศนานนท์ซึ่งเป็นเรื่องของพรหมลิขิตและความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร โชคชะตาชีวิตได้ลิขิตไว้เพียงเท่านี้ จึงได้พรากดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพี่บุญเชิด สุทัศนานนท์ ไปจากเราด้วยความอาลัยถึง

ยามคิดถึงพี่บุญเชิดเกิดหมองจิต
เคยอุ้มชูน้องตัวนิดน้องจำได้
เมื่อเติบใหญ่ใกล้กันดีมีเยื่อใย
ที่ทุกข์สุขเป็นไฉนเห็นใจกัน
น้องกับพี่โชคไม่ดีหลายปีปลาย
ต่างก็โดนโรคร้ายเข้าห้ำหั่น

โรคน้องเป็นเพิ่งมารู้พอสู้ยัน
แต่พี่นั้นโรคแข็งกล้าจึงคร่าไป
ถึงจะรู้คนเราไซร้ต้องตายหมด
มวลญาติมิตรก็สุดอดสลดได้
พี่มาพรากจากเราอย่างเร็วไว
ทิ้งลูกเมียน้องไว้ให้ตรอมตรม
ขอกุศลผลบุญที่ก่อเกิด
อีกทั้งของพี่บุญเชิดที่สะสม
จงอย่าให้พี่ของน้องต้องระทม
อยู่ภพใดให้อุดมด้วยสุขเทอญฯ.

จาก......น้อง

นายสันติ ถาพรพาสี

แด่พี่บุญเชิดผู้มีพระคุณ

ผมอยู่กับพี่ ทำงานกับพี่มานาน นานจนไม่รู้ว่าผมทำหน้าที่อะไร โดยหน้าที่การงาน พี่เป็นนายจ้าง โดยหน้าที่พิเศษ พี่ให้ผมเป็นบุรุษพยาบาลประจำตัวพี่ เมื่อยามผมมีทุกข์เดือดร้อน พี่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผมเหมือนกับพ่อ เมื่อพี่ตายจากไป ผมจึงอดคิดไม่ได้ว่า บัดนี้, ผมขาดพ่อที่แสนจะดีไปอีกคนหนึ่ง

พี่หวลให้ผมเขียนคำไว้อาลัย เพื่อพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ในงานศพพี่ ผมไม่ทราบว่าจะเขียนอะไร เพราะผมไม่สามารถจะบรรยายความรู้สึกที่มีต่อพี่ได้ มันมากมายเกินกว่าจะเขียนเป็นตัวอักษร แต่ผมก็พยายามเขียนตามความรู้สึกเท่าที่ผมจะทำได้

พี่เหมือนต้นไม้ใหญ่ใกล้ทาง มีกิ่งก้านสาขาแผ่กว้าง มีดอกผลอุดมสมบูรณ์ ให้ความร่มเย็นแก่นก กาและคนเดินทางทั่วไปได้อาศัยร่มเงาและดอกผล น้ำใจพี่บริสุทธิ์สะอาด ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร พี่มีประโยชน์แก่คนในอาชีพนี้เป็นอันมาก แต่ใครจะเห็นคุณของพี่มากน้อยเพียงใด ผมไม่ทราบ หากจะมีก็คงเป็นคนชนิดที่เลวเต็มที่ เลวเสียจนมองไม่เห็นคุณคน พี่มีเงินมีทองเพราะพี่ขยันหมั่นเพียร พี่จึงรู้คุณค่าของเงิน แต่พี่ไม่ได้ซื้อคนด้วยเงิน พี่ซื้อน้ำใจคนด้วยน้ำใจ พระคุณของพี่นั้น หากผมจะใช้หนี้พระคุณด้วยเงินผมก็ไม่มีปัญญาจะใช้ ผมรักเคารพนับถือพี่ด้วยน้ำใจ ไม่ใช่รักเงินของพี่ พระคุณของพี่ไม่ตายตามร่างกายของพี่ สำหรับตัวผม พระคุณของพี่ยังจารึกแน่นอยู่ในจิตใจของผมชั่วชีวิต

สุดท้ายนี้ ผมขออธิษฐานใจขอให้วิญญาณของพี่จงทราบด้วยเถิดว่า แม้พี่จะจากผมไปแล้ว แต่ทางใดเป็นทางที่ผมจะสนองพระคุณพี่ได้ผมจะพยายาม

ทดแทนพระคุณอย่างเต็มความสามารถ ขอวิญญาณของพี่จงเป็นสุข เป็นสุข ในภพที่พี่อุบัติเกิด.

จากผม

สมพร วัฒนะ

แถลงเรื่อง

พระครูปลัดสุวัฒนมงคล วัดศรีรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดระยอง แจ้งว่า เธอกับนางหวล สุทัศนานนท์ มีความประสงค์ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "บันทึกของศุภาสินี" เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในการฌาปนกิจศพ นายบุญเชิด สุทัศนานนท์ ผู้มีอุปการคุณ ในวันที่ 17 มิถุนายน 2514 ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร เห็นว่าเป็นเจตนาประกอบด้วยกุศลที่จะได้เผยแผ่สาร-คุณให้กว้างขวาง จึงยินดีอนุญาตให้ พระครูปลัดสุวัฒนมงคล พิมพ์เรื่อง "บันทึกของศุภาสินี" ได้ตามความปรารถนา

ความมุ่งหมายของเรื่องบันทึกของศุภาสินีนี้ บรรยายมุ่งไปในขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา ซึ่งนับเป็นวัฒนธรรมของชาติไทย ผู้ที่ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชน สมควรแท้ที่จะได้ประพฤติปฏิบัติให้เรียบร้อย ถูกต้องทั่วถึงกัน จะช่วยให้บังเกิดความงามหู งามตา เป็นระเบียบเรียบร้อยในพิธีการทั่วไป

ขอคุณประโยชน์อันเกิดจากบันทึกของศุภาสินีนี้ แม้เพียงส่วนน้อย-จงร่วมกับทักษิณานุปทานที่ปิยชนทั้งหลาย มีภรรยา บุตรธิดา เป็นต้น ได้บำเพ็ญมาแล้วตามลำดับกาล เป็นกำลังส่งเสริมความสมบูรณ์พูนผลในสิ่งอันพึงปรารถ-นา แก่ นายบุญเชิด สุทัศนานนท์ ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมเจตนาอุทิศถึงทุกประการ เทอญ.

สมเด็จ พระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน)

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วันพุธที่ 24 มีนาคม 2514

บันทึกของศุภาสินี

แนวนึก

บันทึกต่อไปนี้ ขอเทอดพระคุณคุณพ่อเป็นเบื้องแรก เพราะท่านเป็นปฐมาจารย์ผู้เคี่ยวเข็ญให้หัดบันทึกไว้ แต่ผัดเพี้ยนกับท่านมานาน โดยอ้างว่าอายุยังน้อย พบเห็นเหตุการณ์ของโลกก็น้อย ทั้งความบกพร่อง ผิดพลาดอาจจะปรากฏให้เกิดความอับอาย เพราะสติปัญญาก็น้อยอีกด้วย, แต่คุณพ่อก็มิวายกระตุ้นเตือนอยู่เสมอ ด้วยท่านตั้งใจว่า จะเป็นคนขออ่านบันทึกเป็นคนแรก แม้จะได้หาทางให้ลืมเรื่องนี้ โดยหาเรื่องมาแย้งท่านว่า ถ้ามัวแต่คอยจดลงสมุดอยู่เช่นนี้ ก็ไม่ต้องใช้ความจดจำสำหรับตัวเอง ถึงคราวจะทำอะไรหรือเดินทางไปไหนก็ต้องพกสมุดบันทึกติดตัวไป คอยเปิดอยู่ตลอดเวลา น่าจะทำให้ล่าช้าโดยเปล่าประโยชน์ สู้จำไว้ในสมองติดตัว ไม่ต้องขีดเขียนให้เปลืองแรงมิดีกว่าหรือ ท่านกลับโต้ว่า งั้นท่านจะเตือนว่า **สุ, จิ, ปุ, ลิ** ไว้ทำไม **ลิ,** ไม่ใช่การเขียนดอกหรือ และไม่เพราะมีผู้นิยมบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เขาได้ผ่านพบมา ตามยุคตามสมัยโบราณนั้นดอกหรือ จึงได้เป็นประโยชน์ให้คนรุ่นหลังรู้เรื่องเก่า ๆ สืบต่อมาถึงกาลบัดนี้ ถ้ามัวแต่จดจำติดตัว ไม่ขีดเขียนบันทึกไว้ ป่านนี้เราก็ไม่สามารถสืบประวัติเรื่องราวเหตุการณ์เก่า ๆ ไว้ได้คงพาตายตามตัวไปหมดแล้ว เมื่อจำนนต่อเหตุผลของท่านจึงได้ลงมือเริ่มบันทึกเพราะมีเรื่องเกิดขึ้นกับตัวให้เห็นเป็นตัวอย่างผ่านมาแล้ว ๒ ราย เป็นเหตุโต้เถียงกันวุ่นวายจนต้องนำเรื่องที่เก็บไว้หลายปีมายืนยัน จึงต่างสงบการโต้เถียงเลยนำให้เกิดการอุสาหะ เพราะเห็นสมจริงตามที่คุณพ่อได้ตักเตือนมาแต่ต้น

อย่างน้อยก็เป็นการเก็บความรู้สึกนึกคิดของตนไว้ตามลำดับกาล ทั้งจะเป็นหลักฐานเทียบเคียงค้นคว้าด้วย

เริ่มขออภัยเสียแต่บัดนี้ทีเดียวว่า เรื่องราวในบันทึกต่อไปนี้ จะได้งดเว้นชื่อบุคคล สถานที่ เวลา เพื่อกันความกระทบกระเทือน หากว่ายังมีเหตุพัวพันกล่าวถึงใครอยู่บ้าง หรือบกพร่องไม่ถี่ถ้วน และผิดพลาดเพราะหลงลืมรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปรากฏอยู่ในบันทึกนี้ ข้าพเจ้าขอรับผิดแต่ผู้เดียว เพราะสติปัญญาน้อยของตนไว้ในที่นี้ด้วย หากคุณประโยชน์แม้เพียงส่วนน้อย จะพึงมีอยู่บ้าง ข้าพเจ้าขอนอบน้อมให้เป็นพวงมาลัย บูชาอุปการะคุณคุณพ่อในฐานปฐมาจารย์ผู้ตักเตือนแนะนำมาแต่ต้นเฉพาะคนเดียว

ศุภาสินี

๑. เบญจางคประดิษฐ์

คุณป้าได้รับการบอกบุญจากท่านเจ้าที่วัด จะมีการบำเพ็ญกุศลคล้ายวันมรณะของท่านเจ้าคุณเฒ่า คุณป้าจึงขอแรงให้ไปช่วยท่านจัดอาหารเลี้ยงพระ โดยท่านเจ้าเจาะจงขอหมี่กรอบ ต้องช่วยจัดเครื่องปรุงหลายอย่าง และให้ผัดร้อน ๆ ด้วย

ครั้นนำสิ่งของใช้ไปตระเตรียมพร้อม สั่งเสียคนที่จะผัดเป็นที่เข้าใจเรียบร้อยแล้ว คุณป้าจึงเข้าไปนมัสการพระประธาน ซึ่งเตรียมจัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล เผอิญผู้คนยังไม่พลุกพล่านมากนัก คุณป้าเห็นข้าพเจ้ากราบพระยังไม่ตรงตามระเบียบ ท่านเลยกระซิบแนะนำว่า

"**วิธีกราบพระพุทธรูปหรือสงฆ์** ผู้ชายให้นั่งกระโหย่งคุกเข่าตั้งตัวตรงเรียกว่า **เทพนม** ผู้หญิงนั่งคุกเข่าราบกับพื้น ปลายเท้าเหยียดออกด้านหลังเรียกว่าท่า **เทพธิดา** มือทั้ง ๒ ประนมนิ้วเหยียดชิดเรียบเสมอกัน ยกตั้งอยู่ระหว่างอก นี้เป็นจังหวะที่ ๑ เมื่อจะกราบ ยกมือทั้ง ๒ ที่ประนมอยู่นั้น ขึ้นถึงหน้าผาก ปลายนิ้วมือจดไรผมแล้วก้มหน้าลง พร้อมกับเลื่อนมือทั้ง ๒ ลงถึงพื้นแบมือกราบห่างกันเท่าระยะฝ่ามือ ศอกทั้ง ๒ กางออกคร่อมเข่าทั้ง ๒ หน้าจดพื้น ระหว่างมือทั้ง ๒ หลังแอ่นราบ นี้เป็นจังหวะที่ ๒ เมื่อเงยลำตัวขึ้นตั้งตรงพร้อมกับชักมือทั้ง ๒ มาอยู่ในท่าจังหวะที่ ๑ ถ้าจะกราบให้ครบ ๓ ครั้ง เมื่อเงยลำตัวตรงแล้ว มือทั้ง ๒ ไม่ต้องพักตามจังหวะที่ ๒ ยกผ่านขึ้นจดหน้าผาก แล้วก้มกราบเลยทีเดียว ครบ ๓ ครั้ง จึงพักมืออยู่ในจังหวะที่ ๑ กราบอย่างนี้ตรงกับแบบที่เรียกว่า **เบญจางคประดิษฐ์**

วิธีที่ก้มกราบแล้ว ยกหน้าขึ้นเล็กน้อย เอาฝ่ามือประกบกันและแบออก สลับกันจนครบ ๓ ครั้ง เรียกว่าท่ากอบ ไม่ถูกวิธี ดูไม่งดงาม

วิธีกราบฆราวาสทั่วไปตลอดถึงอัฐิและศพ ทั้งหญิงและชายใช้นั่งพับเพียบธรรมดา เวลากราบ เอี้ยวตัวเฉียงก้มลง มือทั้ง ๒ ประนมชิดกันเสือกออกไปที่พื้น ตั้งไว้รับหน้าผากเวลาก้มลง ไม่แบราบเหมือนกราบพระ กราบเพียงครั้งเดียว"

เมื่อได้กราบทำความเคารพพระประธาน และเคารพเจดีย์อัฐิท่านเจ้าคุณเฒ่าแล้ว นั่งพักชมโต๊ะหมู่เครื่องบูชา ซึ่งมีดอกไม้จัดบนพานและแจกันอย่างสวยงาม คุณป้าได้กระซิบชมให้ฟังว่า "หลานจงสังเกตจำไว้ การตั้งเครื่องสักการะอย่างนี้ อาศัยจังหวะ ช่องไฟ ได้ระเบียบทั้งซ้ายขวา โต๊ะที่บูชาไม่โย้เย้เอียง เป็นระเบียบได้ศูนย์กลางพานหรือแจกัน เชิงเทียน วางได้จังหวะเท่ากันทั้งซ้ายขวา แจกันก็ไม่ปักดอกไม้จนสูงโงนเงนหรือรก ส่วนสูงของดอกไม้ ไม่ควรให้เกินครึ่งส่วนสูงของแจกัน ให้ดูโปร่งตา เห็นดอกเป็นจังหวะพานดอกไม้ตั้งให้ได้ตามลวดลายของดอกไม้แต่ละคู่ จึงดูเรียบร้อยสบายนัยตา ที่บูชาของท่านที่นี่ เกือบจะหาที่ติไม่ได้"

ข้าพเจ้าเลยช่วยแถมว่า "ที่นี่ต้องยอมยกให้เลย เรื่องระเบียบการตกแต่งประดับประดา"

"อย่าไปว่าท่านนะหลาน ทำอะไร ไม่มีระเบียบเรียบร้อย ขัดหูขวางตา เก้งก้าง ก็เท่ากับเชิญแขกให้มาตำหนิความบกพร่องของตัว เหนื่อยกายเพราะจัดตั้งแล้วมิหนำ ยังซ้ำเหนื่อยใจ เพราะเสียงติเตียนอีก เลยเหนื่อยไม่หาย" คุณป้าช่วยเสริม แล้วหันมาสะกิดให้ดูบนอาสน์สงฆ์อีก พูดเบา ๆ ว่า

"เออ บนอาสน์สงฆ์ ตั้งกระโถน ขันน้ำ พานหมาก บุหรี่ยังกะตีเส้นบันทัดทีเดียว ได้ระดับตรงกันหมด ดูซิ เรียงจากข้างหน้าเข้าไป ๑ พานหมาก บุหรี่ ๒ ขันน้ำ ๓ กระโถน นี่ถือระเบียบของหลวงเป็นหลักดีแท้"

ข้าพเจ้าเกิดความสงสัยขึ้นทันที เมื่อคุณป้าพูดถึงอาสน์สงฆ์เพราะรู้สึกขึ้น ๆ เอียงขวาซ้ายอยู่ จึงกระซิบถามว่า "อาสน์สงฆ์พระเวลามีพิธีอย่างนี้เขานิยมตั้งด้านไหนกันแน่ คือตั้งด้านขวาของพระพุทธรูป หรือด้านซ้าย"

คุณป้านิ่งอึ้ง อมหมากเฉยเป็นเชิงตรึกตรอง ครู่หนึ่งจึงพูดว่า

"เรื่องตั้งอาสน์สงฆ์นี้ ยังมีความเห็นต่างกันอยู่เป็น ๒ ฝ่าย ๆ หนึ่งว่าต้องตั้งด้านซ้ายของพระพุทธรูป คือเมื่อเวลาพระภิกษุสงฆ์เข้านั่งประจำอาสน์สงฆ์ ให้พระพุทธรูปที่ตั้งบนเครื่องสักการะอยู่ด้านขวามือของพระสงฆ์ โดยอ้างหลักฐานว่า การทำประทักษิณ เวียนขวาเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ที่เคารพบูชา อย่างพราหมณ์มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำประทักษิณเวียนขวา แสดงความเคารพอย่างสูงได้แก่เวียนให้ด้านขวามือของผู้เดินอยู่ทางด้านที่เคารพตั้งอยู่ อย่างประทักษิณพระเจดีย์เวลาวิสาขบูชา ฉะนั้น เพื่อเป็นการถวายความเคารพแก่พระพุทธปฏิมากร จึงต้องตั้งอาสน์สงฆ์ให้เบื้องขวามือของพระภิกษุสงฆ์อยู่ทางด้านซ้ายของพระพุทธรูป

อีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องตั้งอาสน์สงฆ์ไว้ทางด้านขวาของพระพุทธรูป โดยอ้างหลักว่าพระพุทธปฏิมาอย่างในพระอุโบสถนี้ แทนองค์พระพุทธเจ้า ถ้ามีพระอัครสาวกตั้งอยู่ด้วย ๒ องค์ องค์พระสารีบุตรต้องอยู่เบื้องขวาของพระพุทธปฏิมา พระโมคคัลลานต้องอยู่เบื้องซ้าย โดยใจความ ผู้ใหญ่เป็นประธานอยู่กลาง ผู้น้อยที่ยิ่งใหญ่กว่าเขาต้องอยู่ด้านขวาของประธาน ผู้น้อยที่

อ่อนลงมานั่งด้านซ้าย อย่างพระอุปัชฌายนั่งกลาง มีพระบวชใหม่พร้อมกัน ๒ รูป ท่านก็ถือว่ารูปนั่งเบื้องขวาของพระอุปัชฌาย์ มีอาวุโสกว่ารูปนั่งเบื้องซ้าย

ฝ่ายนี้ยังมีเหตุผลอีกว่า การจัดอาสน์สงฆ์ให้พระภิกษุสงฆ์ประกอบพิธีต้องตั้งด้านขวาพระพุทธรูปนั้น ก็เพราะเป็นอิริยาบถนั่งไม่ใช่เดิน ถ้าเดินก็สมควรให้ขวาเป็นประทักษิณ ทั้งเมื่อถือว่า พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวา ต้องนั่งหรือยืนอยู่เบื้องขวาของพระพุทธปฏิมาองค์พระประธานแล้ว การที่เราจัดตั้งที่สักการะประดิษฐาน พระพุทธรูปไว้เบื้อง ขวาของ พระภิกษุสงฆ์ จะมิกลายเป็นว่า พระภิกษุสงฆ์ยิ่งใหญ่กว่าพระพุทธรูปไปหรือ

เมื่อตรวจดูระเบียบ ที่ปฏิบัติกันมาตามพระอารามหลวงต่าง ๆ เวลามีพิธีการเช่นคราวกฐินเป็นต้น ต่างก็เปลี่ยนรูปอาสน์สงฆ์มาอยู่เบื้องขวาของพระประธานเป็นส่วนมาก ตลอดจนพระราชพิธีก็ตั้งอาสน์สงฆ์แบบนี้ แต่ก็มีน้อยครั้งที่ตั้งอาสน์สงฆ์เบื้องซ้ายพระพุทธรูป จะเกี่ยวกับสถานที่ เพื่อในหลวงได้ทรงปฏิบัติพระราชพิธีสะดวกในการเสด็จพระราชดำเนิน หรือ อย่างไรไม่แจ้ง เช่นที่พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งอาสน์สงฆ์ด้านซ้ายขององค์พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทุกพระราชพิธี และพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างพระเจ้าจักรพรรดิ์สนองพระองค์พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็ประดิษฐานด้านซ้าย พระพุทธเลิศหล้านภาลัยประดิษฐานด้านขวา

อย่างไรก็ตาม ล้วนแต่เพื่อถวายความเคารพแก่พระพุทธรูปตามทัศนะของตนด้วยกันทั้งนั้น เป็นแต่ว่าอย่าถือดึงมั่นจนเกินไป จนเห็นว่าทัศนะของคนอื่นที่ผิดกับตนนั้นใช้ไม่ได้ เหลวไหล หรือต้องพยายามปฏิบัติตามทัศนะ

ของตนให้ได้ เช่นจะประกอบพิธีที่บ้านเรือนต้องโยกย้าย รื้อถอน เครื่องประดับตกแต่งโกลาหลเกินความจำเป็น เพื่อให้สมกับทัศนะของตน ทำให้ลำบากยากนานไปถึงคนอื่นด้วยก็แล้วกัน ควรถือน้ำใจบริสุทธิ์ผ่องใสเป็นสำคัญยิ่งกว่าพิธีการจะสะดวกกว่า"

"อ้าว ! มัวเหม่อดูอะไรตาค้างเสียแล้ว ปล่อยให้พูดเพ้ออยู่คนเดียว" คุณป้าพูดพ้อขึ้น

"โธ่ คุณป้า หลานกำลังตั้งใจฟัง อยากจะจดจำไว้ให้แม่นยำต่างหาก เล่าต่อไปซิคะ"

"คนโน้นคนนี้เขามากันมากแล้ว เดี๋ยวจะถูกหาว่าอวดเบ่ง"

"เล่าให้หลานฟังเบา ๆ ก็ได้ บางตอนหลานต้องบันทึกหัวข้อไว้ด้วย"

"แถมอีกหน่อยก็ได้ ยังไม่ถึงเวลาพระสงฆ์สวดมนต์ อ้อ ! หลานรู้ไหมว่า คำว่า *สวดมนต์* หรือ *สวดพระพุทธมนต์* กับคำว่า *เจริญพระพุทธมนต์* ใช้ต่างกันอย่างไร ?"

"หลานยังไม่เคยคิด ถึงจะให้คิด ก็คงยังตอบไม่ได้ คุณป้ากรุณาอธิบายก่อนดีกว่าค่ะ"

คุณป้าขยับตัวเปลี่ยนท่านั่งใหม่ โดยโน้มตัวไปข้างหน้าเล็กน้อยกลับเท้าทางด้านหลังแล้วพูดว่า "ตามความสังเกตของป้า เห็นว่า *สวดมนต์* หรือ *สวดพระพุทธมนต์* ใช้สำหรับงานศพ หรือที่เรียกว่า "อวมงคล" ส่วน *เจริญพระพุทธมนต์* ใช้สำหรับในงานมงคลทั่วไป เช่น ในงานวันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ ฉลองกฐิน เป็นต้น"

ทันทีนั้น มีเสียงห้าว ๆ ดังขึ้นเบื้องหลัง ที่ข้าพเจ้ากับคุณป้านั่งอยู่ว่า "ผมอยากให้พูดต่อเรื่องอาสน์สงฆ์อีกหน่อย เผอิญผมมานั่งอยู่ตรงนี้ ได้ยินคุณปรารภกันเป็นที่สนใจ เลยต้องยอมเสียมรรยาทสงบฟังอยู่เงียบ ๆ"

ข้าพเจ้ากับคุณป้า ต่างเหลียวหน้าไปดูตามเสียงนั้น ก็พบชายอายุกลางคน แต่งกายสุภาพ นั่งอมยิ้มอยู่ ข้าพเจ้าจึงทำความเคารพด้วยถือว่าตนเป็นเด็กเคารพผู้มีอายุสูงกว่าไม่เสียหายอะไร

คุณป้าจึงปรารภว่า "คุณมาช่วยงานท่านเจ้าเหมือนกันกระมังคะในเรื่องการตั้งอาสน์สงฆ์ ที่ดิฉันปรารภให้หลานฟังนั้น เป็นเรื่องถกเถียงกันไม่รู้จักจบ ต่างนิยมทำตามความเข้าใจของตน คุณคงเคยสนใจมาบ้างกระมัง ช่วยอธิบายให้หลานดิฉันฟังบ้างก็จะดี เขากำลังสนใจอยู่มาก"

ชายผู้นั้นกล่าวว่า "ผมเองก็เพียงชอบสนใจในระเบียบเหล่านี้เหมือนกัน แต่ก็พูดได้ตามความคิดเห็น ผิดถูกอย่างไร อย่าเพิ่งถือเป็นหลักเกณฑ์แน่นอน เพราะเป็นความเห็นเอกชน ลองมาพิจารณาดูการกำหนดเรียกทิศของท่าน ก็ยังมีการเวียนนับผิดกัน เช่นในอริยวังสิกสูตรนับ ตะวันออก, ตะวันตก, เหนือ, ใต้, ในมหาสมัยสูตร นับว่าท้าวธตรฐ เจ้าแห่งคนธรรพ์ อยู่ทิศตะวันออก, ท้าววิรูฬหก เจ้าแห่งกุมภัณฑ์อยู่ทิศใต้, ท้าววิรูปักษ์ เจ้าแห่งนาคอยู่ทิศตะวันตก, ท้าวกุเวรเจ้าแห่งยักษ์อยู่ทิศเหนือ, แต่ก็อยู่ในเกณฑ์เวียนขวาเหมือนกัน คือในอริยวังสิกสูตรจากตะวันตก มาทิศเหนือใต้

พิจารณาในเรื่องบุคคลเทียบกับทิศ บิดามารดาเหมือนทิศเบื้องหน้า คือบูรพาตะวันออก, ครูอาจารย์เหมือนทิศเบื้องขวา คือทิศใต้, สามี ภรรยา เหมือนทิศเบื้องหลัง คือทิศตะวันตก, มิตรสหาย เหมือนทิศเบื้องซ้าย คือทิศเหนือ คนรับใช้เป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน นี้ท่านก็นับเวียนขวา โดยเปรียบเหมือนบุคคลยืนผินหน้าสู่ทิศตะวันออก นับเวียนมาทางทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนืออย่างเดียวกับในมหาสมัยสูตร

อนึ่งองค์พระพุทธเจ้า เมื่อได้ตรัสรู้ ก็ผินพระพักตร์สู่ทิศตะวันออก ยามปรินิพพาน พระเศียรหันไปทางทิศเหนือ ต้องผินพระพักตร์สู่ทิศตะวันตก เพราะบรรทมอย่างสีหไสยาตะแคงเบื้องขวา อาจถือตามนัยตรัสรู้ และนิพพานกระมัง การสร้างอุโบสถ อันเป็นปูชนียวัตถุที่ประดิษฐานพระประธาน เป็นเขตสีมาของสงฆ์ จึงสร้างให้หน้าอุโบสถสู่ทิศตะวันออกเป็นหลักมากกว่าทิศอื่น จนปรากฏเป็นตำราหาทิศทางในเมื่อหลงทิศว่า ทิศเบื้องหน้าองค์พระประธาน หรือหน้าอุโบสถ คือทิศตะวันออก

แต่ก็ไม่เห็นแน่นอนอีก หน้าอุโบสถหันสู่ทิศอื่นมีทิศเหนือ ทิศตะวันตกก็มี ทั้งนี้เข้าใจว่า มุ่งถือเอาแม่น้ำลำคลอง หรือถนนเป็นด้านหน้าวัด จึงสร้างอุโบสถหันไปตามภูมิประเทศ บางรายถือเคร่งแม้หน้าอุโบสถควรจะหันไปสู่แม่น้ำ แต่เป็นทิศตะวันตก ก็ยังตั้งพระประธานผินหน้าสู่ทิศตะวันออกจนได้

ลองสังเกตว่า ทำไมท่านจึงถือทิศตะวันออกเป็นสำคัญในการสร้างอุโบสถ นอกจากอ้างประวัติที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เห็นประโยชน์อยู่อย่างหนึ่ง คือให้ส่วนยาวของอุโบสถสู้ดวงอาทิตย์ มีทางที่จะหลบความร้อน

ได้ดีกว่า ซุ้มประตูหน้าหลังอุโบสถ ถูกแสงแดดส่องเช้าเย็นก็จริง อาจสร้างมุขยื่นออกมาป้องกันได้, ส่วนที่หันหน้าสู่ทิศเหนือเป็นการให้ข้าง รับแสงแดดทั้งเช้าเย็น หน้าต่างมักชำรุดเร็ว, และฤดูหนาว ลมเหนือพัดตรงเข้าประตูทีเดียว ถึงต้องปิดประตูฟังเทศน์กันก็มี, ฤดูร้อนลมเย็นจากทิศใต้มิใคร่ได้รับ เพราะประตูมีน้อยและมักมีสิ่งปลูกสร้างปิดบังเสีย จึงสู้ผินหน้าสู่ทิศตะวันออกไม่ได้

ส่วนทิศตะวันตกนั้น ย่อมได้ประโยชน์อย่างเดียวกับทิศตะวันออกแต่เพราะถือว่า พระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ทรงผินพระพักตร์สู่ทิศนั้น เท่ากับเป็นทิศสู่ความตายเช่นเดียวกับดวงอาทิตย์ หมดแสงลับไปในทิศนั้น ทิศ-ตะวันตกจึงเป็นทิศเสื่อมสูญ คนจึงนึกขยาดแต่อุโบสถที่สร้างผินหน้าพระ-ประธานสู่ทิศตะวันตกก็ยังมี เพราะมุ่งถือภูมิประเทศเป็นหลัก

ตามหลักฐานตัวอย่างเท่าที่ผมนึกได้เหล่านี้ ล้วนนิยมทิศเบื้องขวาคือทิศใต้เป็นสำคัญ ดังท่านจัดครูอาจารย์ผู้มีอุปการะคุณรองจากมารดาบิดาว่าเหมือนทิศเบื้องขวา คือทิศใต้

เครื่องสักการะที่ถวายเป็นคู่ แต่ลักษณะต่างกันเช่น เทียนเงิน เทียน-ทอง ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง อย่างนี้ ต้องตั้งของดีมีค่าสูงกว่า อยู่เบื้องขวาของพระพุทธรูป เทียนทอง ดอกไม้ทอง ตั้งถวายไว้เบื้องขวาของพระพุทธรูป เทียนเงิน ดอกไม้เงิน ตั้งถวายไว้เบื้องซ้าย

"ข้อสำคัญจึงอยู่ที่บุคคลจะจัดทำ ตามความเหมาะสมแก่ลักษณะ อย่าถือตำราจัดเกินไป จนถึงลำบากเช่นจะต้องตั้งอาสน์สงฆ์

ให้ภิกษุสงฆ์อยู่เบื้องขวาของพระพุทธรูปจนได้ ถึงต้องรื้อถอน ตู้, โต๊ะ, ฝาห้องเอิกเกริกเกินไป ย่อมลำบากมากกว่าจะอนุโลมตามสถานที่จะเหมาะสม สะดวก ในการปฏิบัติไม่กีดขวางเกะกะ ก็ใช้ได้ บุญไม่ได้อยู่ที่ตั้งอาสน์สงฆ์ด้านไหนถูก ด้านไหนผิดมิใช่หรือ ? ศึกษาไว้เป็นความรู้นั้นชอบแล้ว''

ข้าพเจ้าเกือบจะขอร้องให้ท่านพักเสียที เพราะรู้สึกว่ามือชักล้า ๆ เมื่อคอยจดหัวข้อใจความ ท่านก็ลงเอยพอดี จึงทำความเคารพท่านอีกครั้ง พร้อมกับกล่าวคำขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่กรุณาบรรยายให้ฟัง

ท่านผู้เล่านั้นสังเกตว่า ออกจะพอใจเท่ากับได้โอกาสบรรยายสิ่งที่อัดอั้นไว้นานเสียครั้ง ๑

* * *

งามกิริยามารยาท

คุณป้าเหลือบดูนาฬิกา เห็นเวลาใกล้กำหนดสวดมนต์ จึงขอร้องให้ข้าพเจ้าออกไปดูการผัดหมี่ว่าเรียบร้อยตามสั่งหรือยัง ข้าพเจ้าได้ออกมาติดต่อเห็นเรียบร้อย กลับเข้ามาแจ้งให้คุณป้าทราบแล้วจึงนั่งรอเวลาพระภิกษุ-สงฆ์จะเข้าประจำที่ พร้อมกับศิษยานุศิษย์อื่นซึ่งต่างทะยอยกันมาหลายสิบท่าน

"อาสน์สงฆ์ที่นี่ ท่านก็ตั้งด้านขวาของพระพุทธรูปเหมือนกันนะครับ" ท่านผู้ชายนั้นได้พูดเบา ๆ กับคุณป้า

พอดีกับพระภิกษุสงฆ์ ที่ได้รับอาราธนามาประกอบพิธีต่างเข้ามาตามลำดับ รูปไหนถึงอาสนะของ ๆ ท่านก็ผินหน้า คุกเข่า กราบพระประธาน ๓ ครั้งก่อนจึงนั่ง ต่างรูปต่างกราบ ดูผลุบโผล่ไม่งามตา พัดรองที่วางพิงด้านหลังก็อยู่ด้านขวามือบ้าง ซ้ายมือบ้าง ซึ่งตามระเบียบควรวางด้านขวามือเสมอ

เมื่อประธานในงาน จุดธูปเทียนบูชาที่เครื่องสักการะ คือจุดบูชาที่สักการะพระพุทธรูปประจำวันแล้ว กราบ ๓ ครั้ง มาจุดธูปเทียนที่สักการะอัฐิอีก ๓ ครั้ง นั่งประจำที่

"ดูซิหลาน ระเบียบที่ท่านเจ้า บูชาพระพุทธก่อน จึงบูชาอัฐิอย่างนี้เป็นระเบียบที่เหมาะสม ควรใช้อย่างนี้ตลอดไปเพราะถือว่าพระพุทธมีศักดิ์ศรีสูงกว่าบุคคลอื่น ๆ การจะลาไปทางไกล หรือกลับมาก็นิยมลาพระพุทธพระสงฆ์ก่อนลาอัฐิบรรพชน ยามกลับมาก็มารับพรจากพระพุทธพระสงฆ์ก่อนจึงไปสักการะอัฐิ เคยเห็นตามงานศพ มักมีผู้ตรงเข้าสักการะศพก่อนสักการะพระพุทธพระสงฆ์ภายหลังหรือบางทีก็ลืมเสียเลย รู้สึกว่าผิดระเบียบอันดีอยู่บ้าง" คุณป้าพูดเบา ๆ กับข้าพเจ้า

"เครื่องทองน้อย ที่มีพุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เทียน ธูป อย่างละดอกนั้น พานข้างบนทำไมหันดอกไม้ออกด้านนอก พานข้างล่างทำไมหันดอกไม้เข้าด้านในคะ" ข้าพเจ้าถามต่อ

"พานข้างบนนั้น สำหรับอัฐิบูชา เวลาสวดมนต์หรือเทศน์จึงหันธูปเทียนเข้าด้านใน เพราะอัฐิอยู่ด้านนั้น ประธานเป็นผู้จัดแทน, ส่วนพานข้างล่างสำหรับประธานในงานบูชาเป็นส่วนตัว มักจุดเวลาฟังเทศน์จึงหันธูปเทียนไว้ด้านตัว"

เมื่อเริ่มพิธีสวดมนต์ ข้าพเจ้าตั้งใจสังเกตอากัปกิริยาของพระภิกษุจำนวน ๑๐ รูป ที่สวดมนต์ รู้สึกอึดอัดใจแทน คือต่างรูปต่างแสดงอากัปกิริยาไปตามชอบใจ ซึ่งควรจะมีระเบียบปฏิบัติให้เป็นแบบเดียวกันจะงดงามตาดีมาก นี่ดูท่านต่างนั่งตามชอบใจ นั่งตัวงุ้มงอคอเอียงก็มี นั่งหลับตาสัปงกก็มี นั่งเหม่อมองดูคนโน้นคนนี้ก็มี นั่งตัวตรงสำรวมตาดีก็มี ยิ่งการประนมมือ ยิ่งสนุกใหญ่ ยกข้อมือสูงบ้างต่ำบ้าง นิ้วมือประสานไขว้กันเป็นค้างถั่วบ้าง สวดพลางเล่นนิ้วพลางบ้าง จนเด็ก ๆ เห็นขำหัวเราะกันคิกคัก จึงหาโอกาสกระซิบบอกกับคุณป้า ซึ่งท่านก็พยักหน้ารับทราบ

"เรื่องเหล่านี้ ควรที่พระท่านจะฝึกฝนกันเองดีกว่าเราชาวบ้านจะแนะนำ ถ้าประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเหมือนกันแล้วก็จะน่าดูน่าเลื่อมใสอีกไม่น้อย" คุณป้าตอบในขณะต่อมา

เมื่อการถวายภัตตาหารเสร็จแล้ว ถวายไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนาแล้วต่างลากลับ ศิษยานุศิษย์ต่างก็ทะยอยออกไป เพื่อหาอาหารกลางวันที่ด้าน

หลังอุโบสถ ท่านเจ้าผู้จัดการ ได้เข้ามาดูการจัดสถานที่ให้เรียบร้อยสำหรับการแสดงพระธรรมเทศนาต่อไป จึงมาทักทายกับคุณป้า ที่ท้ายอาสน์สงฆ์ว่า

"ไม่ออกไปรับประทานอาหารดอกหรือ เดี๋ยวจะได้ฟังเทศน์ต่อไป"

"ยังไม่หิวเจ้าค่ะ ขอเวลาให้หลานเขาฟ้องสักหน่อยได้ไหมคะ" คุณป้ายิ้มพูดเชิงวิงวอน

"อ้าว มีเรื่องฟ้องร้องอะไรอีกล่ะ จะฟ้องร้องเรื่องไม่มีใครเชิญให้รับประทานกระมัง" ท่านเจ้าพูดทั่วงขึ้นทันที

"มิได้เจ้าค่ะ หลานเขาจะฟ้องเรื่องระเบียบเรียบร้อยของพระเจ้าค่ะ" คุณป้าพูดติงขึ้น

"ไหนเรื่องเป็นอย่างไร ว่าให้ฟังก่อนซิ" ท่านเจ้าชวนให้ถาม

"หลานจะว่าเรื่องอะไร ลองเล่าให้ท่านฟังซิ ฟ้องกันให้หมดพุงทีเดียว" คุณป้าพูดพลาง หัวเราะพลาง

ข้าพเจ้าจึงเล่าเรื่องย่อ ๆ ถึงระเบียบตั้งแต่พระเข้ามาบนอาสน์สงฆ์ต่างรูปต่างกราบพระพุทธ วางพัด ประนมมือสวดมนต์ไม่ได้ระเบียบเหมือนกัน นั่งตัวตรงบ้าง หลังงอบ้าง สวดพลางดูโน่นดูนี่ไปพลาง มิหนำซ้ำเวลาฉันอาหาร ออกจะมูมมามอยู่หลายรูป ลงท้าย จึงถามว่า "กิริยามารยาทเหล่านี้ทางพระไม่ได้ฝึกหัดอบรมกันบ้างหรือขืนปล่อยเรื่อย ๆ ไป คนเขาคงหมดศรัทธาสักวันหนึ่งเป็นแน่"

ท่านเจ้ารู้สึกสนใจต่อคำถามมาก ถึงกับขยับนั่งตั้งตัวตรงเพื่อเตรียมชี้แจงได้เต็มที่

"หนูสนใจดีมาก ขออนุโมทนา ถ้าได้ผู้สนใจคอยหาทางช่วยตักเตือนให้พระได้รู้สำนึกเช่นนี้ทั่ว ๆ ไปแล้ว กิริยามารยาทของพระจะดีกว่านี้อีกมาก อันที่จริงเรื่องกิริยามารยาททั้งหลายนี้ ถ้าภิกษุสามเณรสนใจฝึกหัดอบรมตามระเบียบในสิกขาวินัยทั่วถึงกันแล้ว ดูก็เกือบจะไม่ต้องหัดอะไรกันอีกก็ได้ พระพุทธเจ้าตรัสวางเป็นระเบียบไว้ถี่ถ้วนอยู่มากแล้ว เช่นมารยาทในการฉันอาหารเป็นต้น

ส่วนระเบียบประการอื่น เช่นการกราบพระ การสวดมนต์ ในสำนักของอาตมาได้แนะนำฝึกหัดกันอยู่เสมอ เพราะถือว่า เรื่องกิริยา มารยาท การนั่งลุกคุกคลาน การนุ่งห่ม การสวดมนต์ไหว้พระ และระเบียบอื่น ๆ เป็นของสำคัญมาก ปรากฏแก่หูตาของคนทั่วไปได้ง่าย การนั่งลุกคุกคลาน การนุ่งการห่ม ถ้าเรียบร้อยสม่ำเสมอกัน ก็ถือว่าเป็นสามัคคีทางกิริยากาย การสวดมนต์ไหว้พระ ถ้าพรักพร้อมกลมกลืนกันได้จัดจังหวะพอดี ไม่เร็วนัก ไม่ช้านัก ถืออักขระ ฐาน กรณ์ ทีฆะ รัสสะ ครุ ลหุ เป็นสำคัญ ก็ถือว่าสามัคคีทางกิริยาวาจาเปล่งเสียง หากจะย้อนค้านว่า เรื่องกิริยามารยาทเหล่านี้ ไม่เป็นของสำคัญอะไร ไม่ใช่จุดหมายคือจิตใจภายใน บกพร่องบ้างก็ไม่สู้กระไรนัก รักษาภายใน คือส่วนใจให้ก็แล้วกัน คำเฉลยแย้งก็พึงมีว่าหากจะมีผู้คิดในทางมุมกลับว่า นับประสาอะไร เพียงกิริยา มารยาท ส่วนหยาบ ๆ ง่าย ๆ เหล่านี้ ยังฝึกหัดอบรมให้เรียบร้อยไม่ได้แล้ว จะไปหวังอบรมใจที่ละเอียดลึกซึ้งให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นไม่ต้องหวังกันละ นี่ก็เป็นข้อควรสนใจอยู่ไม่น้อย แต่อาตมาก็คิดว่าเราต้องการแก่น ไม่ต้องการกระพี้ก็จริง แต่แก่นอยู่ภายใน จะเข้าถึงแก่นได้ต้องผ่านกระพี้เข้าไปก่อน จึงได้กวดขันฝึกหัดเรื่องกิริยามารยาท เป็นสำคัญ

ในเบื้องต้น เท่ากับตบแต่งกระพี้ให้งดงามไว้คงดีกว่าปล่อยข้างนอกขรุขระ ข้างในไม่ตึ๊ะติ๊งโหน่ง เพราะแม้เด็ก ๆ ก็อาจรู้เห็นกิริยาข้างนอกเหล่านี้ได้ง่าย

การประนมมือสวดมนต์ หรือประนมมือในพิธีอื่น ๆ เรื่องนี้นับว่าท่านโบราณได้พยายามฝึกปรือกันมามิใช่น้อย แต่ก็หาได้ถือเป็นระเบียบเรียบร้อยทั่วถึงกันไม่ เพราะขาดการอบรม และยิ่งหัวหน้าหมู่ผู้ทำการฝึกฝนอบรมขาดความสนใจ จึงมักปล่อยกันตามเรื่อง เวลาจะอุปสมบทใหม่ก็กวดขันสนใจฝึกหัด ครั้นอุปสมบทแล้วก็ปล่อยกันตามถนัดอย่างเคย จึงปรากฏแสดงออกต่อที่ประชุมว่า ๕ องค์ ก็ ๕ แบบ ๑๐ องค์ก็ ๑๐ แบบ ต่างวัดก็พอทำเนา ส่วนวัดเดียวกันนี่ซิยังไม่ได้ระเบียบเดียวกัน ยิ่งน่าขายหน้ามาก ขอรับรองตามที่หนูทักท้วงนั้น เป็นการเหมาะสมแล้วไม่ต้องกลัวว่าจะเป็นบาปนะ กลับจะเป็นบุญดีเสียอีก เพราะเตือนในสิ่งที่ไม่ดี ให้ดีขึ้น

ภิกษุสามเณรควรเป็นเจ้าของระเบียบ ในพิธีการต่าง ๆ ด้วยพยายามฝึกฝนอบรมตน ให้เป็นตัวอย่างสอนชาวบ้านจึงจะถูก ไม่ใช่ดีแต่สอนให้ศีลแสดงธรรมเท่านั้น ระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามตนเองควรฝึกฝนอบรมไว้ให้เป็นตัวอย่างแนะนำผู้อื่นอีกเหมือนกัน และต้องไม่ดีแต่ติเขาส่วนตัวเองทำไม่ได้ จะถูกเย้ยว่าพระลิ้วพระขวาน ได้แต่ถากด้ามคนอื่น ส่วนด้ามตนเองถากไม่ได้น่าอับอายมาก

ในการเจริญพระพุทธมนต์ ตามพิธีต่าง ๆ บทชุมนุมเทวดาก็ปรากฏคำเตือนภิกษุผู้จะเจริญพระพุทธมนต์ ว่าอย่าทำใจวอกแวกจงตั้งใจสวดพระปริตแต่ผู้สวดมักลืมเลือนกันหมด ถือเป็นเพียงพิธีคล้ายกับมาท่องสวดมนต์ให้ชาว

บ้านพั้ง พอจบเจ็ดตำนาน สิบสองตำนานก็กลับได้ อันที่จริงชาวบ้านที่อาราธนาพระภิกษุสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ ก็ด้วยหวังสิริมงคลแก่เขา ภิกษุสงฆ์ผู้ประกอบพิธีควรสำรวมกิริยามารยาท สงบใจสวด ด้วยเพ่งความสุขความเจริญแก่เจ้าของงาน ยิ่งในบทสวด มีถ้อยคำเพ่งถึงเจ้าภาพ เช่น ตนุเตชสาเต **ชยสิทฺธิ โหตุ** ด้วยอำนาจพระรัตนตรัย ความสำเร็จคือชำนะจงมีแก่ท่าน **ท่าน** คำนี้ต้องเพ่งใจ หมายเจ้าของงานเป็นสำคัญ และเจ้าของงานก็ควรหาเวลาสงบใจ รับศีลรับพรจากพระสงฆ์ในพิธีด้วย มิใช่ว่าปล่อยให้คนอื่นปฏิบัติหน้าที่แทนแล้ว ตนเองหลบเลี่ยงไปโมเมที่อื่น ครั้นถึงพิธีเจ้าภาพจะต้องปฏิบัติโดยเฉพาะเช่นถวายไทยทานเป็นต้น ต้องเที่ยวตามหาโหวกเหวก ๑ น่ารำคาญ อย่างนี้จะมีสวัสดิมงคลอย่างไรกัน

ในพิธีการอย่างนี้ การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริต ควรเป็หน้าที่ของเจ้าของงานจะปฏิบัติได้เองแท้ สนใจจำสักพักก็คงจำได้ ควถือว่าเป็นสัญญลักษณ์ของพุทธศาสนิกชนทั่วไปทีเดียว นี่หาเป็นเช่นนี้ไม่ ต้องให้คนแก่ คนใช้ หรือที่สุดศิษย์วัดมาทำหน้าที่อาราธนา ตนเองทำได้ ก็ไม่ทำ จะเป็นการเสื่อมเกียรติหรือกระไร, อันที่จริง ตนเควรปฏิบัติได้ทุกอย่างในหน้าที่เหล่านี้ จึงจะเป็นสวัสดิมงคลด้วยกอบรมตนเอง ดีกว่าจะคอยหวังพึ่งให้คนใช้ทำ หวังพึ่งพระสวดอำนวยให้จะเข้าทำนองที่พูดเย้ยกันว่า "ชาดบ่ดี ทาสีก็บ่แดง" เสียก็ได้

"อ้าว หนูทำไมนั่งยิ้มอยู่เล่า ตามที่ว่ามาให้ฟังนี้พอจะแก้คำพ้องเมื่อกี้ได้บ้างไหม หรือยังจะมีข้อพ้องอย่างไรอีก ก็ว่ามา" ท่านเจ้าจบลงด้วยการเหน็ดเหนื่อย

ข้าพเจ้าประนมมือตอบท่านว่า "คำแก้พ้องที่กรุณาแถลงให้ฟังนั้นเป็นพระคุณอย่างยิ่ง ได้ความรู้อีกมาก ตอนนี้ ยังไม่มีข้อพ้องอะไรอีก แต่ถ้าจะให้พ้องก็ขอความกรุณาพ้องเพียงว่า พระเทศน์มารออยู่นานแล้วเจ้าค่ะ"

* * *

๓. อุทิศกุศลผลบุญ

เมื่อได้เริ่มพิธีเทศน์ ล่วงไปแล้วสัก ๒๐ นาที ท่านเจ้าได้ออกไปข้างนอกอุโบสถ เข้าใจว่า คงมีกิจสำคัญ และคงจะมาก่อนเทศน์จบ คอยจับตาดู เห็นเงียบ จนพระเทศน์ลงจากธรรมมาสน์ท่านเจ้าก็ยังไม่กลับมา จนถวายน้ำชา น้ำดื่มแก่พระเทศน์แล้วก็ยังหายอยู่อีก เห็นพวกศิษย์ฆราวาสวิ่งตามกันกาหลราว ๑๕ นาที ท่านเจ้าจึงกลับเข้ามา ทำหน้าที่ประธาน ถวายไทยทานกัณฑ์เทศน์เสร็จแล้ว ทอดผ้าบังสุกุล, พระเทศน์ยถาสัพพี, ประธานกรวดน้ำ, ส่งพระเทศน์กลับ, ต่อมามีพิธีบังสุกุล จำนวนพระเท่าจำนวนอายุของอัฐิ เมื่อพระสวดมาติกา บังสุกุลเสร็จแล้ว อนุโมทนายถาสัพพี ประธานต้องกรวดน้ำอีกครั้ง เป็นเสร็จพิธี.

ข้าพเจ้ารีบกระซิบคุณป้าว่า "รอพบท่านเจ้าสักครู่ก่อนจึงกลับนะคะ" คุณป้าพยักหน้ารับ แขกอื่นทะยอยกลับหมด ท่านเจ้าดูยิ้มย่องผ่องใส ที่เสร็จสิ้นธุระไปคราวหนึ่ง เมื่อเห็นคุณป้ายังไม่กลับจึงออกเดินมานั่งใกล้เพื่อสนทนาด้วย แต่ขณะที่เดินมานั้นได้หันไปทักกับชายที่สนทนากับคุณป้าในตอนต้นว่า "อ้าวคุณหลวงยังไม่กลับหรือ อยู่สนทนากันก่อนก็ดี นาน ๆ ได้พบ" ข้าพเจ้าพลอยเหลียวไปดู รู้สึกดีใจหน่อยที่ไม่เคยแสดงกิริยาเหยียดหยามหยาบคายกับชายคนนั้นในตอนที่ยังไม่ทราบว่าท่านเป็นใคร เหมือนดังคนอื่นชอบทำกัน

คุณป้ารีบบอกกับท่านเจ้าว่า "หลานคงจะมีเรื่องฟ้องอีก จึงกระซิบให้รอพบก่อน"

"มีเรื่องอะไรก็ว่ามา" ท่านเจ้าตอบยิ้ม ๆ

ข้าพเจ้าประนมมือ พร้อมกับพูดว่า "ไม่มีเรื่องอะไรมากเจ้าค่ะ หนูอยากทราบว่ามัวไปธุระเสียที่ไหน จนถึงต้องตามกันจ้าละหวั่นเท่านั้นเจ้าค่ะ"

"อ๋อ ต้องการจะเข้าห้องน้ำ ลูกกุญแจอยู่ที่สามเณรกว่าจะหาคนไปตาม กว่าจะได้ลูกกุญแจมาไข กว่าจะเสร็จธุระ กว่าจะเดินกลับมา ก็กว่าเวลาพระเทศน์จบไปหน่อยเท่านั้นเอง" ท่านเจ้าตอบแล้วหัวเราะ

"พิธีอย่างนี้ องค์ประธานน่าจะได้อยู่ประจำจนเทศน์จบ ใช่ไหมคะ" ข้าพเจ้าประนมมือถามอย่างเคย

"ถูกแล้วงานอย่างนี้หรืออย่างอื่นก็ตาม ประธานต้องอยู่ประจำเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตน เช่นการเทศน์วันนี้ประธานควรต้องอยู่ประจำสงบใจฟังเทศน์จนกว่าจะจบ ไม่ใช่พอพระเริ่มเทศน์ ก็หันไปพูดจาซุบซิบกับใครต่อใครหรือสูบบุหรี่ ทานหมาก โดยไม่สนใจในการฟังเทศน์ หรือคอยแต่มองนาฬิกาเป็นทำนองให้เทศน์จบเสียเร็ว ๆ อย่างนี้ไม่สมควร ไม่งามแก่สมาคม ทางที่ควรต้องสงบกิริยามารยาทประนมมือฟังจนกว่าจะจบ หากมีเรื่องต้องสั่งต้องจัดอะไรก็รอให้เทศน์จบเสียก่อนดีกว่า ต่อไปประธานจะต้องทำหน้าที่ถวายไทยทานกัณฑ์เทศน์ ทอดผ้าบังสุกุล กรวดน้ำ ตามลำดับงานจะได้ดำเนินไปตามกำหนดไม่ชะงัก ขลุกขลัก แต่เมื่อกี้นี้ เพราะมีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นขอยกเป็นกรณีพิเศษสักครั้งนะ"

"การถวายไทยทานกัณฑ์เทศน์ก่อนบังสุกุล หรือบังสุกุลก่อนจึงถวายไทยทาน ก็สุดแต่จะตกลงนัดหมายกันใช้ได้เหมือนกัน แต่ในพระราชพิธีเดี๋ยวนี้และพิธีสำคัญก็ใช้ถวายไทยทานก่อน บังสุกุลทีหลัง ที่นี่จึงถวายไทยทานก่อนบังสุกุล ตามระเบียบของหลวง

อีกอย่าง ในงานที่มีการสวดมนต์ก่อนแล้ว จะมีเทศน์ต่อไปอย่างนี้ ไม่ต้องอาราธนาศีลตอนสวดมนต์ อาราธนาปริตทีเดียว รอมาอาราธนาศีลตอนเทศน์ ถ้าไม่มีเทศน์ จึงอาราธนาศีลก่อนอาราธนาปริต และปัจจุบันนี้ มีระเบียบทางสงฆ์ในการสวดมนต์ คืองานศพสวดอย่างหนึ่ง งานมงคลสวดอย่างหนึ่งไว้แล้ว

งานศพ หรือดิถีตรงกับวันตาย ไม่มีชุมนุมเทวดา อาราธนาศีลแล้วไม่ต้องอาราธนาพระปริต เพราะพระปริตสำหรับสวดในงานมงคลทั่วไป

งานมงคล มีชุมนุมเทวดา อาราธนาศีลแล้วอาราธนาพระปริตต่อ

การกรวดน้ำ เริ่มรินน้ำ ตอนพระเริ่มว่า **ยถา** เป็นต้นไป พอท่านรับสัพพีพร้อมกัน ก็ให้เลิกรินน้ำกลับประนมมือฟังจนกว่าพระอนุโมทนาจบ เวลารินน้ำนั้นจะว่าตามตำรากรวดน้ำบทใดบทหนึ่งก็ได้ หรือจำบทกรวดไม่ได้ก็นึกเอาตามภาษาของตน เช่นว่า ขออุทิศกุศลผลบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญแล้วนี้ จงเป็นความสุขความเจริญแก่................ ในสัมปรายภพทุกประการ ดังนี้ก็ได้ อย่าไปรอกรวดในเวลาพระสัพพี เพราะตอนสัพพี เป็นการให้ศีลให้พร ตอนยถาเป็นการส่งเสริมให้การอุทิศของเราเป็นผลสำเร็จสมความปรารถนา

"นี่เลยกลายเป็นเทศน์ธรรมาสน์เตี้ยขึ้นอีกกัณฑ์ซีนะ มีอะไรอีกถามได้เลย" ท่านเจ้าผ่อนจังหวะด้วยอารมณ์สบาย

"ผมขอแทรกถามตรงนี้สักหน่อย ให้โอกาสแก่ลุงบ้างนะหลาน" คุณหลวงหันมาพูดกับข้าพเจ้า แล้วจึงผินหน้าไปทางท่านเจ้า

"มีบางคนเขาพูดว่า ไม่ต้องกรวดน้ำก็ได้ นึกอุทิศเอาในใจก็พอ เขาเรียกว่ากรวดแห้ง และผู้ที่กรวดน้ำนั้นต้องให้เอาน้ำไปเทในที่สมควร เช่น โคนต้นไม้ หรือพื้นดินสะอาด เรื่องเป็นอย่างไร จึงเกิดกรวดน้ำ กรวดแห้ง พระคุณเจ้า กรุณาชี้แจงอีกสักหน่อยก็จะดีขอรับ" คุณหลวงพูดเรียบ ๆ

"เรื่องการกรวดน้ำนี้ ตามที่จำได้ เกิดเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายเวฬุวันวิหารแก่พระพุทธเจ้า ใช้รดน้ำลงในฝ่ามือ คือใช้น้ำแทนสิ่งของที่จะถวายซึ่งเป็นของใหญ่โตหยดใส่มือผู้รับ เป็นการแสดงมอบหมายสิ่งของนั้นให้เป็นสิทธิ์แล้ว เข้าใจว่าพวกพราหมณ์คงเป็นเจ้าของธรรมเนียมนี้มาก่อน ตอนเล่าเรื่องพระเวสสันดรให้ช้างให้นางมัทรี ก็มีรดน้ำใส่มือพราหมณ์ ของเดิมใช้น้ำแทนสิ่งของที่จะยกให้ ต่อมาถึงการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย บุญไม่มีรูปร่างจับต้องไม่ได้ เพื่อเตือนใจให้สำนึกยิ่งขึ้น ก็เลยยกเอาน้ำมาแทนบุญ ต้องกรวดน้ำคือเทลงในภาชนะอันสมควร พร้อมกับเพ่งใจถึงผู้ที่ตนมุ่งหมาย จึงต้องกรวดเวลาพระยถา เพราะท่านกำลังกล่าวคำเสริมให้เจตนาอุทิศสำเร็จสมประสงค์ ร่วมกับเจตนาของเจ้าภาพ ส่วนให้นำไปเทที่สมควร ก็เพราะน้ำนี้แทนบุญแทนกุศลไม่ใช่น้ำธรรมดาหรือน้ำสกปรก จะได้สาดทิ้งทั่วไป นี่เป็นความเข้าใจของอาตมา ส่วนท่านที่กรวดแห้ง คือไม่มีการกรวดน้ำหรือกลับไปกรวดที่บ้าน เมื่อว่าโดยเจตนาอุทิศแล้ว ย่อมได้ผลเหมือนกัน แต่เพื่อไม่ให้ขัดความนิยมของประชุมชน ช่วยกันรักษาประเพณีไว้ก่อนคงจะดีกว่าทิ้งของเก่าเสีย เมื่อยังไม่มีของใหม่ที่พอทัดเทียมหรือดีกว่ามาแทนจะกลายเป็นหมดหลักเอาง่าย ๆ และถ้าจะไม่มีพิธีการกรวดน้ำเสียเลย

ก็ดูเหมือนขาดการระลึกถึงกัน ขาดความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจนำให้เสียอยู่บ้าง พอได้ความหรือยัง" ท่านเจ้าพูดเชิงถามในที่สุด

"พอได้ความเข้าใจแล้วขอรับ" คุณหลวงตอบด้วยความเคารพ

"หนูล่ะ มีเรื่องอะไรอีกก็ถามได้" ท่านเจ้าหันมาถามข้าพเจ้า

"ตามที่กรุณาเล่าเรื่องที่น่ารู้มา รู้สึกเป็นพระคุณแก่หนูหลายอย่างแล้ว ยังนึกข้อสงสัยในเวลานี้ไม่ออก ขอพักไว้คราวหน้าเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้ากล่าวจบก็ก้มลงกราบครั้งหนึ่ง

"หนูเคยเรียนทางอักษรศาสตร์หรือ จึงสนใจในพิธีการต่าง ๆ ดีมาก" คุณหลวงได้หันมาพูดถามขึ้น

"เขาสำเร็จพยาบาลเจ้าค่ะ แต่เขาติดนิสัยพ่อมามากจึงช่างจดช่างจำ บางคราวดิฉันต้องจนด้วยคำถามเขาบ่อย ๆ" คุณป้าตอบแทนให้

"ดีแล้วหลาน สนใจในทางนี้ มีแต่คุณประโยชน์อย่างเดียว ไม่มีเสียหายเลยลุงขอสนับสนุน ขนบธรรมเนียมทางพระศาสนาของเรา หลานศึกษาได้ดีก็จะได้ช่วยแนะนำผู้ที่ยังบกพร่องเป็นการพยาบาลฟื้นฟูการติดต่อกับพระศาสนาได้เหมือนกัน และขอแนะนำว่า ถ้ากลับไปบ้านหาเวลาจดบันทึกให้ละเอียดละออกว่าจดไว้เพียงหัวข้ออย่างนี้ได้แล้ว เป็นวิเศษแน่" คุณหลวงพูดยิ้ม ๆ

"เป็นพระคุณแก่หลานมากเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าได้ก้มลงกราบรับคำแนะนำจากคุณหลวงผู้ใจดี และนึกมั่นใจว่า ช่างตรงกับคำแนะนำ ของคุณพ่อเสียเหลือเกิน

ตอนเย็นวันธัมมสวนะ คุณป้ากลับบ้านด้วยผิวหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส พอนั่งพักครู่ เห็นข้าพเจ้าเดินผ่านหน้าห้อง ท่านจึงเรียกเข้าไปหา

"มีธุระอะไรหรือเปล่า หลาน"

"หลานกำลังว่าง เจ้าค่ะ"

"วันนี้ ป้ามีเรื่องสนุกจะเล่าให้ฟัง ป้าฟังเทศน์พระท่านแสดงถึงวิธีการรับศีล นำเรื่องมาเล่าว่า ชาวบ้านอาราธนาศีล พระก็ให้ศีลด้วยเสียงดังพอได้ยินทั่วกัน ส่วนชาวบ้านเงียบไม่มีเสียง พระท่านสงสัย จึงหยุดนิ่งเฉยอยู่ ชาวบ้านเตือนว่า ทำไมท่านไม่ให้ศีลต่อไปเล่าขอรับ พระก็ย้อนถามว่า อาตมาให้แล้ว ไม่ได้ยินชาวบ้านออกเสียงรับ ก็เลยนิ่งอยู่ ชาวบ้านตอบว่า พวกกระผมรับศีลในใจขอรับ พระท่านก็ตอบว่า ท่านก็ให้ศีลในใจเหมือนกัน เลยต่างนิ่งเงียบมองหน้ากันไปมาอยู่นั่นเอง ป้าได้ฟังแล้ว อดขำไม่หาย จึงนำมาเล่าให้หลานฟังไว้ด้วย"

"ก็จริงของพระท่านไม่ใช่หรือเจ้าคะ พระว่าออกเสียง ชาวบ้านเงียบ จะมีออกเสียงบ้างก็พึมพำเต็มที ทำให้พระท่านไม่รู้ ว่ารับไปถึงไหนแล้ว, อันที่จริงรับศีลในใจเงียบ ๆ ดี หรือรับศีลออกเสียงดังดีคะ" ข้าพเจ้าขอความเห็น

"ป้าเองรับศีล เคยว่าออกเสียงเสมอ แต่เป็นชนิดพึมพำ เพราะยังจำคำบาลีไม่แม่น บัดนี้ ถึงจำได้แม่นก็ยังไม่กล้าออกเสียงดังเกรงคนอื่นเขาจะว่าโอ้อวด ป้าก็ออกจะเห็นว่า ควรรับศีลออกเสียงดังคงดีกว่า เป็นการแสดง

อาการตั้งใจจริงพร้อมทั้งกาย นั่งประนมมือปากว่าออกเสียงกระทบหู ย่อมสะเทือนถึงใจให้สำนึกรู้สึกว่าเรากำลังรับศีล สมาทานศีล คือตั้งใจงดเว้นความชั่ว ตามที่พระท่านว่านำให้ฟังเป็นข้อ ๆ ไป นี่เป็นการเตือนตัวเอง และเป็นการประกาศแก่ผู้อื่นที่อยู่ใกล้เคียงให้ทราบว่า เราตั้งใจรับศีล ตั้งใจเว้นการทำบาปอะไรบ้าง จะได้ช่วยเตือนสติเราอีก ใคร ๆ เขารู้ว่าเรากำลังประกาศงดเว้นบาปนั้น ๆ แล้ว จะไปทำบาปอย่างนั้นอีก กลับเป็นบาป ๒ ต่อ เพราะหลอกตัวเองด้วย หลอกคนอื่นด้วย ทั้งกริยาที่ทำให้ละเมิดผิดศีล ก็เป็นบาปเลวทรามอีกด้วย ป้าจึงเห็นว่าออกเสียงรับศีลดีกว่าไม่ออกเสียง หลานจะเห็นเป็นอย่างไร" คุณป้าย้อนถามบ้าง

"หลานก็เห็นว่า ออกเสียงรับศีล ดีกว่ารับในใจอย่างว่าเหมือนกันเจ้าค่ะ แต่ยังไม่มีใครนำ เดี๋ยวนี้ทั่ว ๆ ไป ก็มักรับในใจกันทั้งนั้น ปะเหมาะมีพระท่านให้ศีลในใจเข้าบ้าง จะมิกาหลกันใหญ่หรือ" ข้าพเจ้าปรารภ

"ป้าเคยได้ฟังพระผู้ใหญ่ของเราเล่าให้ฟังว่า พุทธศาสนิกชนในประเทศพม่า ลังกา เขารับศีลออกเสียงดัง ว่าพร้อมกัน ถูกอักขระสำเนียงชัดเจนดีมาก ทั้งหญิงชาย ผู้ใหญ่เด็ก, ท่านยังนิยมชมชอบเขามาก ไม่น่าพวกเราชาวไทยจะแพ้เขาเลยในพิธีเบื้องต้นเช่นนี้ ป้ายังได้ยินเรื่องขำทำนองนี้อยู่อีก คือพระแสดงธรรมทางวิทยุกระจายเสียง สมัยต้น ๆ การมีวิทยุ นั่งแสดงอยู่ในห้องรูปเดียวให้ศีลไป ก็ไม่ได้ยินเสียงรับ เพราะไปออกอากาศทางอื่น ถึงศีลองค์ที่ ๔ มุสาวาท เกิดฉงนว่าให้แล้วหรือยัง แต่ความจริงนั้น ว่าให้ไปแล้ว ควรจะว่าข้อที่ ๕ สุราต่อไป กลับนึกเสียว่ายังไม่ได้ให้ จึงว่ามุสาซ้ำอีก, ครั้นแสดงธรรมจบแล้ว กลับวัดถูกพระเณรทางวัดรับฟังอยู่ทั่วงว่าทำไมให้ศีลมุสาซ้ำ ๒ หน, ท่านผู้แสดงจึงรู้สึกตนว่าพลาดไป

แล้ว แต่ด้วยไหวพริบเพื่อเกลื่อนเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี จึงตอบว่า "ศีลข้อนี้สำคัญนัก ต้องให้รับ ๒ หน" เลยเป็นข่าวสรวลเสกันไป นี่ก็เรื่องเข้าทำนองรับศีลในใจเหมือนกัน"

"คุณป้าไม่ลองหารือ ขอความเห็นกับท่านเจ้าที่วัดถึงเรื่องนี้บ้างหรือเจ้าคะ" ข้าพเจ้าต่อขึ้นอีก

"ก็ที่วัดท่านเจ้า ในวันธัมมสวนะเขารับว่า ออกเสียงกันอยู่แล้ว ทั้งอรรถทั้งแปล แต่ทางฝ่ายอุบาสิกา ออกจะเบา ๆ ฝ่ายอุบาสกได้ยินชัดเจนดีอยู่ หลานไม่เคยสังเกตบ้างดอกหรือ" คุณป้าหันมาไล่เอา

"สังเกตเหมือนกันค่ะ ถ้าอย่างนั้น ไม่ต้องไปขอความเห็นกับท่านก็ได้ ท่านคงอยากให้รับศีลดัง ๆ นะเจ้าคะ" ข้าพเจ้าหารืออีก

"เออ หลานออกไปหากาแฟร้อน ๆ มาแก้คอแห้งสักถ้วยซิ อย่าใส่นมนะจ๊ะ วันนี้ป้ารับอุโบสถ"

เมื่อคุณป้ารับประทานกาแฟ อมหมากแก้ปากเปรี้ยวแล้วนั่งยิ้มอยู่ในหน้า, ข้าพเจ้าจึงถามเป็นเชิงหาเรื่องพูดกับท่านว่า

"คุณป้ามีเรื่องสนุก ๆ เล่าให้หลานฟังอีกบ้างซิคะ"

"เออ ! เมื่อวันศุกร์ที่แล้ว ไปช่วยงานทำบุญวันเกิดนั่นหลานเห็นอะไรแปลกหูแปลกตาบ้างไหมเล่า" คุณป้าหันมาสอบซ้อม

"ดูก็เรียบร้อยดีแล้วเจ้าค่ะ ครึกครื้น ผู้คนช่วยเหลือมากมาย ของขวัญเต็มโต๊ะไปหมด" ข้าพเจ้าสารภาพด้วยความจริงใจ

"ดูเพียงผาด ๆ ก็เห็นว่าเรียบร้อย เรียบร้อยตามสายตาของหลาน ยังพบเห็นงานมีเกียรติเช่นนี้น้อยอยู่ หัดสังเกตจดจำต่อไปเถอะจะได้รู้จักอ่านงานต่าง ๆ เป็นกับเขาบ้าง" คุณป้าเช็ดปากจากการบ้วนน้ำหมาก

"นี่จะเล่าให้ฟัง ส่วนใหญ่ เช่น ที่บูชาอาสนะสงฆ์ตั้งเก้าอี้รับแขกและสถานที่ดูเหมาะเจาะดีแล้ว แต่ตามสายตาของป้ายังเห็นไม่เหมาะอยู่บ้าง ไม่ใช่เจ้าของงานท่านหรอก โดยมากเกี่ยวกับแขกหรือผู้ไปช่วยในงาน เวลาเริ่มพิธี กำลังเจ้าภาพรับศีลอยู่ ก็ยังมีผู้นำของขวัญเข้าไปมอบให้ในเวลานั้น รู้สึกว่ายังไม่ควร น่าจะรอเมื่อรับศีลจบแล้ว จะงามกว่า ยิ่งเจ้าภาพกำลังตั้งใจสมาทานศีลเท่ากับทำใจให้สงบเป็นกุศลของท่าน ก็ไปกวนใจให้เสียสมาธิเสียแล้ว

เหลียวไปดูหมู่แขกที่นั่งอยู่ในบริเวณพิธี บางท่านก็ประนมมือรับศีลด้วยความเรียบร้อย อย่างนี้น่าชม เพราะทำตามสมาคม ส่วนบางท่านทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่สนใจเสียเลย บางท่านก็แสดงกิริยาทำนองอย่างเสียไม่ได้ นั่งประสานมือไว้เพียงแค่ตักก็มี เป็นการขัดกับสมาคม ดูไม่เหมาะ, ยิ่งส่วนมากเป็นชาวพุทธ ยิ่งควรรักษาประเพณีของชาวพุทธ อย่าแสดงความไม่ใยดีต่อพิธีในสมาคมนั้น ๆ ถึงจิตใจจะไม่เคารพนับถือต่อพิธีก็ตาม ก็ยังควรเคารพต่อสมาคมอันมีเกียรติเช่นนั้นบ้าง ป้ายังนึกชมท่านนายทหารพันแขนสีเหลือง ที่มาร่วมปฏิบัติงาน ท่านยืนอยู่ไม่ได้นั่งเก้าอี้ ท่านยังประณมมือรับศีลด้วยความสงบอย่างนี้ดูงามในสายตาของชาวพุทธแท้ ๆ กิริยายืน เราถือเป็นกิริยาแสดงความเคารพอยู่แล้ว ส่วนผู้ยืนอื่น ๆ นั้น ไม่สนใจอะไรเสียเลย สนทนาปราศรัยไปตามปรกติ เห็นจะนึกว่าไม่ใช่งานของเรา เราเพียงมารับใช้งานกระมัง

เรื่องการประนมมือนี้ ระเบียบฝ่ายสงฆ์ของท่านน่าชมมาก ถ้าท่านอยู่ในบริเวณพิธีมองเห็นกันได้เว้นไว้แต่คนละห้อง คนละชั้น ห่างไกลกัน เมื่อมีพิธีตั้งนโมขึ้น แม้ผู้ตั้งจะเป็นเพียงสามเณรก็ตาม ท่านต้องประนมมือจนกว่าจะจบนโม ๓ หน ยิ่งพิธีเทศน์ท่านประนมมือสงบฟังจนกว่าจะจบ เวลานี้หลานจงสังเกตอีกอย่างเวลาท่านอนุโมทนา ยถา สัพพี ที่ไม่ได้ถือพัดรองไป ท่านประนมมือสวดเหมือนกันหมด ไม่เหมือนสมัยก่อน ระเบียบอันดีงามรักษากันไว้เถิด จะได้สมกับเป็นคนดีเป็นคนรักษาประเพณี

อีกอย่างก็เรื่องอาหารถวายพระ จำนวนพระมาก ๆ ควรเตรียมคนยกมาเทียบที่ให้ทันเวลา และไม่ควรจะรอจนพระสวดจบแล้วจึงยกมาตั้ง เป็นการล่าช้า เสียเวลามาก เวลาเพลของพระเพียงชั่วโมงเดียวเท่านั้น จำนวนพระ ๙ รูป ๑๐ รูป ก็พอทำเนา นี่จำนวนเป็นสิบ ๆ แถวต้นลงมือฉันแล้ว แถวรอง ๆ ยังไม่มีอาหารถวายเลย ที่ควรแล้วจำนวนพระมาก ๆ เช่นนี้ พอพระเริ่มสวดถวายพรพระ ก็เตรียมยกสำรับอาหารมาตั้งเข้าที่ให้พร้อมไว้ พอพระสวดจบให้ได้ถวายทีเดียว และผู้ที่จะเข้าประเคนก็ต้องรู้ตัวเตรียมไว้ เท่ากับว่าเจ้าภาพต้องประเคนกี่รูป นอกนั้นลูกหลานคนไหน ประเคนตอนไหน แถวไหน ให้พระได้ลงมือฉันพร้อมกัน และมีเวลาเพียงพอพระลงมือฉันของคาว ของหวานก็ต้องลำเลียงมาเตรียมไว้ในที่ใกล้ พอยกคาวออกจะได้ประเคนของหวานทันที

นี่ป้าอ่านงานให้หลานฟังได้เท่านี้ ยังมีเรื่องอ่านที่หลงเหลือจากนี้อะไรบ้าง ลองอ่านมาให้ฟังอีกบ้างซิ”

"คุณป้าอ่านมาละเอียดหมดแล้ว หลานก็ไม่มีอะไรจะอ่านอีกแล้วเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าสารภาพ

"ป้าขอแทรกอีกหน่อย เรื่องการกรวดน้ำ ไม่เกี่ยวกับพิธีปฏิบัติ แต่เกี่ยวกับจุดประสงค์ของการกรวด ให้หลานเข้าใจเพิ่มเติมไว้อีกเล็กน้อย

"*ตามหลักพระพุทธศาสนาของเรา แนะนำให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันและกันเสมอ เริ่มด้วยการเอื้อเฟื้อทางพัสดุสิ่งของ, เอื้อเฟื้อทางกายวาจา พูดจาอ่อนหวาน, สัตย์ซื่อ, มุ่งช่วยทำประโยชน์ให้แก่กันและกันตามหลักสังคหวัตถุนั้น ก็เมื่อได้บำเพ็ญกุศลตามศาสนประเพณีแล้วก็ชื่อว่า กำลังมีบุญ กำลังรวยบุญรวยกุศล น่าที่จะเอื้อเฟื้อเจือจานแก่ผู้อื่นด้วย จึงมีพิธีแสดงความเอื้อเฟื้อด้วยการกรวดน้ำ จะเอื้อเฟื้อโดยเจาะจงแก่ญาติมิตรหรือสาธารณะทั่วไป ก็สุดแต่เจตนา ด้วยมุ่งขอให้กุศลผลบุญที่ตนได้บำเพ็ญเหล่านั้น จงสำเร็จประโยชน์สุขเกื้อกูลแก่ผู้นั้น ๆ เข้าหลักประพฤติประโยชน์ตามสังคหวัตถุคือ ตั้งความปรารถนาดี มีเมตตา กรุณา ต่อผู้อื่นด้วยทั้งแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว และทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ขอให้ได้รับผลจากการอุทิศนี้ เป็นการล้างใจของเราให้สะอาดจากการเห็นแก่ตัวจัดจากการตระหนี่ จากการเย่อหยิ่งทะนงตน ทำใจในขณะกรวดน้ำได้เช่นนี้ นับว่าถึงจุดประสงค์โดยแท้ ความปลาบปลื้มใจอิ่มใจจะเกิดเป็นอานิสงส์เสมอ*"

"หลานขอรับไว้ประดับความรู้ความประพฤติต่อไป เป็นพระคุณอย่างยิ่ง ที่คุณป้ากรุณาแนะนำ" ข้าพเจ้าก้มลงกราบด้วยความเคารพ.

◎ ◎ ◎

๕. กราบพระพุทธปฏิมา–กราบศพ

ก่อนรับประทานอาหารค่ำวันต่อมา คุณป้าได้แจ้งความประสงค์ให้ทราบว่า ก่อน ๒ ทุ่มวันนี้ ให้ร่วมไปเยี่ยมศพเพื่อนรัก เพื่อนใคร่ของท่านสมัยตั้งแต่ร่วมสำนักนุ่งขาวปฏิบัติธรรมเมื่อ ๓๐ ปีโน้น ศพได้ตั้งไว้ที่วัดจะมีสวด ๓ คืนแล้วบรรจุ

ขณะนั่งมาในรถ คุณป้าปรารภให้ฟังว่า เมื่อบ่ายวันนี้มีผู้มาเยี่ยมสนทนากับท่าน ๆ ชอบในพิธีปฏิบัติงานของเขา จึงรีบเล่าให้ฟังเสียทอดเวลาห่างไป เกรงจะลืม ท่านผู้นี้มีนิสัยใจคอดี ใจบุญสุนทาน โอบอ้อมอารีครอบครัวเป็นหลักฐาน สงเคราะห์ญาติดีมาก หน่วยงานที่เขาเป็นหัวหน้ารับผิดชอบอยู่นั้น นับวันแต่จะเจริญกว้างขวางมั่นคง เพราะเขามีกลอุบายควบคุมจิตใจพนักงานทุกแผนกให้เคารพนับถือสุจริต ต่องานในหน้าที่ด้วยความดีของเขาเอง จะดำเนินงานอย่างไรต่อไป เพื่อความเจริญก้าวหน้าของงาน เขามักหาเวลาเข้าเรียนปรึกษากับท่านผู้เป็นประธานเป็นส่วนตัวชี้แจงเหตุผล จนผู้เป็นประธานเห็นชอบด้วยก่อนแล้วจึงดำเนินเรื่องราวเป็นทางการต่อไป ปรากฏเป็นที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่ ชวนให้พนักงานในปกครองเคารพนับถือยิ่งขึ้น เพราะเขาเสนออะไรขึ้นไป ท่านผู้ใหญ่ไม่ขัดข้องเลย

มาถึงเมื่อต้นเดือนนี้ ท่านผู้ใหญ่สั่งเพิ่มเงินเดือนให้หัวหน้าผู้นี้อีกจำนวนสูง เขารีบเรียกประชุมพนักงานทั้งหมด แจ้งเรื่องให้ทราบโดยชี้แจงว่า "บัดนี้ท่านผู้ประธานได้สั่งเพิ่มเงินเดือนให้ข้าพเจ้าอีก ขอให้พวกท่านทั้งหลายรับทราบ และแสดงความยินดีร่วมกับข้าพเจ้าด้วย การที่ข้าพเจ้าได้รับเงินเดือนขึ้นนี้

ขอขอบใจพวกท่านทั้งหลายที่ได้ร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ของท่านด้วยความเข้มแข็งเรียบร้อย ด้วยความสุจริต และประสานงานกันเป็นอย่างดี จนปรากฏผลงานเป็นที่พอใจของผู้ใหญ่ ลำพังข้าพเจ้าคนเดียว จะทำงานเหล่านี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยนั้น ย่อมทำไม่ได้โดยเด็ดขาด ต้องอาศัยพวกท่านร่วมแรงร่วมใจด้วย ฉะนั้น จึงขอขอบใจพวกท่านทั้งหลายเป็นอย่างมาก ที่อาศัยผลการปฏิบัติงานให้สำเร็จไปด้วยดีนี้ เลยเป็นผลส่งเสริมให้ข้าพเจ้าได้เงินเดือนขึ้น แต่ข้าพเจ้าก็มิได้ลืมคุณงามความดีของพวกท่านเลย กำลังทำรายงานเสนอขอปรับปรุงอัตราเงินเดือนของพวกท่านให้มีอัตราสูงขึ้นอยู่แล้วหวังว่าท่านผู้ใหญ่คงไม่ขัดข้อง เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ก็เป็นอันว่าพวกท่านก็จะได้รับเงินเดือนเพิ่มด้วยเหมือนกัน ข้าพเจ้าขอแสดงความ ยินดีกับพวกท่านล่วงหน้าไว้ในที่นี้ด้วย ขอพวกท่านจงตั้งใจปฏิบัติงาน ในหน้าที่ของท่าน ให้เข้มแข็งต่อไปเถิด ข้าพเจ้ายินดีกอดคอร่วมกับพวกท่าน ในความเจริญแห่งหน่วยงานของเรานี้จนสุดความสามารถจะไม่ยอมทอดทิ้งพวกท่าน จนกว่าพวกท่านจะทอดทิ้งข้าพเจ้าก่อน พวกพนักงานเหล่านั้น ต่างร่าเริงยินดีทั่วหน้า บางคนถึงกับพูดว่า ได้นายอย่างนี้ ก็ต้องทำงานอยู่กับท่านจนตาย, วิธีการดำเนินงานของเขาแยบคายไม่น้อย หลานควรจำไว้นะจ๊ะ จะเป็นผู้ใหญ่ปกครองคนต่อไปในภายหน้า"

"รถถึงวัดแล้วเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้ากระซิบเตือน

เมื่อเข้าไปสู่ที่ตั้งศพ ทักทายผู้คุ้นเคยตามรายทางจนถึงศพ ได้เข้ากราบนมัสการพระพุทธปฏิมาที่ประดิษฐานอยู่เคียงบริเวณ ๓ ครั้งแล้ว จึงหันมาทางศพจุดธูปเทียนที่เตรียมไปจากบ้าน คุณป้าไม่ชอบที่จะช่วยเจ้าภาพบูชา

ศพด้วยธูปเทียนของเจ้าภาพ แม้ในการเผาศพ ท่านก็เตรียมของท่านไปพร้อม ถ้าตั้งใจจะอยู่เผาจริง ท่านก็เตรียมไป ๒ ชุด ถือเป็นหลักปฏิบัติเช่นนี้เสมอ, จุดธูปเทียนบูชา วางพวงมาลัยบนพานหน้าศพแล้วนั่งพับเพียบ ก้มลงกราบครั้งเดียวอย่างกราบฆราวาส เสร็จแล้วออกมาพบปะสนทนากับเพื่อนเก่ารุ่นเดียวกันหลายคน

ข้าพเจ้านั่งอยู่เบื้องหลังคุณป้า เพื่อสังเกตการณ์ต่อไป

เมื่อว่างการทักทายปราศรัย รอเวลาพระมาสวดอภิธรรม ได้เห็นผู้มาเยี่ยมศพเข้าไปคารวะศพด้วยอาการต่าง ๆ กัน โดยเฉพาะมักตรงเข้าไปคำนับศพ วางพวงมาลาแล้ว ไม่รู้ไม่ชี้กับพระพุทธปฏิมาเสียเลยก็มี, บางท่านตรงเข้าหยิบธูปเทียนที่วางเตรียมไว้ จุดบูชาศพ กราบงามสามครั้งก็มี, บางราย คำนับ บูชาศพแล้ว จึงหัน มากราบ พระภายหลัง ก็มีน้อย รายเต็มที่ ที่กราบนมัสการพระพุทธปฏิมาก่อนบูชาศพ, และรำคาญที่เห็นเขาปักธูปไม่ตรงกลางกระถาง มักตะแคงเสียบอยู่แค่ปากกระถางเท่านั้น, ข้าพเจ้าอดรนทนไม่ได้ พอเห็นคุณป้าว่าง จึงกระซิบกับท่านว่า "จะปักธูปบูชาศพ ทำไมจึงปักตะแคงออกมาเช่นนั้น ใครมาบูชาทีหลังก็จะถูกจี้ไหม้เอาเท่านั้น"

"ฮื่อ ! ทำไปอย่างไม่ระมัดระวังเท่านั้นเอง กระถางธูปใบออกโตซ้ำยังมีจานหรือถาดรองรับขี้ธูปด้วย ก็ควรปักตรงกลางกระถางให้ต้นธูปตั้งตรง ขี้ธูปก็จะไม่กระจายหล่นเปรอะเปื้อนโต๊ะบูชา และใครมาบูชาทีหลัง ก็ไม่ต้องกลัวว่าปลายธูปจะถูกจี้ไหม้แขน เรื่องไม่สนใจในระเบียบที่ดีงามเหมาะสมหรือคอยสังเกตจดจำ ที่เคยผ่านหูผ่านตาเป็นเรื่องฝึกฝนแนะนำกันยากจริง ๆ เพียงจะชักธูปออกจากซองกระดาษห่อก็ยังฝืนชักออกทางก้านธูป ดอกธูปข้าง

ในโตจึงคับชักออกยาก น่าจะฉีกกระดาษห่อทางดอก ธูปจะชักออกได้ง่าย เท่านี้ก็ยังไม่มีใครสนใจ ทุกคนอยากเป็นคนดี แต่ชั้นระเบียบหรือวิธีเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่สนใจให้ดี กลายเป็นหัวมงกุฎท้ายมังกร จะดีได้อย่างไร

ป้าเคยรู้เคยเห็นผู้ใหญ่ท่านปฏิบัติกันมาในเรื่องปักธูปนี้ มีเป็น ๓ แบบ อย่างหนึ่ง ปักทีละดอก แยกกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ตรงกลางกระถาง, อย่างหนึ่ง ปักทีละดอกเหมือนกัน แต่เรียงเป็นระดับขนานระยะห่างกันเท่าขนาดของดอกธูป ดูเป็น ๓ ดอกปักเรียงกัน อยู่กลางกระถาง, อีกอย่างหนึ่ง เรียงเป็นระดับขนานติดกันทั้ง ๓ ดอก ปักพร้อมกันคราวเดียวกลางกระถาง อย่างนี้ดูจะร่นเวลาปักได้ดี ขี้ธูปไม่หล่นเลอะเทอะนอกกระถาง ดูเป็น ๓ ดอกติดเรียงกัน นี่เป็นเรื่องของท่านผู้รักระเบียบ ลองจำไว้บ้างก็ดีเหมือนกัน”

ถึงเวลา ๒๐ นาฬิกา พระภิกษุ ๔ รูปมาประจำอาสน์สงฆ์ เจ้าภาพเริ่มจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธปฏิมาก่อนจึงมาบูชาศพ เห็นยังปักธูปเป็นชนิดตะแคง ปลายธูปออกมานอกกระถางอยู่อีก เพราะของเก่ามีเป็นตัวอย่างอยู่เช่นนั้น, ถึงคราวพระให้ศีล เกือบจะเข้าแบบรับศีลในใจสำหรับบรรดาแขกอื่น มีเสียงคุณป้ากับข้าพเจ้าพึมพำอยู่ในหมู่แขกรับเสียงดังอยู่ที่ผู้อาราธนาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่มาปนสถานเท่านั้น ลองเหลียวดูข้างซ้าย–ขวา แขกที่นั่งอยู่ในแถวถัดออกมาแสดงกิริยาไม่รู้ไม่ชี้ สนทนากันตามปกติอยู่หลายท่าน ไม่ต้องพูดถึงพวกท่านที่ยืนเกร่อยู่ตามบริเวณ ยิ่งไม่สนใจต่อการรับศีล กังวลอยู่แต่คู่สนทนาบ้าง สูบบุหรี่บ้าง น้ำหวานบ้างเท่านั้น

พระสวดจบผ่านไป ๒ จบแล้ว ท่านเจ้าจึงมาเยี่ยมศพ เมื่อปราศรัยกับเจ้าภาพ และผู้คุ้นเคยบางท่านตลอดถึงคุณป้าแล้ว คงเหลือบเห็นข้าพเจ้า

ที่นั่งแอบอยู่เบื้องหลังคุณป้า จึงเอ่ยถามด้วยความปรานีอย่างลูกหลานตามเคยว่า "ไงหนู มีอะไรจะฟ้องอีกบ้างไหม ไม่ได้รับฟ้องมาเสียนาน"

"ไม่มีเรื่องอะไรฟ้องเจ้าค่ะ แต่เมื่อกี้นี้ คุณป้าเล่าถึงการปักธูปบูชาพระให้ฟัง เลยอยากทราบว่าอย่างไหนจะดีกว่ากันเจ้าคะ" ข้าพเจ้าเรียนถามด้วยความเคารพ

เมื่อคุณป้าได้เล่าเรื่องที่พูดถึงการปักธูป ให้ท่านเจ้าทราบตลอดแล้ว ท่านเจ้ายิ้มตอบว่า "ดีด้วยกันทั้ง ๓ อย่างนั่นแหละ แต่ที่อาตมาปฏิบัติอยู่เสมอนั้น ใช้อย่างที่ ๓ และเคยยกเป็นตัวอย่างสอนพระเณรมาแล้วด้วย โดยให้ดูการปักธูปในกระถางบูชาพระไว้เสมอ เพราะได้พยายามจะปักให้ดอกธูปติดชิดกันเรียบร้อย อยู่กลาง กระถางทุกครั้ง แต่ก็ไม่สมประสงค์อยู่บ่อย ๆ เนื่องด้วยก้านธูปไม่เรียบเรียงเสมอกันบ้าง ทรายในกระถางแน่นเกินไป ก้านธูปปักไม่ลงพร้อมกัน พอปล่อยมือดอกธูปมักแยกจากกัน เปรียบกับความประพฤติของพระเณรที่อบรมอยู่เสมอให้สำรวมกิริยามารยาทเรียบร้อย ตามระเบียบธรรมวินัยตามกติกาประเพณีของวัด ตลอดถึงการประชุมสวดมนต์ไหว้พระเช้าเย็นก็ยังไม่เรียบร้อยพรักพร้อมสม่ำเสมอ ยังมักบกพร่องอยู่บ่อย ๆ จึงเหมือนกันกับการปักธูปที่ไม่เรียบร้อยสมปรารถนาอยู่บ่อย ๆ ฉะนั้น"

พระเริ่มสวดจบที่ ๓ ทำให้ต้องพักสนทนากันชั่วคราว จนกว่าจะสวดจบ

"หนูฟังพระสวดรู้เรื่องไหม แต่จบนี้ มีแปลให้ฟังด้วย คงพอจะเข้าใจบ้างซินะ" ท่านเจ้าถามใหม่

คุณป้าเรียนแทนข้าพเจ้าว่า "ถึงแปลก็ยังจับใจความยาก เพราะเป็นสำนวนพระเจ้าค่ะ"

"เรื่องนี้ก็น่าเห็นใจ" ท่านเจ้ารับรองแล้วชี้แจงต่อว่า "คาถาที่พระนำมาสวดนี้ โดยมากมักเป็นพระพุทธภาษิต ในสมัยก่อนนิยมนำคาถาเรื่องพระอภิธรรมมาสวดในงานศพ เรียกว่า สวดสังคหะ คงจะเนื่องด้วยเจ้าภาพฟังไม่รู้เรื่อง ทั้งเป็นภาษามคธ และเป็นธรรมะชั้นสูงเข้าใจยาก พระสวดจึงนำคาถาที่มีใจความเตือนใจสอนใจ เกี่ยวกับการพลัดพรากจากคนรักใคร่นับถือมาสำธยาย ก็ยังไม่ค่อยรู้เรื่องอีก จึงสวดแปลเนื้อความนั้น ๆ ด้วย เลยกลายเป็นเพียงพิธี พระจะสำธยายอะไรก็ได้ เจ้าภาพได้ยินเสียงพระก็ถือว่าได้บุญเพียงพอ ดู ๆ ก็เหมือนอาราธนาพระมาช่วยเป็นเพื่อนเฝ้าศพไปเท่านั้น" ท่านเจ้าหยุดดื่มน้ำชา

"เวลาอาราธนาพระไปสวดมนต์ที่บ้าน ทุก ๆ งาน ดูเหมือนพระไม่ได้สวดทำเสียงสูงต่ำ อย่างงานศพเช่นนี้ มีกฎเกณฑ์หรือมีระเบียบอย่างไรเจ้าคะ" ข้าพเจ้าประนมมือเรียนถาม เมื่อท่านเจ้าพักการดื่มน้ำชาแล้ว

"อ๋อ ! การสวดมนต์ตามบ้านนั้น เรียกว่าสวดมนต์ตามธรรมดาคือออกเสียงตามภาษามคธ ซึ่งบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อสิริมงคลแก่เจ้าภาพ และมักอาราธนาพระจำนวนมาก ๆ จะให้สวดเป็นทำนองเสียงสูงต่ำอย่างสวดศพนี้ก็ได้ ไม่ผิดอะไร แต่จำนวนพระมากรูปจะลงทำนองไม่พร้อมกัน ชวนรำคาญ และเรื่องที่สวดนั้น บางบทก็เป็นถ้อยคำร้อยแก้ว อย่างนี้สวดเป็นทำนองไม่ได้ ต้องเป็นคาถาถือคำประพันธ์จึงจะใช้สวด เรียกว่า สรภัญญะคือเป็นทำนองใช้เสียงสูงต่ำเอื้อนสั้นยาว ไปตามอักขระ เข้าใจถามดีเหมือนกันนะ" ท่านเจ้าผ่อนเหนื่อย

"เรื่องพระสวดทำนองอย่างนี้ เดิมทีเดียว พระคงจะใช้สวดอย่างธรรมดา แต่อาจจะถูกคณะเจ้าภาพรบเร้าให้สวดแก้ง่วงบ้างทำนองสวดจึงยักย้ายเปลี่ยนแปลงมา, สมัยก่อนเคยทราบมาว่า เพียงสวดอย่างธรรมดาในงานศพอาราธนาพระ ๔ รูป เช่นนี้ พอสวดถึงบทบาลีว่า **กามาวจรํ** พระสวดรูปที่ ๑ ก็หาเรื่องแก้ง่วงขัดขึ้นมาร้อง **"ซั๊ว"** ! พระอีกรูปหนึ่งจึงถามว่า **"อะไรกัน"** ตอบว่า **"ไล่กาเพราะกาจะมากินถั่วกินงา ยายมายายด่า ตามาตาตี จึงต้องไล่กาให้หนีไปเสีย"** เจ้าภาพเลยตาสว่างหายง่วงทันที

อันที่จริง จุดประสงค์ของการอาราธนาพระมาสวดในงานศพนั้นก็คือ นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเตือนใจเตือนสติ เจ้าภาพที่กำลังเศร้าโศกอยู่จะได้มีสติคิดหักอกหักใจเสียบ้าง ไม่ปล่อยให้ความเศร้าโศกเสียใจครอบงำจนจับอะไรไม่ถูก ส่วนพระท่านจะสวดทำนองอะไรก็เป็นหน้าที่ของท่านเอง อย่าไปขอร้องทำนองแก้ง่วง อย่างที่เล่ามาให้ฟังก็แล้วกัน หน่อยท่านขัดศรัทธาไม่ได้ จะกลายเป็นยั่วพระให้ซุกซนมากขึ้น

เมื่อญาติมิตรมาได้สดับฟังพระสวดในงานศพ จับจุดประสงค์ของการสวดได้เช่นนี้ ถ้าฟังพระสวดเข้าใจรู้เรื่อง ก็ควรส่งบอารมณ์พิจารณาไปตามเรื่องนั้น ๆ หากไม่รู้เรื่องก็ควรสงบจิตใจตามจุดประสงค์ ไม่ควรก่อความเอิกเกริก หรือก่อบาปเพิ่มเติม เช่นดื่มสุราเมรัย เพราะอาศัยศพขึ้นบังหน้าคอสุราเช่นนี้ ถึงไม่มีศพเขาก็ดื่มประจำอยู่แล้ว แต่ไม่ควรนำมาดื่มเพราะอ้าง

ศพ ซึ่งเป็นเขตวัด ควรสงบใจไว้อาลัยแก่ศพบ้าง หรือนึกว่า ท่านผู้มรณะได้ดำเนินชีวิตเป็นตัวอย่างให้เห็นอยู่เช่นนี้ มิช้ามินานเราก็ต้องดำเนินไปเช่นเดียวกัน ไม่ควรมัวประมาททะนงตน เจ้าภาพคอสุราบางรายแอบสั่งลูกน้องให้ผสมสุราอย่างอ่อนเพื่อปลอมปนกับน้ำหวานเลี้ยงแขกคอชั้นเดียวกัน พระสวดเคยได้รับประเคน และดื่มด้วยเข้าใจว่าน้ำหวานธรรมดาก็เคยมี ช่างเป็นเรื่องอุตริเสียจริง ๆ

ควรที่ผู้มาร่วมเยี่ยมศพตลอดจนเจ้าภาพ จะย้อนเข้าพิจารณาดูตัวเองเทียบกับศพเสียบ้าง และควรสงบระงับกิริยามารยาทให้สมกับสังคมเศร้าโศก ยิ่งคิดนึกปรับปรุงตนให้เป็นความดีงามไว้เตือนตน ก็จะเป็นคุณประโยชน์กว่า ทั้งจะนับว่าผู้มีบุญไว้อุทิศถึงท่านผู้มรณะด้วย หาไม่แล้วจะเสียทั้งผู้มรณะ และผู้ยังมีชีวิตอยู่

"ตามที่อาตมาพูดมานี้ คุณนายคิดเห็นอย่างไรบ้าง" ท่านเจ้าคุณหันมาถามคุณป้า

"ตามความรู้ของดิฉัน เห็นชอบตามที่พระคุณเจ้าชี้แจงนั่นแหละเจ้าค่ะ" คุณป้าสนองตอบ

พอดีสวดจบที่ ๔ เสร็จสิ้นแล้ว พิธีทอดผ้าบังสุกุลถวายไทยธรรม พระอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ ข้าพเจ้ากระซิบคุณป้าให้ช่วยถามถึงจุดประสงค์ของการกรวดน้ำอีกหน่อย

"อาตมาเข้าใจว่า จุดประสงค์ของการกรวดน้ำ ก็ตรงตามอย่างที่คุณนายอธิบายให้คุณหนูฟังมาแล้วนั่นเอง" ท่านเจ้าชี้แจง

ต่อมาต่างเตรียมลาศพ ลาเจ้าภาพแล้ว ต่างคนต่างกลับ เจ้าภาพจัดรถส่งท่านเจ้าถึงที่วัดด้วย

๖. มงคล – อวมงคล

เมื่อคุณป้ากลับจากการบรรจุศพที่วัด อาบน้ำเรียบร้อยแล้ว นั่งสนทนากับคุณลุงและพี่ชาตรี ข้าพเจ้าผ่านไป ท่านจึงเรียกให้ร่วมสนทนาด้วย

"วันนี้หลานไม่ไปด้วยกันนี่ ตอนจะนำศพไปบรรจุ พวกญาติต่างชิงกันเข้าจะแบกศพ บางคนเข้าไม่ถึงเกาะหลังคนข้างหน้าก็มี กว่าจะชี้แจงให้เดินตามศพ เพราะเจ้าหน้าที่เขาแบกกันพอแล้ว กีดขวางเขาเปล่า ๆ บางคนแสดงความเสียใจว่า ไม่ได้แทนคุณผู้ตายอย่างไรเลย จะขอแบกศพท่านเป็นการสนองคุณก็ไม่ได้ ขลุกขลักอยู่ครู่หนึ่ง ที่สุดก็เป็นอันตกลงให้เดินตามศพ" คุณป้าเล่าแจ้ง

"ประเพณีตามชนบทเขาเป็นเช่นนั้น เขารักษาประเพณีของเขาไว้ดีเหมือนกัน บางอย่างชาวกรุงเรายังต้องไปชมประเพณีเก่าของไทยถึงตามชนบทก็มีหนา" คุณลุงชี้แจงบ้าง

ขณะรอเวลาจะเคลื่อนศพ ท่านเจ้าก็มาถึงเพื่อนำศพ มีผู้ชายท่านหนึ่งอายุราวกลางคน เข้ามาสนทนากับท่านเจ้า มีตอนหนึ่ง ที่พวกเราควรจดจำไว้บ้าง ชายผู้นั้นถามท่านเจ้าว่า "ผมยังตัดสินใจไม่ถูก เรื่องที่มีคนเขาพูดกันว่า จะทำบุญอายุหรือฉลองวันเกิด ต้องมีพิธีบังสุกุลเสียก่อน ก็เราจะทำการมงคล กลับให้นำการอวมงคลมาปะปนเช่นนี้ จะควรอย่างไร พระคุณเจ้าโปรดชี้แจงให้กระผมหายข้องใจด้วยเถิด" คุณป้าเล่าให้ฟัง

ท่านเจ้าพูดอธิบายด้วยอารมณ์ดีว่า

"เริ่มต้นด้วยเรื่องมงคล อวมงคลเสียก่อน เพราะพิธีการต่าง ๆ ตามประเพณีในศาสนานั้น ท่านไม่แยกกันอย่างนี้เลย ส่วนที่ว่าพิธีเกี่ยวกับคนเป็นเช่นขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญคล้ายวันเกิด บวชนาค เหล่านี้เป็นงานมงคล เกี่ยวกับคนตาย เช่นพิธีทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน พิธีเผาศพว่าเป็นงานอวมงคล นี่เรามาแยกสรรปันส่วนกันเอาเอง ที่จริงก็ทำบุญเหมือนกัน สุดแต่ปรารภคนเป็นหรือคนตายเท่านั้น"

การที่ให้มีพิธีบังสุกุลอัฐิบุรพชนในงานอวมงคลก่อนแล้ว จึงทำบุญฉลองอายุงานมงคลต่อไปนั้น อาตมาเห็นว่าเหมาะสมดีมาก งานอวมงคลเช่นนี้ไม่ทำให้เสียมงคลอย่างไรเลย กลับจะยิ่งเป็นมงคล ๒ ต่อด้วยซ้ำ คือว่าเราจะบำเพ็ญบุญเป็นส่วนตัว ยังมีน้ำใจระลึกถึงบุรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว ปรารถนาให้ท่านรับส่วนบุญร่วมกับเราบ้าง ในฐานะที่ท่านเคยมีพระคุณอุปถัมภ์เรามาก่อน จะเชิญท่านมาอย่างญาติมิตรธรรมดาก็ผิดวิสัย จึงประกอบพิธีบังสุกุลกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล เพื่อความสุขความเจริญแก่ท่านตามควรแก่คติวิสัยในภพกำเนิดของท่านนั้น ๆ เหมือนเป็นการเชื้อเชิญหรือแจ้งข่าวให้ทราบ หากท่านสามารถทราบความอุทิศบุญของเราด้วยญาณวิธีทางใดทางหนึ่ง ท่านคงยินดีปรีดาอย่างยิ่ง ที่เห็นว่าเราลูกหลานยังไม่ลืมท่าน ยิ่งกว่านั้น ท่านอาจจะมาร่วมงานมงคลอำนวยพรให้มีความสุข เจริญตามอย่างที่ท่านเคยประพฤติมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่อีก นี่เราได้มงคลจากบุรพชนต่อ ๑ แล้ว ส่วนที่เราบำเพ็ญบุญเป็นพิธีมงคล ก็ยังจะได้รับศีลรับพรจากพระสงฆ์ จาก

ญาติผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถืออีกต่อหนึ่ง เพราะเหตุนี้พระราชพิธีสำคัญ เช่น เฉลิมพระชนม์พรรษาทุกปี ต้องประกอบพระราชพิธีทักษิณานุปทาน ถวายพระราชบุรพการีพระราชบุรพการินีก่อนวันเฉลิมเป็นประจำ หรือในคราวทำบุญอายุครบ ๖๐ ซึ่งถือกันว่าสำคัญมากในชีวิต ก็มักต้องมีพิธีทักษิณานุปทาน คือบังสุกุลก่อน เช่นเดียวกัน เป็นการแสดงว่า ยังไม่ลืมบุญคุณท่านผู้ใหญ่ในตระกูลของตน เป็นการแสดงน้ำใจกตัญญูกตเวทีโดยแท้

ส่วนผู้เห็นว่า ไม่ควรมีพิธีบังสุกุลในพิธีมงคลเช่นนั้นแยกไว้คนละส่วน ไม่ให้นำมาปะปนกัน ทั้งนี้เพื่อหวังมงคลให้สมบูรณ์บริบูรณ์ อย่างนี้ในด้านจิตใจรู้สึกว่าอ่อนกตัญญูกตเวทีไป ถึงจะได้บำเพ็ญอุทิศบุญให้แก่บุรพชนในยามตรุษยามสงกรานต์ประจำปีอยู่แล้วก็ตาม นึกดูต้องถึง ๑ ปีจึงจะได้รับผลอุทิศถึงสักครั้ง ถ้าเรามีโอกาสอุทิศถึงท่านได้มากครั้ง เช่นไม่เลือกว่าจะทำบุญอย่างไร ก็จัดให้มีพิธีเพื่อท่านบุรพชนด้วยท่านได้รับผลอุทิศบ่อยครั้งขึ้นจะมิดีกว่านานทีปีหนหรือ ส่วนที่เลือกมีพิธีบังสุกุลร่วมกับงานมงคลเฉพาะครั้งคราวสำคัญนั้น น่าจะเกี่ยวกับกำลังทุน เวลาและสถานที่จัดงานมากกว่า

อันที่จริง ว่าถึงวิธีปฏิบัติ ที่เคยเห็นมา เขาก็มักอาราธนาพระสงฆ์ที่มาในงานมงคลนั้นเอง ประกอบพิธีบังสุกุล เว้นบางรายที่มีกำลังมากอาราธนาพระอีกจำนวนหนึ่งก็มี กรวดน้ำเสร็จเสียตอนหนึ่ง ส่วนที่สักการะอัฐิบุรพชนก็ประจำอยู่ที่จัดทำตามเดิม ไม่ต้องโยกย้ายเท่ากับให้ท่านอยู่ร่วมงานด้วย ต่อจากนั้นก็เริ่มพิธีงานมงคลต่อไป ส่วนไทยทานก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งสุดแต่สามารถ

อาตมาใคร่ให้มีพิธีทักษิณานุปทานก่อน เป็นประจำทุกพิธีมงคลตลอดไป เช่นนี้เป็นการช่วยตักเตือนชาวเราให้มีกตัญญูแสดงกตเวทีไว้มาก ๆ เพราะเรามักลืมผู้มีพระคุณกันเก่ง ทั้งนี้มิใช่โฆษณาเพื่อตน ผู้เป็นภิกษุอย่างไรเลย แต่มีบางรายที่นำพิธีทักษิณานุปทานมาต่อท้ายงานมงคล ก็ชวนให้นึกแทนบุรพชนว่า "เหลือเดนแล้วจึงได้นึกถึง" น่าขวยใจอยู่บ้างเหมือนกัน"

"สาธุ! สาธุ!" "เสียงชายผู้นั้นแสดงความดีใจพร้อมกับประนมมือยกขึ้นท่วมศีรษะ" คุณป้าเล่าจบลงอย่างอ่อนใจ

"เวลาพระจะบังสุกุล ทำไมต้องล้ำเชือกผ่านหน้าพระสงฆ์ด้วย" พี่ชาตรีแสดงความรู้บ้าง

"เขาเรียกสายสิญจน์ ไม่เรียกเชือกอย่างนั้นดอกจ้ะ" ข้าพเจ้าท้วงอย่างอดขำไม่ได้

"โธ่ ! พ่อชา ทำไมขยายออกมาอย่างนั้น" คุณป้าหันไปไล่เบี้ยพี่ชาตรี

"ก็เห็นเส้นเหมือนเชือกเล่นว่าวอยู่นี่ครับ ใครจะไปรู้ว่ายักเรียกเสียใหม่ว่า สายสิญจน์" พี่ชาตรีแก้ตัว

"ดีแล้วพูดถึงเรื่องสายสิญจน์ ลุงยังรู้สึกตะขิดตะขวงใจอยู่อย่างหนึ่ง" คุณลุงปรารภกับข้าพเจ้า

"ตะขิดตะขวงใจอะไรคะคุณ ลองเล่าให้ลูกหลานฟังบ้างซิ" คุณป้าช่วยถาม คุณลุงจึงเล่าต่อ

"คือว่า ไปเห็นพิธีที่บ้านแห่งหนึ่ง เขาเชิญพระพุทธรูป ขนาดหน้าตัก กว้าง ๑๐ นิ้วฟุตเห็นจะได้ ออกประดิษฐานบนโต๊ะบูชา มีสายสิญจน์คล้องที่ฐานพระ อย่างที่เราเคยเห็นพิธีสวดมนต์เย็นฉันเช้านั่นแหละ แต่ไม่ใช่พิธีสวดมนต์ เป็นพิธีบังสุกุลตามธรรมดา เพราะเป็นวันสงกรานต์ ครั้นพระสงฆ์มาพร้อม เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาแล้วรับศีล พระสงฆ์สวดมาติกาจบ ถึงคราวบังสุกุล เจ้าภาพก็คลี่คลายสายสิญจน์ที่คล้องจากฐานพระพุทธรูป ผ่านด้านหน้าพระสงฆ์ แล้ววางผ้าเช็ดหน้าทอดให้บังสุกุล

พระสงฆ์ผู้เป็นหัวหน้าชักอึกอัก เพราะดูเป็นเชิงให้บังสุกุลพระพุทธรูป เจ้าภาพรู้ทีจึงแจ้งให้ทราบว่า ผมบรรจุอัฐิคุณพ่อคุณแม่ไว้ในฐานพระ จะบังสุกุลอัฐิคุณพ่อคุณแม่ ไม่ใช่บังสุกุลพระพุทธรูป. พระสงฆ์เลยจำเป็นอนุโลมตาม ทำพิธีบังสุกุลไปตามธรรมเนียม ที่รู้สึกตะขิดตะขวงใจ ก็ตรงที่ไม่วายจะรู้สึกว่า บังสุกุลพระพุทธรูปอยู่นั่นเองก็เห็นพันสายสิญจน์มาจากฐานพระถนัดตาอยู่อย่างนั้น ใครจะไปซึ่งหรือแยกว่า บังสุกุลอัฐิพ่อแม่ที่ใต้ฐานพระ

การที่เขานิยมบรรจุอัฐิบุรพชนไว้ในฐานพระนั้น มันเป็นคนละส่วนจริง ๆ และโดยมากก็เป็นพระขนาดใหญ่ตั้งอยู่ประจำที่ เขาทำฐานพระเป็นลวดลายไว้หลายชั้น ดูแล้วก็เห็นชัดว่า นั่นองค์พระ นี่ฐานพระเมื่อบรรจุอัฐิไว้ที่ฐานพระ จึงรู้ได้ง่ายว่าเป็นคนละส่วน จะล่ามสายสิญจน์จากฐานพระมาบังสุกุล ก็ไม่ชวนให้รู้สึกว่าบังสุกุลถึงพระพุทธรูปไปด้วย ส่วนรายที่เล่าให้ฟังนี้ เขาก็พันสายสิญจน์ที่ฐานพระเหมือนกัน แต่ขนาดองค์ท่านเล็ก ยกเคลื่อน

ย้ายไปไหนได้ทั้งฐานทั้งองค์พร้อมกัน จึงอดตะขิดตะขวงใจไม่หาย หลานคุ้นเคยกับท่านเจ้า ลองไต่ถามท่านดูบ้างเป็นไร" คุณลุงโยนกลองมาให้ข้าพเจ้า

"ไม่ต้องร้อนไปถึงท่านเจ้าหรอก ดิฉันนี่เองก็ตอบได้ว่า ไม่เหมาะสม กลับเป็นดูหมิ่น ไม่เคารพพระพุทธรูปเสียด้วยซ้ำ อุตริไม่เข้าเรื่อง มินึกเสียว่าเอาองค์พระเป็นโกศใส่กระดูกด้วยหรือ เมื่อปรารถนาความสะดวกที่ว่าถึงคราวไหว้พระ ก็เท่ากับไหว้บิดามารดาพร้อมกันด้วย ก็ควรจะทำเป็นชนิดลิ้นชักหรืออย่างอื่น สอดติดไว้ใต้ฐานพระเวลาทำบุญบังสุกุล ก็เชิญแต่อัฐิออกมาโดยเฉพาะ ส่วนพระพุทธรูปแยกออกไปประดิษฐานที่สักการะบูชา อย่างนี้จึงจะงดงามสมกับเป็นพุทธศาสนิก" คุณป้าชี้แจงด้วยความมั่นใจ

"เป็นไง นายชาตรี เราจะบวชจะเรียนแล้ว สนใจศึกษาไว้บ้างซิ" คุณลุงเตือน

"เรื่องอย่างนี้ สู้หลานของป้าไม่ได้แน่ ๆ ไม่ต้องมีใครเตือนใครสั่ง เขาจดบันทึกไว้ตั้งหลายเล่มสมุดแล้ว จริงไหมหลาน" คุณป้าพูดเปรยปลอบใจ

ข้าพเจ้ารับรอง ด้วยอาการยิ้ม

๗. ชาตรีเข้าฝากตัวบวช

เมื่อพิธีวิสาขบูชาผ่านไปแล้ว คุณลุง คุณป้ามีข้าพเจ้าติดตามพร้อมกับพี่ชาตรี ได้พร้อมกันไปนมัสการท่านเจ้าที่วัด เพื่อฝากพี่ชาตรีอุปสมบทในพรรษา พี่ชาตรีเป็นผู้ถือตะลุ่มมุกวางธูปเทียนแพและกระทงใบตองสด ใส่ดอกพุทธชาด มีฝากรวยใบตองสดสวมคลุมไปด้วย ถึงกุฏิเวลาเกือบทุ่ม พอจะขึ้นบันได ก็แว่วเสียงท่านเจ้าพูดถึงเรื่องการซักซ้อมขานนาค คุณป้าเหลียวมาสบตากับข้าพเจ้าเป็นทำนองว่า คิดว่าเราจะมาเร็วกว่าคนอื่น กลับยังช้ากว่าเขาเสียแล้ว จึงนั่งพักสงบอยู่ที่บันไดข้างล่างก่อน จะชิงซ้อนขึ้นไปดูยังไม่เหมาะ เสียงท่านเจ้ากำหนดวันเวลาให้มาพบใหม่แล้ว ก็มีผู้ชาย ๒ นายกลับออกมา เผอิญท่านเจ้าเดินออกมาส่งด้วย จึงพบคุณลุงคุณป้าพอดี

"อ้าว คุณนายมารอนานแล้วหรือ เชิญข้างในได้ กำลังว่าง" ท่านเจ้าทักทายด้วยความแจ่มใส

คณะของคุณป้าจึงเคลื่อนขบวนขึ้นกุฏิ พี่ชาตรีประคองตะลุ่มรั้งท้าย

เมื่อเข้าไปถึงในกุฏิ คุณลุงผู้เป็นหัวหน้าหันไปกราบพระพุทธรูปที่บูชาก่อน จึงกราบท่านเจ้า ส่วนข้าพเจ้าตามคุณป้า กราบท่านเจ้าทีเดียว พอเหลียวเห็นอาการคุณลุงทำเช่นนั้น คุณป้าและข้าพเจ้าจึงต้องกราบพระพุทธรูปภายหลัง ส่วนพี่ชาตรีคงกราบท่านเจ้าเท่านั้น

"ขอโทษคุณนายและหนูด้วยนะ ที่คุณผู้ชายกราบพระพุทธที่บูชาก่อนกราบอาตมานั้น ถูกต้องตามระเบียบดีแล้ว เพราะพระพุทธสูงกว่าพระสงฆ์" ท่านเจ้ากล่าวพร้อมกับหัวเราะอย่างอารมณ์ดี

ข้าพเจ้าสบสายตากับคุณป้าเป็นเชิงสารภาพผิด ที่ไม่รักษาระเบียบประเพณีอันดีงามไว้

"นี่ลูกหรือหลานจะมาฝากบวชอีกกระมัง" ท่านเจ้าถามพร้อมกับสั่งศิษย์ให้จัดหาน้ำมาต้อนรับ

"ลูกเจ้าค่ะ อายุครบมาหลายปีแล้ว แต่ลางานเขาไม่ได้ ทั้งเจ้าตัวก็ยังไม่เต็มใจ มาปีนี้ นึกสนุกขึ้นมาอย่างไรไม่ทราบ จู่ ๆ ก็บอกว่าจะบวชเมื่อก่อนวิสาขะนี่เอง" คุณป้าประนมมือกราบเรียนอย่างเคารพ

"จำนวนคงยังไม่เต็มนะขอรับ" คุณลุงเริ่มพูดบ้าง โดยไม่ทันทราบว่าท่านจะรับให้อุปสมบทได้หรือไม่

"เพิ่งเข้าบัญชีได้เพียง ๕ – ๖ รายเท่านั้น จำนวนที่จะรับได้ยังมีอีกมาก" ท่านเจ้าตอบแล้วถามว่า "นี่ได้อนุญาตให้ลาอุปสมบทแล้วหรือ"

"ยังครับ ต้องการมากราบเรียนให้ทราบว่าจะอุปสมบทที่วัดนี้ได้แล้วจึงจะกรอกในใบลาบอก วัน เวลา วัด และชื่อพระอุปัชฌายะได้ละเอียด แต่คงจะได้รับอนุญาตแน่ เพราะที่กองทำงานของเขา ไม่มีใครลาเลย ผู้บังคับ-บัญชาก็รับรองว่าบวชได้แน่ ราวต้นเดือนมิถุนายนก็ทราบเรื่อง" คุณลุงแถลงรายละเอียด

"อาตมาไม่ขัดข้อง รับให้อุปสมบทได้ เพราะมีเชื้อสายเกี่ยวข้องกันอยู่ด้วย ถึงจำนวนจะล้นก็ต้องพยายามรับจนได้, ชื่ออะไร วันเกิดด้วย" ท่านเจ้าถามต่อ แล้วเตรียมสมุดจดบันทึก

"ชื่อ ชาตรี เกิดวันอังคารเจ้าค่ะ" คุณป้าชิงตอบ

"อายุน่ะ เกิน ๒๐ ปีแล้วนะ" ท่านเจ้าย่าถาม

"เกินตั้ง ๕ ปีแล้วขอรับ" คุณลุงช่วยตอบ

"กำลังถึงเบญจเพศด้วย เจ้าตัวเขาตกลงใจเองได้ ดิฉันพอใจมาก ถ้าไม่ได้บวชเรียนเวลาอายุเข้าถึงเบญจเพศ เขาว่ามักมีอันตรายต่าง ๆ ดิฉันกำลังเป็นห่วงเขาอยู่ ก็พอดีเขาคิดบวชขึ้นเอง จึงสนับสนุนเต็มที่ ถามเขาว่าจะบวชที่วัดไหน เขาบอกว่าบวชที่วัดคุณพ่อเคยบวช จึงตกลงรีบพากันมาถวายตัว มอบหมายไว้เสียแต่เนิ่น ๆ" คุณป้าหยุดพูดเพราะต้องบ้วนน้ำหมาก แล้วเตือนให้พี่ชาตรีนำตะลุ่มดอกไม้เข้าไปถวายท่านเจ้า

พี่ชาตรีคลานไม่ถนัด มือถือตะลุ่มสดุดกับเข่าตัวเอง กระทงดอกไม้จะหล่น ข้าพเจ้าอยู่ใกล้ จึงเอื้อมมือช่วยประคองให้ ท่านเจ้ายิ้มอย่างคนใจดีเห็นอกเห็นใจผู้น้อย ไม่พูดติเตียนอย่างไร พอรับประเคนตะลุ่มแล้ว พี่ชาตรีก้มกราบ ๓ ครั้งอย่างระมัดระวัง ตามที่คุณลุงซ้อมท่าทางไว้ให้แล้ว แต่ยังไม่วายเงอะงะ แล้วถอยออกมานั่งที่เดิม

"นี่เป็นพิธีมอบตัว จะต้องบวชกันแน่นอน บิดพริ้วไม่ได้ละนะ" ท่านเจ้าแนะ

"กำหนดวันที่จะบวชหรือยัง เตรียมกะมาหรือเปล่า" ท่านเจ้าถามต่อ

ผมคิดว่าวันอาทิตย์ ก่อนเข้าพรรษาสัก ๔-๕ วันจะเหมาะกระมังขอรับ เวลานี้ก็ยังไม่ทราบวันลาแน่นอน กลับไปนี่ จะได้ให้เขารีบเสนอใบลาทีเดียว" คุณลุงแถลงแทน

ท่านเจ้าพลิกปฏิทินตรวจแล้ว ตอบว่า "วันอาทิตย์นี้ มีผู้จองเวลา ๑๓.๐๐ น. ไว้แล้ว ยังมีเวลา ๑๕ น. และ ๑๗ น. อีก ๒ เวลา เลือกดูเวลาไหนจะสะดวก, สำหรับอาตมานี่ กำหนดเป็นประมาณกลางไว้วันละ ๔ เวลา คือเช้า ๙.๓๐ น. ตอน ๑. บ่ายเวลา ๑๓ น. ๑๕ น. และ ๑๗ น. ต้องกำหนดไว้เช่นนี้ ผู้บวชจะกำหนดเองตามใจไม่ได้ มิฉะนั้นจะพ้องกันมากราย สับสนยัดเยียดกันนัก ทั้งฝ่ายพระจะได้มีเวลาพักผ่อนบ้าง"

คุณลุงปรึกษากับคุณป้า พี่ชาตรี ยังไม่ตกลงเวลาไหนแน่ ข้าพเจ้าเลยกระซิบคุณป้าว่า เวลา ๑๕ น. ก็เหมาะดีแล้ว เราไม่ต้องกระหืดกระหอบรีบมาจากบ้าน เลี้ยงอาหารกลางวันแขกแล้ว ยังมีเวลาเหลือมากกับตอน ๑๗ น. นั้น อาจมีฝนตกจะพลอยลำบากมาก เวลา ๑๕ น. นั้นกว่าจะเสร็จเรียบร้อยก็คงถึงเวลา ๑๖ น. เศษ ญาติบ้านไกลยังพอมีเวลากลับถึงบ้านไม่ทันมืดค่ำ" คุณป้าเห็นชอบด้วยจึงกราบเรียนท่านเจ้าว่า "ขอจองเวลา ๑๕ น. เจ้าค่ะ"

"อาตมาจะได้จดประจำไว้ มีรายหลังมาอีก ก็จองเวลาอื่นต่อไป ยอมให้นาคละเวลา เว้นแต่ต้องการจะบวชคู่กันเอง ก็ตามใจ" ท่านเจ้าชี้แจงแล้วอธิบายต่อไป "ต้องตกลงเรื่องวันเวลาให้แน่นอนเสียก่อนเช่นนี้เป็นการดี, บางรายไม่เช่นนั้น กำหนดวัน เวลา เสียเองเสร็จ แถมพิมพ์การ์ดแจ้งกำหนดงานเรียบร้อยเอาตามลำพัง ไม่ต้องมาตกลงกับทางวัดให้ทราบรายละเอียดอะไรก่อน ครั้นมาติดต่อกับวัด ปรากฏว่าพ้องกับวันเวลาของรายอื่นที่เขามาขอกำหนดไว้แล้ว ทำให้กลาหลวุ่นวายทั้งฝ่ายวัดฝ่ายบ้าน เป็นการทำตามอารมณ์ตัวเอง อย่างนี้ไม่ถูกเลย ตามที่มากำหนดจองวันเวลาทางวัดไว้ก่อน

เช่นนี้ เป็นการสะดวกดีมาก ประเดี๋ยวอาตมาจะจดวันเวลาที่ตกลงไว้ให้ไปเพื่อเป็นหลักฐานแน่นอน" ท่านเจ้าอธิบาย

"เรื่องกำหนดวันเวลาบวช ตกลงกันได้แล้ว ก็ขอทำความตกลงกับคุณชาตรีสักเล็กน้อยก่อน" ท่านเจ้าปรารภต่อไป "การที่คุณมุ่งหมายมาอุปสมบทในสำนักนี้ ก็เชื่อว่าคุณพ่อคงแนะนำหรือชี้แจงความเป็นไปของสำนักให้ทราบเป็นอันดีแล้ว เพราะเป็นสำนักเดิมของคุณพ่อ แต่ควรทำความเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไปก่อนว่า การบวชมิใช่สำเร็จเพียงแต่การโกนผม นุ่งห่มผ้าเหลือง พักอยู่ในวงวัดเท่านั้น เพียงเท่านี้เขาเรียกว่าเพียงเปลี่ยนเพศจากคฤหัสถ์มาอยู่ในเพศบรรพชิต หรือเรียกว่าบวชนอกเหมือนเครื่องแบบของทหาร ยังต้องมีการศึกษาข้อวัตรปฏิบัติตามหลักสิกขาวินัยที่พระพุทธเจ้าตั้งเป็นหลักไว้ เพื่อได้ประพฤติตามสม่ำเสมอเหมือนกับพระเณรอื่น ๆ สิกขาวินัยของพระพุทธเจ้า ก็คือระเบียบที่ผู้บวชเข้ามาแล้ว จะต้องรับรู้รับทราบแล้วประพฤติตนไปตามระเบียบเหล่านั้นอย่างเคร่งครัด ให้เหมือนเหมือนกับเพื่อนนักบวชด้วยกันเรียกว่าบวชใน ถ้าทำบกพร่อง ย่อหย่อน จะถูกหมู่มากตั้งรังเกียจร่วมกิจงานการกับเขาไม่ได้ สิกขาวินัย จึงคล้ายกับระเบียบข้อบังคับรับสมาชิกของสมาคมทั้งหลายนั่นเอง ทุกคนอยากได้คนดีไว้เป็นสมาชิกของตนฉันใด พระพุทธเจ้าก็ต้องการรับสาวกคือสมาชิกที่ดีไว้ร่วมในหมู่คณะของพระองค์ฉันนั้น เหตุนี้เมื่อบวชแล้ว จึงต้องเร่งศึกษาให้ทราบระเบียบของพระองค์ท่านว่า ห้ามอะไรบ้าง แนะนำอะไรบ้าง ตลอดศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณีประจำของวัดที่ตนบวชอยู่ด้วย เมื่อรู้แล้วก็ต้องคอยระมัดระวังตนไม่ละเมิดฝ่าฝืนข้อที่ห้ามปรามทั้งต่อหน้าและลับหลัง ประพฤติปฏิบัติตามข้อที่

ท่านแนะนำว่า เป็นคุณสมบัติอันดีงามเสมอไป ด้วยการคอยระมัดระวังความชั่วเสียหายอยู่เป็นประจำ คอยทำแต่ความดีงามตลอดไปเช่นนี้ ขณะยังบวชอยู่ก็ชื่อว่า ได้ประพฤติความดีเป็นบุญกุศลแก่ตนเองเป็นศรีแก่พระศาสนาตลอดระยะเวลาประมาณ ๓ เดือนเศษนี้ พอจะได้โน้มอัธยาศัยของเราให้รู้จักสำรวมระวังตัว กลัวความผิดความชั่วติดอัธยาศัยไปถึงขณะลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสอีกได้ จะเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ เป็นลูกแก้วลูกขวัญของพ่อแม่ คุณประโยชน์ของการบวชมีเพียงย่อ ๆ ดังนี้ จึงขอเล่าให้รับทราบเป็นความรู้เบื้องต้นไว้ มิฉะนั้นอาจจะหนักอกหนักใจ เมื่อมาอยู่ในวงวัดแล้ว ต้องมีการศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติกิจวัตรจนแทบไม่มีการพักผ่อน ไม่เหมือนกับที่อื่นอย่างที่เคยพบปะมา การที่สำนักต้องจัดให้มีการศึกษา ปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ มิใช่ว่าอุตริจัดอย่างสนุก ๆ อย่างนั้นดอก แต่มุ่งถึงการฝึกฝนอบรมอัธยาศัยของผู้บวชแต่ละคนเป็นสำคัญ ทางสำนักวัดต้องการที่จะช่วยเหลือให้ผู้บวชได้รับผลจากการบวชจนสุดสามารถ จะได้สมกับที่ปรารถนาบวชหาบุญหากุศล ถ้าปล่อยไปตามเรื่อง ไม่มีการศึกษาอบรมฝึกฝน ก็จะเท่ากับมาช่วยกันทำลายพระศาสนา บั่นทอนพระศาสนาให้คอดกิ่วเสื่อมทรามลงไปทุกขณะ ฉะนั้นขอให้ตั้งใจว่า เราจะบวชเพื่อหาบุญกุศลให้แก่ตนเอง จะได้บุญได้กุศลก็อยู่ที่เราต้องศึกษาให้รู้จักว่าอะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป จะได้ทำบุญเว้นบาปได้ถูกต้อง ตามที่พูดมานี้พอฟังเข้าใจบ้างไหม ?" ท่านเจ้าหันไปถามพี่ชาตรีด้วยความสนใจ

"เข้าใจบ้างขอรับ" พี่ชาตรีประนมมือตอบ

"พยายามจดจำคำสอนของพระคุณเจ้าท่านไว้ให้ดีนะลูก ล้วนแต่คำสอนที่วิเศษทั้งนั้น" คุณป้าเตือนพี่ชาตรี

"การบวชลูกคราวนี้ ผมจะพยายามทำตามจุดประสงค์ของการบวชจริงๆ ให้มากที่สุด ตัดการตำน้ำพริกละลายแม่น้ำเสียแทบทุกอย่าง เช่นทำขวัญนาค แห่นาค ก็จะงด ถึงวันบวชผมจะให้เขามาโกนผมที่วัด นุ่งห่มผ้าขาวเข้าขอบรรพชาทีเดียว คงจะไม่เป็นการผิดหรือบกพร่องอะไรใช่ไหมพระคุณท่าน" คุณลุงแสดงความคิดทำนองหารือ

"เหมาะมากซิคุณ เรื่องการบวชของเราไม่มีอะไรยุ่งยากลำบากลำบน วุ่นวายเหน็ดเหนื่อยอะไรเลย ตามที่คุณเล่าความประสงค์มาให้ฟังนั้นเป็นความดีแล้ว เตรียมบริขาร ๘ ให้พร้อมเท่านั้น ก็นับว่าพอแล้ว ที่วุ่นวายยุ่งยากนักนั้น อยู่ที่ประเพณีทำตามๆ กันมา เรื่องการทำขวัญนาค แห่แหนเหล่านี้ ล้วนเป็นบริวารของการบวชทั้งนั้น พูดมากไป อาจถูกหาว่าตัดอาชีพเขา อย่างการทำขวัญนาค ก็คือหาคนมาสั่งสอนแนะนำเรื่องการบวชให้เจ้านาคสำนึกตัว ผู้ว่าขวัญต้องว่าเป็นทำนอง เขามาทำพิธีให้ก็ต้องมีสินจ้างรางวัล ถ้าเด็กของเรารู้เรื่องการบวชเรียนดีอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องจ้างใครเขามาสอน ประกอบกับต้องมีมโหรีปี่พาทย์ร่วมงานด้วย ต้องคอยทำอาหารเลี้ยงดูญาติมิตร ต้องหยิบยืมหาเครื่องประกอบพิธี เช่นเครื่องบายศรี ต้องจัดเตรียมบ้านเรือนไว้รับรองให้เหมาะสม เหล่านี้เป็นเรื่องประเพณีเจ้าภาพอยากมีหน้ามีตา ให้ชาวบ้านเขาเยินยอว่า บวชลูกทั้งที ได้จัดทำงานเอิกเกริกใหญ่โต เลยต้องยอมทนเหน็ดเหนื่อย ผู้มีทุนรอนหยิบใช้สอยของตนเองได้ก็พอทำเนา บางรายไม่เช่นนั้น ตนเองก็อัตคัดอยู่แล้ว เบี้ยน้อยหอยน้อยก็ยังอยากทะเยอทะยาน จะให้มีหน้ามีตาเหมือนเขาต้องไปกู้หนี้ยืมสิน ไปจำนำจำนองคนอื่นเขามาเพื่อบำรุงหน้าตาของตนเองก็มี บางรายรู้ตนว่ากำลังน้อย

อยู่แล้ว แต่ขัดลูกหนุนจากชาวบ้านใกล้เรือนเคียงหรือจากผู้ทำขวัญ จากเจ้าของปี่พาทย์มโหรี จากผู้หากินทางตั้งเครื่องไฟฟ้า เครื่องขยายเสียง ซึ่งเป็นอาชีพของเขาแต่ละอย่าง เบ้าหูว่า บ้านเหนือบ้านใต้ เขาบวชลูกยังมีทำขวัญมีลิเกฉลองได้ เราก็มีฐานะเท่า ๆ กัน ไม่มีการทำขวัญไม่มีฉลองจะไม่ขายหน้าเขาบ้างหรือ เลยต้องจำใจขายผ้าเอาหน้ารอด บางรายฝ่ายบิดามารดารู้ประมาณกำลังตนดีอยู่ แต่ทนอ้อนวอนลูกผู้จะบวชไม่ได้ เกรงจะไม่เท่าเทียมเขา ยิ่งลูกเล่นตัวว่า ถ้าไม่มีการทำขวัญไม่มีการฉลอง ก็จะไม่บวช ถูกรุกเข้าเช่นนี้ บิดามารดาผู้เข้าตาจน อยากจะได้เกาะชายผ้าเหลืองลูกอาศัยขึ้นสวรรค์ หรืออยากให้ลูกเป็นคนสุกเสียที ต่อไปจะคิดมีเหย้ามีเรือนก็สะดวก ไม่ถูกฝ่ายหญิงคัดค้าน เลยตกกระไดพลอยโจน ยอมเป็นหนี้เขาด้วยความจำใจ บางรายเจอะลูกที่เกเรมาก จำใจบวชเพราะทนอ้อนวอนจากพ่อแม่ไม่ได้ ก็ทนบวชให้เป็นการฉลองศรัทธาพ่อแม่ที่หลงใหลอยากจะเห็นชายผ้าเหลืองของลูกเพียง ๕–๖ วันก็สมใจแล้ว ลูกคนนั้นจำใจบวชได้เพียง ๗–๘ วันก็ลาสิกขาออกมาเสีย สิ่งของที่หยิบยืมเขามา ยังส่งคืนเจ้าของไม่ทันหมดก็มี หรือที่กู้หนี้ยืมสินเขามาบวชลูก จนลูกลาสิกขาแล้วตั้ง ๒–๓ ปี ยังใช้หนี้เขาไม่หมดก็มี อย่างนี้จะเอาบุญเอาคุณกันตรงไหน กลายเป็นทำตามธรรมเนียมประเพณีกันไปหมด ลืมนึกถึงจุดหมายของการบวชเสียสิ้น ตามที่คุณผู้ชายจะคิดทำตามสะดวกเช่นนี้ ชอบแล้ว ขออนุโมทนาด้วย, แต่จะไม่ถูกคุณลูกนี่ขอร้องอย่างไรบ้างหรือ” ท่านหยุดพักเหนื่อย

“เขาชอบเงียบ ๆ ไม่อยากให้เอิกเกริกเหมือนกัน จึงไม่มีการขอร้องอย่างไร สุดแล้วแต่พ่อแม่เห็นดีงามอย่างไร เขายินดีปฏิบัติตามทุกอย่าง” คุณลุงตอบสนอง

"นี่ปรารภกันมามากแล้ว ขอกำชับว่า ต่อไปนี้จงรีบหาหนังสืออวิธีอุปสมบทมาอ่านให้รู้เรื่องเป็นเบื้องต้นเสียก่อน การออกสำเนียงอย่างนั้น คุณผู้ชายคงแนะนำได้บ้าง ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ เริ่มหัดนั่งคุกเข่าไปตั้งแต่เวลานี้ทีเดียว จะสวดมนต์ไหว้พระหรือทำกิจการอะไรควรหัดนั่งคุกเข่าให้มากไว้ ถ้าไม่หัดให้คุ้นเคย เวลาบวชเข้าจริงต้องใช้กิริยานั่งคุกเข่ามาก จะเจ็บนิ้วเท้าแทบทนไม่ไหว บางคนสังเกตดูน่าสงสารมาก หมั่นหัดไปครั้งละเล็กคราวละน้อย จะค่อยคุ้นทนนั่งอยู่ได้นาน ๆ พอได้รับหนังสือราชการอนุญาตแล้วจงรีบมาหาพร้อมกับนำหนังสืออุปสมบทมาด้วย จะได้มอบหมายแก่ผู้หัดขานนาคต่อไป

การหัดขานนาคนี้ นับเป็นระเบียบเริ่มแรก ต้องสนใจให้มากอย่านึกว่าไม่เป็นไร ต้องจำบาลีให้คล่องชำนาญ ออกสำเนียงให้ถูกต้อง ประกอบกับกิริยามารยาท การประนมมือ การกราบ เหล่านี้ต้องแม่นยำ ถ้าบกพร่องจำไม่ได้ ก็เป็นอันบวชไม่ได้ เพราะเป็นคำแสดงความประสงค์เฉพาะตนเอง จะให้มาสอนกันในอุโบสถนั้น ยอมไม่ได้เป็นเด็ดขาด การหัดขานนาคนั้นผู้ซ้อมจะหัดที่กุฏิก่อน เมื่อเห็นว่าคล่องดีแล้ว จึงลงไปซ้อมที่ในอุโบสถ ให้รู้จักสถานที่ของจริงอีก พระอุปัชฌาย์นั่งตรงไหน ตนเข้าไปแล้วนั่งพักตรงไหนครองผ้าที่ไหน เท่ากับเป็นการซ้อมใหญ่ของการแสดงละครฉะนั้น เพื่อให้ญาติมิตรที่มาพลอยอนุโมทนา ได้เห็นความเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกอย่าง อันพิธีการต้องบอกบทกันในอุโบสถโหวกเหวกนั้น สำนักนี้ไม่นิยมใช้ เมื่อถึงเวลาแล้วต้องปฏิบัติตนตามหน้าที่ ของแต่ละฝ่ายเคลื่อนคล้อย ไปตามระเบียบที่ฝึกหัดไว้ หากจะมีบกพร่องเพราะตื่นสมาคมหรือประหม่า ก็เพียงกระซิบเตือนนิด

หน่อยเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อแสดงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ญาติมิตรได้ชม การอุปสมบทนี้ นับเป็นพิธีสำคัญยิ่ง ที่จะเสกคนให้เป็นพระเณร ถ้าทำอย่างสุกเอาเผากิน หรือมักง่าย ลวก ๆ เอาตามใจ ก็เท่ากับเพาะนิสัยมักง่ายแก่ผู้บวช ผู้บวชจะไม่สำนึกถึงระเบียบแบบแผนว่าสำคัญเพียงไร อย่างเขาจะหล่อพระพุทธรูปด้วยทองเหลืองทองแดงไว้กราบไหว้บูชา ยังต้องมีพิธีรีตองมากมาย นี่เราจะบวชคนให้เป็นพระภิกษุทั้งที จะทำอย่างมักง่ายตามใจเข้าว่าจะไม่ได้ผลดีสมความปรารถนาทั้งผู้บวช ทั้งบิดามารดา ญาติมิตร จึงขอแนะนำว่าต้องตั้งใจปฏิบัติตนให้ได้ตาม ระเบียบแบบแผน ของวัดจน เต็มสติกำลังซึ่งนับว่าเป็นเบื้องต้นของการบวชไปทีเดียว"

"เป็นพระคุณมากเจ้าค่ะ ดิฉันดีใจมาก ขอมอบให้พระคุณเจ้ากวดขันตามระเบียบทุกอย่าง โดยไม่ต้องเกรงใจเจ้าค่ะ สมปรารถนาดิฉันมากที่ลูกจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยจากพระคุณเจ้าอย่างเต็มที่ พ่อชา, จำคำแนะนำของท่านไว้ให้ดีนะจ๊ะ อย่ามาทำดื้อดึง อีโหลกโขลกเขลกในเวลาบวชให้พ่อแม่พลอยขายหน้าไปด้วย" คุณป้าช่วยอบรมต่อ จนพี่ชาตรีทำหน้าอายเหนียมชอบกล

"หนูล่ะ ไม่อยากบวชกับเขาบ้างหรือ เห็นนิ่งเงียบอยู่" ท่านเจ้าหันมาถามข้าพเจ้าเป็นเชิงเย้า

"หนูเป็นผู้หญิง บวชไม่ได้นี่เจ้าคะ" ข้าพเจ้าตอบด้วยความเคารพ

"เป็นหญิงหรือเป็นชาย ก็บวชได้เหมือนกัน เอาไว้วันหลังจะหาโอกาสชี้แจงให้ฟัง จดหัวข้อวันนี้ได้อะไรไว้บ้าง" ท่านเจ้าคงเห็นข้าพเจ้าแอบบันทึก จึงถามขึ้น

"จดหัวข้อเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นความรู้สำหรับตัวเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าเล่าถวาย

"หลานคนนี้เขาช่างจดช่างจำ ไปไหนมาไหน พบเห็นอะไรเขาจดได้ละเอียดละออดีมาก ดิฉันอยากให้เป็นผู้ชายเสียจริง ๆ เป็นผู้ชาย ก็คงได้บวชพร้อมกับพ่อชาเขานี่แหละเจ้าค่ะ" คุณป้าช่วยเสริม

เมื่อพี่ชาตรี รับแผ่นกระดาษจดวันเวลาบวชจากท่านเจ้าแล้ว ก็พร้อมกันกราบลา

กำลังสวมรองเท้าอยู่ที่เชิงบันไดกุฏิ พี่ชาตรีแอบกระซิบกับข้าพเจ้าว่า "น้องศุ. พี่บวชได้ตั้งครึ่งองค์แล้วนา"

"ขวาง" ข้าพเจ้าประชดให้.

๘. วัดหลวง–วัดราษฎร์

เมื่อการฝากตัวพี่ชาตรี ให้อุปสมบทผ่านเวลาไปราวเดือนเศษ คุณป้ากำลังวุ่นตระเตรียมจัดบริขารมีที่นอน หมอน มุ้ง และอย่างอื่นอีกจิปาถะ แม้คุณลุงจะห้ามว่า ไม่ต้องลงมือให้เหนื่อยเมื่อยหลังก็ได้ ไปเลือกดูที่ร้านเขาจัดเตรียมไว้พร้อมเสร็จก็ตาม คุณป้าไม่ยอมฟังเสียงตอบโต้ว่ามีลูกชายคนเดียวก็อยากจะทำด้วยมือของตนเองให้เต็มรักบ้าง จะบวชเรียนกับเขาไม่ได้แล้ว ก็ขอเอากำลังร่างกายทำบุญด้วย และตามร้านที่เขาจัดทำไว้นั้นบางสิ่งบางอย่างก็ไม่ถูกใจ ขอให้ตามใจในการบวชลูกคนนี้สักครั้ง คุณลุงเลยปิดสถานีเตือนแต่วันนั้น

วันเสาร์ คุณลุงรีบแต่งตัวท่านองออกนอกบ้านแต่เช้า โดยท่านแจ้งให้คุณป้าทราบว่าเกือบจะลืมวันบวชนาค ของญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด สนิทอยู่ต่างจังหวัด เขาส่งหนังสือเชิญมานานวันแล้ว เพิ่งเปิดอ่านวันกำหนดงานเมื่อคืนนี้จึงจำเป็นต้องเดินทางไปร่วมงานด้วย คุณป้าอ้างว่ากำลังยุ่งให้คุณลุงไปคนเดียว และให้ถือโอกาสส่งบัตรวันบวชพี่ชาตรีแก่ญาติถิ่นนั้นเสียด้วย กับสนับสนุนให้ข้าพเจ้าติดตามคุณลุงไปด้วยได้ จะได้มีเรื่องราวกลับมาเล่าสู่กันฟังบ้าง จึงเป็นอันต้องเร่งรีบเตรียมตัวเพื่อเดินทาง

ในขณะนั่งรถไปสู่สถานีรถไฟ คุณลุงส่งบัตรเชิญในงานบวชนาคมาให้ข้าพเจ้าตรวจดูให้ถี่ถ้วนอีกครั้ง เกรงจะผิดวันเวลา ข้าพเจ้าอ่านดูตลอดแจ้งให้ทราบว่าวันนี้แน่เวลา ๑๓.๐๐ น. เชิญนาคเข้าสู่พระอุโบสถ ข้าพเจ้านึกเฉลียวขึ้นมา จึงถามคุณลุงว่า "วัดนี้ เป็นวัดหลวงหรือคะ ?"

"ไม่ใช่วัดหลวงดอก วัดราษฎร์ธรรมดาเรานี่เอง" คุณลุงตอบ

"หลานเห็นใช้คำว่า พระอุโบสถ ก็นึกว่า คงเป็นวัดหลวง เคยทราบมา จะเรียกพระอุโบสถ พระวิหาร พระอาราม พระกฐินดังนี้ได้ ต้องเป็นพระอารามหลวงทั้งนั้น วัดราษฎร์เราเรียกกันเพียงอุโบสถ วิหาร อาราม หรือกฐินเฉย ๆ เมื่อเห็นในบัตรเชิญเรียกว่าพระอุโบสถ หลานก็เข้าใจว่าต้องเป็นพระอารามหลวง ทำไมจึงใช้ถ้อยคำไขว้เขวกันเช่นนี้ เจ้าคะ" ข้าพเจ้าเกิดสนใจถามขึ้น

"ก็เรื่องไม่รู้จักระเบียบว่า เขาจัดชั้นเชิงกันอย่างไร ได้ยินได้เห็นเขาพูดเขาอ่าน ไม่ทันคิดถึงระเบียบแบบแผนจำได้เพียงเผิน ๆ ก็นำมาใช้บ้าง อย่างเขาเล่าว่า มีผู้ซื้อกระโถนชนิดเตี้ย ปากกว้าง ไปทำชามใส่ข้าวรับประทานด้วยคิดว่า เมื่อใช้มือเปิบข้าว จะได้ต้อนเมล็ดข้าวได้ง่ายเรียกว่าไล่จนดี เพราะขอบกันกระโถนสูงดีกว่าจานธรรมดาอย่างนี้ ก็มี" คุณลุงหัวเราะตอบ

"ขืนปล่อยต่อไปอย่างนี้ ถ้อยคำสำนวน ระเบียบแบบแผนมิเลอะเทอะกันหมดหรือคะ" ข้าพเจ้าแย้งขึ้นอีก

"ทำอย่างไรได้ ก็ไม่มีใครเป็นเจ้ากี้เจ้าการ คอยแนะนำตักเตือนกันนี่หลาน สมัยก่อน ๆ ที่ลุงกำลังทำงานอยู่นั้น หัวหน้าท่านกวดขันจริง ๆ จะเขียนหนังสือร่างหนังสือ ต้องรักษาระเบียบ กระทั่งวรรคตอน สำนวนไม่เยิ่นเย้อ ต้องได้ใจความกระทัดรัดทุกตัวอักษรทีเดียว เรียกว่าใช้คำพูดน้อย แต่ได้ใจความมาก การอ่านก็เหมือนกัน ลุงถูกฝึกมาตั้งแต่อยู่เป็นศิษย์วัด อ่านพงศาวดารจีน อ่านพระอภัยมณีมาเสียช่ำชอง อาจารย์กวดขันนัก ตัว ร. ตัว ล. ตัวกล้ำ ต้องอ่านได้ชัดเจนให้เหมือนเสียงพูด ท่านว่า เพราะตัวหนังสือก็แทนคำพูดของผู้แต่ง ผู้อ่านจึงต้องอ่านให้เหมือนเสียงพูด เท่ากับพูดแทนผู้

แต่ง อ่านให้ถูกวรรคตอนอย่าตู่ตัว อย่าอุตริไปแยกวรรคแยกตอนของท่านจะเสียความหมาย เช่นพระเนตรพระกรรณ อ่านเป็นพระ เน ตอน พระกอน รณ ก็มี รองเท้าแบบนอก อ่านเป็นรองเท้า แบ บน อก ก็มี ทำให้เสียเนื้อความได้ง่าย เพราะผู้ไม่สนใจในเรื่องแยกวรรคตอนเช่นนี้ จึงมีเรื่องขำเกิดขึ้น ให้จำเป็นเกล็ดหัวเราะกันอยู่มากเรื่อง เช่นรางรถไฟน้ำท่วมเสียหาย อ่านแยกว่า รางรถไฟน้ำ–ท่วมเสียหาย สร้างพระพุทธรูปด้วยขี้ครั่ง อ่านแยกว่า สร้างพระพุทธรูปด้วยขี้–ครั่งไม่ถาวร ดังนี้เป็นต้น" คุณลุงหยุดผ่อนหายใจ

"เวลานี้ คุณลุงก็ดูเหมือนเป็นเจ้ากี้เจ้าการแนะนำอยู่แล้วไม่ใช่หรือเจ้าคะ หลานถึงได้ยินพี่ชา ซ้อมขานนาคออกเสียงตัว ร. ขรมอยู่ทุกวัน เสียงเถรัสสะ ภาโร ๆ รัวลิ้นเสียจนหลานพลอยจำได้" ข้าพเจ้าแย้งขึ้น

"นี่เป็นเรื่องส่วนตัว เราช่วยกันเองต่างหาก นายชานี่ ถ้าไม่ช่วยแนะนำซักซ้อมให้พอได้เค้าเสียก่อนบ้าง ก็เกรงจะไปทำความหนักใจที่วัดมาก" คุณลุงชี้เหตุ

"หลานคิดว่า ถ้าได้พ่อบ้านแม่เรือนชั้นผู้ใหญ่อย่างคุณลุงนี่นะคะช่วยอบรมลูกหลานของตน ในเรื่องระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงการอ่านการเขียนหนังสือให้เป็นความรู้เบื้องต้น ไม่ปล่อยให้มักง่ายหละหลวม ในเรื่องระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นประจำบ้านทั่วกันเสมอแล้วจะเป็นการช่วยเด็กของเราให้มีนิสัยรักระเบียบ ตลอดการพูดจา การอ่านหนังสือ มีการระมัดระวังขึ้นอีกมาก อย่าคอยโยนกลองในเรื่องเหล่านี้ ให้เป็นหน้าที่ของครูทางโรงเรียนฝ่ายเดียวเท่านั้น ผู้ใหญ่ของเราในชั้นนี้ ก็ล้วน

แต่พอมีความรู้ในเรื่องระเบียบแบบแผน เคยศึกษาเล่าเรียนมาแล้วเหมือนกัน" ข้าพเจ้าแสดงความเห็น

"ถูกของหลานเหมือนกัน แต่พวกเรามักจะลืมหน้าที่ของตนเองเสมอ พอมีทางจะบิดให้พ้นหน้าที่ได้แล้วก็มักเกี่ยงงอนให้ผู้อื่นร่ำไป อย่างลุงเคยได้ทราบแว่ว ๆ ว่าทหารประจำการ หลบหนีกรมกองไปปล้นชาวบ้าน ตำรวจจับได้ ก็แจ้งต่อว่าไปยังกรมกอง ว่าไม่ควบคุมอบรมทหารให้ดี ฝ่ายทหารก็ตอบว่า ทหารอยู่ในกรมกองเพียง ๒ ปีจะอบรมให้ดีถึงขนาดได้อย่างไร ส่วนตำรวจนั้นซิ ปกครองมาตั้งแต่เกิด น่าจะมีการอบรมได้ดีกว่าเป็นไหน ๆ ตำรวจก็ซัดไปถึงโรงเรียน ๆ ก็บอกว่า อยู่ในปกครองของครูเพียงวันละ ๕-๖ ชั่วโมงเท่านั้น จะให้อบรมดีได้อย่างไร เขามีเวลาอยู่กับพ่อแม่มากกว่า ฝ่ายพ่อแม่ก็บ่นซัดทอดย้อนว่า พ่อแม่ต้องวุ่นเรื่องอาชีพ หาเวลาอบรมได้ยาก ได้ให้เข้าโรงเรียนก็หมายว่า ให้ครูช่วยอบรมสั่งสอนแทนอยู่แล้ว ที่สุดก็ซัดต่อกันไปถึงการบวชเรียนว่าพระอุปัชฌาย์อาจารย์ น่าจะได้ฝึกปรือให้เรียบร้อยกว่านี้ ฝ่ายวัดก็โต้กลับมาว่า อยู่โรงเรียนตั้ง ๗-๘ ปี ยังเอาดีเรียบร้อยไม่ได้ เพียงมาบวชอยู่ในวัด ๓ เดือนเศษ ๆ จะให้อบรมนิสัยใจคอเรียบร้อยดีขึ้นสักเพียงไหน นี่หลานจะเห็นว่าต่างไม่ยอมรับผิดกันตลอดแถว เด็กที่เติบโตมาจากวงการซัดทอดหน้าที่ของผู้ใหญ่เช่นนี้ จะได้ศึกษาเล่าเรียนฝึกฝนอบรมนิสัยใจคอในระเบียบแบบแผนได้อย่างไรบ้าง เขากำลังเติบโตขึ้นมาในระหว่างการซัดทอดของผู้ใหญ่ ถ้าต่างตั้งใจทำตามหน้าที่ของตนให้ประสานงาน ส่งต่อเป็นทอด ๆ ไป พ่อแม่กวดขันทางบ้าน ครูกวดขันทางโรงเรียน นอกบ้าน

นอกโรงเรียนตำรวจก็ช่วยสอดส่องแนะนำ ห้ามปราม ยามบวชเรียน ก็ขอให้ทางวัดกวดขันจนได้สำนึกว่า ต้องบวชทั้งนอกทั้งในจะได้อบรมถึงจิตใจให้มีคุณความดี ติดตัวนำไปใช้ยามเป็นฆราวาสด้วย ไม่ใช่บวชแต่เพียงประเพณีทน ๆ อยู่วัดจนออกพรรษา ก็สึกหาลาเพศ ไม่ได้ความดีจากการบวชออกไป จะถูกหาว่าบวชเสียผ้าเหลือง ยามเข้ารับราชการทหารก็อบรมกันให้เข้มแข็งจริง ๆ อีก ช่วยกันได้เช่นนี้แล้ว คนที่นิสัยดื้อด้านสันดานพาลเกเรจริง ๆ จึงจะลอดเล็ดเหลือเป็นพาลอยู่ได้ นอกจากนี้ ก็จะได้พลเมืองดีของประเทศชาติอย่างน่าปลื้มใจทีเดียว" คุณลุงถอนหายใจยาว

"เรื่องการอบรมเหล่านี้ เห็นจะต้องตั้งต้นแต่ครอบครัวออกไปทีเดียวนะคะ" ข้าพเจ้าให้ความเห็น

"ถูกแล้ว ผู้จะเป็นพ่อบ้านแม่เรือน จะต้องสำนึกตัวว่า ต้องมีหน้าที่อบรมฝึกฝนลูกหลานของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วย มิใช่เผลอ ๆ ไผล ๆ ก็มีลูกมีหลานออกมาไม่มีปัญญาจะเลี้ยงจะอบรม ปล่อยให้เป็นทะโมนไปตามเรื่อง อย่างนี้ นึกดูคล้ายกับว่า ช่วยกันสร้างมนุษย์ให้เกิดมารับความทุกข์ยากเดือดร้อน และรบกวนชาวบ้านชาวเมืองเขาด้วย โดยลูกมิได้รับทราบการกระทำ หรือมีเวลาเลือกเฟ้นอย่างไรเลย ลุงขอปรับเอาว่า ทำบาปแท้ ๆ" คุณลุงปรารภต่อ

"พระท่านว่า เพราะกรรมบันดาล ไม่ใช่หรือคะ ใคร ๆ ก็ไม่อยากยากเย็นเดือดร้อน ทั้งจะเลือกแต่ความสุขสบายตามใจก็ไม่ได้ ต้องสุดแล้วแต่บุญกรรมทั้งนั้น ถูกไหมเจ้าคะ" ข้าพเจ้าขอความเห็นรับรอง

"จริงแล้ว เรื่องกรรมนี้เป็นหลักฐานสำคัญ ถ้าเราไม่เชื่ออำนาจกรรมอย่างมั่นคงแล้ว ก็ต้องเที่ยวซัดโทษผู้อื่นสิ่งอื่น ตลอดผีสางเทวดาว่าช่วยบันดาลหรือกลั่นแกล้งอย่างนี้ล้วนแต่ลืมการกระทำของตนเอง ทั้งที่ล่วงเลยแล้ว และทั้งที่กำลังทำอยู่เสียหมด จึงไม่ใคร่ยอมรับผิด หรือกว่าจะให้ยอมสารภาพผิดได้ ก็ต้องทั้งปลอบทั้งขู่ ท่านเจ้าของหลานที่วัด เคยเล่าให้ลุงฟังว่า วันหนึ่งฝนกำลังตกพรำท่านเผาศพเพื่อนพระแล้ว จึงรีบกลับวัด เรียกรถป้ายเหลืองให้ไปส่ง พอขับรถมาสักครู่ คนขับรถช่างพูด ก็ปรารภขึ้นว่า "บุญกรรมมีจริงไหมขอรับ" ท่านตอบรับว่า "มีจริง" คนรถก็เล่าตอบว่า "ผมก็เชื่อเช่นนั้น เพราะได้กับตัวผมเอง วันหนึ่ง กำลังขับรถด้วยความเร็วพอประมาณอย่างวิ่งอยู่ในกรุง มีคนวิ่งพรวดพราดออกมาจากในตรอกไม่ทันดูซ้ายดูขวาถึงผมจะระวังอยู่ก็ไม่วายชน รถผมไม่ได้ชน เขามาชนรถผมเอง ที่สุดขาหักแทนที่เขาจะนึกว่า เขาทำผิดเอง กลับหาว่าผมขับรถทับเขา พูดจาหยาบคายอาฆาตมาดร้ายผมด้วยประการต่าง ๆ ตกลงเรื่องต้องแล้วแต่ตำรวจ ผมก็นึกถึงตัวเองว่า นี่ก็กรรมของเรากำลังสนองแล้ว ต้องก้มหน้าสนองกรรมไป แต่ยังอดคิดไม่ได้ว่า คนเราเวลามีเรื่องราวอะไร อย่างผมนี่ น่าที่จะได้พูดไต่ถามใครถูกผิดบ้าง ด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ให้สมกับเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงนี่ไม่เช่นนั้น กลับปั้นหน้ายักษ์เข้าหากันทีเดียว วันนั้นถ้าผมไม่นึกถึงกรรมห้ามใจได้แล้ว คงได้แก้เผ็ดกันน่าดูบ้างเป็นแน่ ทำไมหนอมนุษย์ ท่านก็หมายว่ามีจิตใจสูง ผมเองยังไม่เคยพบผู้มีจิตใจสูงสมชื่อเลยสักคน มีแต่ใจสูงไปด้วยความเหี้ยมโหดดุร้าย เหยียดหยามกัน คนพวกนี้คงจะลืมว่าตนเป็นมนุษย์กระมัง, ท่านเจ้าเล่าว่าเมื่อได้ฟังคนขับรถเล่าเช่นนั้น ท่านก็ตอบให้ฟัง

ว่า คนที่เหี้ยมโหดดุร้าย ตีรันฟันแทงประหัตประหารกัน หรือไปทำความเลวทรามต่ำช้า ที่ไม่สมควรกระทำ ล้วนแต่ลงมือกระทำด้วยความลืมตัว ลืมความเป็นมนุษย์ ลืมความเจ็บป่วยไปชั่วคราวทั้งนั้น เมื่อลืมความเป็นมนุษย์แล้วก็กระทำตามเยี่ยงดิรัจฉาน ซึ่งไม่มีการให้อภัยกันเลย เท่ากับมีร่างเป็นมนุษย์ แต่จิตใจขณะนั้นเป็นดิรัจฉานไปชั่วคราว ดังที่ท่านเรียกว่า มนุสสติรัจฉาโน อย่างไรเล่า คนเราถ้ายังไม่ลืมความเป็นมนุษย์ ทะนงตัวอยู่ว่าเป็นมนุษย์ที่สมชาติตระกูล จะไม่กล้าทำบาป ทำชั่ว ตีรันฟันแทง เหยียดหยามกันได้เลย คนรถตอบว่า จริงของท่านขอรับ และรถก็เลี้ยวเข้าถึงประตูวัดพอดี เด็กศิษย์เตรียมจ่ายค่าจ้าง คนรถกลับยกมือไหว้ ไม่ยอมรับบอกว่าขอทำบุญกับหลวงพ่อด้วย. "อ้าว! ทำไม หยุดป้อมไฟนานนักเล่าหลาน" คุณลุงเล่าเรื่องเพลินจนไม่รู้ว่ารถถึงสถานี

"ก็รถถึงสถานีรถไฟแล้วนี่เจ้าคะ" ข้าพเจ้าแถลงให้ทราบ

๏ ๏ ๏

๙. เวียนเทียน

เมื่อได้เสียเวลานั่งในรถไฟอยู่ราวชั่วโมงเศษ ๆ ก็ถึงสถานีลง ต้องอาศัยนั่งเรือเพลายาวต่อไปอีกทอดหนึ่ง มีคนโดยสาร นั่งอยู่ที่กระทงเรือ จากหัวมาท้ายกระทงละคน ข้าพเจ้ากับคุณลุงจึงอาศัยกระทงท้ายสุดนั่งคู่กัน กระทงข้างหน้า มีหญิงอายุกลางคนกับเด็กชายอายุประมาณ ๑๑-๑๒ ขวบนั่งคู่อยู่ พอเรือติดเครื่องออกวิ่งสังเกตว่าคุณป้าและเด็กข้างหน้านั้นมีอาการตื่นเต้น มือจับกระทงเรือแน่นอีกมือก็จับมือกันไว้ เหลียวหน้าเหลียวหลัง พอเรือผ่านคลื่นใหญ่ก็อุทานอุ๊ย ๆ อยู่เรื่อย พอเรือเอียงซ้าย เอียงขวาบ้างตามธรรมดาดูเหมือนจะตัวสั่นทุกครั้ง เรือวิ่งมาได้ราว ๑๕ นาที ก็แวะส่งคุณป้าและเด็กนั้น ทั้งสองต่างตะลีตะลานรีบขึ้นจากเรือ เมื่อหันกลับมาดูเรือด้วยกิริยาเหยียดหยามเห็นสีหน้าซีดเซียวอย่างน่าสงสาร

เรือวิ่งออกจากท่ามา คุณลุงตะเบ็งเสียงถามข้าพเจ้าแข่งกับเสียงเครื่องยนต์ว่า “เห็นอาการกิริยาของ ๒ คน เมื่อกี้ไหม ท่าทางจะกลัวเรือล่ม คงว่ายน้ำไม่เป็นซินะ”

“หลานกลั้นหัวเราะเต็มที่ สังเกตมาตั้งแต่ออกจากท่าแล้ว คงว่ายน้ำไม่เป็น กลัวเรือจะล่มนั่นเอง จึงหวาดกลัวอย่างผิดปกติกว่าคนอื่น” ข้าพเจ้าตะเบ็งตอบคุณลุงเช่นเดียวกัน

“เรื่องเดินทางไปกับเรือเช่นนี้ ผู้ที่ว่ายน้ำไม่เป็นนับว่าถูกทรมานใจตลอดเวลา หมดสนุกกว่าเพื่อน เรือลำเล็ก ๆ อย่างนี้ ยิ่งน่ากลัวมาก เห็นน้ำเห็นคลื่นอยู่ใกล้ ๆ ถึงเรือจะใหญ่เท่าไรคนว่ายน้ำไม่เป็น ก็อดที่จะลำบาก

ใจอยู่ไม่ได้ ด้วยความกลัว ก็ทำให้คิดสร้างอาการต่าง ๆ ขึ้นมาปรุงใจตน ให้หวาดกลัวไปเอง เช่นถูกคลื่นเข้าหน่อยก็กลัวว่าเรือจะล่ม เรือแล่นเอียงลำหน่อยก็บ่น ลุงเคยนั่งเรือกลไฟ ๒ ชั้นไปในงานกฐิน พวกว่ายน้ำไม่เป็นอยู่ชั้นล่างรวม ๕-๖ คนที่อยู่ชั้นบนก็มาก เมื่อเรือแล่นก็เอียงซ้ายขวาไปตามธรรมดา ประเดี๋ยวคนข้างล่างขึ้นมาตะโกนบอกพวกข้างบนให้นั่งดี ๆ เป็นปกติหน่อย อย่าทำให้เรือโคลงนักเดี๋ยวจะไปไม่ถึงวัดได้ทอดกฐิน พวกที่นั่งชั้นบนต่างรับทราบ แต่ก็ไม่ได้วุ่นวายเลื่อนที่นั่งหลบแดดหลบลมอะไรกันคงนั่งอยู่ตามที่ สักครู่พวกข้างล่างก็ขึ้นมาเตือนอย่างเดิมอีก จึงต่างนึกกันได้ว่ามีชั้นคุณนาย คุณน้ำ หลายคนที่ว่ายน้ำไม่เป็นร่วมเรือไปกฐินด้วย เลยไม่ได้สนใจอะไรอีก เตือนได้เตือนไป หวาดกลัวโดยไม่เข้าเรื่อง เขาจึงเตือนเป็นข้อสำนึกว่า นั่งเรือแล้วอย่านั่งใกล้คนว่ายน้ำไม่เป็น เพราะหากถึงคราวเรือล่มเข้าจริง คนว่ายน้ำไม่เป็นมักกอดเกาะคนที่อยู่ใกล้ เพื่ออาศัยให้ช่วยอย่างไม่ลดละจนทำให้ผู้ถูกเกาะ ถึงว่ายน้ำเป็น พลอยจมน้ำตายไปด้วยก็มีเพราะไม่มีโอกาสว่ายพยุงตัว เคยได้ยินว่า นักเรียนไทยโดยสารเรือกลับจากต่างประเทศ เกิดเรือแตกกลางทะเลถูกผู้โดยสารคนหนึ่งกอดคอแน่น พยายามแกะมือผลักเท่าไรก็ไม่หลุด ต้องตัดสินใจเอาตัวรอดด้วยกำปั้นตอกหน้า ๒-๓ ทีจึงหลุด พอมีโอกาสพยุงตัวอยู่กับเศษไม้ จนมีผู้มาช่วยได้ ลุงยังจำติดใจถึงคำตอบตัดบทของไต้ก๋ง คือคนถือท้ายเรือใบออกทะเล รำคาญที่พวกผู้โดยสารบ่นกลัวต่าง ๆ นานาว่า "จมูกไต้ก๋งไม่ได้ยาชันนะครับ" ผู้โดยสารจึงต่างสงบลงได้ เรื่องคนว่ายน้ำไม่เป็นลุงเห็นว่าเป็นพวกเดียวกับพวกคนกลัวผี พอมืด พอเงียบสงัดเข้าหน่อย ก็ตั้งกองหาเรื่องมาคิดปรุงขึ้น เดี๋ยวผีจะมาหลอก

อย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ได้ผลให้ตัวเองหวาดกลัว เห็นอะไรวอบแวบ ได้ยินเสียงอะไรกรอกแกรก ก็โทษว่าผีหลอกเอาแล้ว ลืมโทษตัวที่คิดหลอนตัวเองเสียสนิท เมื่อคราวสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี่เอง แม่ค้าคนหนึ่งอายุกลางคนชอบอุตส่าห์ไปหาพระหมอดูที่เคารพนับถือมาก ไต่ถามฤกษ์ยามว่า วันไหนเวลาไหนจะมีหวอเครื่องบินมาทิ้งระเบิด ครั้นพระท่านายทายทักไปตามตัวเลขวันนั้น เวลานั้นเลขบอกว่าไม่ดี ก็จำมาบอกพรรคพวก แล้วเริ่มต้นหวาดกลัวไปเสียก่อนใคร ๆ และพยายามเสาะแสวงหาพระเครื่องลางของขลังไว้มากมายทั้งสรวมคอ สรวมนิ้ว คาดเอว สะพายบ่า แถมที่อุ้มก็มี พอได้ยินเสียงหวอสัญญาณดับไฟ เพราะเครื่องบินข้าศึกล้ำเขตมาแล้วเท่านั้น ยังไม่ทันได้ยินเสียงเครื่องบิน กลับพาของขลังต่าง ๆ พร้อมทั้งหลวงพ่อลงหลุมหลบภัยก่อนเพื่อนทีเดียว หลานคงพอจำรสชาติของเสียงหวอได้บ้างซินะ" คุณลุงหยุดตะโกนเล่า

"พอจำได้บ้าง แต่ไม่สู้จะจำรสชาติได้นัก เพราะยังเล็กอยู่ได้ยินเสียงพิณพาทย์บ้านงานแล้ว เห็นธงราวติดอยู่หน้าบ้าน คงเป็นบ้านงานนะคะ" ข้าพเจ้าตะโกนถาม พร้อมกับชี้มือบอก

"ใช่บ้านงานแล้ว บอกให้เขาแวะส่งได้" คุณลุงสั่ง

เมื่อได้ขึ้นไปบนบ้านงาน พบปะสนทนากับหมู่ญาติอย่างดีอกดีใจแล้ว นั่งรอเวลาทำขวัญนาคอยู่ คุณลุงนั่งกระสับกระส่ายบ่นร้อนเพราะตามหน้าต่างถูกผ้าม่านขึงบังปิดทางลมเสียหมด ตามงานบ้านในชนบทมักเป็นเช่นนี้ชอบหาผ้าม่านมาบังฝาตลอดหน้าต่าง คงจะนึกเพียงบังสิ่งสกปรกตา แต่เลยบังทางลมทางแสงสว่างเสียด้วย คุณลุงแสดงอาการอึดอัดเต็มที่ กลิ่นไอการ

ปรุงอาหารที่อยู่ด้านหลังกำลังคลุ้งเข้ามาร่วมกับกลิ่นไอต่าง ๆ ในบริเวณพิธีเข้าด้วย ทำเอาคุณลุงต้องควักยาดมส้มมือมาสูดระงับกลิ่น ข้าพเจ้าเองก็แทบสำลัก อยากออกไปหาอากาศโปร่ง ๆ ข้างนอกเต็มทีเหมือนกัน เผอิญเหลือบสายตาไปดูที่บูชาพระพุทธที่จัดไว้ เห็นมีพวงมาลัยพวงเล็กพวงใหญ่คล้องพระศอพระพุทธรูปอยู่หลายองค์ ทั้งพระยืน พระนั่ง เลยกระซิบคุณลุงว่า "เห็นพวงมาลัยที่บูชาพระไหมคะ ทำไมจึงนำไปคล้องพระศอพระเช่นนั้นก็ไม่รู้ ดูเป็นทีว่า ท่านจะลาไปต่างประเทศอย่างนั้นแหละ"

"ทำไปตามอารมณ์เท่านั้น ขาดความใคร่ครวญว่าจะเหมาะสมหรือไม่ สักแต่ว่าฉันมีดอกไม้อยากบูชา ก็นำไปบูชา เห็นเป็นพวงมาลัยจึงหาที่คล้องบูชา เลยจับสวมพระเศียรพระเสียเลย หรือไม่ก็คล้องพระหัตถ์พระตามสายตาของเขาก็ว่าสวยงามเหมาะสมดีแล้ว แต่สายตาอย่างเรา เคยเห็นระเบียบแบบแผนมาบ้าง จึงเห็นไม่เหมาะ ของบูชาก็ควรวางบนภาชนะตรงหน้าพระ อย่างจัดดอกไม้บนพานหรือในแจกันสวย ๆ อย่างนั้น จะดูงามตาเหมาะสม พระพุทธปฏิมาเป็นรูปแทนองค์พระบรมศาสดา ต้องยกย่องไว้ที่สูงที่สะอาดหมดจด นี่ดูซิ ละอองฝุ่นจับเปรอะไปทั้งนั้น คล้ายกับไม่เอาใจใส่พอได้รับความทุกข์เดือดร้อนก็มักจะมาบูชาขอให้ระงับทุกข์ของตน ท่านถูกทอดทิ้งเปรอะฝุ่น หยากไย่เต็มไปหมด ท่านจะช่วยอย่างไรไหว ใครมาเห็นก็ไม่น่าชวนให้เลื่อมใส อีกอย่างคือการตั้งโต๊ะหมู่เป็นแท่นประดิษฐานพระและเครื่องบูชา มักขาดการพิจารณา เพราะโต๊ะบูชาสมัยนี้ เขามักทำลวดลายลงรักปิดทองเพียง ๓ ด้าน คนมักง่ายจัดตั้งเข้าชุดเข้าหมู่ คอยจะหันด้านไม่มีลายออกอวดแขก เป็นการฟ้องความสะเพร่าของตนอยู่เสมอ น่าจะมีการ

ตรวจตราเมื่อตั้งเรียบร้อยแล้วอีกครั้ง ก็ไม่สนใจ ดูแต่เพียงการจุดธูปเทียนที่บูชาซิ จุดเทียนเล่มข้างล่างก่อน ทำให้ต้องระวังไฟแลบไหม้เสื้อผ้า เมื่อจุดเทียนชั้นบน ควรจะได้จุดตั้งแต่ชั้นข้างบนลงมาหาชั้นล่าง จุดเล่มข้างขวาของพระพุทธรูปก่อนและตามชั้นนั้น ๆ และเวลาจุดเทียนก็มักจุดที่ไส้เทียนตัวเทียนละลายไม่ทัน ไส้ก็ไหม้หมด ติดลำบาก น่าที่จะได้จุดที่โคนไส้เทียนเพื่อเทียนละลายถึงไส้พร้อมกัน และนี่อีกอย่าง จุดธูปบูชาแล้วทำไมไม่ปักลงที่กระถางธูปเสีย ต้องถือประนมก้มศีรษะบูชาอีกก่อน จึงปักลงกระถางได้ ดีไม่ดีเกิดไหม้ผมขึ้นมาจะว่าอย่างไร ส่วนเทียนทำไมไม่ทำเช่นนั้นบ้าง และก็น่าจะมีเทียนชนวนเตรียมไว้ด้วย จุดทีเดียวก็เที่ยวจุดได้ทั่วไม่เปลืองไม้ขีด แต่อย่ามีแต่เพียงเทียนเท่านั้น ควรมีเชิงเทียนด้วย จะงดงามเป็นระเบียบดี ผ้าห่มพระพุทธรูปก็เหมือนกัน ลุงเคยได้ยินพวกช่างชั้นสูงปรารภว่า พระพุทธรูปท่านไม่ได้เปลือยกาย เขาหล่อให้มีผ้านุ่งห่มอยู่พร้อมแล้ว ไม่น่าจะนำผ้าไปห่มปิดบังศิลปะเสียเปล่า ๆ เมื่อศรัทธาจะถวายผ้าห่ม ก็ควรฉลองศรัทธาสัก ๓–๔ วันก็พอแล้ว นี่ห่มทิ้งรุงรังไว้อย่างนั้น มีคนเขาเล่าให้ฟังรายหนึ่งว่า ผู้นิยมถวายผ้าห่มพระพุทธปล่อยทับซ้อนกันหลายผืนจนดูรุงรัง ภายหลังเริ่มทำความสะอาด เปลื้องผ้าห่มออก จึงรู้ว่าท้องพระถูกเจาะล้วงควักเอาสิ่งของภายในไปเสียเมื่อไรก็ไม่มีใครรู้เรื่องเหล่านี้ บางท่านอวดตัวทะนงตน ใครติไม่ได้ เป็นต้องแสดงอาการโกรธขึ้ง ไม่พอใจ อย่างนี้ร้อยทั้งร้อยคงเป็นบ้านป่าขาดอน ให้เขาเย้ยหยันอยู่ร่ำไป" คุณลุงพักเหนื่อยไปเอง

"เมื่อกี๊นี้ หลานได้ยินเสียงพูดคุยกันในห้องด้านข้างหลังเรา เป็นเชิงแนะให้เจ้านาคที่จะออกมาทำขวัญนาคดื่มสักกึ๊ง ๑ จะได้ไม่กระดากอาย แต่ก็น่าชม เสียงเจ้านาคปฏิเสธไม่ยอมท่าเดียว ด้วยกลัวคุณอาที่มาจากในกรุงจะว่าเอา นี่ถ้าเป็นรายอื่น ๆ มิเติมกันหลายกึ๊งหรืออีกประเดี๋ยวก็ถึงเวลาเข้าโบสถ์ ฤทธิ์เหล้าคงยังไม่หมดเป็นแน่ เขาจะบวชทำไมกัน จนโกนหัวเตรียมจะเข้าโบสถ์อยู่แล้ว ยังอดไม่ได้เช่นนี้จะดีหรือคะ" ข้าพเจ้ากระซิบถาม

เรื่องอย่างนี้ ลุงเคยฟังเขาเล่ามาเหมือนกัน หลานของท่านพระอุปัชฌาย์เอง มีกิริยามึนเมาอุ้มผ้าไตรเข้าไปจะขอบรรพชา พอเข้ามาใกล้ท่านได้กลิ่นคลุ้ง เลยคว้าด้ามตาลปัตรซัดผางเข้าให้แล้ว ไล่ส่งไม่ยอมให้บวช นึกดูก็พอสมกับความเลวทรามของคนชนิดนี้อยู่แล้ว เอ้า เจ้านาคออกมาจากห้องแล้ว ช่อยสังเกตท่าทางซิคงไม่ดื่มมาแน่นะ ถ้าดื่มมาก็ต้องขนาบกันละ จะพาเราพลอยเสียชื่อไปด้วย เพราะเป็นหลานใกล้ชิดแท้ ๆ ทนอยู่ร่วมพิธีทำขวัญนาคอีกสักพักนะหลาน" คุณลุงคงเห็นกิริยาข้าพเจ้ากระวนกระวายจึงขอร้องไว้

"หลานจะพยายาม เพื่อได้ดูพิธีเขาบ้าง แต่คุณลุงควรออกไปพักข้างนอกก่อนก็ได้ ไม่ต้องเป็นห่วงหลาน" ข้าพเจ้าตอบสนอง

พิธีทำขวัญนาคได้เริ่มไปตามธรรมเนียม จนมาถึงพิธีเวียนเทียน คุณลุงกับข้าพเจ้าต้องเข้านั่งร่วมพิธีด้วย การจับแว่นเวียนเทียนดูลักลั่นกันอยู่ บางท่านม้วนลงต่ำเข้าหาตัว บางท่านเลยเสือกออกไปแล้ว ยกขึ้นมาหาตัว ข้าพเจ้าดูตัวอย่างจากคุณลุง เห็นท่านจับแว่นอย่างวิธีที่ ๒ พอแว่นในรอบที่ ๑ ผ่านไป จึงกระซิบถามท่านว่า "ยกแว่นท่าไหนจึงจะนับว่าถูกเจ้าคะ"

"ลุงคิดว่าอย่างที่ลุงทำนี่แหละ คงเหมาะสม เพราะในการเวียนเทียนนี้ เขาถือว่าควันเทียนนั้นเป็นมงคล เมื่อเวียนรอบนาคผู้จะบวชก็คือให้เจ้านาคได้รับมงคล จึงต้องจับแว่นเทียนด้วยมือทั้ง ๒ ยกขึ้นเสมออกเลือกเสยออกไปทำนองให้มงคลคือควันไปถึงเจ้านาค แล้วม้วนขึ้นเข้ามาหาอกอีก ครบ ๓ ครั้งจึงโบกควันเทียนเข้าหาเจ้านาคด้วยมือขวา ส่งแว่นเทียนแก่ผู้อื่นทางซ้ายมือของเราต่อไป เรียกว่าเวียนทักษิณาวัต หรือประทักษิณเจ้านาค" คุณลุงอธิบายจบแว่นเทียนรอบ ๒ ก็ผ่านมาพอดี

"ทำไม ต้องมีแว่นเทียน ๓ แว่น ติดเทียนแว่นละ ๓ เล่มเจ้าคะ" ข้าพเจ้าอยากรู้ต่ออีก

"ลุงก็ออกจะเลือน ๆ แต่คิดดูว่า พิธีทำขวัญเวียนเทียนอย่างนี้เป็นเรื่องของฝ่ายศาสนาพราหมณ์ พระเป็นเจ้าของพราหมณ์มี ๓ องค์คือพระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม จะประกอบพิธีอะไร ต้องเชิญพระเป็นเจ้ามาร่วมเพื่อประทานสิริมงคลด้วย โดยออกนามรวมกันว่า โอม ซึ่งแยกออกจากคำว่า **อ. อุ. ม.** **อ.** หมายถึงพระวิษณุ **อุ.** หมายถึงพระศิวะ **ม.** หมายถึงพระพรหม ฉะนั้นที่ใช้แว่น ๓ แว่น ก็สำหรับพระเป็นเจ้าแว่นละองค์ และในแว่นหนึ่งมีเทียน ๓ เล่ม ก็คือบูชาพระเป็นเจ้าเล่มละองค์ เวียน ๓ รอบก็เท่ากับบูชารอบละองค์เหมือนกัน นี่เป็นแต่ความเห็นของลุง ที่คิดตอบคำถามได้ในบัดนี้เท่านั้น ส่วนหลักฐานแน่นอนอย่างไร ลุงต้องขอตัว"

"คำอธิบายของคุณลุง ก็เหมาะดีแล้วนี่คะ แต่ว่าพวกเราเป็นพุทธ

ศาสนิกชน นับถือบูชาเคารพพระพุทธเจ้า ทำไมไม่ทำพิธีตามอย่างศาสนาพุทธ กลับไปนำพิธีศาสนาอื่นมาปะปนเช่นนี้ ศาสนาพุทธอาจถูกกลืนศูนย์หายไปในศาสนาอื่นก็ได้ หรืออย่างไรคะ" ข้าพเจ้าขอร้องอีก

"เรื่องนี้ต้องพูดกันมาก รอให้เสร็จพิธีเวียนเทียนเสียก่อนค่อยพูดกันใหม่เถอะ" คุณลุงแนะนำ

เมื่อเวียนเทียนเสร็จพิธี ฝ่ายเจ้าภาพจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่บรรดาญาติมิตรทั่วถึงแล้ว ยังรอเตรียมขบวนแห่นาคไปวัด ซึ่งต้องเดินไปตามถนนหลังบ้าน คุณลุงจึงถือโอกาสนั้นชี้แจงให้ฟังว่า "พุทธศาสนาเรา ถือหลักเหตุผลไม่เกียดกันลัทธิอื่น พิธีของฝ่ายอื่น บางอย่างไม่ขัดกับเหตุผล หรือไม่เสียหายอย่างไร เป็นการบำรุงขวัญก็รับเข้าร่วมพิธีได้ แม้จะเห็นว่าเป็นการชวนให้หลงงมงาย ชวนให้ติดอยู่เพียงพิธี ไม่ยกตนขึ้นสู่ภูมิธรรมสูงต่อไปได้ ก็ชื่อว่ายังชักชวนให้หลงเชื่อตามในความดีได้พลาง ๆ อาจจะดีกว่า ความดีชั้นสูงอย่างละเอียดก็ยังอบรมไม่ได้ไม่ถึง ความดีชั้นต่ำก็เลยละเสียด้วย เก็บความดีต่ำ ๆ ไปก่อนท่านองสิบเบี้ยใกล้มือ อย่างพิธีเวียนเทียนนี้เป็นเรื่องของฝ่ายศาสนาพราหมณ์ ที่ติดตามเข้ามากับผู้เคยนับถือมาก่อน แต่นักปราชญ์ฝ่ายเราก็มีอุบายต้อนรับมาเป็นของเราได้ อย่างเขามีโอม คือ อ. อุ. ม. เป็นชื่อย่อพระเป็นเจ้า ของเราก็มี โอม อ. อุ. ม. เหมือนกัน แต่เป็นชื่อย่อพระรัตนตรัย คือ อ. หมายถึงพระพุทธ ย่อมาจากคำว่า อรหํ อุ. หมายถึงพระธรรม ย่อมาจาก อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา ม. หมายถึงพระสงฆ์ ย่อ

มาจากคำว่า มหาสังฆํ หลานอย่าเพิ่งเห็นแก่ตัวจัด แล้วกลัวศาสนาอื่นจะกลืนศาสนาพุทธ ทีศาสนาพุทธกลืนศาสนาอื่นเล่า ทำไมลืมกลัวเสียเล่า ศาสนาต่อศาสนาต่างกลืนกันไปมา ไม่ควรกลัว เพราะจุดประสงค์ของศาสนาทุกศาสนามุ่งให้เกิดความดีมีสุขจำเริญแก่ศาสนิกทั่วกัน ควรกลัวชนิดที่คอยทำลายล้างศาสนาดีกว่า คนนอกศาสนานั้นเราพอมีการระมัดระวังได้ แต่คนในนี่ซิลำบากมากทีเดียว ยิ่งในศาสนาด้วยแล้ว เข้าลักษณะเกลือเป็นหนอนทีเดียว ตามที่ลุงพูดมานี้ เข้าใจไหม"

"พอเข้าใจบ้างค่ะ แต่หลานอยากให้พุทธศาสนิกชนได้ประกอบพิธีศาสนา ด้วยความเข้าใจถึงจุดประสงค์ของพิธีนั้น ๆ ไม่ใช่ทำตามกันไป จนกลายเป็นประเพณีของถิ่นตำบลบ้าน ไม่ใช่พิธีของศาสนาเสียเลย" ข้าพเจ้าแทรกความคิดเห็นบ้าง

"คนเราไม่เหมือนกันนี่หลาน เมื่อนั่งเรือมานั้นหลานเห็นแพซุงริมฝั่งไหม นั่นเดิมก็เกิดอยู่ในป่าดงพงพี คนไปตัดชักลากมาเพื่อซื้อขาย นำไปทำประโยชน์ต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง คิดดูเถอะ ไม้ในป่าเดียวกันนั่นแหละ บางต้นก็ล่องมาถึงกรุงได้ บางต้นก็ติดค้างอยู่ในป่า หรือล่องมาติดแก่งติดหาดอยู่กลางทาง แม้ที่มาถึงกรุงแล้ว ก็ยังมีการแปรเปลี่ยนอีก ถึงเป็นไม้ต้นเดียวกันก็ตาม เมื่อเลื่อยออกเป็นแผ่นเป็นชิ้น จะเห็นว่า บางชิ้นส่งไปขายต่างประเทศก็มี บางชิ้นนำไปใช้เป็นช่อฟ้า ใบระกาอุโบสถก็มี บางชิ้นถูกนำไปประกอบเป็นพระที่นั่ง ตรงกันข้ามถูกนำประกอบเป็นส้วมก็มี ส่วนเป็นชิ้นเป็นท่อนก็พอ

ทำนา ส่วนที่เป็นชนิดขี้เลื่อยก็มีไม่น้อย ขี้เลื่อยที่ถูกนำไปประกอบเป็นธูปบูชาก็ยังมีค่าน่าดูบ้าง ขี้เลื่อยชนิดเขาเหยียบย่ำจมดินจมทรายนับว่าหมดราคาเอาทีเดียว ลุงขอให้นำเอามาเปรียบกับหมู่คนเราบ้าง ก็พอจะเป็นคำตอบคำถามของหลานได้บ้างกระมัง" คุณลุงถามยิ้ม ๆ

"ทำให้หลานเข้าใจง่ายขึ้นอีกมาก เป็นพระคุณยิ่ง ชวนให้ลืมอากาศอบทึบไปได้" ข้าพเจ้าตอบอย่างสบายใจ

๏ ๏ ๏

๑๐. พิธีการบวช

คุณลุงขอตัวกับเจ้าของงานไม่เข้าร่วมกระบวนแห่ด้วย จะไปรอรับอยู่ที่วัด ทั้งจะได้ถือโอกาสเยี่ยมท่านเจ้าอาวาสด้วย จึงนำข้าพเจ้าออกจากบ้านงานมานั่งพักที่ศาลาหน้าอุโบสถ สักครู่พอหายเหนื่อย คุณลุงเอ่ยชวนให้ไปที่ศาลาหลวงปู่เฒ่า อยู่ด้านหลังอุโบสถ เมื่อจุดธูปเทียนบูชาแล้วจึงกลับมานั่งพักที่เก่า รอขบวนแห่นาค คุณลุงได้เล่าประวัติหลวงปู่เฒ่าว่า ท่านเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้ ได้จับจ่ายสมบัติเดิมของท่านมาใช้ทนุบำรุงเสนาสนะต่าง ๆ ในวัดจนเรียบร้อยบริบูรณ์ โดยไม่นิยมการบอกบุญเรี่ยไร มีเท่าไรก็ทำไปตามกำลัง เมื่อมีใครช่วยเหลือหรือแสดงความประสงค์จะก่อสร้างปฏิสังขรณ์ ตามแผนผังของท่าน ท่านก็ยินดีอนุโมทนา เมื่อสำเร็จเต็มตามแผนผังแล้วก็หยุดการสร้าง และส่วนตัวท่านเอง ก็สงบเสงี่ยมเคร่งครัดตามพระวินัยอย่างน่าเคารพนับถือยิ่ง ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นจำนวนมาก ทั้งในวัดและนอกวัด เพราะเคารพในเกียรติคุณศิษยานุศิษย์ของท่านต่างได้เป็นใหญ่เป็นโตในหน้าที่ราชการก็มาก เป็นหลักฐานในการอาชีพตามชนบทก็มาก เมื่อท่านมรณภาพอายุราว ๙๐ ปีเศษ ศิษยานุศิษย์จึงต่างพร้อมใจกันหล่อรูปท่านไว้เคารพบูชา สร้างศาลาประดิษฐานรูปไว้ ถึงปีตรงวันมรณภาพต่างมาประชุมทำบุญเลี้ยงพระอุทิศกุศลถวายท่านทุกปีตลอดมา ชาวบ้านเรียกว่า ศาลาหลวงปู่เฒ่า พวกนักเลงพนันนับถือว่า ท่านใบ้ให้ไม่ค่อยพลาดนัก ผู้จะมาบวชใหม่ ก็ต้องออกไปเคารพบูชา เมื่อบูชาพระประธานแล้วทุกคนเหมือนกัน เพราะท่านเป็นอุปัชฌาย์ของเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน กำลังฟังคุณลุงเล่าประวัติหลวงปู่เฒ่าไม่ทันได้ซักถาม

อะไร ขบวนแห่นาคก็มาถึงวัด นำด้วยหมู่เถิดเทิง ต่างเต้นรำนำขบวนอย่างสนุกสนาน ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เจ้านาคขี่คอชายล่ำสันแข็งแรงคนหนึ่ง มีคนกั้นกรดสีเขียวแดง หมู่ญาติมิตรต่างถือเครื่องบริขารตามเป็นขบวนยาว เรื่องการแห่นาคนี้คุณลุงเคยเล่าว่า เกิดมาแต่สมัยยังมีข้าทาสประจำบ้าน เมื่อทาสขออนุญาตนายเงินออกบวช นายเงินต้องการจะประกาศให้ทราบทั่วกันว่าผู้บวชพ้นจากเป็นทาสแล้ว เมื่อพาไปสู่วัด จึงชักชวนบริวารถือเครื่องบริขารตามไปด้วย ต่างก็แสดงความรื่นเริงไปตามความถนัด ยกย่องเจ้านาคให้เป็นพิเศษ มีขี่ช้าง ม้า หรือคน โปรยทานไปตามทาง ต่อมาก็เลยถือเป็นธรรมเนียมต้องแห่นาคไปวัด หลงถือตามแบบข้าทาสนั่นเอง

พอมาถึงศาลาหน้าอุโบสถ ขบวนหยุดพัก เจ้านาคเปลี่ยนเสื้อที่คลุมสองไหล่ เอาแขนขวาออก ตวัดแขนเสื้อพับขึ้นบ่าซ้าย ทำนองสะไบเฉียงแล้วลงเดินประนมมือถือดอกไม้ เวียนประทักษิณรอบอุโบสถ ๓ รอบ ระเบียบนี้ได้ทราบว่า คุณลุงเป็นผู้แนะนำไว้ ด้วยชี้แจงว่า เข้าเขตพุทธาวาสแล้ว ต้องแสดงความเคารพต่อองค์พระประธาน จะมัวขี่คอเวียนประทักษิณ ทั้งที่สวมเสื้อสองแขนนั้นไม่สมควร เหมือนพระสงฆ์ห่มคลุมในเขตบ้าน พอถึงเขตวัดต้องลดห่มเฉวียงบ่า และการเวียนสีมานั้น คุณลุงเคยชี้แจงว่าจะถือให้เป็นการประทักษิณองค์พระประธานในอุโบสถก็พอฟังได้ แต่อีกอย่าง ก็เพื่อสำรวจเขตแดนของสงฆ์ว่าอยู่แค่ไหน จะได้ระวังพระอื่นไว้ไม่ให้ล้ำเข้ามาในขณะสวดญัตติตามระเบียบของพระวินัยเท่านั้น ต่อมากลับถือว่าเป็นสำคัญต้องบูชาสีมาก่อนเข้าอุโบสถก็มี เลื่อนเปื้อนออกไปทุกที ต่อมาได้ยินเสียงเรียกชื่อบิดามารดาและญาติของเจ้านาคให้มาจูงเจ้านาคเข้าอุโบสถ ตอนนี้ พวกเถิดเทิงจับ

กลุ่มเต้นรำทำเพลงขวางหน้าประตูท่านองมารผจญ ยังไม่ยอมให้จูงนาคเข้าอุโบสถได้ มีใครคนหนึ่งในหมู่ญาติจูงนาคนั้น หย่อนใบละ ๑๐ บาทให้แก่หัวหน้ามารผจญเหล่านั้นแล้ว จึงเปิดทางได้ เป็นเรื่องของนักเมาเท่านั้น ทีนี้ก็ทุลักทุเลเกาะจับกันเป็นหมู่ใหญ่ที่จะจูงนาคเข้าอุโบสถ ประตูอุโบสถก็เล็ก ที่เกาะจับกันก็ไม่ยอมปล่อย ด้วยเกรงจะไม่ได้บุญจูงนาค จนเสื้อผ้าแทบขาดก็มีเสียงเอะอะกันอยู่พักหนึ่ง จึงผ่านประตูเข้าไปได้ คุณลุงไม่พูดว่ากระไร ได้แต่นั่งยิ้มเฉยอยู่ ข้าพเจ้าอดใจอยู่ไม่ได้ จึงถามขึ้นว่า "ทำไม จึงต้องกลุ้มรุมเบียดเสียดกันอย่างนี้ จะเดินเข้าไปตามสบายไม่ได้หรือ"

คุณลุงตอบว่า "นี่ก็ทำไปตามที่เคยเห็นอีกเหมือนกัน โดยไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมาย การจูงนาคเข้าอุโบสถเป็นเรื่องของพ่อแม่ ที่จะนำเจ้านาคที่จะบวชไปมอบแก่พระอุปัชฌาย์ ท่านองแจ้งให้ทราบว่ายินยอมให้ลูกบวชได้แล้ว เพราะระเบียบของพระวินัย ห้ามมิให้บวชคนที่พ่อแม่มิได้อนุญาต ส่วนอีกความเห็นที่ว่า ให้เจ้านาคจูงพ่อแม่พี่น้องเหมือนชักจูงทางสวรรค์ อย่างนี้ฟังดูยังไม่ถนัดนัก ไม่มีหลักฐานอะไร นอกจากเจ้านาคเป็นผู้ชักจูงเข้าหาทางดี ซึ่งกลายเป็นให้เด็กนำผู้ใหญ่เท่านั้น เมื่อเช่นนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องเกาะจับติดกันเป็นพรวน เดินตามเป็นแถวเข้าไปก็จะงดงามกว่า"

เผอิญข้าพเจ้าเหลือบเห็นพระภิกษุหลายรูปต่างนุ่งห่มเรียบร้อย เดินตามกันมาบนถนนที่จะไปด้านหลังอุโบสถ เห็นเด็กเล็ก ๆ ขนาดอายุ ๙ – ๑๐ ขวบ ทั้งเด็กหญิงเด็กชายต่างหลบลงข้างทาง นั่งคุกเข่าประนมมือ จนกว่าพระภิกษุจะผ่านไปหมดแล้ว จึงขึ้นเดินบนถนนต่อไป ข้าพเจ้าต้องกระซิบให้

คุณลุงได้เห็นบ้าง แล้วชมขึ้นว่า "น่าเอ็นดูเด็ก ๆ เหล่านี้นะคะ รู้จักแสดงความเคารพแก่ผู้มีศีล คงได้เข้าโรงเรียนรับการฝึกหัดจากครูมาแล้วเป็นแน่"

"ได้ครูอบรมดี เอาใจใส่ฝึกฝนเด็กสมกับหน้าที่ เด็กก็ย่อมประพฤติดีตามที่อบรม" คุณลุงพูดเปรยขึ้น แล้วชวนให้เข้าในอุโบสถ เลือกนั่งในที่ ๆ จะมองเห็นพิธีได้ตลอด ท่านไม่ให้นั่งจุกขวางประตู เพราะเป็นทางผ่านเข้าออกให้เขากรายหัวไปมาเล่นเปล่า ๆ

ภายในอุโบสถ สังเกตเห็นเป็นระเบียบเรียบร้อย เครื่องบริขารจัดวางรวมไว้กลุ่มหนึ่งด้านซ้ายอุโบสถ ผู้ไปร่วมการบวชนั่งชิดผนังอุโบสถทั้งสองฟาก เจ้านาคนั่งสงบอยู่ด้านขวาพระประธานต่อจากอาสน์สงฆ์ สิ้นเสียงระฆังก็เห็นเจ้าอาวาสนำพระสงฆ์เข้านั่งบนอาสน์สงฆ์ ต่างนั่งคุกเข่าผินหน้าสู่พระ-ประธาน เจ้าอาวาสจุดธูปเทียนบูชาแล้ว พร้อมกันกราบ ๓ ครั้ง ก้มเงยพร้อมเพรียงกันน่าดู แล้วจัดขบวนเข้านั่งล้อมหลังเจ้าอาวาส ผินหน้าออกสู่หน้าอุโบสถ นั่งเป็นระเบียบได้แถวได้แนว ด้วยกิริยาสงบเสงี่ยม ต่อจากนี้ เริ่มพิธีโดยมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายวัดช่วยแนะนำการปฏิบัติ ตั้งแต่บิดามารดาประเคนไตรขอบรรพชา ขอศีล ตลอดจนถึงบอกอนุศาสน์สำเร็จด้วยความสงบเรียบร้อยน่าเลื่อมใส ไม่มีการโหวกเหวกวุ่นวายเหมือนที่เคย ๆ ผ่านมา.

คุณลุงได้คอยกระซิบบอกทุกระยะว่า พิธีการบวชนี้ไม่ใช่พิธีศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความขลังดังที่เข้าใจกัน ถึงชวนให้แอบใส่พระเครื่องรางหรือหัวขมิ้นหัวไพลไว้ในบาตร เพื่อให้เกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นก็มี อันที่จริง พิธีบวชคือพิธีรับคนใหม่เข้าพวกเข้าหมู่ เช่นการคัดเลือกทหาร ลูกเสือเข้าประจำกอง

หรือสมาคมรับสมาชิกใหม่นั่นเอง ต่างก็ต้องมีพิธีคัดเลือกตามระเบียบของตน เพื่อให้ได้คนดีสมควรเข้าร่วมพวกเดียวกัน พระพุทธเจ้าได้ทรงวางระเบียบสำหรับคัดเลือกผู้ชาย ที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป มีคุณสมบัติเหมาะสมจะเข้ามาเป็นพระภิกษุ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน.

พิธีของท่าน ผู้จะบวชเป็นพระภิกษุ ต้องเริ่มต้นบวชเป็นสามเณร ซึ่งเรียกว่าบรรพชามาก่อน เท่ากับต้องผ่านชั้นเตรียมของมหาวิทยาลัยสมัยนี้ จะบวชเป็นพระภิกษุทีเดียวไม่ได้ ผู้ที่อายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี จะต้องบรรพชาอยู่เพียงชั้นสามเณรไปจนกว่าอายุจะครบ จึงจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไปได้.

เมื่อออกไปครองผ้ากลับมารับศีลเป็นสามเณรสมบูรณ์แล้ว ต่อไปจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ต้องเริ่มด้วยการขอนิสัย คือขออยู่ในปกครองของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก่อน ตามธรรมเนียมก็ขอนิสัยกับพระอุปัชฌาย์ พระ-อุปัชฌาย์เท่ากับผู้รับรองของสมาชิกผู้เข้าสมัคร เมื่อพระอุปัชฌาย์รับปกครอง คือให้นิสัยแล้วก็แนะนำบอกชื่อตัว ชื่อพระอุปัชฌายะ ที่ตั้งในภาษามคธ ภิกษุผู้ทำหน้าที่สวดกรรมวาจารูปเดียวหรือ ๒ รูป เรามักเรียกกันว่าพระคู่สวด บอกให้เจ้านาคออกไปยืนนอกหมู่สงฆ์ ไกลไม่ต่ำกว่า ๑๒ ศอก ที่เรียกว่าขับนาค ดังที่เห็นผู้บวชสะพายบาตร ซึ่งมีบริขาร ๘ อยู่ภายใน ออกจากหมู่สงฆ์ไปยืนที่ประตูอุโบสถนั้น บริขารที่ใส่ในบาตรนี้ เขาต้องห่อหุ้มด้วยกระดาษ ไม่ให้กลิ้งส่งเสียงกร็อกแกร็กเวลาก้มกราบ.

พระกรรมวาจาหรือพระคู่สวดนี้ เป็นผู้ทำหน้าที่แทนพระสงฆ์ทั้งหมด ในการซักไซ้ไล่เลียงคุณสมบัติของผู้บวชตามระเบียบ ที่คู่สวดออกไปยืนสวดต่อหน้าเจ้านาคที่ประตูอุโบสถนั่นแหละ ท่านไปซักไซ้ไล่เลียงคุณสมบัติต่าง ๆ

ในที่ห่างจากหมู่สงฆ์เสียชั้นหนึ่งก่อน แล้วคู่สวดกลับเข้าหาหมู่สงฆ์ สวดบอกแก่สงฆ์ถึงเรื่องที่บุคคลปรารถนาจะบวช บอกชื่อตัวเจ้านาค ชื่อพระอุปัชฌายะผู้รับรอง มีคุณสมบัติควรรับบวชได้ ลงท้ายว่า ถ้าสงฆ์ทั้งหมดไม่ยินยอมรับก็ขอให้กล่าวทักท้วงขึ้น ถ้ายินยอมก็ขอให้นิ่งอยู่ เมื่อสงฆ์ทั้งหมดนิ่ง คู่สวดจึงเรียกผู้บวชเข้าไปหาสงฆ์ กล่าวคำขอให้สงฆ์รับเป็นภิกษุเข้าร่วมเพวกต่อไป

ตอนนี้คุณลุงอธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธเจ้าได้มอบอำนาจในการบวช คือ การรับคนใหม่เข้าหมู่ ให้สุดแล้วแต่ความพอใจของสงฆ์ที่ร่วมประชุมทั้งหมดเป็นสำคัญ มิใช่ให้สำเร็จด้วยอำนาจพระอุปัชฌาย์ หรือพระกรรมวาจารูปใดรูปหนึ่ง ต้องเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ ไม่ถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ในขณะที่พระกรรมวาจาหรือคู่สวด สวดประกาศขอความเห็นจากหมู่สงฆ์ ถ้าภิกษุในที่ประชุมเพียงรูปเดียวคัดค้านขึ้น การบวชนั้นก็เสียใช้ไม่ได้ สิทธิในการออกเสียงเรื่องบวชนี้ มีรูปละ ๑ เสียงเท่านั้น ทั้งพระอุปัชฌายะ หรือพระภิกษุใหม่ การถือความเห็นพร้อมเพรียงเป็นเอกฉันท์ของหมู่สงฆ์ พระ-พุทธเจ้าได้วางเป็นระเบียบไว้ตั้ง ๒๕๐๐ ปีเศษแล้ว ไม่นิยมเสียงข้างมากเป็นสำคัญ

เมื่อผู้บวชเข้าไปหาหมู่สงฆ์ ตามคำเรียกของพระกรรมวาจา กล่าวคำขอให้สงฆ์รับเข้าเป็นภิกษุแล้ว พระคู่สวดคือกรรมวาจาจารย์ สวดซักไซ้ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เห็นว่าไม่มีอะไรบกพร่องก็สวดประกาศเรียกว่าสวดญัตติ เป็นตอน ๆ ไป จบตอนหนึ่ง ก็ถามหมู่สงฆ์ว่า ใครไม่เห็นด้วยก็ให้คัดค้าน ถ้าเห็นด้วยก็นิ่งอยู่ ครบ ๓ ครั้ง ไม่มีใครคัดค้านทักท้วง ก็ถือ

ว่าสงฆ์ทั้งหมดยินยอมรับเป็นพระภิกษุเข้าพวกเดียวกันได้ สำเร็จเป็นองค์พระตอนนี้ มีสิทธิออกเสียงได้เท่ากับพระภิกษุอื่น คล้ายกับว่า รับเข้าบัญชีทหาร หรือรับเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมโดยสมบูรณ์แล้ว นับว่าเป็นพระตั้งแต่นี้ไป

ต่อไปนี้ ที่พระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์ หรือให้ผู้อื่นบอก ก็คือเริ่มบอกหน้าที่ และความผิดอย่างสำคัญให้รับรู้ไว้เสียก่อน จะได้ไม่หลงประพฤติให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในขณะทรงเพศภิกษุอยู่.

"ตามที่ลุงชี้แจง พร้อมกับกำลังทำพิธีบวชเหมือนกับพากย์ให้ฟังเช่นนี้ ก็เห็นได้แล้วว่า การบวชไม่ใช่พิธีศักดิ์สิทธิ์ หรือพิธีขลังอย่างไรเลย เห็นง่าย ๆ ก็คือระเบียบรับคฤหัสถ์เข้ามาร่วมหมู่พระภิกษุสงฆ์เท่านั้น หลานคงจะเข้าใจตามที่ลุงชี้แจงมานี้" คุณลุงจบคำชี้แจงด้วยผ่อนลมหายใจ

"เข้าใจได้ดีมาก เพราะเท่ากับมีผู้แสดงท่าประกอบให้ดูไปด้วย" ข้าพเจ้าตอบสนอง

เมื่อหมดพิธีถวายไทยทาน ถวายของพระใหม่ อนุโมทนากรวดน้ำแล้ว ญาติมิตรต่างทะยอยกลับ และฝ่ายสงฆ์ต่างพร้อมกันคุกเข่ากราบพระพุทธปฏิมา ๓ ครั้ง กลับไปแล้ว ท่านเจ้าอาวาสผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้เลื่อนที่นั่งมาริมอาสน์สงฆ์ ทำนองมาต้อนรับคุณลุง ๆ จึงสะกิดให้ข้าพเจ้าคลานตามไปนมัสการท่านเจ้าอาวาสด้วย

คุณลุงได้สนทนากับท่านเจ้าอาวาส ไต่ถามทุกข์สุขเรื่องโรคภัยไข้เจ็บของกันและกัน ตามธรรมเนียมของท่านผู้สูงอายุพบปะกันพอสมควรแล้ว กราบนมัสการลา และลาบรรดาญาติมิตรเพื่อเดินทางกลับให้ทันรถขบวนสุดท้าย

ในระหว่างนั่งรถไฟ นึกหาเรื่องแก้รำคาญอยู่ พอเห็นคุณลุงทำท่าซึม ๆ จึงได้เรื่องถามว่า "คุณลุงไม่สบายหรือคะ หลานมียาลมมาด้วย ลองอม ๆ ไว้สัก ๑ เม็ด จะช่วยให้ชุ่มชื่นใจดีเจ้าค่ะ"

"ลองดูก็ได้" คุณลุงตอบพร้อมกับรับยาหอมจากข้าพเจ้าไปอมแล้วนั่งนิ่งหลับตาสักครู่ จึงกล่าวขึ้นว่า "หลานสังเกตอากัปกิริยาของพระบนอาสน์สงฆ์บ้างหรือเปล่า ตอนบวชนาควันนี้"

"หลานตั้งใจสังเกตเอามากทีเดียวค่ะ ดูสงบเสงี่ยมเรียบร้อย เป็นระเบียบ น่าเลื่อมใส ทำให้พิธีบวชเคร่งครัดเป็นงานเป็นการ ดูพวกแขกเหรื่อที่มาร่วมทำบุญ ก็พลอยระมัดระวังตัวร่วมพิธีไปด้วย หลานนึกเลื่อมใสตั้งแต่ท่านพร้อมกันกราบพระ นั่งประชุมตัวตรงเป็นกิริยาสงบ ทุกรูปต่างตั้งใจควบคุมพิธีบวช ไม่ใช่มานั่งเฉย ๆ เพียงให้ครบจำนวน ไม่มีการสูบบุหรี่ควันโขมงอย่างบางวัด หรือเคี้ยวหมาก ฉันน้ำหวาน ดูวุ่นวายเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าระบายความในใจ

"ถูกของหลาน อ่านงานให้เป็นอย่างนี้ นับว่าได้กำไรทุกคราวที่ไปไหนมาไหน ที่หลานเห็นเรียบร้อยนั้น เพราะคงแปลกตา ด้วยวัดตามชนบทเช่นนี้ หาระเบียบแบบแผนยาก เพราะขาดผู้แนะนำอบรมสั่งสอน, ท่านพระครูองค์นี้ท่านเคยอยู่อบรมในสำนักที่ดีมาหลายปี และยังหมั่นไปมาศึกษาระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เพื่อนำไปฝึกฝนภิกษุสามเณรในวัดของท่าน จึงดูเป็นระเบียบงดงาม ชาวบ้านเขาเลื่อมใสกันมาก, บางท่านไม่เช่นนั้น ถึงจะเคยอยู่ในสำนักที่ดีมีระเบียบงดงามอย่างไรก็ตาม ครั้นออกมาอยู่ในชนบท น่าจะได้นำความดี มีระเบียบงดงามมาฝึกฝนอบรมภิกษุสามเณรในชนบทให้เรียบร้อยขึ้น

บ้าง กลับเป็นปล่อยเสือเข้าป่าทีเดียว ถือยศถือศักดิ์ ทิ้งระเบียบสิกขาวินัย ปฏิบัติตัวแต่ในทางผิดธรรมเลี่ยงวินัย เอาใจตัวเป็นใหญ่ มุ่งแต่ลาภผลเป็นประมาณ คล้ายกับเป็นโจกในความเลวทราม ทำลายความเลื่อมใสของประชาชน ทำลายย่ำยีศีลธรรมอย่างมียางอายน้อยเหลือเกิน คล้ายกับผยองว่าใครไม่ฉลาดสามารถเท่าตน ชนบทจึงคงเป็นชนบท รุ่มร่ามเลอะเทอะ เพราะขาดผู้นำที่รักศีลรักธรรม, ธรรมวินัย ท่านไม่ได้ยกเว้นว่าอยู่ในชนบทแล้วจะย่อหย่อนบ้างก็ได้ นี่มักถือว่า เราอยู่ชนบทบ้านป่าขาดอน จะปฏิบัติให้เรียบร้อยอย่างในกรุงในเมืองไม่ไหว เลยย่อหย่อนเอาอย่างกันเป็นแถว นับแต่อุปัชฌาย์อาจารย์ลงมาทีเดียว นี่ลุงก็ออกจะบาปมากไปกระมัง ที่นำเอาเรื่องของพระของเจ้ามาปรารภ" คุณลุงอ่อนเสียงลง

"จะบาปอย่างไรคะ เราปรารภเพื่อให้พระดีขึ้น น่าเคารพเลื่อมใสขึ้น มิใช่ไปรังแกข่มเหงให้ท่านเดือดร้อน หลานคิดว่าไม่บาปแน่ ส่วนที่เห็นไม่ดีไม่งามแล้วเฉยเสีย ด้วยถือว่า ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์ คงทำบุญใส่บาตรอยู่ตามเคย อย่างนี้หลานว่าน่าจะเป็นบาปละเพราะเป็นการสนับสนุนให้กำลังแก่ผู้ประพฤติเลวทราม เหมือนกวาดฝุ่นละอองที่เปรอะบ้าน ต้องเรียกว่าสะอาดดีกว่าปล่อยทิ้งไว้ไม่กวาดบ้านจะยิ่งสกปรก สะอิดสะเอียนทั้งตนและคนอื่น หลานคิดอย่างนี้ ผิดถูกอย่างไรเจ้าคะ" ข้าพเจ้าขอความเห็น

"ถูกของหลานแล้ว ท่านพระครูเจ้าอาวาสรูปนี้ ท่านเป็นศิษย์ของหลวงปู่เฒ่า หลวงปู่คงสังเกตอัธยาศัยท่านมาแล้ว จึงจัดส่งให้ไปศึกษาในกรุงแล้วจะได้กลับมาช่วยบำรุงวัดให้เจริญรุ่งเรือง นับว่าได้ผลสมหวังของหลวงปู่เออ เมื่อตอนไปบูชารูปหลวงพ่อปู่ หลานอธิษฐานใจอย่างไรบ้าง ขอหางเลขท่านหรือเปล่า" คุณลุงแกล้งยั่วถาม

"หลานอธิษฐานว่า หลวงปู่ได้บวชเรียน ประพฤติความดีตามธรรมวินัยจนตลอดชีวิต ขออำนาจความดีและอานุภาพของหลวงปู่ จงเมตตาคุ้มครองหลานผู้เพิ่งเคยมาบูชาเป็นครั้งแรก ให้อยู่เย็นเป็นสุข พร้อมทั้งคุณลุงคุณป้าด้วยเถิด อย่างนี้ถูกไหมคะ" ข้าพเจ้าถาม

"ก็ไม่ผิดอะไร ใช้ได้เหมือนกัน เป็นเรื่องของการอธิษฐานใจของแต่ละคน อันที่จริง เรากราบไหว้พระพุทธปฏิมา ก็เพื่อระลึกถึงคุณความดีเป็นแนวนำให้เราประพฤติดีตามอย่าง กราบไหว้รูปพระสงฆ์ อย่างหลวงปู่เช่นนั้น นอกจากจะนึกถึงความดีของท่านแล้ว น่าจะได้ทำความดีแก่ตัวเราบ้างคืออุทิศถวายส่วนบุญ ความดีงามที่เราได้ประพฤติมาแล้วแก่ท่าน ให้เกิดความสุขเจริญตามควรแก่คติวิสัย ในสัมปรายภพ หรือจะขอแถมบารมีธรรมของท่านช่วยคุ้มครองป้องกันเรา ให้เจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขอีกบ้างก็ได้ อย่าคอยนึกแต่ให้ท่านมาคอยช่วยส่งเสริมแก่เราฝ่ายเดียว, ถึงการถวายความเคารพตามอนุสาวรีย์ต่าง ๆ นั้น ก็ควรอธิษฐานใจ แผ่ส่วนบุญกุศลด้วย ขอบารมีท่านคุ้มครองรักษาเราด้วย เป็นการทำความดีติดต่อกับความดีของท่านทุกครั้ง จะดีกว่าสักแต่บูชา หรือบนบานศาลกล่าวเสี่ยงโชคเสี่ยงรัก เพ้อไปอย่างไม่ได้เรื่องได้ราว" คุณลุงจบอธิบายด้วยอาการหาว

"หลานขอรบกวนอีกข้อนะคะ นึกจะถามตั้งแต่อยู่ในอุโบสถแล้ว มัวนึกถึงเรื่องอื่นเลยลืมไป, ถึงตอนที่ผู้บวชเดินจากหน้าประตูเข้าไปหาหมู่สงฆ์ว่า **อาม ภนฺเต นตฺถิ ภนฺเต** จบแล้ว คู่สวดเริ่มสวดไปได้สักครู่ ท่านหยุดชงักเหลียวไปสั่งอะไรกับชาวบ้านที่นั่งริมผนังอุโบสถ ๔-๕ คำ จึงสวดต่อไป ต้องเป็นระเบียบของพิธีบวชเช่นนี้หรืออย่างไรคะ" ข้าพเจ้าขอร้อง

"อ้อ ตอนนั้นลุงก็เห็น เรื่องที่พระคู่สวดต้องหยุดการสวด ก็เพราะเด็กชายที่นั่งอยู่ในกลุ่มชาวบ้านนั้น พรวดพราดลุกขึ้นออกไปหลังอุโบสถ พระท่านเห็นว่าเข้ามาในหัตถบาส คือเขตชุมนุมของสงฆ์ทำให้ผิดระเบียบ จึงต้องหยุดสวดชั่วคราว หันมาบอกชาวบ้านให้ช่วยระวัง นี่ก็เป็นระเบียบอีกอย่างหนึ่ง ที่ขณะสงฆ์ทำพิธีตอนสวดประกาศนี้ คฤหัสถ์อื่นจะเข้าไปร่วมเขตด้วยไม่ได้ ถือเป็นผิดระเบียบ เขตนั้นคือระยะห่างกันระหว่าง ๑ ศอก ต้องประชุมร่วมเขตได้แต่เฉพาะภิกษุสงฆ์เท่านั้น, แบบนี้ ก็เช่นเดียวกันกับที่เขาขึงเชือกห้ามคนอื่นที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปวุ่นวายตามงานต่าง ๆ นั่นเอง ผู้ดูก็อยู่ส่วนหนึ่ง ผู้ทำธุระหน้าที่ก็อยู่ส่วนหนึ่ง สงฆ์ก็ปฏิบัติหน้าที่ของสงฆ์ คฤหัสถ์จึงไม่ควรเกี่ยวข้อง เข้าใจหรือยัง"

"เข้าใจค่ะ"

"สังเกตจำง่าย ๆ ก็คือ พอผู้บวชถูกเรียกเข้าไปหาหมู่สงฆ์แล้ว ตั้งแต่เวลานี้คฤหัสถ์ต้องอยู่ห่างหมู่สงฆ์ ๒ ศอกออกไป จะผ่านไปมาล้ำเขตไม่ได้จนกว่าจะปลดบาตรที่คล้องสะพายออกจากตัว จึงหมดระยะเวลาจำกัดเขต เรื่องนี้ พวกช่างภาพมักถูกดุกันบ่อย ๆ มุ่งแต่จะได้ภาพที่ชัดได้มุมดี เลยลืมเขตของสงฆ์ พูดถึงเรื่องเขตหัตถบาสเลยทำให้นึกเรื่องได้อีก คือหญิงตั้งครรภ์ต้องออกจากอุโบสถ เมื่อพระจะสวดญัตติ คือสวดประกาศ ตอนที่ต้องรักษาเขตหัตถบาสนั้น ท่านเจ้าของหลานเคยเล่าให้ฟังว่า "ในคราวบวชนาคที่วัดของท่านรายหนึ่ง เมื่อกำลังคู่สวดออกไปสวดถามนาคที่ริมประตูหน้าอุโบสถนั้น มีหญิงวัยกลางคนในหมู่ญาติมิตรที่มาร่วมงาน กระซิบกระซาบกับหญิงอีกคนที่กำลังตั้งครรภ์ ทำทีบุ้ยใบ้มาทางหมู่สงฆ์แล้ว หญิงผู้ตั้งครรภ์ก็ลุกออก

จากอุโบสถไป แต่ก่อนจะออกจากอุโบสถยังเหลียวชำเลืองมาดูหมู่สงฆ์เป็นครั้งสุดท้าย ท่านเจ้าบอกว่า เมื่อเห็นอาการของหญิงทั้งสองเช่นนั้น นึกเดาถูกทีเดียวว่า หญิงกลางคนคงกระซิบให้หญิงตั้งครรภ์ออกไปนอกอุโบสถเสียก่อนพระสวดญัตติ เพราะเคยได้ยินได้ฟังมานานในเรื่องเช่นนี้ ทีแรกท่านบอกว่ารู้สึกฉุนกึกขึ้นมาทันทีต้องหาทางชี้แจงให้ทราบเรื่องกันเสียบ้างแล้ว มิฉะนั้นจะมัวหลงถือว่า พิธีบวชนี้รังเกียจผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ ติดนิสัยกันตลอดไป

ท่านเจ้าเล่าต่อไปว่า พอเสร็จพิธีกรวดน้ำ แขกยังไม่ทันเตรียมตัวกลับและไม่มีการบวชต่อเวลาอีก ท่านจึงเขยิบออกมานั่งท้ายอาสน์สงฆ์ เพื่อให้ใกล้หมู่เจ้าภาพ เริ่มพูดแนะนำประวัติวัด ประวัติพระประธานให้ที่ประชุมฟังพอชวนเพลิน แล้วพูดเป็นทำนองหารือว่า ทำไมหนอ ผู้หญิงตั้งครรภ์จึงอยู่ในโบสถ์เวลาพระสวดญัตติไม่ได้ ถ้าขืนอยู่จะมีอันตรายอย่างไร ท่านลองถามคนโน้นคนนี้ก็ไม่มีใครตอบ ท่านจึงเล่าถึงระเบียบของการบวชให้ฟัง ว่าเป็นพิธีคัดเลือก คนเข้าหมู่เข้าพวกเท่านั้น ไม่ใช่เป็นพิธีรังแกใคร ผู้ที่ถือว่าหญิงกำลังตั้งครรภ์อยู่ในอุโบสถไม่ได้นั้น เพราะอะไร กลัวว่าเด็กจะออกก่อนคลอดหรือจะคลอดยาก คลอดไม่ออกก็ไม่แน่ว่าอย่างไร ตั้งข้อระแวงกันเอาเอง โดยถือเพียงได้ฟังสำเนียงภาษาบาลีว่า ญัตติ เท่านั้น อย่างนี้เป็นการดูหมิ่นพิธีของสงฆ์อย่างแรงว่ารังแกผู้หญิง มิหนำผู้หญิงตั้งครรภ์เสียด้วยคำว่า ญัตติ เป็นภาษามคธ แปลว่าประกาศ ไม่มีความหมายร้ายแรงอะไรทำไมจะต้องกลัวเกรง ส่วนคำมคธอื่น เช่น **ยัสสะ โข, ยัสส จ มยํ,** มีสำเนียงยัดเหมือนกัน ทำไมไม่กลัวกันบ้าง หลงถือหลงกลัวกันไปเองเฉพาะญัตติในเวลาบวชนาคเท่านั้น ความจริงพิธีต่าง ๆ ของฝ่ายสงฆ์ ต้องการ

เปิดเผยให้คฤหัสถ์ได้เห็นได้ดู เป็นความรู้ความเข้าใจไว้บ้าง จะได้ไม่หลงใหลยิ่งพิธีการบวช หญิงไม่มีโอกาสได้บวชเหมือนชาย ก็ยิ่งควรจะได้รู้เห็นเป็นความเข้าใจถูกต้องให้ตลอด นี่กลับหาว่ารังแกหญิงตั้งครรภ์ เลยหมดโอกาสได้เห็นเสียทีเดียว ใครยังหลงถือ ก็เท่ากับกล่าวตู่หาความพิธีสงฆ์ บาปหรือไม่บาปก็จงคิดดูเองเถิด

ท่านเจ้ายังแถมอีกว่า ยังมีบางสำนัก ถึงเวลาจะสวดญัตติไล่คฤหัสถ์ทั้งชายหญิงออกนอกอุโบสถหมดทีเดียว ปิดประตูหน้าต่างทำพิธีกรรม ดูยิ่งน่ารำคาญใหญ่ อันที่จริงคฤหัสถ์ไม่อยู่ร่วมหัตถบาสก็พอแล้ว ไม่เสียพิธีเสียระเบียบอะไร ปล่อยให้ชาวบ้านได้รู้เห็นพิธีของสงฆ์บ้าง ก็น่าจะชวนให้ศรัทธาแก่กล้ายิ่งขึ้นเสียอีก หรือเวลาจะสวดปาฏิโมกข์ คือ ประชุมสงฆ์ร่วมฟังข้อบัญญัติ ๑๕ วันต่อครั้ง ก็ปิดประตูหน้าต่างอีกเหมือนกัน ออกจะเกินเคร่งไป การปิดบังไม่ให้คฤหัสถ์ได้เห็นพิธีบ้างเช่นนี้ ย่อมชวนให้คิดว่า ทำพิธีไม่เป็นกลัวผู้รู้จะเห็นแล้วถูกตำหนิ หรือทำไม่เต็มตามระเบียบพิธี ใช้วิธีลัดหรือมักง่ายด้วยคิดว่าถึงทำไป ก็ไม่ได้ลาภผลอะไร นั่งเมื่อยเปล่า ๆ ทำพอเป็นพิธีก็พอแล้ว หรือเพิกเฉยละเลยทีเดียว เลยสร้างคำพังเพยต่าง ๆ ขึ้นไว้กันตัว เช่นจะว่ากล่าวห้ามปรามพระเล่นกับไฟเสียดีกว่าบ้าง ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์บ้าง เพื่อไม่ให้ชาวบ้านเกี่ยวข้องในความบกพร่อง ชั่วร้ายของตน หลานช่วยจำไว้ไปเล่าอวดท่านเจ้าบอกว่าขอถวายคืน ท่านจะได้ดีใจว่า วิธีการของท่านยังมีผู้สนใจอยู่เหมือนกัน" คุณลุงถอนใจใหญ่

เมื่อกลับถึงบ้าน คุณลุงเข้าห้องส่วนตัว ข้าพเจ้าเข้ารายงานเรื่องราวตั้งแต่ไปจนกลับ ตลอดเค้าเรื่องที่สนทนา รู้สึกว่าคุณป้าสบายใจ ยิ้มน้อย

ยิ้มใหญ่อยู่ในที เมื่อฟังรายงานจบ คุณป้าพูดเปรยขึ้นว่า "หลานป้า มัวแต่สนใจเรื่องระเบียบแบบแผนประเพณี เกี่ยวกับศาสนาอยู่เช่นนี้ ไม่อับอายเพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวเขาบ้างหรือ ไม่เห็นสนใจแต่งตัวเที่ยวเตร่ ยิ่งเขายิ้มเยาะว่า แม่เฒ่าบ้าง หัวเก่าบ้าง จะทนสู้เขาไหวหรือ"

"หลานเต็มใจที่จะเป็นอาหารอยู่ในสำรับพระพุทธมากกว่าเป็นอาหารในวงคนทันสมัย ที่ฟุ้งไปด้วยความทะเยอทะยานและสุราเมรัยเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบด้วยความมั่นใจ

ป้าลองกระทบดูเท่านั้น ไม่ว่ากระไร ยินดีสนับสนุนเสียอีก ไปเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเสียก่อนเถอะ แล้วค่อยมาช่วยป้ากลายย่ามสำหรับถวายพระ-อุปัชฌาย์" คุณป้าพูดด้วยความปรานี

พอข้าพเจ้าจะกลับ คุณลุงก็เข้ามาร่วมวงด้วย คุณป้าเอ่ยทักขึ้นก่อนว่า "ช่างทำท่าทางพรางตาเด็กดีนัก เมื่อนั่งเรือเพลายาวไปบ้านงาน"

"อ้าว นี่คงเข้าใจว่า ตัวก็ว่ายน้ำไม่เป็น แต่ทำท่าทีไม่ให้หลานรู้อย่างนั้นกระมัง, โธ่ มัวแต่ชัมมะชัมโมเพลินเกินไป จึงไม่รู้ว่าที่หัวหินเอย บางแสนเอย สระว่ายน้ำที่สโมสรเอย ได้ช่วยหัดให้จนเชี่ยวชาญมาตั้งหลายปีแล้ว ถึงได้เป็นครูนายชา ให้ว่ายเป็นก็อีกทั้งคน" คุณลุงเล่าพลางหัวเราะพลาง

"อ้อ ! ไม่เคยแย้มพรายให้ทราบบ้างนี่คะ" คุณป้าสารภาพ.

๏ ๏ ๏

๑๑. ชาตรีบวช

เมื่องานอุปสมบทพระชาตรี เสร็จเรียบร้อย คุณลุงเป็นผู้กำหนดวันฉลองไว้ในตอนปลายพรรษาทีเดียว ชั้นแรกก็มีบรรดาญาติแนะนำว่า ควรจะทำพิธีฉลองในวันบวชนั่นแหละ คือพอบวชเสร็จตอนบ่าย เย็นก็อาราธนาพระมาฉลอง รุ่งขึ้นเลี้ยงพระเช้าเป็นเสร็จพิธี จะได้อาศัยกำลังญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธีบวช ช่วยเหลือจัดงานยอมเหน็ดเหนื่อยเสียในคราวเดียว คุณลุงไม่ยอมรับฟัง ด้วยท่านอ้างว่า พวกไม่รู้ความลำบากของพระสงฆ์ หวังแต่ความสะดวกของตนฝ่ายเดียว จึงชอบกระทำตามความมักง่ายของตนอยู่เสมอ เพราะฝ่ายวัด ท่านยังมีการบวชติดต่อจนถึงเวลาเย็น ไม่มีเวลาพักผ่อน ถ้ากำหนดงานเช่นนั้น เท่ากับบังคับให้ท่านเหน็ดเหนื่อยมาก พอเสร็จพิธีบวชรูปสุดท้ายท่านจะต้องรีบมาในงานฉลอง พระเก่าก็พอทำเนา พระใหม่ของเรานี่ซิ ลำบากมิใช่น้อย เรื่องการนุ่งห่มผ้าเหลืองใหม่ ๆ มักแข็ง ห่มไม่ใคร่จะติดตัว มักหลุดลุ่ย ทำเองไม่ถนัด ต้องอาศัยพระเก่าเป็นพี่เลี้ยงช่วยการนุ่งห่ม ภายในวัด ในกุฏิก็พอทำเนา แต่ที่มาช่วยกันในละแวกบ้านทั้งต่อหน้าแขกเหรื่อ ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ คุณลุงว่าท่านเก้อใจพระชาตรีว่า คงไม่พอใจอย่างมากด้วยเป็นแน่ จึงไม่ตกลงจัดพิธีฉลองติดต่อกับวันบวช รอเวลาไปนาน ๆ พอพระใหม่นุ่งห่มได้เรียบร้อยเอง ทั้งจะได้เรียนรู้กิริยามารยาทของพระพอสมควรช่วยตนเองได้ดีแล้ว จึงเริ่มพิธีฉลองดีกว่า อีกประการหนึ่ง คุณลุงให้เหตุผลว่า กำลังวุ่นจัดงานบวช ก็นับว่าบรรดาเจ้าของงานต้องเหน็ดเหนื่อยอยู่พอแล้ว ยังจะทำบุญซ้ำกำลังเหน็ดเหนื่อย ดูจะไม่มีจิตใจอะไรเหลือไว้มารับบุญอีกได้ จึงสู้รอเวลาสบายอกสบายใจ ทั้งฝ่ายพระทั้งฝ่ายเจ้าภาพไม่ได้, และขอให้

ฉลองนึกดูอีกว่า ถ้าเจ้าภาพบวชพระในวันนั้น ต่างก็จะทำพิธีฉลองในตอนเย็นตรงวันเวลากัน และต้องการอาราธนาพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาให้ไปร่วมพิธีของตนด้วย พระท่านจะลำบากใจเพียงไร พระอุปัชฌาย์รูปเดียว คงไม่สามารถแบ่งภาคไปฉลองศรัทธาได้ครบทุกงาน หากท่านไปในงานหนึ่งที่ท่านรับอาราธนาไว้ก่อน ซึ่งเป็นธรรมเนียมของพระจะต้องไปในงานที่รับอาราธนาไว้ก่อนเสมอ เว้นแต่งานใหญ่สำคัญ เช่นงานหลวงก็อาจเป็นเหตุน้อยเนื้อต่ำใจแก่เจ้าภาพที่ท่านไม่ได้ไปร่วมพิธีด้วย บางรายถึงกับผัดหน้าให้ท่านว่า บ้านเรามันจน สู้บ้านนั้นเขาไม่ได้ ร่ำรวยเป็นเจ้าเป็นนาย ท่านจึงต้องไปฉลองศรัทธา กลายเป็นสร้างบาปให้แก่ตนเอง โดยความเข้าใจผิดแท้ ๆ ก็เคยมี และเรื่องฉลองนี้ ก็เป็นเรื่องของชาวบ้านอยากทำบุญบ่อย ๆ ก็มักหาเรื่องอ้าง มิใช่ว่าถ้าบวชแล้วมิได้ฉลองถือว่าไม่เป็นพระโดยสมบูรณ์ เป็นเรื่องคิดเอาตามอำเภอใจเอง ท่านเป็นองค์พระสมบูรณ์ตั้งแต่ก่อนพระ-อุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์แล้ว การฉลองจะมีหรือไม่ มิได้เกี่ยวข้องอย่างไรเลย

เรื่องพิธีเกี่ยวกับพระสงฆ์ คุณลุงออกจะพิถีพิถันมาก เพราะถือว่าเคยบวชเรียนมาแล้ว ถ้าเห็นว่ายังบกพร่อง หรือไม่เหมาะอย่างไร ท่านมักจะขึ้นเสียงเอาไม่ว่าใคร ที่สุดจนกระทั่งคุณป้า ด้วยท่านถือว่าจะต้องทำให้ถูกต้องเรียบร้อยทั้งส่วนธรรมส่วนวินัย จนสุดสามารถ ถ้าจะทำอย่างสุกเอาเผากินขาดตกบกพร่อง ผิดธรรมผิดวินัย ชวนให้พระลำบากใจแล้ว ท่านให้ความเห็นว่า อย่าทำเสียเลยดีกว่า เพราะไม่ถูกธรรมวินัยแล้ว จะเป็นบุญเป็นกุศลอย่างไร ก็กลายเป็นทำบุญได้บาปอย่างโบราณว่าเท่านั้น

ในพิธีสงฆ์เช่นนี้ ข้าพเจ้ายังพอจำได้ในเรื่องการบวชพระชาตรี เริ่มแต่นำฝากตัวที่วัดแล้ว ท่านเป็นเจ้ากี้เจ้าการซักซ้อมการว่าขานนาคอย่างมาก เพื่อความถูกต้องเรียบร้อย ให้ผู้บวชเห็นความสำคัญอย่างจริงจัง ตั้งแต่พิธีเริ่มต้นไปทีเดียว เมื่อกลับมาจากซ้อมที่วัด ท่านต้องให้มาว่าให้ท่านฟังอีก ทั้งสอนให้รู้จักการนุ่งห่มอย่างพระอีกด้วย โดยหาผ้าที่ขนาดใกล้เคียงผ้าจีวรสะบง มาหัดให้ทำอยู่บ่อย ๆ จนพอทำได้เองบ้าง ไม่เป็นบาปเป็นกรรมอะไรดอก เป็นความดีติดนิสัย ที่จะต้องตระเตรียมตัวก่อนทุกกิจการด้วย การที่คุณลุงช่วยฝึกฝนหัดเตรียมตัวไว้ก่อนนี้มีผลดี ทำให้พระชาตรีห่มผ้าได้เรียบร้อยกว่าพระใหม่อีกหลายรูป จนพระชาตรีเองก็เคยบอกกับคุณป้าว่า หายหนักใจได้มากทีเดียว

ก่อนถึงวันบวชราว ๗ วัน คุณลุงไปติดต่อกับท่านเจ้า ขอทราบว่าพระชาตรีจะได้อยู่กุฏิไหน ใครเป็นเจ้าคณะปกครองใกล้ชิด เมื่อทราบแล้วท่านก็ไปกราบนมัสการท่านเจ้าคณะ ฝากฝังพระชาตรีเป็นการส่วนตัว ขอกุญแจกุฏิมารักษาไว้ เพื่อจะมาเตรียมทำความสะอาด จนตลอดการใช้ไฟใช้น้ำ โดยท่านชี้แจงว่า เราจะไปอาศัยท่านเพียงท่านอนุญาตที่ให้อยู่ ก็เป็นพระคุณอย่างสูงแล้ว ยังจะขอให้ท่านจัดความสะอาดสถานที่ ขอใช้ไฟใช้น้ำ ซึ่งต้องจ่ายเงินทั้งนั้นกับท่านอีก ออกจะเป็นการรู้มากทำนองแกมโกงเอากับพระไปก็ได้ อันที่จริงพระท่านคงเฉลี่ยให้เป็นการอนุเคราะห์สงเคราะห์ บางแห่งก็ด้วยทุนของวัด บางแห่งก็ด้วยทุนส่วนตัว แต่เราก็ต้องรู้จักปฏิบัติให้เหมาะสมกับฐานะเหตุการณ์บ้าง เช่นอย่างจะถือเสียว่า พระของเราเข้าอยู่อาศัยในกุฏิไหน ก็ขอมีสิทธิ

ใช้ไฟใช้น้ำที่ประจำกุฏินั้นได้ตลอดไปได้ตามปรารถนา โดยไม่ต้องบอกกล่าวขออนุญาตก่อน อย่างนี้ถึงท่านจะไม่พูดตำหนิออกมา ท่านก็คงตำหนิในใจ เราจะให้ลูกหลานมาบวชหาบุญกุศล ทำไมจะมาก่อเรื่องบาปเพราะเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกเล่า. คุณลุงเตรียมถวายเงินเป็นค่าไฟค่าน้ำไว้ก่อน โดยประมาณว่าพอสมกับค่าที่จะใช้จนตลอดวันลาสิกขา แม้ทางวัดแจ้งว่าท่านยินดีอนุเคราะห์เป็นส่วนตัว คุณลุงก็วิงวอนว่า ขอร่วมการอนุเคราะห์บุญกับทางวัดด้วย. เรื่องเช่นนี้ คุณลุงมักถือเคร่งมาก ท่านว่าผู้ที่คิดมักง่าย จะโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือจะด้วยเห็นแก่ตัวจัดก็ตาม มักคิดดูเอาง่าย ๆ ทางที่ชอบควรจะต้องพูดจาตกลง ได้รับอนุญาตก่อนเสมอ จะคิดเอาเองว่าคงอนุญาต คงไม่ว่ากระไร คงไม่หวง นี่ล้วนแต่เป็นความเห็นส่วนตัวของผู้มีนิสัยหยาบ ส่วนผู้เป็นเจ้าของจะคิดอย่างไรบ้าง ย่อมทายไม่ถูก, ซ้ำยังคิดเข้ากับตัวเองว่า ไม่เห็นท่านทักท้วงห้ามปรามอย่างไรก็เลยได้ใจ ถือเป็นการอนุญาตเอาเอง อย่างนี้เป็นความมักง่าย เป็นรายจ่ายติดตัว ล่อแหลมต่อความผิดทางวินัยไม่น้อย. คิดดูอย่างเพียงฆราวาส ก็เป็นการหมิ่นหยามล่วงเกินอำนาจกันไม่น้อยแล้ว ยิ่งทางวินัยของพระยิ่งละเอียดมาก จะกลายเป็นความผิดสุมหัว อย่างดินพอกหางหมู ไม่รู้ตัวทีเดียว คุณลุงเคยเล่าให้ฟังว่าสมัยที่ท่านยังบวชเรียนอยู่ เคยถกเถียงกันด้วยความสนใจ ในเรื่องอทินนาทานเพราะมีข้อขอดยอกย้อนละเอียดมาก มีข้อสำคัญในเรื่องนี้ที่จะเป็นข้ออ้างแก้ตัวก็คือเรื่องการถือวิสาสะ ทางวินัยท่านไม่ถือเป็นผิด เพราะถือเอาสิ่งของผู้อื่นด้วยนึกเป็นกันเอง มิใช่ถือเอาอย่างฐานะเป็นขโมย เช่นของอุปัชฌาย์

อาจารย์หรือของเพื่อน แต่ท่านก็มีขอบเขตวางไว้ ไม่ให้ผู้ร้ายยกขึ้นมาเป็นข้อแก้ตัว แม้ของอุปัชฌาย์อาจารย์ ก็ต้องพิเคราะห์ก่อนว่า ท่านเคยอนุญาตไว้หรือไม่ เป็นของที่ท่านหวงแหนหรือไม่ และเมื่อท่านทราบว่าตนนำไป ท่านจะพอใจหรือไม่พอใจอย่างไร, ถ้าท่านไม่เคยอนุญาต เป็นของหวงแหน ขืนถือวิสาสะก็ไม่เข้าลักษณะวิสาสะ เริ่มเข้าลักษณะฉายาโจรกรรม ยกเป็นข้อแก้ตัวไม่ได้, ยิ่งท่านเป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ยิ่งต้องแสดงความเคารพในสิทธิเป็นเจ้าของของท่านให้มากที่สุด ขืนถือวิสาสะหรือถือว่า เป็นคนใกล้ชิดสนิทสนม หยิบฉวยหรือละเมิดอำนาจบางสิ่งบางอย่างเอาตามอำเภอใจกลับจะเป็นการทำลายจิตใจ ด้วยขาดความเกรงกลัว หรือขาดความเคารพนับถือ เป็นการแสดงความทะนงตนในทางผิด ก็ได้ประการหนึ่ง, อีกประการหนึ่ง ในด้านพระวินัยที่ละเมิดสิทธิเอาตามอำเภอใจตนนั้นพระวินัยจะไม่มีการให้อภัยแก่ใครได้ เมื่อมีเจตนาร้ายแล้ว ถึงอาการภายนอกจะเป็นกันเอง ไม่เหมือนอุปัชฌาย์อาจารย์ที่อาจให้อภัยได้บ้าง, ท่านที่พูดออกมา ให้รู้ชอบหรือไม่ชอบเกลียดหรือชัง อย่างนี้ ย่อมง่ายที่จะทราบจิตใจความประสงค์ของท่าน ส่วนที่ท่านเก็บเงียบไว้คนเดียว ควรระมัดระวังให้มาก เพราะน้ำนิ่งไหลลึก.

ยิ่งกว่านี้ ข้าพเจ้าเคยได้ยินคุณลุงอบรมพระชาตรีตอนหัดขานนาคอย่างละเอียดละออนับแต่เริ่มบวชไปจนถึงการลาสึก ว่าในขณะยังบวชอยู่ก็ต้องสนใจศึกษาระเบียบแบบแผนตามหลักวินัย ตามกติกา ตามประเพณีของวัดให้ดีที่สุด อย่าไปสร้างความชั่วเสียหายให้เป็นประวัติติดวัด ถึงคราวจะลาสึก ก็ต้องจัดทำความสะอาดที่อยู่ที่อาศัยให้เรียบร้อยอย่าปล่อยทิ้งความ

สกปรกรุงรังรกกุฏิ โบราณท่านถือมาก แม้จนล้วมก็ต้องช่วยทำความสะอาดด้วย ลาสิกขาแล้วต้องอยู่วัดอีก ๓–๗ วันเพื่อให้ใจคุ้นกับความเป็นฆราวาส ทำได้เช่นนี้ เข้าตำราว่า "เมื่อยังอยู่ก็ให้เขาไว้ใจ เมื่อจากไปก็ให้เขาคิดถึง" จึงจะเป็นคนเจริญ.

ถึงงานวันบวชพระชาตรี คุณลุงได้จัดผู้คนให้มาติดต่อกับฝ่ายวัด เตรียมสถานที่ต้อนรับแขก ตลอดถึงการเลี้ยงน้ำดื่มแก่พระและฆราวาสไว้ตั้งแต่เที่ยงเศษ. ผู้คนที่ให้มาติดต่อกับฝ่ายวัด ท่านก็เลือกผู้ที่เคยบวชเรียน และเข้าใจวิธีการเกี่ยวกับเรื่องบวช จนเป็นที่พอใจ และยังแนะนำกำชับกำชาเพื่อความเรียบร้อยของงานอีกด้วย บางคนถึงกับบ่นว่าจู้จี้ แต่ข้าพเจ้าว่า เพราะคุณลุงจู้จี้มากนี่เอง ขณะเริ่มพิธีบวชพระชาตรีจึงสงบเรียบร้อย จนมีญาติหลายคนออกปากชม คุณลุงจัดวางหน้าที่ให้แบ่งกันทำตามแผนก อย่างข้าพเจ้าท่านให้ทำหน้าที่เลขานุการและการเงิน ติดต่ออยู่กับคุณป้าภายในอุโบสถ ส่วนคุณลุงและมีผู้ช่วยเป็นชั้นญาติอีก ๔–๕ คน มีหน้าที่ต้อนรับอยู่หน้าอุโบสถ. แต่ท่านก็รู้หน้าที่ของท่านดีว่า เมื่อพระภิกษุประชุมกันพร้อมในอุโบสถแล้ว ท่านก็เข้ามาร่วมกับคุณป้าเพื่อทำหน้าที่มอบผ้าไตรแก่พี่ชาตรีผู้จะบวช ไม่ต้องให้ตามหากันไหวกเหวกอึงคนึงอุโบสถเหมือนรายอื่น ๆ ยิ่งที่สำนักท่านเจ้านี้ท่านจัดเจ้าหน้าที่ประจำอารามไว้ เป็นผู้จัดดำเนินพิธีทุกอย่าง ไม่ยอมให้ฝ่ายเจ้านาคจัดคนของตนมาให้มากความ ญาติมิตรที่มาร่วมกุศลก็นั่งคอยชมอยู่อย่างสงบ ระยะไหนจะต้องปฏิบัติอย่างไร เจ้าหน้าที่ประจำอารามจะแนะนำให้ เจ้าภาพก็คอยฟังการแนะนำทำตามเท่านั้น พิธีการจึงดำเนินไปตามหน้าที่ของใครของมัน เคลื่อนคล้อยไปตามจังหวะพิธี จึงเกิด

ความสงบอยู่ภายในระเบียบอันงามน่าเลื่อมใส. เมื่อพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์จบ เป็นระยะที่เจ้าภาพจะต้องถวายบริขารแก่พระบวชใหม่ คุณลุงก็กลับเข้ามาทำหน้าที่เจ้าภาพ รีบถวายบริขารส่วนของเจ้าภาพให้เสร็จโดยเร็ว ญาติมิตรอื่นจะได้มีเวลาถวายต่อไป บางรายมัวตามหาเจ้าภาพอยู่ ญาติมิตรที่มีธุระอื่นอีกต้องละเมิดถวายบริขารเสียก่อนก็มี. อันที่จริงควรจะได้ศึกษาหน้าที่เจ้าภาพกันไว้บ้าง จะไม่ทำให้ระเบียบเกิดลักลั่น เพราะเคยเห็นเคยพบมามากแล้วใช้ตาดูหูฟังไว้บ้าง ไม่หนักหนาอะไร อย่างโบราณว่า "รู้ไว้ใช่ว่า ใส่บ่าแบกหาม" ถ้ามัวถือดีทำเป็นตากระทู้หูกะทะ อวดโตอยู่แล้วก็ไม่พ้นเป็นขี้ปากคอยรับตำหนิติเตียนไปได้.

คุณลุงได้กระซิบบอกพวกที่มาช่วยทางวัดให้รู้ชั้นเชิงอีกอย่างก็คือเวลาขนบริขารขึ้นกุฏิ จงระวังคนแปลกหน้าที่เข้ามาช่วยหยิบขนให้มาก ทางที่ดีควรให้คนของเราจัดการดีกว่า เพราะเคยมีตัวอย่างแปลกปลอมเข้ามาช่วยเหลือด้วย ฝ่ายเจ้าภาพก็ตายใจเสียว่า รู้จักกับคนนั้นคนนี้ ยอมให้ช่วย เลยปรากฏต่อมาว่า บริขารมีราคาบางอย่างไม่ถึงกุฏิพระใหม่ หรือถาดตะลุ่ม ภาชนะรองบริขาร ขาดหายไป ไม่ครบจำนวน ที่สุดจนรองเท้าใหม่ก็สูญหายกันบ่อย ๆ ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะว่าท่านผู้รู้จะแนะนำก็ไม่เชิงนัก เพราะมักไพล่เผลอด้วยกังวลหลายด้าน ยิ่งปะปนกันหลายนาค ยิ่งกาหลในเรื่องเหล่านี้อยู่ไม่น้อย เหลือกำลังที่ฝ่ายวัดจะควบคุม ต้องอาศัยกำลังฝ่ายเจ้าภาพระมัดระวังกันเอาเองบ้างจึงจะสงบเรียบร้อย

๏ ๏ ๏

๑๒. ศาสนพิธี

อีก ๒ วัน จะถึงวันฉลองพระชาตรี คุณป้าแสดงความประสงค์จะให้จัดห้องพิธี ที่ห้องรับแขกชั้นล่าง อ้างเหตุว่า ค่อนข้างกว้าง จะโยกย้ายสิ่งของล้วนแต่ของเบา ๆ ไม่ลำบากมากนัก ทั้งแขกไปใครมาหรือการนำอาหารถวายพระก็สะดวก ส่วนคุณลุงไม่เห็นชอบด้วย อ้างว่าห้องพระก็อยู่ข้างบน จะอาราธนาพระสงฆ์ประกอบพิธีข้างล่าง ให้ฆราวาสขึ้นลง ดูเป็นการข้ามกรายขาดความเคารพอยู่มาก ถึงจะต้องรื้อถอนโยกย้ายตู้โต๊ะบ้างก็ถือเสมือนว่า หาโอกาสทำความสะอาดชั้นบนสักคราว คุณป้าเลยตกกระไดพลอยโจน ตกลงจัดสถานพิธีชั้นบนโดยอ้างว่าดีแล้ว จะได้นำถ้วยชาม ลายครามที่ เคยเป็นนาย ให้เผ้า ถนอม รักษามา นานออกใส่อาหารเลี้ยงพระฉลองพร้อมลูกชายเสียด้วย

เมื่อตกลงในด้านสถานที่แล้ว ก็เริ่มทำความสะอาดทั้งชั้นล่างชั้นบนเป็นการใหญ่ คุณลุงสั่งเตรียมงานทำความสะอาดเครื่องใส่น้ำชาถวายพระไม่ยอมให้ใช้ชนิดสนิมจับดำ คล้ายกับขาดความสนใจ หรือเกียจคร้านมักง่ายของเจ้าภาพ ทั้งเป็นเชิงไม่เคารพพระสงฆ์ด้วย ท่านชี้แจงว่า การทำบุญ คือการทำความสะอาดให้จิตใจ เครื่องประกอบร่วมในพิธีทุกอย่างจึงควรสะอาดเรียบร้อย งดงามพอควร ตลอดไทยธรรมที่จัดถวายพระ ก็ควรเป็นของที่ดีควรสมณบริโภค มิใช่จัดอย่างมักง่ายต่ำทราม ด้วยอ้างเสียว่า พระท่านไม่ถือสาอะไรดอก แต่คุณลุงเห็นว่า ทำเช่นนั้นเป็นการอวดความมักง่ายของตนแก่พระ ทำบุญทั้งที ทำบุญไม่สมบูรณ์ได้ครึ่งเสียครึ่ง หรือได้อย่างน้อย

เหลือเกิน จะทำไปทำไม, กับท่านได้กำชับนักกำชับหนา ในเรื่องนำเครื่องเงิน เครื่องทอง ที่เป็นภาชนะใส่น้ำเย็น พานบุหรี่ ทำขันน้ำมนต์บ้าง มาใช้ต้อนรับพระในพิธี เพราะภาชนะเช่นนั้น พระจับต้องไม่ได้ เป็นอาบัติ แม้จะถือว่าเป็นของใช้ของคฤหัสถ์ ก็ไม่สมควรแก่พระ ถ้าขืนนำมาใช้ ก็เท่ากับบังคับให้พระเป็นอาบัตินั่นเอง และการที่สุกเอาเผากินใช้ของที่ไม่ถูกลักษณะ เช่น หม้อน้ำมนต์ก็ต้องใช้ภาชนะที่นิยมว่าสำหรับทำน้ำมนต์ เครื่องกรวดน้ำก็ต้องใช้สิ่งที่ทำไว้สำหรับกรวดน้ำ ผู้มักง่ายมักเห็นไม่สำคัญ ยิ่งเอาขันใส่บาตรที่ทำด้วยเงินมาเป็นหม้อน้ำมนต์แทน หาแก้วหาถ้วยน้ำชา ใส่น้ำสำหรับกรวดย่อมไม่ชอบ ไม่สมควรอย่างยิ่ง ควรจะเตรียมสิ่งของสำหรับใช้ตามชนิดไว้ให้พร้อม หรือที่เคยเห็นนำกระเบื้องสำหรับปูห้องน้ำห้องส้วม มาใช้ประดับห้องรับแขก ยิ่งกว่านี้ประดับแท่นพระประธานก็มี อย่างนี้ถึงจะเห็นสวยงามสะอาดตาก็จริง แต่ก็ไม่ถูกลักษณะประเภทของสิ่งนั้น ๆ บางรายเขาเล่าให้ฟังท่านองขบขันว่า เคยเห็นในชนบท ใช้หม้อบี้สสาวะเคลือบใส่ข้าวมาใส่บาตรก็มี ด้วยเขาอ้างว่า มีฝาปิดเรียบร้อยดี จะไม่ขายหน้าแก่คนที่เขารู้เรื่อง รู้ลักษณะบ้างหรือ, ที่ได้เห็นความสะเพร่ามักง่ายบ่อย ๆ ก็มีเช่นหมอนอิง กลับลายกลับตัวหนังสือบ้าง ตั้งโต๊ะบูชาเอาลายเข้าข้างในบ้าง ลืมวงด้ายสายสิญจน์ที่ฐานพระพุทธรูปก็มีอยู่บ่อย ๆ เพราะคุณลุงท่านระวังข้อบกพร่องต่าง ๆ อยู่อย่างนี้ ไม่ต้องการให้มีปรากฏขึ้นในงานฉลองพระชาตรี ท่านจึงสั่งเตรียมเสียก่อนวันงาน เพื่อมีเวลาตรวจตราหาข้อบกพร่อง จะได้แก้ไขทันการให้เรียบร้อย ถ้ารอให้ถึงงานแล้วเกิดบกพร่องอะไรขึ้น ก็วุ่นหยิบโน่นฉวยนี่ พอแก้ขัดไปชั่วคราว

อย่างนี้ ท่านว่าน่าขายหน้าชาวพุทธศาสนิกชน ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ที่ยังมาบกพร่องในเรื่องของพิธีการทางพระศาสนาอยู่เช่นนี้จะ มุ่งหวัง บุญ กุศลที่สูงกว่านี้ได้อย่างไร

ในคราวจัดสถานที่ฉลองนี้ ข้าพเจ้าได้รับเกียรติให้เป็นผู้ตกลงเรื่องอาสน์สงฆ์ เพราะคุณป้ารำพึงว่า ผงเข้าตาตัวเองแล้วไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร คือห้องที่เตรียมจัดพิธีนั้น ถ้าถือหลักว่า ที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป ต้องอยู่เบื้องขวา แถวพระสงฆ์ ก็จะอยู่ใกล้ประตูทางเข้าออก ไม่เหมาะสมผู้มาร่วมงานต้องเข้าถึงภายในห้องแล้ว หันซ้ายจึงจะพบอาสน์สงฆ์ ซึ่งยังขัดความนิยมกับท่านอยู่ คุณลุงเลยโยนกลองมอบให้สุดแต่ข้าพเจ้าจะจัด ท่านจะไปดูแลทางชั้นล่าง ข้าพเจ้าเลยตกลงใจ ถือความสะดวกของสถานที่เป็นหลัก มิฉะนั้นก็ต้องพังฝากั้นด้านหนึ่งเท่านั้น จึงเป็นอันว่า ตั้งที่บูชาพระพุทธรูปด้านซ้ายของอาสน์สงฆ์นี้ ตามที่สังเกตพิธีใหญ่ ๆ มาแล้ว ก็ล้วนแต่ถือเอาความสะดวกเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานเป็นสำคัญแทบทั้งสิ้น ตลอดจนพระราชพิธีก็ไม่ตายตัวคงที่ ที่สุดเมื่อคุณลุงคุณป้ามาตรวจดูก็เห็นชอบด้วยทุกอย่าง

ก่อนจะตกลงการฉลอง ได้มีการหารือเรื่องจำนวนพระสงฆ์ว่าจะอาราธนาจำนวนกี่รูป พระวัดเดียวหรือหลายวัด ทางพระชาตรีแสดงความประสงค์มาแต่เพียงจะอาราธนาพระภิกษุนวกะที่คุ้นเคยชอบพอ มาเลี้ยงเพลด้วยสัก ๓ รูป ไม่ต้องให้เข้าพิธี คุณป้าออกความเห็นก่อนว่า ควรอาราธนา ๙ รูป วัดเดียวกันทั้งหมด พร้อมทั้งพระอุปัชฌาย์ กรรมวาจา ผู้ให้ศีลพระพี่เลี้ยง นอกจากนี้ ก็ที่พระชาตรีคุ้นเคยด้วย เพราะเห็นว่าเป็นงานโดยเฉพาะวงภายใน และการรับส่งก็สะดวกไม่ต้องวุ่นเที่ยวตระเวนรับส่งหลายวัด

คุณลุงค้านเรื่องจำนวน ๙ รูป ท่านว่าดูขาดจำนวนเต็ม ทั้งเป็นจำนวนเดี่ยว ไม่ลงคู่ งานมงคลอย่างนี้ต้องจำนวนคู่ เช่น ๘ หรือ ๑๐ ส่วนอาราธนาเฉพาะวัดเดียวนั้นเห็นชอบด้วย คุณเบ้าแย้งว่า สมัยนี้เขานิยมก้าวหน้า จำนวนพระจึงอาราธนา ๙ รูป จำนวนอย่างอื่นก็มักให้ลงจำนวน ๙ ไว้เสมอ จะได้อานิสงส์ก้าวไปข้างหน้าไม่หยุดอยู่คงที่ และที่นับว่าเป็นจำนวนเดี่ยวนั้น ก็นับพระพุทธอีก ๑ เป็นจำนวนคู่ได้พอดี คุณลุงค้านอีกว่า ที่นับเอาพระพุทธมาเข้าจำนวนด้วยนั้น ดูชอบกลมาก พระพุทธที่บ้านเราบนที่บูชานั้น ตั้ง ๕–๖ องค์ ถ้านับพระองค์เล็กองค์น้อยด้วย ก็เกือบ ๒๐ องค์กระมัง เห็นจะไม่เหมาะแน่ ที่จะนำมาเข้าจำนวนด้วย อีกอย่างเราเคารพสักการะพระพุทธปฏิมาในฐานะพระบรมศาสดา เราจึงเชิญมาตั้งที่บูชาระลึกถึงพระพุทธคุณ มิใช่ให้ท่านมาร่วมกล่าวสวัสดิมงคลอย่างพระภิกษุสงฆ์สาธยายเช่นนั้น จึงไม่สมควรที่จะนับเข้าจำนวนกับพระภิกษุสงฆ์ แม้พระภิกษุสงฆ์ท่านก็เคารพสักการะพระพุทธปฏิมา ในฐานะพระบรมศาสดาเหมือนกัน จึงขอเสียที อย่านับพระพุทธปฏิมารวมกับจำนวนพระภิกษุสงฆ์ด้วยเลย และจำนวน ๙ เพื่อให้ก้าวหน้านั้น ทำไมจึงลืมก้าวถอยหลังเสียบ้างเล่า คุณป้าจึงอนุโลมตาม ให้อาราธนาพระมาในงานฉลองพระชาตรี ๑๐ รูป พิเศษอีก ๔ รวมทั้งพระชาตรีด้วย

คุณลุงยังกำชับอีกว่า เรื่องการอาราธนาพระนั้น ต้องทำหนังสือที่เรียกว่าฎีกานิมนต์พระ เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันให้ปรากฏชัดเจนว่า ในงานอะไรจำนวนกี่รูป จะเจาะจงรายชื่อไปเสร็จ หรือสุดแต่ทางวัดจะจัดมาตามจำนวนวัน เวลา สถานที่ มีรถรับส่งหรือไม่ การไปอาราธนา เพียงพูดแสดงความประสงค์อาจหลงลืมขาดตกบกพร่อง

ทำให้เข้าใจผิด เกิดล่าช้ากว่าเวลากำหนด บางครั้งถึงขาดจำนวนพระไปก็มี ที่อาราธนาหลายวัดมารวมกัน กับเน้นในเรื่องการกำหนดนัดเป็นสำคัญให้มาก ทั้งฝ่ายเจ้าภาพและฝ่ายพระ บางรายให้พระต้องมาคอยเสียเวลา เพราะเพียงเจ้าภาพยังแต่งกายไม่เสร็จก็มี น่ารำคาญใจ

เรื่องเวลานัดในฎีกานิมนต์พระ ต้องหมายถึงว่าพร้อมครบจำนวนตามเวลาในฎีกา เจ้าภาพต้องตระเตรียมการต้อนรับให้พร้อมก่อนถึงเวลาเสมอ ถ้าอาราธนาให้ท่านมาเอง ท่านจะต้องมาถึงบ้านงานก่อนเวลากำหนดประมาณ ๑๕ นาที หากจัดรถรับส่ง ก็ต้องกะให้ถึงพรอมก่อนเวลาเช่นเดียวกัน คุณลุงบ่นนักบ่นหนาในเรื่องล่าช้า ไม่ตรงต่อเวลานัดหมาย ท่านเปรยว่า เป็นการหัดหลอกตัวเอง โกงตัวเองอยู่เสมอ ไม่น่าที่คนรักดีรักชอบจะปล่อยตนให้มีนิสัยเช่นนั้น ก็เมื่อต่างจะปล่อยตามอารมณ์สบายแล้ว จะไปกำหนดบอกวันเวลาไว้ทำไม เมื่อมีกำหนดนัดก็ต้องรักษากำหนดนั้นโดยเคร่งครัด คงจะต้องการให้ทุกคนที่จะร่วมในพิธีรักษาเวลานัดหมายโดยกวดขันกระมัง การหาฤกษ์พานาที ว่าเป็นฤกษ์งามยามดี ตั้งแต่เวลานั้นถึงเวลาเท่านั้นพ้นจากฤกษ์นั้นเป็นฤกษ์เลวร้ายจะเกิดขึ้น, เพราะอยากดี ไม่อยากเลวเลยต้องคอยระมัดระวังส่วนที่เขาว่าดีไว้เป็นกวดขัน แต่อีกแง่หนึ่ง ก็พาให้เสียเวลาที่รอคอยฤกษ์ดีอยู่ บางรายตั้ง ๑๐-๒๐ นาทีก็มีเหมือนกันจะทำอะไรก็ไม่ได้ เพราะยังไม่ถึงฤกษ์ดี เลยได้แต่มองดูนาฬิกากันบ่อย ๆ เป็นการถ่วงเวลาเท่านั้น คุณลุงจึงย้ำแก่ผู้มีหน้าที่ไปรับพระ

ให้กวดขันจงมากในเรื่องเวลารับ เพราะเป็นงานวันเดียวเจริญพระพุทธ-มนต์ถวายภัตตาหารเพล เวลาฉันอาหารของพระมีเวลาจำกัด

ข้าพเจ้าได้รับรู้เรื่องราว เพียงแต่การตระเตรียมงานขนาดฉลองพระบวชใหม่เท่านี้ ก็ได้เรื่องบันทึกอีกมิใช่น้อย เลยทำให้นึกว่า ผู้ที่เพียงเป็นแขกไปในงาน มาได้พบเห็นแต่ความเรียบร้อยต่าง ๆ นั้น คงจะไม่มีใครนึกถึงว่าฝ่ายเจ้าภาพต้องตระเตรียมเพื่อความเรียบร้อยเพียงไม่กี่ชั่วโมงนี้ มาตั้ง ๓-๔ วันแล้ว ถ้างานใหญ่กว่านี้ จะต้องตระเตรียมกันเป็นแรมสัปดาห์ หรือเป็นแรมเดือนทีเดียว เคยรับทราบคติของคุณป้ามานานแล้วว่า เราเชิญแขกญาติมิตรมาในงานของเรา ก็คือเราเชิญให้เขามาชมความเรียบร้อย วิธีจัดดำเนินงาน มิใช่เชิญให้เขามาติฉินเก็บไปนินทา เพราะการบกพร่องของงาน เมื่อจะทำงานใหญ่เล็กเพียงไร ก็ต้องตระเตรียมให้พรักพร้อมทุกอย่าง ตั้งแต่เริ่มงานจนเสร็จงาน มีกำหนดงานรายละเอียดให้รับรู้ร่วมกันหลาย ๆ คน จะได้ช่วยจัดดำเนินให้เป็นไปด้วยดี ไม่ต้องคอยถามเจ้าภาพจนหัวหมุนเปล่า ๆ และเมื่อได้เตรียมจนเห็นว่า พรักพร้อมทุกด้านแล้ว หากมีอุปสรรคเกิดแทรกขึ้นในระหว่างงาน ก็ย่อมมีโอกาสแก้ไขให้เรียบร้อยได้ง่าย

เรื่องเหล่านี้ ช่วยให้ข้าพเจ้าหูตาสว่างเพิ่มขึ้นอีกไม่ใช่น้อย.

◎ ◎ ◎

๑๓. ฉลองพระชาตริ

วันงานฉลอง เมื่อประชุมพร้อม พระชาตรีผู้นั่งท้ายอาสน์สงฆ์เป็นผู้จุดธูปเทียนบูชา จุดเสร็จไม่ได้กราบ เพียงแต่ประนมมือไหว้ กำลังที่ข้าพเจ้านึกฉงนอยู่นั้น ท่านเจ้าผู้เป็นประธานสงฆ์ในพิธี ก็สั่งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำหน้าที่อาราธนาศีล ชั้นแรกคิดจะผัดเพี้ยน แต่นึกว่า เราก็ศิษย์มีครู เคยเตรียมฝึกฝนท่องบ่นไว้แล้ว ทำให้เกิดกำลังใจทำหน้าที่อาราธนาได้จนจบ แต่สำนึกตัวเองว่า ดูเหมือนเสียงจะเบาสักหน่อย

การรับศีล คุณลุงเป็นฝ่ายนำว่าออกเสียง คุณป้าและข้าพเจ้าเลยออกเสียงตาม ทำให้ได้พรรคพวกอีกหลายคน เท่ากับเป็นการเริ่มต้นฝึกหัดรับศีลออกเสียง พอให้พระท่านได้ยินถนัดกันเสียงบ้าง จบแล้วคงนั่งสงบฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ต่อไป

พอพระสาธยายถึงบทมงคลคาถา คุณลุงเป็นผู้ทำหน้าที่จุดเทียนที่หม้อน้ำมนต์แล้ว ยกประเคนท่านเจ้าผู้เป็นประธาน ชักสงสัยในเรื่องจุดเทียนหม้อน้ำมนต์อีก จะกระซิบถามคุณป้าก็เห็นว่ายังไม่เหมาะกับเวลา สถานที่ ดูเป็นไม่ตั้งใจฟังพระสวดมนต์จึงสงบอยู่

การถวายอาหาร คุณป้าสั่งจัดถวายเฉพาะองค์ แต่ไม่ถึงจัดเป็นสำรับให้นำถวายทีละสิ่ง ทำนองอาหารโต๊ะจีน ส่วนพระชาตรีกับคณะ ได้ร่วมฉันที่เฉลียงด้านนอก มีชามแบ่งช้อนกลางพร้อม จะได้สบายใจกว่ามารวมกับพระผู้ใหญ่ คุณลุงกับพวกที่มาช่วยคอยปฏิบัติอยู่ ตลอดถึงการยถาสัพพีอนุโมทนากรวดน้ำ โดยพระชาตรีกรวด ๑ ที่ เพราะเป็นเจ้างาน คุณลุงผู้เป็นประธานฝ่ายเจ้าภาพ กรวดอีก ๑ ที่ เพราะเป็นผู้จัดงาน เรื่องพิธีการกรวดน้ำ

คุณลุงเคยแนะว่า ไม่ต้องมารวมกลุ่ม เอานิ้วแห่ยรวมลงให้น้ำกรวดล้างนิ้วมือ ให้ผู้เป็นประธานคนเดียวทำหน้าที่ก็พอแล้ว และไม่ต้องแจกที่กรวดมากมายหลายที่ ผู้มาช่วยงานไม่มีหน้าที่จะต้องกรวดน้ำด้วย ส่วนในงานสมรส ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวกรวดน้ำร่วมภาชนะเดียวกัน เพราะเหมือนเป็นคนเดียวกันโดยกฎหมายประเพณีแล้ว. ท่านเจ้าประพรมน้ำพระพุทธมนต์แล้ว เอ่ยปราศรัยกับข้าพเจ้าอย่างลูกหลานว่า "หนู ศุ. นึกโกรธบ้างไหม ที่ถูกเกณฑ์ให้มาอาราธนาศีล"

"ไม่ได้นึกเจ้าค่ะ เกรงแต่จะผิดพลาดเท่านั้น" ข้าพเจ้าประนมมือตอบ

"ต้องการจะให้ฝึกหัดทำงานไว้เสียบ้าง เพราะเคยเห็นสนใจดีอยู่ แต่ก็ทำได้เรียบร้อยพอใช้ เรื่องคนอาราธนาศีลอาราธนาธรรมนี้ ท่านไม่จำกัดว่าเฉพาะใคร หญิงชายผู้ใหญ่เด็ก ทำได้ทั้งนั้น เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธศาสนิกชนทั่วไป จะต้องปฏิบัติหน้าที่พิธีเหล่านี้ได้โดยทั่วกัน ขอชมเชยที่สามารถทำได้เรียบร้อย เป็นคุณสมบัติอันดีประจำตัวส่วนหนึ่ง ไม่ต้องอายกระดากใคร ผู้ทำไม่ได้เสียอีกจะควรอับอาย อาราธนาเทศน์เล่า จำได้อีกไหม" ท่านเจ้าถามอีก

"จำได้เหมือนกันเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบสนอง

"เขาทำหน้าที่หัวหน้าอุบาสกอุบาสิกาที่บ้านนี้ อยู่เสมอเจ้าค่ะ" คุณป้าช่วยเสริม แล้วได้เรียนถามท่านเจ้า ถึงการกราบไหว้ของพระชาตรีตามที่ข้าพเจ้าขอร้องไว้ว่า

"ขอประทานโทษเจ้าค่ะ หลานเขายังสงสัย เมื่อตอนพระชาตรีจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธ ทำไมจึงไม่กราบ ทำแต่ประนมมือไหว้เท่านั้น"

"ช่างคอยจับผิดดีจริงนะ" ท่านเจ้าตอบ พร้อมกับหันมองมาทางข้าพเจ้า แล้วจึงพูดต่อ

"นี่เป็นธรรมเนียมเฉพาะของฝ่ายพระสงฆ์สามเณรเท่านั้น เพราะทางวินัยมีระเบียบการแสดงกิริยามารยาทของพระภิกษุสามเณร ห้ามแสดงการเคารพด้วยกราบในขณะที่อยู่ในบริเวณเขตบ้าน ทั้งนี้จะเป็นเพราะพระเข้าสู่บริเวณบ้าน มีธรรมเนียมให้ห่มจีวรคลุมสองบ่า เวลาก้มกราบจะหลุดลุ่ยง่ายกระมัง แต่ครั้นจะไม่แสดงความเคารพเสียเลย ดูจะเป็นการกระด้างเกินไป จึงใช้เพียงกิริยาไหว้ ในยุคนี้ จึงมีการลุกยืนรับพระเถระผู้ใหญ่ในบริเวณบ้าน หรือเพียงประนมมือไหว้ อย่างพระชาตรีไหว้พระพุทธปฏิมา และไหว้พระสงฆ์ เมื่อถวายไทยธรรมเฉพาะรูปเสร็จเมื่อกี้นี้, หายสงสัยหรือยัง มีอะไรสงสัยอีกก็ถามได้ ยังไม่รีบร้อนกลับวัด"

"อีกอย่าง หน้าที่จุดเทียนน้ำมนต์ หลานเขาก็สงสัย ควรจะเป็นหน้าที่ของพระชาตรี ซึ่งเป็นเจ้างานใช่หรือไม่" คุณป้าประนมมือถามต่อไปอีก

"ตามธรรมเนียมก็ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ที่โยมมาจุดแทนคราวนี้ นึกเอาเองว่า คงเป็นห่วงเรื่องลุกนั่งของพระใหม่ ดูขลุกขลักไม่งามตา จึงเลยทำแทนเสียเอง เข้าใจอย่างนี้ จะถูกไหมคุณ" ท่านเจ้าหันไปถามคุณลุง

"กระผมสังเกตตั้งแต่เข้ามาจุดธูปเทียนบูชาพระแล้ว ดูขยักขย้อนต้องคอยระวังจีวรอยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงคราวจะต้องมาจุดเทียนน้ำมนต์ กระผมจึงเลยถือโอกาสทำเสียเอง แต่ถึงจะเสียธรรมเนียมบ้างก็ยังจะดีกว่า ที่เจ้างานหลบหน้าหายตาไปที่ไหนเสีย ต้องตามตัวกันเสียเวลา ไม่คอยระวังหน้าที่ของตน" คุณลุงสนองตอบแล้ว กล่าวเป็นเชิงหารือต่อไปว่า "มีข้อที่น่าจะรู้

อีก ก็คือทำไมเจ้างานจึงต้องเป็นผู้จุดเทียน จุดแล้วยังต้องประเคนน้ำมนต์อีก กับพระต้องหยดดอกเทียนและจุ่มเทียนดับตอนจบ คำว่า นิพพันติ ด้วย กรุณาชี้แจงต่อไปสักหน่อยจะเป็นพระคุณยิ่ง กระผมถูกเขาถามมาบ่อยแล้ว"

"กระผมก็อยากรู้มานานเหมือนกัน แต่ไม่ทราบจะไต่ถามท่านผู้ใดขอรับ" คุณลุงญาติผู้มาจากชนบท เพื่อร่วมงานฉลองถามต่อขึ้นอีกคนหนึ่ง

"เรื่องนี้ จะต้องพูดกันมากสักหน่อย แต่ต้องถือว่าเป็นความเห็นส่วนตัว ไม่เคยพบตำรับตำราเหมือนกัน"

ที่เจ้างานต้องเป็นผู้จุดเทียนน้ำมนต์นั้น พอจะเห็นได้ง่ายว่าเป็นงานของตน ตนก็ต้องปฏิบัติทั้งนั้น ตลอดไปถึงการอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตด้วยเหมือนกัน แต่เมื่อเจ้างานไม่สามารถด้วยประการใด อย่างพระชาตรีทำหน้าที่เจ้างานแล้ว ดูขลุกขลักลำบาก คุณโยมจึงปฏิบัติแทน แต่คงมักแทนกันจนเคยตัว การอาราธนาศีลอาราธนาพระปริต จึงเกือบเป็นประเพณีว่าต้องให้ผู้อื่นอาราธนาเสมอ ซึ่งไม่เป็นการสมควรเลย

จุดเทียนแล้วต้องประเคน นี้ก็เพื่อแสดงความต้องการสวัสดิมงคลอย่างจริงใจ จึงได้ประเคนมอบให้ เท่ากับตักน้ำใส่ภาชนะ จุดเทียนนำมาถวายให้พระเสกพระปริตให้, วิธีเช่นนี้เคยเห็นอาจารย์โบราณ ที่จะปลุกเสกมาถวายเอง เช่นน้ำนา หรือ ปูนแดง เป็นต้นมาถวาย เท่ากับปลุกจิตใจให้เกิดความเชื่อถือมั่นคงว่าขลัง ศักดิ์สิทธิ์จริงแท้ เมื่อร่วมกับการเพ่งจิตของอาจารย์มั่นคงเข้าอีกฝ่ายหนึ่งด้วย อาจรวมเป็นกำลังเกิดความขลังอย่างน่าอัศจรรย์ได้ อย่างนี้ เพื่อช่วยในด้านจิตใจ

การหยดดอกเทียนลงในน้ำ อาจารย์บางรูปอธิบายว่า ดวงไฟที่ปลายเทียน น้ำสะอาดในขัน หรือหม้อนั้นสำหรับเป็นดวงเพ่งเพื่อควบคุมอารมณ์ให้แน่วแน่ เป็นอารมณ์หนึ่งแล้ว หยดดอกเทียนลงน้ำก็เพื่อให้ร่วมกันทั้งไฟทั้งน้ำ ก่อเป็นสวัสดิมงคล ไฟก็หมายถึงเผาผลาญส่วนอัปมงคล น้ำก็มุ่งให้ความเยือกเย็นเป็นมงคล น้ำสำหรับทำน้ำมนต์ จึงต้องใช้น้ำสะอาดเต็มเปี่ยมภาชนะ ไม่มีใบไม้อะไรมาลอยปิดบัง จะได้เพ่งสำรวมอารมณ์ได้สะดวก อาจารย์ท่านยังแสดงอีกว่าความนิยมลอยใบเงินใบทองเป็นต้นในน้ำมนต์นั้น เป็นคติของศาสนาพราหมณ์ ที่จะกีดกันมิให้เพ่งน้ำจนเกิดศักดิ์สิทธิ์ได้เต็มที่เท่านั้น

และทำไม จึงต้องจุ่มเทียนดับ เมื่อสาธยายถึงบท**นิพพันติ** นั้น, ก็เพราะจงถือเคล็ดคำว่า **นิพพันติ** ที่แปลว่า ดับ นั่นเอง มุ่งให้ดับทุกข์โศกโรคภัย เป็นสำคัญ เนื้อความเต็มของพากย์บาลีนี้ว่า **นิพพันติธีรา ยถายัมปทีโป** แปลว่า ผู้มีปัญญาย่อมปรินิพพาน เหมือนประทีปอันดับไป ฉะนั้น ตามที่ถือเป็นธรรมเนียมในคณะสงฆ์ พอสาธยายถึงบทนิพพันติ ก็จุ่มเทียนลงไปดับในน้ำทันที แล้ววนเทียนในน้ำเป็นอักษรมงคล มีหัวใจ **อ. อุ. ม.** หรือ **น โม พุทธายะ** หรือจะเป็นรูปยันต์ต่าง ๆ แล้วแต่ควร เคยรับฟังมติบางอาจารย์ว่า ที่ดับเทียนตอนสวดจบคำว่า **นิพพันติ** นั้น หมายแต่เพียงว่าดับเท่านั้น ควรจะดับเทียนตอนที่สวดถึง **ปทีโป** จึงจะได้ความเคารพตามที่มุ่งหมายให้อวมงคลทั้งหลายให้หมดสิ้นไปเหมือนกับเทียนดับ อย่างนี้ก็มี นี่เป็นเรื่องของอาจารย์ แต่ละรูปจะปฏิบัติ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ

เรื่องเหล่านี้เป็นระเบียบประเพณี จัดแนะนำกันขึ้น เพื่อถือเป็นแบบเดียวกัน ดูกิ่งดงามดี แต่ยังมีฝ่ายไม่สนใจตามระเบียบเหล่านี้ก็มี เช่นให้พระเป็นผู้จุดเทียนเองบ้าง พระดับเทียนตอนสาธยายจบตอนถึง รตนํ ปณีตํ บ้าง ทั้งนี้ ก็ด้วยความสนใจ ตาดู หูฟัง เป็นสำคัญ

ตามที่พูดมานี้ เป็นความรู้สึกนึกคิดของตนเอง พิจารณาดูให้ดีเสียก่อน หรือไต่ถามผู้รู้อื่น ๆ ประกอบจึงค่อยเชื่อถือ พูดมานี้พอจะช่วยคลายความสงสัยได้บ้างหรือยัง" ท่านเจ้าหันไปถามคุณลุงที่มาช่วยงาน

"แจ่มแจ้ง คลายสงสัยแล้วขอรับ"

"หนู ศุ. ล่ะ ติดใจสงสัยอะไรอีกบ้างไหม" ท่านเจ้าหันมาเย้าทางข้าพเจ้าอีก

"หลาน ศุ. คงอยากจะถามในเรื่องเกี่ยวกับในหลวงอีกบ้าง เพราะเคยเล่าให้ดิฉันฟัง และขอความเห็นว่า จะควรหรือไม่อย่างไร ดิฉันก็ยังมิได้ให้ความเห็นแก่เขาอย่างไร บอกให้รอพบถามพระคุณเจ้าก่อน คงจะได้ความรู้บ้าง" คุณป้าปรารภ

"เรื่องเกี่ยวกับในหลวงอย่างไร ลองเล่าสู่กันฟังบ้างซิ" ท่านเจ้าซักด้วยความสนใจ

"คือครั้งหนึ่ง หนูได้พลอยไปรับเสด็จในหลวงที่เสด็จงานหล่อพระ ได้เห็นเขาจัดพนักงานหญิง เข้าแถวรอรับเสด็จ พอเสด็จถึงพนักงานเหล่านั้นร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี รับเสด็จ รู้สึกขนลุกชันด้วยความปลาบปลื้มเกือบจะพลั้งปากร้องตามไปด้วย ก็พอชงักนึกว่าตัวไม่ได้เป็นพนักงานในพิธี

นั้นด้วย เพียงแต่ราษฎรมาเฝ้าชมพระบารมีเท่านั้น จึงอยากจะได้ฟังความคิดเห็นจากผู้ใหญ่บ้างว่า ถ้าราษฎรทั้งหลายที่มาร่วมรับเสด็จด้วยความจงรักภักดี จะพร้อมกันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ถวายพระพรบ้าง จะผิดถูกเกินเลยหน้าที่ราษฎรอย่างไรบ้างหรือไม่ เนื้อร้องและทำนองเพลงสรรเสริญนั้น คิดว่าคงร้องตามกันได้ไม่ยาก ครั้งแรก ๆ คงยังบกพร่องบ้าง แต่ต่อไปเมื่อถือเป็นประเพณีทั่วถึงกันแล้ว ก็น่าจะถวายพระพรได้พร้อมเพรียงกัน มีเรื่องอยู่เท่านี้เจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าประนมมือถวายความเคารพท่านเจ้า

"ช่างคิดดีเหมือนกัน อาตมาเห็นว่า น่าจะทำได้ การเปล่งเสียงไชโยรับเสด็จ ยังออกเสียงโย้ ๆ กันได้ แต่ก็ต้องใช้รับเสด็จเมื่อมาถึงที่ประทับแล้ว มิใช่รับเสด็จผ่านตามถนน ถ้าจะคอยสังเกต ในสถานที่มีแตรวงของทหารกองเกียรติยศแล้ว น่าจะร้องถวายได้" ท่านเจ้าพูดจบ ก็หันไปทางคุณลุง เป็นเชิงขอความเห็นบ้าง

"กระผมก็เห็นว่า ไม่น่าจะขัดข้อง แต่ก็ควรเคารพเจ้าหน้าที่พิทักษ์สันติราษฎร์ หรือเทศบาลให้เขาแนะนำก่อน จะปลอดภัยดี" คุณลุงแสดงความเห็น

"ตายจริง มารุมกันรบกวนพระคุณเจ้าเสียเพลิน จะเสียเวลาเล่าเรียนของพระใหม่"

คุณป้าปรารภเตือนขึ้น จึงได้รีบเตรียมจัดรถส่งพระภิกษุทั้งหลายกลับวัด

◎ ◎ ◎

๑๔. ถวายผ้ากฐิน

วันนั้น จำได้ว่าขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ตรงกับวันอาทิตย์ คุณลุง คุณป้า พี่ชาตรี ซึ่งกำลังเป็นบัณฑิตลาสิกขาใหม่ และข้าพเจ้าได้ร่วมลงเรือไปถวายผ้ากฐิน ของคุณนายข้างบ้าน ซึ่งคุ้นเคยนับถือกันฉันท์ญาติ เรือแล่นผ่ากระแสน้ำขึ้นไปทางเหนือ ผู้ที่ร่วมคณะต่างเบิกบานด้วยอากาศยามเช้า สนทนาปราศรัยกันตามความพอใจ ข้าพเจ้าต้องติดกลุ่มผู้ใหญ่อยู่ทางหัวเรือ พี่ชาตรีนาน ๆ จึงจะมาร่วมด้วย เมื่อได้สนทนาสิ่งละอันพันละน้อยแล้ว คุณนายเจ้าของกฐินเหลือบตาดูเครื่องกฐินพักหนึ่ง จึงหันมากระซิบข้าพเจ้าขอร้องให้ช่วยตรวจดูผ้าขาวบนไตรครอง ว่าจะมีวางซ้อนอยู่แล้วหรือไม่ เพราะนั่งที่พื้นเรือมองไม่เห็นถนัด ด้วยเกรงจะหลงลืมทิ้งไว้ที่อื่น ข้าพเจ้าตรวจดูเห็นวางซ้อนเรียบร้อยแล้ว จึงแจ้งให้ทราบ คุณนายเจ้าของกฐินรับทราบด้วยคำขอบใจแล้ว พูดรำพึงขึ้นว่า "บริขารอื่น ๆ ใครจะนำมาร่วมอย่างไร ดิฉันไม่ว่า แต่ผ้าขาวนี้ต้องเป็นของดิฉัน" แล้วผินหน้ามาทางข้าพเจ้า ท่านองกระซิบว่า "ได้อานิสงส์เต็มที่นะหลาน เพราะจะสำเร็จเป็นกฐินได้ ก็อยู่ที่ผืนผ้านี้ผืนเดียว นอกนั้นท่านเรียกว่าบริวารอย่างไรล่ะ"

"บางรายหลานไม่เห็นเขาเตรียมผ้าขาวก็มี ใช้ผ้าไตร ๓ ไตรก็พอแล้ว" ข้าพเจ้าติงท่านบ้าง

"อย่างนั้นก็ไม่ตรงกับพระพุทธบัญญัติซิจ๊ะ ถือเป็นกฐินเอาเอง ไม่ถูกต้องแน่ ๆ" ท่านขู่เอา

"ยังก่อนคุณ เรื่องอย่างนี้ เป็นเรื่องของพระ ท่านจะตีความหมายในเรื่องกฐินอย่างไร เราเป็นฝ่ายทายก จะตัดสินเสียเองไม่ได้" คุณลุงสงบฟังมาแล้ว เอ่ยขัดขึ้น

"เราจัดไปตามธรรมเนียมก็แล้วกัน เจตนาเราตั้งตรงดีแล้ว อานิสงส์ต้องตกถึงเราวันยังค่ำ" คุณป้าพลอยลงความเห็น

"ไม่ได้ ดิฉันไปทอดวัดไหน ต้องมีผ้าขาวถวายเสมอ ติดนิสัยเสียแล้ว" คุณนายสารภาพ

"ดีขอรับ คุณป้า เรื่องพิธีการรับกฐินของพระนั้นต้นเดิมของประชาธิปไตยแท้ทีเดียว" พี่ชาตรีแอบเข้ามาร่วมอย่างเงียบ ๆ ในมือกำลังปอกส้มเขียวหวานอยู่พลอยเสริมขึ้น

"ลองขยายภูมิต้นเดิมประชาธิปไตยของแกมาฟังกันบ้างซิ" คุณลุงแสดงการอยากฟังเรื่อง

"ภูมิผมเพียง ๓ เดือนเท่านั้น แต่ก็พอแถลงได้บ้างเพียงเค้า ๆ คือเรื่องกฐินนี้มุ่งไปถึงการรับถวายผ้าเพื่อผลัดเปลี่ยนของเก่า พระท่านรับแล้วก็กำหนดว่าจะเปลี่ยนทำเป็นผ้านุ่ง (สบง) ผ้าห่ม (จีวร) หรือผ้าคลุม (สังฆาฏิ) ก็สุดแต่ขนาดผ้าที่ถวาย เมื่อมีทายกนำผ้ามาถวายท่ามกลางสงฆ์จำนวนน้อย ไม่พอแจกทั่วถึงกัน ท่านต้องปรึกษาหารือกันก่อนว่า ควรจะมอบผ้านี้แก่พระรูปใด คุณสมบัติของผู้ควรได้รับก็มี เช่นผ้าเก่าคร่ำคร่ามาก หรือมีอายุพรรษาสูง เป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้แนะนำสั่งสอนเป็นต้น เมื่อหารือตกลงกันแล้ว ต้องสวดประกาศในนามของสงฆ์ มอบผ้านั้นให้แก่ผู้นั้นอีกครั้ง เมื่อไม่มีใครคัดค้าน จึงเป็นอันว่าตกลงมอบผ้านั้นไป ยังไม่เสร็จพิธีกฐินเพียงนี้ ท่านผู้รับผ้าจากสงฆ์แล้ว ต้องไปจัดทำให้เสร็จสำเร็จในวันนั้น จะเป็นผ้านุ่ง ผ้าห่ม หรือผ้าคลุมก็ตาม เสร็จแล้วต้องนำมาแสดง

ท่ามกลางสงฆ์อีกว่า ผ้าที่สงฆ์มอบไปนั้น ได้กระทำสำเร็จแล้ว ขอสงฆ์จงรับทราบทั่วกัน สงฆ์ที่รับทราบนั้นก็ชื่อว่าได้รับสิทธิพิเศษตามพระวินัยเหมือนกันทุกรูปหมด หมดภูมิแค่นี้ขอรับ" พี่ชาตรีระบายลมหายใจ

"สาธุ หลานป้าต้องอย่างนี้ ไม่เสียทีที่ป้าช่วยคุณแม่เย็บไตรครองเมื่อบวช" คุณนายยิ้มแย้มลูบหลังพี่ชาตรี

"หลานศุ. จำไว้ เอาไปสอบกับท่านเจ้าก่อนนะป้ากลัวละอองน้ำลายจะฟุ้งเกินไป" คุณป้าทัวง

"โธ่ ! คุณแม่ดูผมผิดเสียแล้ว น้องศุ. เห็นข้อความรับรองของท่านพระอุปัชฌาย์แล้วมิใช่แล้วหรือ ที่ ๑ ในการศึกษาธรรมวินัย ตลอดไตรมาสจริงหรือไม่ ถ้าน้องศุ. สอบกับท่านพระอุปัชฌาย์สมจริงแล้ว ชุดสากลไหมไทย ๑ ชุด นะขอรับ"

"อ้อ พรุ่งนี้ คุณพี่ได้รับการ์ดเชิญเผาศพหรือเปล่า" คุณนายเปลี่ยนเรื่องพูดกับคุณป้า

"ได้รับเหมือนกันค่ะ ตั้งใจว่าต้องไปเสียหน่อย เคยล้อเลียนเล่นหัวกันมาแต่เด็ก ๆ" คุณป้าสาธยาย

"พูดถึงเรื่องงานศพ ท่านเจ้าพระอุปัชฌาย์เคยนำเรื่องมาเล่าให้พระเณรฟังบ่อย ๆ ทั้งเรื่องผิดหรือถูก" พี่ชาตรีขยายเรื่องต่อ

"เรื่องผิดเรื่องถูกอย่างไรบ้างคะ ขยายฟังกันหน่อยซิ ถ้าดีก็จะมีข้าวโพดคั่วเป็นเครื่องกัณฑ์" ข้าพเจ้ากระเซ้า

"นโม ตัสสะ" พี่ชาตรีติดตลก "เอาเรื่องผิดก่อน เช่นเวลามีผู้นำพวงดอกไม้มาเคารพศพ เขายังไม่ทันวางคำนับ ก็มาชิงรับไปวางเสียเอง

อย่างนี้ผิด ถ้าจะช่วยรับ ก็เพียงเพื่อช่วยถือนำไปส่งให้ได้คำนับที่หน้าศพ มิฉะนั้นก็ปล่อยให้เขาคำนับวางไว้ตามอัธยาศัยเสร็จแล้ว ฝ่ายเจ้าภาพจึงค่อยจัดเข้าระเบียบให้เหมาะสมภายหลัง อย่างนี้น่าจะถูก ท่านยังแถมออกความเห็นว่าในขณะตั้งศพสวดนั้น พอมีญาติมิตรมาเยี่ยม เจ้าภาพจะต้องออกไปต้อนรับเริ่มบรรยายอาการเจ็บป่วยของผู้ตายให้รับทราบ แทบทุกท่านน่าเหน็ดเหนื่อยแทน ไหนจะโศกเศร้าอ่อนอกอ่อนใจแล้ว ยังต้องทนวิ่งเต้นต้อนรับญาติมิตรอีก ถ้าเจ้าภาพจะสามารถเขียนรายการป่วยเจ็บของผู้ตายพอรู้เค้าเรื่อง แล้วพิมพ์เป็นทำนองรายงานไว้แจกให้ญาติมิตรอ่านเอาเอง แทนการบรรยายด้วยตน คงจะทุ่นแรงได้มาก เว้นแต่ญาติสนิทหรือผู้ใหญ่บางท่าน น่าจะมีเจ้าภาพลองปฏิบัติดูบ้าง นั้นแหล่" พี่ชาตรีจบลงง่าย ๆ

"สาธุ สาธุ ป้าแถมให้ ๒ ครั้ง" คุณนายแสดงความชอบใจ

"หลานก็มีเรื่อง อยากรับเครื่องกัณฑ์สาธุบ้าง เหมือนกันค่ะ" ข้าพเจ้าขอร้อง

"ว่าไปหลานสาว ไม่ต้องตั้ง นโม ก็ได้" คุณนายสนับสนุน

"หลานเคยเห็นผู้แจกหนังสือในงานศพบางรายอุ้มหนังสือไว้ด้วยมือทั้งสองข้างแล้ว หยิบส่งให้แก่ผู้ขมาศพทีละเล่มก็มี บางรายมีพานกาไหล่ทองรองรับจำนวนหนังสือไว้เหมาะสมแล้ว ครั้นถึงคราวแจกกลับหยิบส่งให้ทีละเล่มอีก ๒ แบบนี้ หลานเห็นว่าไม่สมควรถือว่าเป็นผิด ที่ถูกควรมีภาชนะรองเช่นพานนั้นเหมาะดีแล้ว ถึงคราวแจกก็ควรยื่นพานออกไป เป็นทำนองส่งให้ผู้รับหยิบเอาเอง ผู้มีมารยาทคงหยิบเพียงคนละเล่ม เว้นแต่กันเองหรือสนิท

สนมกัน หรือขออนุญาตพิเศษเท่านั้น ที่จะรับไปเกินจำนวน อย่างนี้ หนูเข้าใจว่าถูก งามดีกว่า ถึงธูปเทียนไม้จันทน์ก็ควรมีภาชนะด้วยเช่นกัน ยิ่งผู้ใหญ่เป็นประธานต้องจัดเฉพาะท่านผู้เดียว เป็นพิเศษ ไม่รวมไปอย่างหมู่มาก เพราะไม่เป็นการให้เกียรติแก่ท่านผู้ใหญ่ที่สมควร

และการไปเผาศพเช่นนี้ ควรเตรียมธูปเตรียมเทียนของตนไปเอง ไม่ควรไปคอยรับแจกจากเจ้าภาพ จะเป็นทำนองไปช่วยเจ้าภาพขมาศพ ไม่เป็นความตั้งใจจริงของตน เพราะสมัยนี้ เราไม่ได้ไปช่วยเผาศพอย่างแบบโบราณ หรือตามชนบทบางแห่งกันแล้ว จึงไม่มีไม้ฟืนไป แต่เราวางธูปเทียนแทน ไม้จันทน์แทน เป็นการขมาศพอโหสิกรรม ขณะจะวาง ควรสำรวมใจขออโหสิกรรมที่หากจะมีการล่วงเกินทั้งส่วนกาย วาจา ใจ ในกันและกันอยู่บ้างก็ขอให้ยกโทษไม่โกรธตอบเลิกแล้วต่อกัน แล้วอุทิศส่วนกุศลของตนให้ช่วยส่งเสริมวิญญาณของผู้ตายถึงสุคติอีกด้วย อย่างนี้หลานก็คิดว่าเหมาะสมดี หลานใช้ปฏิบัติอยู่ทุกครั้ง แต่ยังไม่ได้ขยายให้ใครรับรอง ได้ฟังพี่ชาขยายการวางพวงดอกไม้คำนับศพ เลยนึกขึ้นมาได้"

"เอาละซี เกิดมีเทศนา ๒ ธรรมาสน์ฉลองกฐินเสียก่อนทอดแล้วคุณนาย" คุณป้าแสดงความชื่นชมแล้วพูดต่อ "หลานดิฉันคนนี้คมไม่ใช่เล่นพ่อชา ได้บวชเรียนจึงจำมาเล่าได้ ส่วนหลานศุ. เขาช่างสังเกตขึ้นเองนะคะ"

"เอาละ ดิฉันยอมให้ ติดเครื่องกัณฑ์องุ่น ๑ พวงแก้คอแห้ง" คุณนายหัวเราะชอบใจ

"เรื่องของผมยังมีอีก คราวนี้ไม่ใช่งานศพ ว่าถึงงานพิธีทั่วไป ต้องอ้างอาจารย์อีก เพราะท่านผ่านพิธีสูง ๆ มามาก ท่านว่า ผู้ปฏิบัติงานมักลืม

ให้เกียรติแก่ประธานในงานเสมอ เช่นเวลานำเครื่องน้ำเครื่องบุหรี่ไปเทียบก็เข้าไปถึงเอาดื้อ ๆ อย่างดีก็คำนับให้เมื่อเทียบเสร็จครั้งเดียวเท่านั้น ที่ควรนั้นพอเข้าในบริเวณมองเห็นประธานแล้ว จะต้องแสดงความเคารพครั้ง ๑ เข้าใกล้อีกครั้ง ๑ จะกลับครั้ง ๑ จะออกพ้นบริเวณก็ควรอีกครั้ง ๑ เครื่องน้ำเครื่องบุหรี่นั้น สำหรับประธานต้องจัดเฉพาะเป็นพิเศษทีเดียว ไม่รวมกับผู้อื่นบางคราว ท่านเคยเห็น จัดน้ำเย็นใส่ถาดรวมกัน ๗–๘ ถ้วย ถือไปเที่ยวยื่นให้หยิบเอาเอง ดูขาดสมบัติผู้ดีเหลือเกิน ทำเอาผู้หลักผู้ใหญ่บางท่านอิหลักอิเหลื่อพอใช้ ยิ่งการปฏิบัติพระสงฆ์ก็ไม่รู้จักระเบียบ อยากจะถวายน้ำชาน้ำหวานรูปไหนก่อน ก็ถวายตามสะดวก มักเห็นถวายท้ายแถวก่อนก็มี ที่ถูกจะต้องนำถวายที่องค์ประธานก่อนตามลำดับลงมา เพราะพระท่านถืออาวุโสเป็นใหญ่ ผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ก็ยกไว้ สมัยนี้มีนักถ่ายภาพมากมาย นึกจะถ่ายก็เข้าถ่ายเอาตามใจชอบ ไม่มีการแสดงความเคารพที่ควรทั้งงาม ก่อนจะเข้าถ่าย ควรแสดงความเคารพเหมือนเป็นการขออนุญาตครั้ง ๑ ก่อน ถ่ายเสร็จแล้วก็ต้องเคารพอีกครั้ง คนไทยควรรักษาประเพณีเป็นแบบฉบับไว้ จะได้นำคนต่างประเทศให้กระทำตาม นี่คนไทยเราบกพร่องให้เป็นตัวอย่างเสียเองแล้วจะตำหนิชาวต่างประเทศหาชอบไม่ สมค่ากับองุ่น ๑ พวงหรือยังครับ" พี่ชาตรีออดอ้อน

"ได้เพียงครึ่งพวงไปก่อนนะพ่อคุณ" คุณนายเย้าแล้วหันมาทางข้าพเจ้า "ธรรมาสน์นี้ยังมีอะไรซ้อนอีกไหมจ๊ะ"

"มีกได้อีกเรื่องค่ะ เรื่องศัพท์อีกเหมือนกัน หลานเห็นเขาชอบใช้กิริยาคาการปนเปกันหมด กราบศพพระราวาสก็กราบอย่างกราบพระ แบมือราบ ๓

ครั้ง ไม่พนมมือตั้งรับหน้าผากเพียงครั้งเดียว จุดธูปก็จุดทั้ง ๓ ดอก ทำเป็นอย่างบูชาพระ บูชาศพเขาใช้ธูปดอกเทียนดอกอย่างละ ๑ เท่านั้นไม่ใช่หรือคะ ยิ่งเมื่อจุดแล้ว ก็ยังไม่ปักลงกระถางธูป ต้องถือประนมจดหน้าผากทำไมไม่รู้ พลาดพลั้ง เกิดไหม้ผมขึ้นคงสนุกกันใหญ่ ปักธูป ก็เสียบตะแคงข้างกระถาง จะปักให้ตรงกลางกระถางก็ไม่ได้ นี่ต้องโทษคนมักง่ายในตอนต้น ปักเสียบตะแคงไว้แล้ว คนมาทีหลังก็เลยตามอย่าง จะปักตรงกลางกระถางก็กลัวปลายธูปไหม้แขน เลยเสียบตะแคงปลายธูปออกนอกกระถาง ขี้ธูปหล่นเลอะเทอะ บูชาศพ ก็ควรอธิษฐานใจอย่างเดียวกับเผาศพ เป็นการขอขมาลาโทษ ล้างเวร ล้างกรรม แสดงน้ำใจเมตตาอารีต่อไป ไม่ควรนึกอุตริขอหัวเลขหางเลขให้เป็นบาปอีกเปล่า ๆ เอวังก็มี เจ้าค่ะ"

"พูดเรื่องศพ ๆ แล้ง ๆ ทำให้นึกได้อีกอย่างสงสัยมานานเหมือนกันว่า ทำไมพระสงฆ์ จึงไม่ไปรดน้ำศพฆราวาส ทั้ง ๆ ที่เป็นลูกเป็นหลานก็มี พ่อชาบวชเรียนมาแล้ว อธิบายให้ป้าหายสงสัยบ้างซีหลาน" คุณนายสนใจถาม

"ผมพอมีความรู้ตอบได้บ้าง" คุณลุงเอ่ยขึ้นก่อนที่พี่ชาตรีจะตอบ แล้วอธิบายว่า "การรดน้ำศพ เราถือว่าเป็นการคารวะศพ พระภิกษุท่านมีระเบียบ ไม่แสดงคารวะแก่ฆราวาส ยอมรับคารวะแต่ในพวกเดียวกัน ศพฆราวาสท่านจึงไม่ไปรดน้ำศพ แต่ศพพระด้วยกัน ท่านไปสรงได้ ส่วนการเผาศพ ก็ถือเป็นการขอขมาลาโทษ ซึ่งมีต่อกัน แม้จะใช้ธูปเทียนไม้จันทน์เป็นทำนองขมาศพเคารพศพก็ตาม สำหรับพระ ผมเข้าใจว่า ธูปเทียนนั้นทำตามประเพณี ส่วนสำคัญอยู่ที่ขอขมาลาโทษ และอุทิศกุศลให้เท่านั้น ท่านจึงเผาได้"

"อีกข้อที่ท่านถือว่า พระไม่เป็นผู้นำไฟเผาศพก่อน ด้วยเกรงจะเป็นการทำลายเหล่าสัตว์ที่เกิดเพราะศพเน่าเปื่อยก็ได้ ด้วยแต่ก่อนเราไม่มีการรักษาศพเรียบร้อย เหมือนสมัยนี้ พอเก็บศพไว้ราว ๓ คืนก็ส่งกลิ่นน้ำเหลืองเปรอะแล้ว สมัยนี้ เราใช้วิธีวางธูปเทียนเป็นเกียรติเสียครั้ง ๑ แล้วเริ่มใส่ไฟจริงอีกครั้ง บางรายถ้าเป็นศพพระ พระท่านนำก่อนก็มี หรือศพฆราวาสที่เจ้าภาพประสงค์ให้พระนำก่อนก็มี เลิกการพิถีพิถันในเรื่อง ถือลอดตาช้าง ห่างลอดตาเล็นกันแล้ว เพราะวิทยาการเจริญขึ้น อ้าวทำไมหยุดเรือเสียเล่า เครื่องเสียหรือ"

"ก็เรือจอดท่าวัดตั้งนานแล้วนี่คุณ" คุณป้าแถลงแกมประชด

๑๕. บวชหน้าไฟ

เช้าวันเสาร์ เห็นคุณป้าสาละวนทำความสะอาดผิวผลไม้ ๒-๓ ชนิดเสร็จแล้ว ก่อนข้าพเจ้าจะทันถาม คุณป้ากลับเอ่ยขึ้นก่อนว่า "อีกสักครู่ไปเป็นเพื่อนป้า เยี่ยมท่านเจ้าด้วยกันนะหลาน"

"คุณป้าสืบทราบแล้วหรือคะ ว่าท่านจะอยู่ หลานไปเกือบมา ๓-๔ ครั้งแล้ว ไปเช้าก็ไม่พบ ลองเปลี่ยนเป็นเพล ก็ไม่พบอีก ชักระอาใจ" ข้าพเจ้าท้วงขึ้น

"เราไม่ได้ไปที่วัดนี่หลาน เราจะไปเยี่ยมท่านที่โรงพยาบาล" คุณป้าอธิบาย

"ท่านอาพาธเป็นอะไรเจ้าคะ ถึงต้องอยู่โรงพยาบาล" ข้าพเจ้าชิงถามด้วยความสงสัย

"ป้าก็ยังไม่ทราบรายละเอียดเหมือนกัน เมื่อวานนี้พ่อชา มาเล่าให้ฟังว่า เขาไปเยี่ยมพระที่วัด ได้ข่าวว่าท่านเจ้าไปอยู่โรงพยาบาล ๔-๕ วันแล้ว และก็ปากหนัก ไม่ซักถามให้ได้ความละเอียดต่อไป จึงเป็นอันทราบแต่ว่าท่านไปอยู่โรงพยาบาล หลานรีบไปแต่งตัวเข้าเถอะ เดี๋ยวจะได้ไปเยี่ยมด้วยกัน"

คุณป้ากับข้าพเจ้าเข้าถึงตึกท่านเจ้าพักอยู่ประมาณเวลา ๑๐.๐๐ น. ได้รับการต้อนรับและแนะนำจากพยาบาลประจำตึกเป็นอย่างดี เมื่อได้เข้าไปถึงห้องเห็นท่านเจ้านั่งอยู่บนเก้าอี้ ยิ้มแย้มสนทนาอยู่กับพระอุปัฐาก คุณป้ากับข้าพเจ้ากราบนมัสการทำความเคารพแล้ว คุณป้าเป็นฝ่ายเรียนถามว่า "เป็น

อะไรไปเจ้าคะ ถึงต้องมาอยู่โรงพยาบาล ทำเอาตกอกตกใจมาก นึกมาตามทางว่าคงจะพบนอนอยู่บนเตียง นี่ดูก็ธรรมดานั่นเอง"

"เป็นเรื่องของหมอ เขาต้องการให้มีเวลาพักผ่อนบ้าง" ท่านเจ้าชี้แจงแล้ว อธิบายต่อ

"เดิมก็เพียงเป็นไข้หวัดเล็กน้อย เพื่อจะได้หายเร็ว ๆ จึงเชิญหมอกันเองมาตรวจ หมอก็แนะนำว่า ควรจะได้หาเวลาพักผ่อนเสียบ้าง ขืนตรากตรำร่างกายเกินไป เกิดเจ็บหนักพักใหญ่จะลำบากรักษาให้หายยาก เขาจึงเตรียมจองห้องไว้ให้ เมื่อหายจากไข้เป็นปกติแล้ว จึงได้มาพักอยู่ที่นี่ หมอเขาเลยถือโอกาสตรวจร่างกายส่วนสำคัญอื่น ๆ เสียด้วย นี่ก็เหลือการตรวจหัวใจอีกอย่างเดียว ตับ ไต ไส้ ปอด ตรวจแล้ว เรียบร้อยดี อีกสักอาทิตย์ก็คงกลับวัดได้"

"ดิฉันพอได้ข่าวจากพ่อชา ก็ตกใจ นึกว่าคงประสบอุบัติเหตุอะไรกระมัง จึงไม่ทราบข่าวล่วงหน้า ได้มาพบด้วยตัวเองเช่นนี้ รู้เรื่องราวตลอดแล้ว ค่อยสบายใจหายห่วง" คุณป้าแถลง

"ญาติทางต่างจังหวัด ได้รับข่าวจากญาติทางพระนคร เพียงกระท่อนกระแท่นว่าต้องอยู่โรงพยาบาล ต่างคนต่างตกใจกันมาก เพราะความเข้าใจของชาวชนบทมักถือกันว่า ถ้าถึงเข้าอยู่โรงพยาบาล เป็นต้องไข้หนักพักใหญ่ใกล้ป่าช้าเข้าไปแล้ว พากันมา ๗-๘ คน ครั้นมาเห็นนั่งยิ้มอยู่ ต่างก็ดีใจไม่เป็นอะไรรุนแรง ต้องชี้แจงให้ฟัง และสั่งถึงญาติอื่น ๆ ไม่ให้ต้องมาเยี่ยมเสียค่ารถ เสียเวลาทำมาหากินเปล่า ๆ เพียงแต่หมอให้มาพักผ่อนเท่านั้น" ท่านเจ้าเล่าต่อ

"ได้พักผ่อนเสียบ้าง ดิฉันเห็นว่าก็มีประโยชน์ดีเหมือนกัน ก่อนจะออกจากบ้านมานี่ หลานเขาบ่นอยู่ว่า หาของมาถวาย เช้าก็แล้ว เพลก็แล้ว ไม่ได้พบสักที อย่างนี้ก็ไม่มีเวลาพัก หนักเข้าก็ต้องล้มเจ็บจนได้" คุณป้าถวายความเห็น

"เรื่องการพักผ่อน เป็นประโยชน์ส่วนตัว จะเคร่งครัดเกินไปนัก ก็รู้สึกลำบากใจ เพราะชีวิตของภิกษุสามเณร ที่มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค รวมเรียกว่าปัจจัย ๔ บริบูรณ์พอควรแก่อัตภาพอยู่ได้ทุกวันนี้ ก็เพราะอาศัยความเชื่อความเลื่อมใสของชาวบ้านแสวงหามาบำรุง ภิกษุสามเณรไม่มีหน้าที่แสวงหาปัจจัย ๔ เหล่านี้ แต่มีหน้าที่แสวงหาปัจจัย คือคุณธรรมความดี สำรวมกาย สำรวมวาจา ไม่ให้หยาบคาย ผิดระเบียบผิดความสงบ ระวังส่วนกายส่วนวาจาให้ได้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเสมอไป หากจะยังทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ก็ไม่อาศัยกายกับวาจาก่อกรรมทำเข็ญประทุษร้ายเบียดเบียน เอาเปรียบผู้อื่น ทำให้เขาหวาดระแวงภัย จึงจะสมกับความเป็นบรรพชิต เมื่อชาวบ้านเคารพเลื่อมใส ด้วยคุณงามความดี เห็นปานนี้ ถึงคราวเขาปรารถนาความสวัสดีอุดมมงคล อาราธนาให้ไปร่วมในพิธีของเขาด้วย ถ้าไม่จำเป็นติดขัดด้วยอาพาธหรืองานหลวง ก็ต้องรับไปฉลองศรัทธา แม้ตนเองจะเหน็ดเหนื่อยกรากกรำด้วยการเดินทางบ้าง เพียง ๒-๓ ชั่วโมง แต่เจ้าของงานจะเอิบอิ่ม เบิกบานใจไปตั้งเดือนตั้งปี เช่นนี้ก็จำเป็นต้องรับอาราธนาไปในงาน เพื่อฉลองศรัทธาทั้งใกล้ทั้งไกล บางวันทั้งเช้าทั้งเพลไม่ได้อยู่วัดเลย" ท่านเจ้าผ่อนชี้แจง

"ชีวิตของพระภิกษุ มีข้อน่าคิดอยู่อีกอย่าง คือเมื่อยังมีอายุพรรษาน้อย ร่างกายกำลังแข็งแรง มักมีภาระธุระหน้าที่ต้องปฏิบัติไม่เท่าไรนัก กิจนิมนต์ก็ยังน้อย พอเจริญอายุพรรษาถึงปูนพระอุปัชฌาย์สมภารเจ้าวัด ภาระหน้าที่ต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการคณะสงฆ์ ก็มีเพิ่มขึ้นตามลำดับ กิจนิมนต์ก็มีมากขึ้นตามจำนวนศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือ ทั้ง ๆ ที่อาหารเพียง ๒ มื้อเท่านั้น อายุพรรษามากขึ้นเท่าใด ความอ่อนแอของร่างกายก็มากขึ้นเท่านั้น ส่วนภาระต่าง ๆ กลับมาก ไม่สมดุลย์กันเช่นนี้ ต้องหาอุบายพักผ่อนเอาเองตามความเหมาะสม ยิ่งในฤดูบวชนาคใกล้วันเข้าพรรษา ต้องลงไปประกอบพิธีตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. กว่าจะกลับมาพักผ่อนก็ราว ๑๘.๐๐ น. ล่วงแล้ว ครั้นถึง ๑๙.๒๐ น. สอนพระที่บวชใหม่อีก อย่างน้อย ๓๐ นาที ต้องปฏิบัติติดต่อกันอย่างนี้ ราว ๓–๔ วันเป็นอย่างน้อย เพราะผู้จะอุปสมบท มักขอกำหนดวันเสาร์–อาทิตย์ ที่ใกล้วันเข้าพรรษา จึงต้องระดมอุปสมบทกันอย่างมีเวลาพักผ่อนน้อยเหลือเกิน

พอเสร็จจากการบวชนาค ก็ต้องคอยต้อนรับศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือที่มาถวายสักการะเข้าพรรษาตามประเพณี เข้าพรรษาแล้วต้อนรับภิกษุสามเณรต่างอารามมาถวายสักการะอีกรุ่น ๑ กว่าจะสงบราบคาบ พอพักผ่อนได้ ก็ถึงวันแรม ๘ ค่ำล่วงแล้ว จึงมีผู้ช่างสังเกตว่า พระมหาเถระเจริญด้วยอายุพรรษา มักถึงมรณภาพในพรรษาเป็นส่วนมาก เข้าทำนองจะไม่กลับมาเป็นฆราวาสอีก เพราะอธิษฐานจำพรรษาแล้ว ไม่มีการปวารณาออกพรรษาต่อไป คิดดูตามเหตุผลแล้ว น่าจะมีส่วนถูกอยู่มาก เพราะกำลังกายอ่อนแออยู่แล้ว กลับต้องมาฝืนขืนร่างกายเพื่อการบวช การเข้าพรรษาอีก อย่างไม่

มีเวลาพักผ่อนและได้อาหารบำรุงร่างกายเพียงพอ จึงชวนให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย และมักมรณภาพภายในเวลาจำพรรษาตามที่มีผู้สังเกต" ท่านเจ้าชี้แจงจบแล้ว หันมาถามข้าพเจ้าว่า "ไง หนูศุ. เห็นชีวิตพระหรือยัง"

"น่าเห็นใจอยู่มากเหมือนกันเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าประนมมือเรียนตอบ

"พักผ่อนอยู่ที่นี่ กับอยู่กับวัด ทางไหนจะดีเจ้าคะ ?" คุณป้าเรียนถาม

"รู้สึกว่าอยู่ที่นี่ เบาภาระใจมากกว่าอยู่ที่วัด, อาหาร ๒ เวลาเรียบร้อย การรักษาสถานที่ ทำความสะอาดมีพนักงานประจำ ไม่มีห่วงกังวลอะไรเลย คอยแต่รับประทานยาตามหมอสั่งเท่านั้น กังวลใจอย่างอื่นไม่มีเวลาพักผ่อนก็มาก ยามมีธุระไปที่อื่น แจ้งให้พยาบาลผู้ประจำทราบแล้วก็ไปได้ เรียกว่าเรื่องความเป็นห่วง - บ่วงใย มีน้อยกว่าอยู่ที่วัด ด้วยสิ่งที่ถือว่าของเรา เราเป็นเจ้าของต้องคอยระวังรักษามีน้อยสิ่ง กังวลใจจึงเหลือน้อย" ท่านเจ้าชี้แจงอย่างเป็นกันเอง

"ถ้าเช่นนั้น ก็พักผ่อนอยู่นาน ๆ เป็นโอกาสสร้างสมกำลังกายกำลังใจให้แข็งแรงมาก ๆ ซิเจ้าคะ" คุณป้าแนะนำอีก

"ทั้งหมอและนางพยาบาล ต่างก็มีความเห็นแนะนำอย่างนี้เหมือนกันแต่อดขวยใจตนเองมิได้ เพราะไม่ได้เจ็บป่วยถึงล้มหมอนนอนเสื่อ ไปไหนมาไหนได้อย่างคนธรรมดา จะขืนอยู่ให้กีดที่ เป็นการตัดประโยชน์ของโรงพยาบาลอยู่ทุกวันเช่นนี้ เป็นการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองเกินไป เพียงเท่าที่มาพักอยู่นี่ ๗-๘ วัน ก็ทำให้รายได้ของโรงพยาบาลขาดไปมากอยู่แล้ว

เพราะถ้าเปิดให้คนไข้อื่นได้มาพัก ก็ต้องคิดค่าห้องพักอยู่ให้แก่โรงพยาบาล อาตมาเป็นพระภิกษุมาอยู่ที่นี่ โรงพยาบาลไม่คิด ค่าห้อง ค่าอาหาร ค่ายา ค่าตรวจ นับเป็นการอนุเคราะห์ของโรงพยาบาลอย่างพิเศษ น่าอนุโมทนาอยู่แล้ว จึงสมควรที่จะไม่มาตัดประโยชน์ของโรงพยาบาล เพียงเพื่อประโยชน์แก่ตน จนเห็นว่าเกินพอดี จะเป็นการอวดกิเลสของตน ฝากเป็นประวัติประจำโรงพยาบาล จึงคิดว่าอีกสักวันสองวันก็จะปรึกษาหมอขอลากลับวัด" ท่านอธิบายจบแล้ว หันมาถามข้าพเจ้าว่า "วันนี้ไม่มีเรื่องถามอะไรอีกบ้างหรือ ถึงกำลังเป็นคนไข้ของโรงพยาบาลอยู่ ก็คงจะพอตอบปัญหาได้บ้าง"

เมื่อท่านเจ้าเปิดโอกาสและเห็นว่ายังมีเวลาอีกราว ๓๐ นาที จะถึงเวลาเพล จึงกราบนมัสการเรียนถามเรื่องบวชหน้าไฟ ว่ามีประเพณีมาอย่างไร เป็นคุณประโยชน์อย่างไร จึงนิยมประพฤติกันสืบมา"

ท่านเจ้าขยับเปลี่ยนท่านั่งใหม่แล้ว พูดเย้าอย่างเป็นกันเองว่า "ที่จะอธิบายต่อไปนี้ไม่ต้องมีเครื่องกัณฑ์นะ เพราะถือว่า ที่มีกะใจมาเยี่ยมนี่แหละเป็นเครื่องกัณฑ์ที่มีค่ามากอยู่แล้ว"

เรื่องการบวชหน้าไฟ เคยเห็นมาแต่ก่อนบวชเวลากำลังใส่ไฟเผาศพและที่บริเวณเผาศพมองเห็นเปลวไฟนั่นเอง สมกับคำที่ว่า "บวชหน้าไฟ" จริง ๆ ทางพระศาสนาไม่มีประเพณีกำหนดไว้อย่างไร เข้าใจว่าคงจะเนื่องมาจากท่านผู้รู้แนะนำกันขึ้น โดยเห็นว่าผู้ตายเป็นหญิงไม่มีโอกาสได้บวชเรียน หรือเป็นชายแต่ก็ยังไม่ได้บวชเรียนเหมือนเขา เมื่อยังมีชีวิตอยู่ นับถือพระพุทธ-ศาสนา ทำบุญใส่บาตรตามประเพณีสืบมา แต่ไม่มีเวลาบวชเรียนให้เป็นเชื้อ

สายใกล้ชิดกับพระศาสนา จึงได้แนะนำให้บุตรหลานของผู้ตายทำพิธีบรรพชาบวชเพียงเป็นสามเณรไว้ก่อน เพราะไม่ต้องตระเตรียมพิธีอะไรมากเหมือนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อให้เป็นเชื้อสายกับพระศาสนาไว้ หรือให้สมเจตนาของผู้ตายซึ่งโดยมากเมื่อเกิดลูกหลานที่เป็นชาย ก็มักปรารภให้ได้บวชเรียนเป็นภิกษุสามเณร ตนจะได้พลอยอาศัยบุญในการบวชเรียนนั้นนำถึงสุคติด้วย ดังคำพูดว่า "เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ด้วย" ฉะนั้น

ต่อมา พิจารณาถึงเหตุผลถี่ถ้วนขึ้น ฝ่ายคณะสงฆ์ก็เห็นว่าปล่อยให้ประกอบพิธีบวชกันตามอำเภอใจเช่นนี้ มีแต่จะชวนให้เสื่อมศรัทธาขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ชวนให้ถูกเหยียดหยามได้ง่าย จึงวางเป็นระเบียบว่าผู้ที่จะเป็นประธานพิธีบวชหน้าไฟ จะต้องเป็นพระอุปัชฌาย์ ที่คณะสงฆ์แต่งตั้งผู้อื่นจะทำหน้าที่นี้ไม่ได้ กับจะต้องทำพิธีในอุโบสถเป็นกิจลักษณะ ผู้จะบรรพชาอุปสมบทต้องได้รับการฝึกซ้อม จดจำคำขานนาค รู้ระเบียบของการบวชพอควรก่อนจึงจะให้บวชได้ มิใช่จับตัวโกนผมในขณะใส่ไฟแล้ว บอกนำให้ว่าคำขานนาคไปทีละคำ โดยเจ้าตัวไม่รู้สึกว่าการบวชเป็นอย่างไร บวชกันทำไม กลายเป็นสอนเด็กให้มักง่ายไปตามพิธีที่ผู้ใหญ่แนะนำเท่านั้นเองเสียผลมิใช่น้อย

การบวชหน้าไฟ ถือเพียงเป็นเหตุอ้างเพื่อบวช ๓–๗ วันก็ได้เพราะยังไม่ถือเป็นการบวชจริงจังให้ครบพรรษา ฝ่ายวัดที่มุ่งถึงคุณประโยชน์ของการบวช จะบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุกี่วันก็ตาม ปรารภเหตุอะไรก็ตาม จะต้องชี้แจงคุณประโยชน์ให้ผู้ปรารภจะบวชทราบเป็นเค้าความรู้เสียก่อน แล้ว

แนะนำการขานนาค กิริยามารยาท ระเบียบในพิธีบวชแม่นยำชำนาญพอควร จึงนัดวันเวลาบวช ถ้าปรารภจะบวชหน้าไฟ ก็ควรก่อนเวลาเผาศพอย่างน้อยสัก ๓ วัน เพื่อทำหน้าที่ของผู้บวชได้เรียบร้อย เช่นการนุ่งห่มผ้าเป็นต้น และจะได้เป็นผู้นำศพสู่เมรุ สู่เชิงตะกอนต่อไป อย่างนี้เป็นการช่วยกันรักษาคุณภาพของการบวชให้ทรงตัวอยู่สืบไป เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรในฐานะที่สมควร ถ้าปล่อยไปตามความปรารถนาของผู้มักง่ายโดยเห็นเสียว่า บวชเพียง ๒–๓ ชั่วโมง ถึงเวลาเก็บกระดูกจะกลับบ้าน ก็ลาสิกขากลับบ้านพร้อมกันเช่นนี้ เท่ากับกำลังคิดทำลายการบวชอยู่แล้ว เพราะคิดมักง่ายเอาตามใจตน การบวชจะได้ประโยชน์สมควรหรือไม่ก็ไม่คำนึงถึง ถือแต่เพียงให้ลูกหลานได้บวชหน้าไฟ ให้แก่ผู้ตายตามประเพณีว่าเป็นบุญกุศลถึงผู้ตายเท่านั้นเป็นพอ หาได้นึกถึงว่า เป็นการบั่นทอนคุณประโยชน์ของการบวชลงเพียงไรบ้างไม่ ฝ่ายพระสงฆ์ผู้คอยตามใจฆราวาสในพิธีเช่นนี้ ก็ชื่อว่า ทำความมัวหมองแก่ฐานะของตนเองอีกด้วย จะกลายเป็นได้รับความร่วมมือของพุทธศาสนิกชน ทั้งฆราวาส ทั้งภิกษุสงฆ์ บ่อนทำลายพระศาสนาที่พึ่งที่เคารพของตนเพียงเพราะความมักง่าย รู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปก็ได้ น่าจะได้ช่วยกันคอยระวังให้มากในเรื่องเช่นนี้

หากจะนึกถึงการบวชหน้าไฟ ด้วยมุ่งอุทิศบุญกุศลแก่ผู้ตายอย่างที่เหมาะสมไม่ต้องถือว่าหน้าไฟหรือลับหลังไฟแล้ว ก็คือการบวชตามธรรมดาที่มุ่งให้บวชทั้งส่วนกายส่วนใจเป็นหลักนั่นเอง แต่ถ้าจะถามว่า เป็นฆราวาสพยายามทำบุญทำกุศลแล้วอุทิศให้ท่านผู้ตาย จะไม่ได้ผลานิสงส์ถึงผู้ตายบ้างหรือ หรือต้องบวชด้วยผู้ตายจึงจะได้ผลานิสงส์ ก็ขอตอบว่า อยู่เป็น

ฆราวาสก็สามารถทำบุญกุศลอุทิศให้ผู้ตายได้เหมือนกัน แต่ขอให้หวนพิจารณาดูการประพฤติปฏิบัติของฆราวาสเสียก่อนว่า ใช้เวลาของชีวิตให้หมดสิ้นไปด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง เพียงแต่การตบแต่งร่างกาย นับแต่ศีรษะลงไปถึงเท้าวันหนึ่ง ๆ ต้องเสียเวลาไปเพราะการแต่งตัว อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าคนละครึ่งชั่วโมง นับแต่หวีผม แต่งหน้า สวมเสื้อชั้นนอกชั้นใน สวมแหวนที่นิ้ว ผูกนาฬิกาที่ข้อมือ เหล่านี้ ตลอดถึงสวมรองเท้า แม้จะเสร็จพร้อมแล้ว ก็ยังหันซ้ายหันขวาหน้าหลัง ตรวจความงามจากกระจกเงาอีกหลายนาที และยิ่งการปกครองครอบครัว การอาชีพล้วนแต่วุ่นวายอยู่ด้วยเรื่องจะชวนให้คับแค้นขัดใจบ้าง ชวนให้หลงเพ้อฟุ้งทะเยอทะยานบ้าง ชวนให้หมกมุ่นมัวเมาด้วยอบายมุขต่าง ๆ บ้าง วุ่นแก้สิ่งขัดข้อง วุ่นแสวงหาสิ่งที่อยากได้ วุ่นกังวลถนอมสิ่งที่ได้มาแล้ว วุ่นติดตามสิ่งที่รักมาพลัดพรากจากไปเหล่านี้ จึงหาเวลาเพียงแต่สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ก่อนไปทำงานสักครั้งละ ๒ – ๓ นาที ก็หาได้ทั้งยาก เมื่อปรกติมักไม่มีเวลาตรวจชีวิตตนเพื่ออบรมความดีความงามตามแนวพระศาสนาเช่นนี้แล้ว ถึงคราวจะทำคุณงามความดี คือบุญกุศลอุทิศให้ผู้ตาย จึงไม่มีเวลาทำ เมื่อบุญไม่มีจะมีบุญที่ไหนอุทิศถึงผู้ตาย กลายเป็นอุทิศตามประเพณีเพ้อ ๆ กันไปเท่านั้น เหมือนหลอกกันเล่น

ส่วนการบวช เป็นการปลีกตัวออกจากบ้านเข้าอยู่ในวงวัด ใช้เครื่องแบบของพระพุทธเจ้าตัดภาระกังวลที่ต้องเสียเวลา เพราะการแต่งตัวได้มากที่สุด ผมก็ไม่ต้องหวี หน้าก็ไม่ต้องแต่ง ปกติก็ต้องนุ่งห่มเป็นประจำอยู่แล้วจะไปไหนก็จัดเพียงความเรียบร้อยเพิ่มอีกเล็กน้อยก็ไปได้ ใช้เครื่องนุ่งห่มก็สีเดียว เข้าสังคมได้ทั้งงานมงคลอวมงคล ทั้งในวัดในบ้าน อาหารก็แสวงหา

ด้วยวิธีเที่ยวบิณฑบาต เวลาของชีวิต จึงมีมากที่จะนำมาก่อสร้างคุณงามความดี หรือศึกษาให้รู้จักข้อคำสอนของพระพุทธเจ้า ฝึกหัดงดเว้นตามข้อที่ท่านห้าม ฝึกฝนกระทำตามข้อที่ท่านแนะนำ โดยเฉพาะเมื่อบวชขึ้นแล้ว ก็ต้องระมัดระวังไม่ผ่าฝืนระเบียบของหมู่ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ ที่เรียกว่าวินัยอีกด้วย เท่ากับบังคับให้จำต้องกระทำตามอยู่เสมอ แม้ตนจะรู้สึกอึดอัดขัดข้องอยู่บ้าง ก็ต้องปฏิบัติตามให้เท่าเทียมกับพระภิกษุสามเณรอื่น ๆ นิสัยที่คอยระวังความผิดไม่ให้เกิดขึ้น ระวังทำความดีตามระเบียบของท่านให้เกิดกับตนเสมอ ข้อนี้แล จะเป็นคุณประโยชน์ติดนิสัยสันดานสืบไป ถึงจะอยู่ในเพศบรรพชิต ก็นับว่าเป็นบรรพชิตที่ดีเป็นศรีแก่พระศาสนาหากจะสึกหาลาพรตออกไปเป็นฆราวาสตามเดิม นิสัยดีงามก็จะพลอยติดไป ให้เป็นลูกแก้วลูกขวัญของพ่อแม่ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

เมื่อการบวช มีเวลาอบรมความดีงามตามแนวพระศาสนาได้มากเช่นนี้ ก็นับว่าผู้มีบุญได้สร้างสมไว้แล้ว หากจะอุทิศบุญถึงท่านผู้ตาย ก็มีจำนวนบุญกุศลเพียงพอจะอุทิศได้ตลอดไป การบวชด้วยอ้างเหตุอย่างไร เช่นบวชหน้าไฟเป็นต้น เมื่อบวชแล้วมีโอกาสประพฤติความดีชำระล้างอัชฌาศัยชั่วทรามให้ลดห่างจางหายตามกำลังสามารถ และอบรมฝึกฝนคุณธรรมให้มีประจำอัชฌาศัยสืบไป อย่างนี้จึงจะถูกทางของการบวช

“เท่าที่พูดมานี้ พอเข้าเรื่องราวบ้างไหมหนูศุ.” ท่านเจ้าพักเหนื่อย

“พอเข้าใจบ้างเจ้าค่ะ” ข้าพเจ้าเรียนตอบด้วยออกจะรู้สึกเหนื่อยแทน

"ใกล้เวลาฉันเพลแล้ว ขอแถมให้ฟังอีกหน่อยก็ได้" ท่านเจ้าเริ่มต่อ

"ขอให้มาลองตรวจดูชีวิตของบรรพชิต หรือของภิกษุสามเณรดูให้ละเอียดเถิด จะเห็นว่าชีวิตของพระเป็นชีวิตของเทวดาชั้นที่ ๖ คือ ชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ทีเดียว คือปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็มีเทวดาอื่นนิรมิตให้ ไม่ต้องนิรมิตเอง ได้แก่ปัจจัย ๔ อาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ไม่ต้องกระทำเอง ผู้มีศรัทธาจัดถวายให้เสร็จ เพราะเขาเลื่อมใสในคุณธรรม มีศีลมีธรรมน่าเคารพเลื่อมใส แต่ถ้าอาศัยเพียงเครื่องแบบของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องหมายโฆษณาอัธยาศัยภายในยังเป็นเช่นฆราวาส บวชด้วยหวังเลี้ยงชีวิตบ้าง หวังหาของเล่นพอสนุกสบายเท่านั้นบ้าง หรือบวชตามประเพณีอย่างที่เรียกว่า สึกเสียก่อนบวช ได้แก่กำหนดวันบวชวันสึกไว้ก่อนแล้ว จึงมักประพฤติเหมือนนกกระจอกทำรังของตนเองไม่เป็น ดีแต่เที่ยวอาศัยกระบอกไม้ ช่องโพรงชั่วคราวเท่านั้น

อนึ่ง คนภายนอกมักจะเห็นว่า ความเป็นพระหรือการบวชเรียนนี้สะดวกสบายดีมาก ไม่ต้องทรมานออกแรงทำมาหากิน ครั้นชวนให้บวชลองดูความดีบ้าง กลับไม่ยินดี หาว่าตนยังบุญน้อย ความจริงแล้วการบวชต้องอาศัยความอดทนข่มใจตนเองมิใช่น้อย ทั้งด้าน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทุกอย่าง ยิ่งผู้ที่เคยสนุกสนานในความเป็นฆราวาสตั้ง ๒๐–๓๐ ปี แล้ว ย่อมรู้สึกอึดอัดคับแคบ แทบกระดิกตัวไม่ไหวทีเดียว เพราะไม่เคยอยู่ในระเบียบแบบแผนจริงจัง เคยปล่อยใจตามอารมณ์จนเคยตัว ครั้นมาอยู่ในระเบียบวินัย จึงรู้สึกคับใจ แต่ไม่นานเท่าไรพอคุ้นเคยบ้างแล้ว กลับจะเห็นว่าเบากาย เบาใจ สงบเยือกเย็นแก่ใจตนเองดีมาก ผู้ที่อยู่อาศัยแสวงความสงบ

เยือกเย็นได้นาน จึงชมกันว่ามีบุญมาก ผู้ที่ไม่สามารถอยู่เสวยความดี ต้องลาสิกขาไป ถือว่าบุญน้อย หรือหมดบุญวาสนา"

พอข้าพเจ้ากับคุณป้ำกราบลา ท่านเจ้ากลับหันมากระซิบดัง ๆ ว่า "ขอกระซิบเตือนหนูคุ. อีกนิดว่า **จงใช้ราชาศัพท์ เช่น สรง เสวย เผ้า บรรทม เฉพาะแต่สมเด็จสังฆราชองค์เดียวเท่านั้นนะ สมเด็จองค์อื่นอย่าไปใช้เข้าผิดระเบียบ** เห็นชอบแต่งชอบเขียนจึงเตือนไว้"

ข้าพเจ้า ต้องกราบขอบพระคุณด้วยความนับถืออย่างญาติผู้ใหญ่อีกครั้ง

๑๖. สมาทานศีล

หัวค่ำวันกลางเดือน แสงจันทร์กำลังกระจ่างทั่วบริเวณ กลิ่นดอกชำมะนาดบนซุ้มระเบียงเรือน คลุกเคล้ากับกลิ่นดอกราตรีที่รั้วใกล้บันได โชยมาตามกระแสลมเป็นระยะ ๆ คุณลุงกับพี่ชาตรีเสร็จจากรับประทานอาหารแล้ว ได้มาร่วมวงสนทนาที่ชานระเบียง ซึ่งคุณป้าชอบมาพักผ่อนเป็นประจำ

"วันนี้ คุณไปร่วมพิธีฉลองเรือ คงมีแขกเหรื่อมากหน้าหลายตา ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ" คุณป้าปรารภขึ้นเมื่อคุณลุงนั่งเป็นปกติแล้ว

"แขกเหรื่อก็พอประมาณ แต่รู้สึกรำคาญตา ที่จัดให้พนักงานสาว ๆ หอบหนังสือแจกผู้มีเกียรติที่รับเชิญมาคนละหอบ คอยยื่นส่งให้แก่ผู้มาในงาน ไม่สมกับงานอันมีเกียรติเสียเลย" คุณลุงชี้แจงด้วยความระอาใจ

"ทำไมหรือคะ กิริยามารยาท หรือการแต่งกายของพนักงานเหล่านั้นบกพร่องอย่างไร" คุณป้าใคร่ทราบความละเอียด

"การแต่งกายและกิริยา ก็ไม่น่าตำหนิอะไร แต่การหยิบหนังสือแจกส่งให้แขกเหรื่อดูไม่เป็นระเบียบที่สมควรเสียเลย ที่เหมาะสมแล้ว เรื่องการแจกสิ่งของที่ระลึกตลอดจนหนังสือ ไม่ว่างานมงคลหรืออวมงคล ควรมีภาชนะรองรับสิ่งของนั้น ๆ เวลาแจก ผู้แจกก็น้อมตัวลง ยื่นพานออกไปให้แขกรับเอาเอง จึงจะงดงามตามระเบียบ เรื่องการให้สิ่งของเช่นนี้ ถ้าผู้น้อยส่งให้ผู้ใหญ่จำเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีภาชนะรองรับ ส่วนผู้ใหญ่ให้แก่ผู้น้อย ท่านจับยื่นส่งให้ด้วยมือ นายชา ลืมหรือยังเมื่อคราวเข้ารับปริญญา เจ้าหน้าที่เขาจะส่งปริญญาบัตรให้แก่ประธาน เขาต้องใช้พานรองรับแล้วยื่นให้ประธานหยิบมอบแก่ผู้รับด้วยมือ ไม่ต้องส่งให้ทั้งพาน" คุณลุงพักผ่อน

"แล้วยังมีอะไรอีกคะ เล่าให้ลูกหลานฟังเป็นคติไว้บ้างซิ ?" คุณป้าขอร้อง

"คราวนี้ก็มาถึงเรื่องของผู้ใหญ่ นับแต่ประธานลงไปถึงผู้มีเกียรติอื่น ๆ มักไม่ใคร่สนใจรักษาระเบียบพิธีสงฆ์ให้เหมาะสมกับพิธีอันมีเกียรติและเคารพสักการะ ถึงคราวรับศีลก็ประนมมือรับอย่างเสียมิได้ ถึงคราวพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ก็หันไปสนทนาปราศรัยกันเสียเป็นที่แก้รำคาญ ชาวต่างประเทศต่างศาสนา เขาปรารถนาจะดูพิธีสงฆ์ นับตั้งแต่เครื่องบูชา กิริยาอาการของพระสงฆ์ผู้กระทำพิธี กิริยาอาการของบุคคลในพิธีว่าจะมีระเบียบเรียบร้อยอย่างไรบ้าง เรากลับลืมกันหมด ดูเป็นเชิงว่าไม่มีความสำคัญอะไรนัก ทำเพียงพอเป็นพิธีเท่านั้น จึงไม่สงบระงับ รักษาระเบียบพิธี เลยกลายเป็นประกอบพิธีเพื่อเชิญคนอื่นมาดูความบกพร่อง ขาดความเคร่งครัดของผู้ประกอบพิธี ทั้ง ๆ ที่ต้องลงทุนลงแรงเป็นจำนวนคราวละไม่น้อย อย่างนี้แล้วจะได้ความศักดิ์สิทธิ์สวัสดิมงคลมาจากไหน ?" คุณลุงพักถอนใจยาวแล้วเล่าต่อ

"อีกอย่างหนึ่ง ตามที่เห็นมามากราย ผู้อาราธนาศีลมักนั่งคุกเข่าอาราธนาอยู่ที่พื้น ซึ่งในที่ประชุมนั้นเขานั่งบนเก้าอี้กันทั้งหมด นี่ก็เพราะมัวเมาหลงว่าต้องอยู่ต่ำกว่าพระสงฆ์เสมอไปนั่นเอง อันที่จริงอาสน์สงฆ์เขาก็ยกสูงพอเหมาะแล้ว สมควรที่จะยืนอาราธนาศีลได้ ไม่มีผิดอย่างไรเลย ถูกตามหลักวินัยพระ ที่ถือกิริยายืนเป็นการเคารพ ได้ยินว่าในฝ่ายสงฆ์ท่านก็มีระเบียบให้ยืนทำความเคารพต่อพระเถระผู้นั่งบนเก้าอี้ ไม่ต้องลงมากราบที่พื้นฉะนั้น เมื่อที่ประชุมเขานั่งบนเก้าอี้ยกอาสน์สงฆ์สูงเสมอเก้าอี้แล้ว ยืนอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตต์ อาราธนาธรรม เป็นงามตาถูกระเบียบ

สถานที่ควรจะยืนอาราธนา ควรดูแถวอาสน์สงฆ์เป็นหลัก เข้ามาจากด้านท้ายอาสน์สงฆ์ ถึงระยะเบื้องหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๔–๕ ในลำดับจากประธาน ยืนผินหน้าไปตามอาสน์สงฆ์ มุ่งเฉพาะประธาน ประนมมืออาราธนา จบแล้วจึงถอยหลังกลับ เว้นแต่อาราธนาศีล ต้องยืนอยู่รับศีลจนจบ บางรายเห็นไปยืนประจันหน้าประธานสงฆ์ กลายเป็นยืนบังหน้าหรือให้หลังแก่ผู้ใหญ่ประธานงานซึ่งมักตั้งแถวเก้าอี้ผินหน้าสู่อาสน์สงฆ์ เป็นเรื่องเสียกิริยามารยาทโดยใช่เหตุ

ไหน ๆ ได้พูดถึงเรื่องระเบียบปฏิบัติกับพิธีสงฆ์แล้ว จะเลยเล่าถึงหน้าที่อื่นประกอบให้พึงเสียด้วย โดยมากผู้ทำหน้าที่อาราธนานั้นจะต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ด้วยเช่น

การจุดเทียนชะนวน ควรเตรียมจุดเมื่อผู้ใหญ่ประธานถึงสถานพิธีพอดี คอยดูเชิงอยู่ใกล้เครื่องบูชา พอประธานถึง ก็แสดงความเคารพเป็นกิริยาเชิญให้ท่านจุดธูปเทียนนมัสการพระไม่ต้องชี้มือนำ เมื่อจุดเสร็จแล้วคอยรับมาถือไว้อย่าเพิ่งดับ เพราะธูปเทียนที่ประธานจุดนั้นอาจดับ หรือยังไหม้ไม่ครบ จะได้ส่งให้ท่านจุดใหม่ทันท่วงที อย่านำเทียนชะนวนไปส่งให้ท่าน ณ ที่นั่ง ท่านต้องถือนำมาจุดเป็นการซุ่มซ่าม

การเชิญผู้ใหญ่ประธานงานถวายสำรับคาวหวาน หรืออาหารอื่น ตลอดถึงไทยธรรม ควรได้นำมาตั้งเรียงเฉพาะหน้าพระภิกษุสงฆ์ครบจำนวนก่อนแล้ว จึงทำความเคารพประธาน เชิญให้ประเคนแก่พระสงฆ์ อย่านำไปให้ท่านถือมาถวายอย่างเทียนชะนวน ไทยธรรมนอกจากอาหารที่ถวายแล้วควรรีบนำไปมอบแก่ศิษย์พระ ในขณะที่พระสงฆ์ตั้งพัดอนุโมทนา ไม่ควรให้เด็กศิษย์มารับเองในสถานที่เช่นนั้นจะขาดระเบียบเป็นการจุ้นจ้าน

เครื่องกรวดน้ำ จะต้องเตรียมประจำไว้ก่อน ให้เป็นภาชนะสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ มิใช่เป็นถ้วยแก้วธรรมดา ๒ ใบ หรือถ้วยน้ำชา ๒ ใบ หรืออย่างที่เรียกว่าจับแพะ ชนแกะ พอขอไปที และวิ่งจัดหากันชุลมุนในขณะที่พระสงฆ์จะยถาอนุโมทนา ดูเป็นเชิงแสดงว่าจัดงานบกพร่อง เครื่องกรวดน้ำจะตั้งประจำไว้ ณ ที่ใกล้ประธานก่อนก็ได้ หรือจะนำเข้าไปให้ประธานขณะเสร็จจากถวายไทยธรรมกลับที่นั่งแล้วก็ได้ เมื่อประธานกรวดน้ำเสร็จแล้ว จงนำน้ำที่กรวดแล้วรดที่โคนต้นไม้ใหญ่หรือที่พื้นดินสะอาด" คุณลุงหยุดพักเพียงอึดใจ ก็หันไปทางพี่ชาตรี

"นายชา เราบวชเรียนแล้ว ต้องสนใจในพิธีเหล่านี้ไว้เป็นสมบัติติดตัว "รู้ไว้ใช่ว่าใส่บ่าแบกหาม" โบราณท่านเตือนไว้ดังนี้ หากมีใครมาปรึกษาหารือก็แนะนำเขาได้ถูกระเบียบ หากจะทำเองก็ไม่ต้องไปเที่ยวยืมมือคนอื่นเขา จะได้ไม่เสียชื่อถึงอุปัชฌาย์อาจารย์ เพราะเที่ยวแสดงความโง่ความไม่รู้จักระเบียบ สูงต่ำให้ขายหน้า" คุณลุงพูดจบก็หันมาขอน้ำชาร้อนจากข้าพเจ้า

"ดิฉันก็คอยเตือนอยู่เสมอ แต่ดูยังแหยง ๆ อยู่ จะเห็นว่าคร่ำครึล้าสมัยหรืออย่างไร" คุณป้าสนับสนุนคำพูดของคุณลุง ทำให้พี่ชาตรีหลบหน้ามาแอบบุ้ยใบ้ยิ้มกับข้าพเจ้าทำนองว่า ถูกเทศน์ ๒ กัณฑ์ซ้อน

"คนสมัยนี้ เขาเป็นอย่างไรไม่รู้ จะว่าโง่ ก็ไม่โง่ จะว่าฉลาดก็ไม่ฉลาด จะว่ามีวัฒนธรรม ก็ไม่สนใจในวัฒนธรรม ดูซี ระเบียบแบบแผนประเพณีดี ๆ ของเรามิดถมไป ไม่นิยมส่งเสริม กลับไปนิยมระเบียบแบบแผนของต่างชาติต่างภาษา ส่วนดี ๆ ของเรากลับเพิกเฉยไม่นำพาฝึกฝนจดจำ" คุณป้าปรารภ

"มีอะไรบ้างครับคุณแม่ ประเพณีดี ๆ ของเรา" พี่ชาตรีสอดถามขึ้นให้เห็นว่า มีความสนใจต่อระเบียบแบบแผน

"นี่จะมาไล่แม่รึจ๊ะ ถมไป คอยจำให้ดีนะ" คุณป้าเสียงแข็งเอากับพี่ชาตรีแล้วพูดต่อ

"เอาอย่างที่พบเห็นบ่อย ๆ ก่อน อย่างเขานำเอาพวงมาลาไปเพื่อเคารพศพ หรือสักการะศพ ก็ควรให้ผู้นำมาไปวางหรือแขวนเองเป็นการทำกับไม้กับมือ เสร็จแล้วจึงค่อยนำจัดเข้าระเบียบให้เรียบร้อย นี่ไม่ใช่เช่นนั้นเขายังไม่ทันวางเคารพ ก็รีบรับนำไปวางเสียเอง จะเป็นการเอาใจเจ้าของมาลาหรือเอาใจเจ้าภาพก็ตาม รู้สึกว่าคล่องจนหลวมไปหน่อย หนึ่งละนะพ่อชา

การไหว้ศพฆราวาส ก็ควรไหว้กราบอย่างที่ใช้ไหว้กราบฆราวาสทั่ว ๆ ไป นี่กลับไปกราบงามสามหน อย่างกราบพระพุทธ พระสงฆ์เหมาะสมอยู่แล้วหรือ ?

ไปเผาศพ ควรจะเตรียมธูป ๑ เทียน ๑ เป็นการขมาลาโทษของตนไปเอง นี่คอยรับแจกจากเจ้าภาพ ดูเป็นเหมือนช่วยเจ้าภาพนำธูปเทียนขึ้นขมาศพไม่ใช่ด้วยเจตนาขมาศพของตนเสียแล้ว อาจกลายให้เห็นเจตนาเป็นอย่างอื่นไปในทำนองไม่งดงามก็ได้ แต่ก็ดกดื่นทั่วไปจนลืมนึกขวยใจกันเสียแล้ว

อีกอย่าง บรรดาลูกหลาน ญาติมิตรเจ้าภาพ เวลาเข้าไปทอดผ้าบังสุกุล หรือถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์ในขณะที่ศพยังตั้งอยู่ เมื่อเสร็จแล้วควรหันมากราบหรือไหว้ที่ศพอีกครั้งหนึ่งด้วย เป็นการแสดงความเคารพอย่าเห็นว่าเป็นศพแล้วไม่มีความสำคัญอย่างไร ถึงผีไม่เห็น แต่คนยังเป็นอยู่เขาเห็น จึงควรระวังรักษาระเบียบไว้บ้าง

ปัจจุบันนี้ มักตั้งที่สำหรับกราบไว้ตรงหน้าหีบศพ แต่ที่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธไม่มีที่สำหรับกราบ เลยชวนให้ลืมกราบพระพุทธ มุ่งแต่จะกราบศพเท่านั้น ทั้งชวนให้กราบศพ ๓ ครั้ง อย่างกราบพระเสียด้วย ขาดความใคร่ครวญถึงระเบียบแบบแผน เลยชวนให้มักง่ายกันทั่วไป. ส่วนพระพุทธที่นำมาประดิษฐานน้อยคนที่จะกราบนมัสการก่อนเคารพศพ ซึ่งไม่น่าจะเป็นกิริยาของพุทธศาสนิกชนเลย ดูเป็นเชิงเชิญพระพุทธมาตั้งแก้เก้อเท่านั้นเอง มิหนำซ้ำพระสงฆ์ที่มาทำพิธี ก็เลยไม่เหลียวแลกราบไหว้เสียอีกด้วย ชวนให้มองไม่เห็นที่บูชาพระพุทธ. การที่ถูกที่ควรขึ้นอาสน์สงฆ์แล้ว ควรพร้อมกันกราบ ๓ หนแล้วทำพิธีไป เสร็จพิธีจะกลับ ควรพร้อมกันกราบอีก ๓ หนก็จะงดงาม ชวนให้พระพุทธศักดิ์สิทธิ์ขึ้นอีกไม่น้อย

การบรรจุศพ ไม่ควรใช้กิริยาโยนห่อดิน ดอกไม้ หรือสตางค์ลงในที่บรรจุศพ เพราะเป็นกิริยาไม่งาม ขาดความเคารพศพ แม้จะเป็นศพเด็กกว่าตนก็ตาม เขาถือกันว่าต้องให้เกียรติแก่ผู้ตายเป็นอย่างสูงเสมอ กับไม่ควรจุดธูปเทียนแจกแก่แขกผู้มาในงานเพื่อให้บูชาศพ จะเป็นการบังคับให้จำใจเคารพศพ และเป็นภาระแก่แขกต้องระวังการจุด ให้ม้เสื้อผ้า เมื่ออยากจะเตรียมไว้เพื่อผู้ปรารถนาก็เตรียมพร้อมไว้ ณ ที่ตรงช่องบรรจุศพ พร้อมทั้งกระถางธูป สุดแต่ใครจะจุดบูชาไม่บังคับกะเกณฑ์ จะเรียบร้อยเข้าระเบียบดี เท่านี้พอหรือยังพ่อชา." คุณป้าพักหน่อย และยกมือประนมขอขมาลาโทษที่อาจเอื้อมพูดพาดพิงถึงพระสงฆ์องค์เจ้า

"จะเริ่มพิธีสงฆ์ ดูเหมือนหนีการอาราธนาศีล รับศีลก่อนไม่ได้ทุกครั้ง มีความสำคัญอย่างไรหรือครับ ?" พี่ชาตรีเอ่ยขึ้นลอย ๆ

"เราบวชเรียนมาแล้วยังไม่รู้ความสำคัญ คนอื่นใครจะรู้ได้อย่างไร ?" คุณลุงเย้ยยิ้ม

"ตามความคิดนึกของผม เห็นว่าการสมาทานศีลเสียก่อนนั้น เพื่อปลุกจิตใจให้ตื่นตัวสำหรับบำเพ็ญกุศลอื่น ๆ ต่อไป หรือเป็นการตั้งรากฐานของจิตใจไว้รองรับบุญกุศลที่จะปฏิบัติต่อไปอีก เหมือนเราต้องล้างมือ ล้างปากให้สะอาดก่อนรับประทานอาหาร ก็เพื่อให้อาหารปราศจากเชื้อโรคที่อาจติดอยู่ที่มือที่ปาก ไม่สามารถติดตามสู่กะเพาะได้ ความคิดผมมีเพียงเท่านี้" พี่ชาตรีเอิบอิ่มอยู่ในหน้า

"ฟังได้ดีทีเดียวพ่อชา ไม่เสียทีเป็นศิษย์หาพาใจของท่านเจ้า" คุณป้าชมเชย แล้วหันมาทางข้าพเจ้า

"หลานล่ะ เห็นชอบด้วยไหมที่พ่อชา ว่ามาเมื่อกี้"

"มีเหตุผลน่าฟังเหมือนกันค่ะ" ข้าพเจ้าสนองตอบ เลยปรารภเป็นเชิงหารือต่อไปว่า

"หลานเคยเห็นบางงาน อย่างพิธีเปิดโรงงาน ไม่มีพระสงฆ์ไปร่วมในพิธี เจ้างานขอแต่น้ำพระพุทธมนต์ไปประพรมเอาเอง หรือประธานผู้มีเกียรติไปถึงสถานพิธี เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ คือผ่านการสมาทานศีลแล้ว ไม่ได้สมาทานศีลด้วย และหรือผู้ร่วมในพิธีทั้งหมด สมาทานศีลเพียงว่าตามพระไปจบแล้วก็แล้วกัน กับบางท่านไม่คิดสมาทานศีลเสียเลย เพราะเห็นว่าอีกประเดี๋ยว

จะมีการเลี้ยงอาหารพร้อมด้วยเครื่องดองของเมา จะเสียศีลไปเปล่า ๆ เหล่านี้อย่างไหนจะควรหรือไม่ควรอย่างไร คุณลุงกรุณาหลานสักนิดเถอะค่ะ"

"เรื่องที่นายชาพูดนั้น หมายถึงส่วนรวมของพิธี ว่าระเบียบการบำเพ็ญบุญกุศล ทั้งส่วนงานศพ งานมงคล ต้องเริ่มต้นด้วยการสมาทานศีลให้เป็นรากฐานหรือปลุกใจเพื่อเตรียมคุณงามความดีก่อน แต่เคยเห็นระเบียบราชการ ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพ ตามระยะสัตตมวาร ถ้ามีสวดมนต์ มีเทศน์ติดต่อไป การอาราธนาศีลรอไปอาราธนากับพระเทศน์ ตอนสวดมนต์ไม่มีอาราธนาศีลก่อนอย่างเคย เลยถือเป็นระเบียบว่า ถ้ามีเทศน์ต่อจากสวดมนต์ให้ยกการสมาทานศีลไว้กับพระเทศน์ แต่ตามศาลาวัดหรือสถานที่อื่น ๆ ยังต้องอาราธนาศีลก่อนตามเคยก็ยังมีอีกมาก" คุณลุงผ่อนหายใจ ดื่มน้ำชากลั้วคอแล้วอธิบายต่อ

"วิธีอาราธนาศีลกับพระเทศน์นี้ ก็คงเพื่อมิให้พร่ำเพรื่อเกินไปเท่านั้น ส่วนผู้สมาทานเป็นเรื่องเฉพาะตัว ใครตั้งใจสมาทานก็เป็นการตั้งใจประพฤติความดีได้ตามระยะเวลาที่ตั้งใจทำได้เพียงระยะสั้น ก็มีรากฐานของใจเพียงสั้น ๆ ไม่ได้ตั้งใจเลย ก็ไม่ได้อะไรเลย เป็นหลักธรรมดาอยู่แล้ว แต่ขอให้นึกดูเถอะ การที่ท่านโบราณาจารย์วางเป็นระเบียบพิธีต้องให้มีการสมาทานศีลเสียก่อนทุกพิธีสงฆ์เช่นนี้ เหมือนเป็นอุบายชักจูงให้มีกะใจงดเว้นความชั่วกันบ้าง จะได้รับมิ่งมงคลในพิธีงานสมปรารถนา ถ้ามัวแต่อยากได้มงคลตลอดถึงลาภผลอื่น ๆ แต่อัธยาศัยยังไม่สะอาดพอ สมกับชัยมงคลสิ่งสู่อยู่ด้วยได้ ทำไปเท่าไรมงคลก็ไม่เกิด

นึกดูเถิด เรานำพิธีอาราธนาศีล สมาทานศีล มาใช้ในพิธีสงฆ์ทุกพิธีช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว ควรที่กลิ่นไอของศีลจะได้สรงสนานจิตใจชาวเรา ให้ลดห่างจางหายจากการเบียดเบียน ประทุษร้าย ตี รันฟันแทง ลักฉ้อ ปล้นสดมภ์ การละเมิดประเวณี การโกหกพกลม อย่างลิ้นตวัดถึงหู การหย่ำเปด้วยสุรายาเมา จนเบาบางลงอย่างให้นอนตาหลับ แต่ก็ดูเหมือนจะไม่ได้ผลเท่าเทียมสมกับความเป็นพุทธศาสนิกชนสมกับความยกย่องของชาวโลกว่า เมืองไทยเป็นเมืองแห่งกาสาวพัสตร์มีแต่พุทธศาสนิกชนชนิดกาไหล่ทองกันเสียแหละมาก จึงได้เกิดมีเครื่องรางของขลังจากพระอาจารย์ขึ้นมา เพื่อเป็นเหยื่อล่อให้เข้าหาพุทธศาสนาโดยมีอธิบายจากพระอาจารย์ว่า คำสอนของ พระพุทธศาสนา ลึกซึ้งละเอียดมาก เกินกว่าสติปัญญาสามัญชน ชาวบ้านจะเข้าถึงประพฤติตามได้ เลยท้อถอย เมินหนี จำเป็นต้องหาเหยื่อล่อ คือเครื่องรางของขลัง เพื่อให้ใกล้ชิดติดต่อกับพระศาสนาง่ายเข้า ผลที่สุดทั้งอาจารย์ทั้งศิษย์เลยหลงอยู่เพียงเหยื่อ เหมือนอร่อย เพียงน้ำลาย ของตนเองเท่านั้น หาได้ก้าวเขยิบขึ้นถึงโอชะของพระพุทธศาสนาไม่ ฟังเขาเล่ากันว่า เพราะประชาชนพลเมืองหลงติดอิทธิพลของเครื่องราวของขลังคาถาอาคมกันมาก ถึงกับพาให้บ้านเมืองล่มจมตกเป็นทาษเขา มีตัวอย่างมาแล้ว บัดนี้ ชาวเราก็กำลังเดินเข้าหาความล่มจมของพระพุทธศาสนาอยู่แล้วมิใช่หรือ เพราะพิธีอาราธนาศีลสมาทานศีลกันพอเป็นพิธีตามระเบียบงานเท่านั้น

พอทีนะ วันนี้พร้อมกันมาประชุมสัมมนาศิลธรรมเสียยกใหญ่ ใครเขาจะหาว่าเราเป็นพวก สิ่ว ขวาน ดีแต่ถากด้ามคนอื่น แต่ถากด้ามตนเองไม่ได้ก็ช่างเขาเถิด วัวของเรา เข้าคอกเราถูก เอาเป็นใช้ได้" คุณลุงจบลงอย่างเฉื่อยชา แล้วขอตัวไปพักผ่อนชั้นบน

"อ้าว นี่จะได้เวลาพระเทศน์ทางวิทยุแล้ว หลานเตรียมธูปเทียนฝากป้าด้วย พ่อชา จะเปิด ที.วี. ละเมงละครอะไร ก็ตามใจแม่ไม่เกี่ยว แต่อย่าให้ดังเกินนัก จะรบกวนบ้านใกล้เรือนเคียงเขา" คุณป้ากำชับพี่ชาตรีแล้วหันมาทางข้าพเจ้าว่า

"วันนี้ฟังเทศน์จบแล้ว รอฟังข่าวและคำนำสวดมนต์แบบมคธให้จบก่อน จึงค่อยพักผ่อนนะหลาน"

"วันนี้ เพิ่งถึงกลางเดือนค่ะ คำนำสวดมนต์แบบมคธต้องรอไปฟังวันพระแรม ๘ ค่ำ เวลา ๑ ทุ่มครึ่งเริ่มบรรยาย" ข้าพเจ้าเล่าแถลง

"อย่างนั้นหรือ ป้านี่ก็ชักเลือนไม่น้อย เพราะเป็นเรื่องที่สนใจมากติดตามฟังมานานแล้ว" คุณป้าสารภาพด้วยอารมณ์ขัน

◎ ◎ ◎

๑๗. การพลัดพราก

ข้าพเจ้ากำลังช่วยคุณป้าจัดเตรียมอาหารแห้งใส่ถุง เพื่อทำบุญใส่บาตรวันขึ้นปีใหม่ อยู่ที่ระเบียงเรือนข้างห้องหนังสือ จัดไปได้ราวครึ่งจำนวน พี่ชาตรีก็เข้ามาถึง เคารพคุณป้าแล้วหันมากระซิบถามว่า จะเตรียมของไปไหนกัน เมื่อตอบให้ทราบเรื่องแล้ว ก็บ่นว่าคอแห้งเห็นผลไม้งาม ๆ ทำให้น้ำลายสอขึ้นมาทันที

คุณป้าทราบเชิงขอเช่นนั้นจึงพูดขึ้นว่า "แทนที่จะช่วยเขาจัดเขาทำได้บุญร่วมกัน กลับมาทำดีแต่จะรับประทาน ของเขาตั้งใจไว้ทำบุญทำมาช่วงชิงเสียก่อน บาปมากนะจ๊ะ เอาข้างนอกห่อนี่แก้คอแห้งไปพลางก่อนซิ" ว่าแล้วก็เลือกพุทราส่งให้ ๔–๕ ผล

"งานส่งปีเก่าวันนี้ไม่เห็นมีอะไรดูเลย ผมกับเพื่อนเดินอยู่ตั้ง ๒ รอบมาแล้ว" พี่ชาตรีปรารภ เมื่อพุทราผลที่ ๓ หมดหายไปในปาก

"ไม่มีอะไรจะดู แล้วทำไมเรายังอุตส่าห์เดินอยู่ได้ตั้ง ๒ รอบเล่าจ๊ะ" คุณป้าทัก

"ก็มีแต่ของเก่า ๆ อย่างที่เคยเห็นมาทุกปี ไม่เห็นมีอะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ นำมาแสดงกันบ้างเลย" พี่ชาตรีกล่าวแก้

"งานส่งปีเก่า ก็เหมาะแล้ว ที่จะนำของเก่า ๆ มาแสดง เช่น กระบี่ กระบอง ช่วงรำ ตะกร้อ เหล่านี้ เป็นประเพณีของเก่าที่เราควรจะรักษาส่งเสริมไม่ให้เสื่อมสูญหาย พ่อชารู้ไหมว่า วันที่ ๓๑ ธันวาคมนี้ หรือวันที่ ๑ มกราคมพรุ่งนี้ ใหม่หรือเก่า แม่ว่า ก็เก่าซ้ำกันมาเท่าไรแล้ว เห็นใหม่ก็อยู่แต่เลขท้ายของจำนวนพุทธศักราชที่เปลี่ยนใหม่ทุกปีเท่านั้น เช่นวันนี้ ๒๕๐๗

พรุ่งนี้ก็เป็น ๒๕๐๘ แล้วจะบ่นหาของใหม่อะไรกันนัก พวกที่ชอบใหม่ อย่างการแต่งตัว ตัดผมนุ่งห่มกันตามสมัยใหม่ ดูแล้วเป็นอย่างไรบ้าง มันใหม่อย่างฉาบฉวยเพียงครั้งคราว ที่ชวนให้ละทิ้งของเก่าเสียด้วย มิใช่ใหม่อย่างมั่นคงอย่างของไทยเราที่สุภาพเรียบร้อย หลงนิยมกันไป เปลี่ยนกันไป หนักเข้าก็ค้นของเก่าออกมาใช้อีก พวกที่ชอบใหม่อย่างฉาบฉวยนี่แหละเป็นลูกค้าตาบอดให้พ่อค้าสร้างสรรพสินค้าจำหน่าย จนร่ำรวยไปตาม ๆ กัน นี่แม่ปรารภตามประสาคนแก่นะจ๊ะ" คุณป้าบรรยาย

"ตามที่คุณแม่เล่าให้ฟังก็ดีเหมือนกันครับ" พี่ชาตรีคล้อยตามแล้วปรารภต่อว่า "ที่ผมไปเกร่อยู่ในพิธีส่งท้ายปีเก่า ได้เกิดข้อคิดใหม่ขึ้นอย่างหนึ่งว่า งานที่ท้องสนาม เทศบาลเป็นเจ้าหน้าที่จัดร่วมกับประชาชน หรือพูดง่าย ๆ ว่าเป็นงานของประชาชนทั่วไปไม่เลือกเพศชั้นวรรณะ เด็ก ผู้ใหญ่ควรถือเป็นเจ้าของงานร่วมกันไม่ใช่เจ้าของเฉพาะผู้ที่นั่งอยู่ในปะรำพิธี นอกนั้นที่เดินไปมา หรือยืนชมอยู่ข้างนอกรอบ ๆ มิใช่เจ้าของงานด้วย อย่างนี้ผมว่ายังไม่ถูก เมื่อตกลงเป็นงานของประชาชน ๆ ก็ควรต้องร่วมพิธีเป็นเจ้าของงานด้วยคือเวลาเริ่มพิธี มีการอาราธนาศีล ๕ เตรียมเจริญพระพุทธมนต์ประชาชนในบริเวณท้องสนามทั้งหมด น่าจะได้หยุดยืนหรือนั่งอยู่กับที่สุดแต่จะเหมาะแก่ตน รับศีลด้วยกันทั้งหมด ว่าดัง ๆ พร้อมกัน เสียเวลาสัก ๕ นาทีเท่านั้น ต่อไปถึงเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถ้ายังสงบฟังจนตลอดได้ ก็เป็นการดีมาก ถ้าสงบไม่ได้ก็ตามแต่สะดวกขอให้ชักชวนกันสงบตอนรับศีลเท่านี้ให้ได้ก่อน ก็ดูจะทำให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีอีกมิใช่น้อย เจ้าหน้าที่ก็ได้ติดตั้งเครื่องขยายเสียงให้ได้ยินทั่วถึงกันอยู่แล้ว ถ้ามุ่งกระจาย

เสียงเพียงให้ได้ยินว่า ทำอะไรที่ไหนบ้างเท่านั้น แล้วไม่มีใครสนใจร่วมพิธี ผมเห็นว่ายังได้ประโยชน์หรือความศักดิ์สิทธิ์ไม่คุ้มค่า" พี่ชาตรีจบลงด้วยความชื่นบานที่ได้เสนอความเห็น

"คนที่ไปร่วมงานในท้องสนาม ไม่ใช่ชาวพุทธทั้งหมด แขก ฝรั่ง จีน ญวน ก็ไม่น้อย ใครจะบังคับเขาได้" ข้าพเจ้าแย้งขึ้นบ้าง

"เราก็ประกาศให้รู้ทั่วกันเสียก่อนซิ ว่าถึงเวลานั้นต้องทำอย่างนั้น แม้เขาจะไม่ใช่ชาวพุทธ แต่ถ้าเป็นผู้มีวัฒนธรรมดี เขาต้องปฏิบัติตามระเบียบที่เรากำหนด ไม่ใช่บังคับในทางศาสนา แต่เป็นระเบียบของงาน หากใครจะรังเกียจ ถึงเวลาเริ่มพิธีดังกล่าว หลบไปบริเวณอื่นเสียก็ได้ ผมอยากเห็นความพร้อมเพรียงของคนไทย ผู้มีพระพุทธศาสนาประจำเมือง ได้แสดงน้ำใจตามหลักธรรม ให้ปรากฏเป็นผลงดงามอย่างจริงใจ มิใช่แสดงความเป็นเจ้าของงานเพียงที่นั่งอยู่ในปะรำ นอกนี้ไม่ใช่ ปล่อยให้เดินไปมาขวักไขว่ โดยไม่ทราบหรือไม่แยแสต่อพิธีการของตนเสียเลย คงนึกแต่จะหาความเพลิดเพลินให้แก่ตนเท่านั้น"

"เพิ่งเคยฟังความคิดเห็นที่เป็นหลักฐานวันนี้นะลูกแม่" คุณป้าชมเชยด้วยความชื่นบานแล้วย้อนถามว่า "เมื่อมีความคิดอย่างนี้ ส่วนตัวเราได้ปฏิบัติอย่างไรบ้างเล่า"

"เมื่อทำพิธีเปิดงาน เชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสาแล้ว ผมกับเพื่อนก็เมียงมองไปทางท้ายปะรำพิธี เห็นเก้าอี้ว่างคนนั่งอยู่ ๓–๔ ตัว เลยถือโอกาสต่างชวนกันเองนั่งประจำ เพื่อดูการพิธีในระยะใกล้ ๆ ไปด้วย ผมและเพื่อนประนม

มือฟังจนจบนะครับ ไม่ใช่ประนมเพียงนโม ๓ จบเท่านั้น ซึ่งมีตัวอย่างทางเบื้องหน้าในปะรำมากมาย ยิ่งบางท่านก็ชอบดูนาฬิกาข้อมือบ่อย ๆ กลับชวนให้เห็นขำในกิริยาอาการของคนต่าง ๆ คล้ายใจดีเหมือนกัน พอจบก็กลับบ้านนี่แหละครับ" พี่ชาตรีอธิบาย

"ผู้เป็นประธานในพิธี ท่านสงบประนมมือฟังดีไหมคะ" ข้าพเจ้าสอดถามบ้าง

"ดูเหมือนท่านจะเคร่งครัดดีตลอด แต่เราอยู่เบื้องหลังและออกจะห่างสักหน่อย จะตอบให้ละเอียดละออเห็นจะยาก เพียงแต่เห็นท่านไม่พูดคุยกับใคร ก็คิดว่าท่านนำในระเบียบที่งดงามดีแล้ว" พี่ชาตรีตอบแล้ว ขอน้ำดื่มแก้กระหาย

"ประชาชนคนอื่นนอกจากในปะรำ ที่เขาสงบฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ไม่มีบ้างหรือ จะหาดีใส่ตัวคนเดียวเสียละกระมัง" คุณป้าถามติง

"เท่าที่มองเห็นก็มีครับ สังเกตดูมักเป็นชาวชนบท จับกลุ่มนั่งลงในสนามใกล้ ๆ ปะรำนั่นเอง เห็นอยู่เพียง ๒-๓ กลุ่ม ผมจึงอยากให้ได้สงบรับศีลฟังสวดมนต์กันทั้งหมดบริเวณท้องสนาม จะน่าดูน่าชมแสดงน้ำใจงาม ดีไม่น้อยทีเดียว" พี่ชาตรีแถลงแล้ว หยุดคิดอะไรอยู่ชั่วอึดใจจึงเล่าต่อ -

"เมื่อวาน ผมไปเผาศพภรรยาของเพื่อน ขณะใส่ไฟจริง ได้ยินเสียงร้องให้โฮของหญิงอายุกลางคนผู้หนึ่ง ทราบว่าเป็นมารดาของผู้ตายร้องรำพันอย่างหมดอาย ชวนให้ใครต่อใครมองเป็นจุดเดียวกันหมดมีพวกญาติประคองปลอบ

ใจอยู่เป็นกลุ่ม ต่อมาจึงทราบสาเหตุเรื่องอาลัยรักของคุณแม่ผู้นี้ว่า ผู้ตายเป็นลูกหญิงคนเดียวในบรรดาพี่น้องชาย ๔ คน และตายขณะตั้งครรภ์ลูกชายคนหัวปีเสียอีกด้วย เลยชวนให้ผู้อื่นที่ทราบประวัติความอาลัย พลอยน้ำตาซึมเบ้าตาไปหลายท่าน ผมเองเห็นท่าจะไม่เข้าที รีบหาโอกาสบอกลาเจ้าภาพโดยเร็ว มันชวนให้นึกถึงอกเขาอกเราขึ้นมา ก้อนโศกก็พลอยวิ่งขึ้นมาจุกคอหอยอย่างเผลอตัว ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ครับคุณแม่"

"เป็นอย่างไหน อย่างแม่ของผู้ตาย หรืออย่างเราพลอยนึกสงสารตามอย่างเขา" คุณป้าถาม

"ทั้ง ๒ อย่างแหละครับ" พี่ชาตรีสนองตอบ

พอดีคุณลุงซึ่งอ่านหนังสืออยู่ในห้อง ออกมาร่วมวงสนทนาด้วยโดยพูดขึ้นว่า "ได้ยินนายชาเล่าเรื่องงานส่งปีเก่า เรื่องเผาศพแว่ว ๆ ฟังไม่ใคร่ถนัด ลองย้อนเรื่องเผาศพอีกหน่อยซิ"

เมื่อพี่ชาตรีเล่าเรื่องย่อจบแล้ว คุณลุงก็เอ่ยขึ้นบ้างว่า "เรื่องการตายพรากจากกันนี้ มันเป็นเรื่องทรมานจิตใจไม่น้อย ใครยังไม่เคยพบเห็นเข้ากับตัว ก็อย่าเพิ่งคุยเก่งอย่างนั้นอย่างนี้ พระท่านว่า กำลังใจคนเรา จะรู้ว่าเก่งกล้าหรือขลาดกลัว ก็เมื่อมีอันตรายมาถึง อย่างคนถูกไฟไหม้บ้านเรือน เกิดกำลังวังชาแบกของหนัก ๆ หนีไฟได้อย่างประหลาดก็มี ที่นอนหมอนมุ้งของมีราคาไม่ขน กลับไปหลงเก็บผ้าเก่า ของเก่าที่ไม่มีประโยชน์ก็มี พอก็มีเรื่องเล่าเป็นตัวอย่างประขันเหมือนกัน

มีคหบดีผู้หนึ่ง อายุเข้าปูนปัจฉิมวัย ตั้งภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดมีหลานปู่หลานตานับจำนวนสิบ เคยสนใจศึกษาความรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเป็นอันดี ที่ญาติมิตรต่างให้ความเคารพนับถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติตัวอย่างอุบาสกผู้มีศรัทธาปสาทะมั่นคงดีมาก ครั้นภรรยาซึ่งเป็นคู่ร่วมชีวิตกันมา ตั้งแต่ยังตกระกำลำบากร่วมทุกข์ยากมาด้วยกันตลอด จนก่อร่างสร้างตัวมีหลักฐานลืมตาอ้าปากอยู่บัดนี้ เจ็บป่วยลง ก็ได้ให้การรักษาพยาบาลอย่างดีทุกอย่างไม่เห็นแก่การสิ้นเปลืองเงินทอง พอค่อยทุเลาได้ระยะหนึ่ง เพียง ๒-๓ เดือนโรคกลับกำเริบอีก คราวนี้ เหลือความสามารถของหมอ สิ้นชีวิตลงท่ามกลางลูกหลาน คหบดีนั้นกลับมีความเศร้าโศก อาลัยอาวรณ์อย่างมากมายผิดความคาดหมายของลูกหลาน เหมือนคนหมดสติสัมปชัญญะ น่าที่ท่านควรเป็นผู้ปลอบโยนลูกหลาน กลับต้องให้ลูกหลานคอยปลอบโยนไม่เป็นอันกินอันนอน เฝ้าอาลัยอาวรณ์อย่างหมดสติยับยั้งทีเดียว ถึงกับจะทำลายชีวิตตนเอง ให้ตายตามพ้นความทุกข์โศกนี้เสีย ต้องคอยระวังปลอบโยนกันตลอดมาครั้นเผาศพเรียบร้อยแล้ว ลูกหลานก็ชวนมาให้พักผ่อนในกรุง เพื่อให้ไกลจากถิ่นบ้านเดิม จะได้ไม่พบเห็นเครื่องจะชวนให้โศกเศร้า และคลุกคลีใกล้ชิดอยู่กับหลานปู่หลานตาที่ยังเล็ก ๆ กำลังน่าเอ็นดู จะได้ลืมการตายของภรรยานั้นเสีย นับว่าพอผ่อนคลายอาลัยอาวรณ์ลงได้บ้าง

ต่อมา ได้พระที่เป็นญาติ ช่วยชี้แจงแสดงเหตุผล ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาพอเป็นแง่สะกิดเตือนใจ ว่าเมื่อเสียย่ายายไปคนหนึ่งเช่นนี้

ก็ทำความว้าเหว่ให้แก่ลูกหลานอยู่ไม่น้อยแล้ว ถ้าตายกันอีกคน ลูกหลานก็ต้องหมดที่พึ่ง ควรหักห้ามใจตามกฎธรรมดาของชีวิตแล้ว อยู่ไปจนกว่าจะถึงที่สุด ให้ลูกหลานอุ่นใจคลายว้าเหว่าทั้งตนเองก็จะได้สร้างสมบุญทานสืบต่อไปอีกด้วย จึงกลับค่อยมีสติยับยั้งดีขึ้นมาก ครั้นต่อมาเนิ่นกาลนานวัน ก็ค่อยลืมเรื่องโศกหายไปทีละน้อย ด้วยธุระการงาน หรือหลานเล็กหลานน้อยมาฉอเลาะเล่นหัวด้วย เรื่องใหม่ ๆ ที่ว้าวุ่นอยู่กับลูกหลานเหล่านี้ ค่อยล้างเรื่องเก่า ๆ นั้น ให้จางลงทุกที ราว ๔–๕ เดือน จึงกลับคืนอารมณ์ใกล้ปกติได้" คุณลุงพักเอาแรง

"ดิฉันเองก็ไม่กล้าไว้ใจตัวในเรื่องเช่นนี้เหมือนกัน เพราะเคยผ่านสมัยคุณตาคุณยายมาแล้ว น้ำตาเป็นเผาเต่าเหมือนกัน สังเกตดูว่าตามปกติธรรมดา ความปรารถนาของคนเรา ต่างก็มุ่งหวังให้คนที่เรารักใคร่นับถือได้อยู่เห็นหน้ากันตลอดไป ไม่มีหวังจะให้ตายพรากจากกันเลย เพียงแต่จะจากไปอยู่คนละมุมเมือง ก็ยังอาลัยอาวรณ์กันไม่น้อยแล้ว ครั้นความตายมาถึง เป็นการจากกันอย่างไม่มีวันจะได้กลับมาพบปะกันอีก เท่ากับจากกันตลอดกาล จึงเป็นเหมือนถูกเชือดเฉือนดวงใจออกไปจากอก ความทุกข์โศกก้อนใหญ่จึงทุ่มโถมทับดวงใจได้เต็มที่ ถึงจะเคยศึกษาเล่าเรียนอบรมใจในทางธรรมอยู่บ้างก็ได้เพียงขั้นความรู้ ยังไม่เป็นการฝึกฝนอบรมมีกำลังใจเข้มแข็งพอเลย ต้องปล่อยให้ความเสียดาย อาลัยอาวรณ์โศกเศร้าเหงาหงอยครอบงำอย่างยอมแพ้ราบคาบทีเดียว" คุณป้าปรารภเสริม

"การที่เราเกิดความรู้ว่า เกิดมาแล้วต้องตายเป็นที่สุดเหมือนกันหมด ถือว่าเป็นความรู้ที่ยังมีกำลังอ่อนแอ เพราะยังไม่รู้แจ้งเห็นจริง รู้ชนิดไม่อยากนึกถึง ส่วนความรู้สึกว่าเรามาพลัดพรากจากคนรัก ที่เคารพนับถือเสียเร็วนัก ผิดความหวังตั้งใจที่อยากให้อยู่เห็นหน้ากันไปนาน ๆ มักมีกำลังท่วมทับน้ำใจมากกว่า ความเศร้าโศกที่เกิดจากคนรักของรัก มาพลัดพรากจากไป ผิดความหวังความปรารถนาจึงเกิดขึ้นครอบคลุมจิตใจ มากหรือน้อย ก็สุดแต่ใครจะมีกำลังใจรู้เท่าทันมากน้อยเพียงไรเป็นสำคัญ เพราะเป็นธรรมดาไม่ว่าใคร ล้วนแต่ไม่อยากพลัดพรากจากคนรักของรักด้วยกันทั้งนั้น ยิ่งรักมาก ก็ยิ่งโศกมาก

อย่างเรื่องหญิงที่นายชาเล่าให้ฟังต้องเศร้าโศกมากนั้น ก็เพราะผิดหวังผิดความปรารถนาของตน ที่อยากให้ลูกมีความสุขสบายไปนาน ๆ เพื่อตนจะได้ฝากผีฝากไข้บ้าง อยากจะได้อุ้มชูหลานย่ายายบ้าง หลานย่ายายเป็นผู้ชายโตขึ้นจะได้บวชเรียนให้อาศัยเกาะชายผ้าเหลืองบ้าง หรือเตรียมแก้วแหวนเงินทองสำหรับผูกข้อมือรับขวัญหลานไว้แล้วบ้าง ล้วนแต่สร้างความหวังเอาเอง ร้อยสี่พันอย่างตามปรารถนาของตน ครั้นปุบปั๊บมาตายจากกันอย่างไม่ทันเตรียมตัว ก็ต้องจมอยู่ในอำนาจของความเศร้าโศกเป็นธรรมดา

หรือท่านคหบดีที่เล่าให้ฟัง ก็เพราะผิดความหวัง ที่อยากจะอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันต่อไปอีกนาน ๆ เมื่อพบความผิดหวัง จึงเท่ากับถูกกระชากความหวังนั้นทิ้ง แล้วทุ่มเทความเศร้าโศกเข้าแทนความหวังจึงหมดความยับยั้งในการควรไม่ควรไปชั่วคราว

หลักคำสอนของพระว่า ทั้งคนทั้งสัตว์ตลอดสิ่งของ เมื่อเกิดขึ้นในเบื้องต้นแล้ว ต้องเปลี่ยนแปรไปในท่ามกลาง ต้องแตกดับสลายในที่สุดเหมือนกันหมด จะตั้งอยู่เฉย ๆ ไม่เปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้ เมื่อเปลี่ยนแปลงแล้วไม่แตกดับทำลายก็ไม่ได้ เรียกได้ว่าเราเกิดมาเพื่อตาย หรือกำลังมีชีวิตอยู่นี้ก็เพื่อให้ถึงความตาย จึงมิเลือกสัตว์บุคคลที่มีชีวิตหรือพัสดุสิ่งของที่ไม่มีวิญญาณ ตลอดถึงความคิดนึกปรารถนาในตัวเราทุกอย่าง ล้วนอยู่ในลักษณะเกิดขึ้น แปรไป แตกสลายเหมือนกันหมด ไม่มีใครรอดพ้นลักษณะเหล่านี้ได้เลย ดูสิ่งของบ้านเรือนรอบตัวเราเป็นตัวอย่าง ก็พอจะเห็นได้จริง หรือความคิดของเราเอง ก็ล้วนแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดวันคืน

หลักคำสอนเป็นความรู้แนะนำ แต่คนเรามักทำตามไม่ถึงขนาดมาตรฐานของความรู้ หรือไม่ชอบเรียนความจริงของชีวิต เกรงจะทำให้ใจหดหู่หวาดเสียว เลยหลบเลี่ยงไม่สนใจ และชวนให้หลงหาเครื่องป้องกันแก้ไข ที่สุดก็ต้องแพ้หลักความจริงของท่านทั้งหมด ถ้าเราเพียรฝึกฝนสติปัญญาทำตามหลัก เกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุด จนคุ้นใจ ชำนาญ เข้าใจแจ่มแจ้ง หมดสงสัย เชื่อมั่นแน่นอน อย่างไฟเราเชื่อสนิทว่าต้องร้อนอยู่เสมอแล้ว ความเศร้าโศกในยามพลัดพรากคนรัก ของรัก จนเกิดครอบงำใจได้ยาก หรือครอบงำได้ ก็คงไม่ถึงกับเศร้าโศก จนเสียขวัญขาดสติยับยั้งใจ" คุณลุงชี้แจงอย่างเพลิดเพลิน

"อ้าวหลาน หยุดมือเสียแล้ว" เสียงคุณป้าทักขึ้น ทำให้ข้าพเจ้าสำนึกตัวที่มัวเหม่อฟังคุณลุงอธิบาย

"ช่วยป้าอีกหน่อยเถิดหลาน เอาบุญด้วยกันนะ" คุณป้าชักชวน

คุณลุงได้ถามพี่ชาตรี ซึ่งนั่งพิงฝาห้องตาปรือว่า "เมื่อเห็นผู้หญิงร้องไห้เศร้าโศกถึงลูกที่จากไป ตามที่เล่ามาเมื่อกี้ เกิดข้อเตือนใจแก่เราอย่างไรบ้างไหม"

"ยังไม่ได้คิดว่า ควรจะถือเอาประโยชน์ตรงไหนครับ" พี่ชาตรีตอบอย่างกำลังง่วง

"มักจะเป็นอย่างนี้กันเสียทั้งนั้น พบเห็นเรื่องราวอะไรแล้ว มักจะเมินเลยไปเสีย พระที่แสดงธรรมในงานศพ ท่านจึงมักชี้ชวนให้ดูศพที่กำลังทำบุญอยู่นั้นว่า ควรถือเป็นตัวอย่างว่า วันหนึ่งเราจะต้องถึงลักษณะเช่นนี้เหมือนกันหนีไม่พ้น จึงไม่ควรหลงระเริงว่าเรายังไม่เจ็บไข้ ยังไม่ตาย เพราะไม่มีใครรู้ว่าตนจะตายเมื่อไร ที่ไหน ยังมีโอกาสเวลา ก็ควรรีบสร้างสมความดีงามให้เป็นบุญกุศลติดตัวเตรียมไว้เสียแต่เนิ่น ๆ ถึงคราวเจ็บไข้ได้ป่วยจึงจะทำบุญนั้น มักไม่ทันเวลา อย่างโบราณว่า จะออกเรือจึงเข้าง่ามถ่อ กลายเป็นคนตายเปล่า ไม่มีบุญติดตัวกับเขาเลย ที่ลูกหลานญาติมิตรกำลังทำบุญเพื่ออุทิศกุศลไปให้เช่นนี้ ก็ยังไม่แน่ว่าจะได้รับหรือไม่ จึงควรถือศพนี้เป็นเครื่องเตือนใจ รีบเร่งทำบุญใส่ตนเองไว้จนเต็มสามารถดีกว่า เพราะเป็นกุศลผลบุญเกิดจากน้ำมือของเราจริง ๆ

เพื่อเตือนใจไม่ให้หลงลืม การเริ่มทำบุญความดีเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเอง แก่สาธารณชน และควบคุมจิตใจไม่ให้เศร้าโศกเสียใจมากนัก ควรจะได้ภาวนาคาถากันความโศกให้ขึ้นใจไว้ทั่ว ๆ กันสักบทหนึ่งว่า เกิดขึ้นแปรไป แตกสลายในที่สุด เอาไว้เตือนสติในเมื่อพบเห็นคนหรือสัตว์ ตลอด

พัสดุสิ่งของรอบตัวเรา ตลอดถึงความคิดนึกหวังตั้งปรารถนาในใจของเราทุกอย่างว่าล้วนอยู่ในหลักเกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุดทั้งหมด ไม่เลือกสิ่งที่รักหรือที่เกลียดชัง คอยนำหลักทั้ง ๓ นี้ เข้าปรับกับความคิดของเราได้ทุกลมหายใจเข้าออกยิ่งดี เมื่อทำได้จนคล่องชำนาญใจดีแล้ว พบเห็นอะไร ความคล่องใจก็จะสำนึกเข้าใจตามได้ทันทีว่า เกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุด เช่นเดียวกันทั้งสิ้น ล้วนไม่เป็นไปตามหลักปรารถนาของใคร ๆ ทั้งหมด จะได้ไม่เกิดความเสียดาย อาลัยรัก จนออกนอกหน้าให้เกิดทุกข์โศกเสียขวัญเปล่า ๆ เพราะเห็นว่าเป็นไปตามธรรมดาเช่นนั้นเอง

เหมือนอย่างเราเห็นพุทราในถาดนี่ ก็นึกถึงหลักว่า เกิดเป็นลูกพุทราแล้ว มันก็จะต้องแปรไปเป็นอาหารเข้าปากเรา อย่างแก่คือแห้งเมื่อกินก็ได้ หรือถ้าเก็บไว้หลายวัน มันก็จะแปรเป็นจุดเน่าขึ้นทีละน้อย จนเต็มลูก รับประทานไม่ได้ เข้าหลักแตกสลายในที่สุด ไม่เหลือเป็นลูกพุทราให้เห็นอีกเลย หรืออย่างคนซื้อสลากกินแบ่ง ชั้นต้นก็เกิดอยากร่ำรวย ครั้นความคิดนี้ดับไป กลายเป็นคิดถูกได้เงินมาปลูกบ้าน ความคิดปลูกบ้านดับ กลายเป็นอยากซื้อรถยนต์ หัดขับรถยนต์ ขับได้แล้วก็เที่ยว เที่ยวคนเดียวเหงาต้องหาคู่เคียง เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่เข้าลักษณะเกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุด ถ้าเรื่องคุณนายของเธอที่เล่ามา หรือคหบดีเรื่องของพ่อ แต่ละท่านได้นำหลักเกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุดเข้าปรับความรู้สึกอยู่เสมอ เป็นการเตรียมตัวไว้ก่อนแล้ว จะไม่เศร้าโศกมากมายเช่นนั้นเลย นี่เพราะไม่เรียนหลักคาถานี้ไว้ จึงคิดเอาแต่ตามใจตัวเอง คนรักก็อยากให้อยู่สนองน้ำใจรักตลอดไป หาได้คิดย้อนถึงตัวเองบ้างไม่ว่า แม้ตัวเองก็ต้องตกอยู่ในหลัก

คาถานี้เหมือนกัน ตกลงว่า ต่างคนก็ต่างอยู่ในหลักเกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุดด้วยกันทั้งนั้น ตลอดถึงความคิดนึกปรารถนาอะไรในจิตใจ ก็ไม่พ้นไปได้เลย ท่านจึงสอนให้เตรียมพิจารณาด้วยตนเองอีกแง่หนึ่งว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ไว้ทุกวันคืน หลาน ศุ. จำคาถาที่ลุงเล่าให้ฟังมานี้ได้ไหม ว่าให้ฟังที่ซี" คุณลุงจบลงด้วยคำถาม

"เกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุด อย่างนี้ใช่ไหมเจ้าคะ" ข้าพเจ้าสอบถาม

"ใช่แล้ว จำได้ดีมาก นายชาล่ะ จำได้หรือเปล่า" คุณลุงหันไปสอบพี่ชาตรีอีก

"เกิดขึ้น อ้า แปร – ไป แตก – อ้า – สลายในที่สุด" พี่ชาตรีตะกุกตะกักตอบ

"เอาละจำได้ให้ขึ้นใจ ไว้พิจารณาสำหรับตัวอยู่เสมอ หากเผลอไปบ้าง นึกขึ้นได้ก็ต้องภาวนาเรื่อยไป" คุณลุงแนะนำ

"เคยได้ยินคาถาหรือหัวใจอะไรต่าง ๆ นั้น ออกเสียงเป็นคำพระมักมีเป็น ๔ คำ ย่อ ๆ นี่คาถาอะไรจึงเป็นคำไทยทั้งหมดละคะ" คุณป้าท้วงขึ้นบ้าง

"คำพระเหล่านั้น ท่านย่อเอาแต่คำต้น เรียกว่าหัวใจ สำหรับจดจำง่าย ๓ คำก็มี เช่น อิ. สวา. สุ. เรียกว่าหัวใจ **อิติปิโส** คือ **อิ = ติปิโส** **สวา = สวากขาโต สุ = สุปฏิปันโน,** ๔ คำก็มีมาก เช่น **จิ. ปิ. เส. คิ.** เรียกว่าหัวใจ **ปฏิสังขา โย จิ = จีวร ปิ = บิณฑบาต เส = เสนาสนะ คิ = คิลานเภสัช** หรือ อุ. อา. ก. ส. เรียกว่าหัวใจ **เศรษฐี อุ = อุฏฐานะ**

ความขยันหมั่นเพียร, **อา = อารักขะ** ถนอมรักษา, **ก = กัลยาณมิตร** คบเพื่อนคนดี, **ส = สมานัตตตา** ใช้จ่ายพอควร จำหัวใจอย่างคำพระได้แล้วยังต้องมาตีความหมายอีกจึงจะเข้าใจตลอด ส่วนคาถาใหม่นี้ก็นำเค้ามาจากคำพระที่ท่านเรียกว่าไตรลักษณ์ แต่เพื่อไม่ให้ต้องเสียเวลาตีความ ก็ว่ากันเป็นไทยเสียเลย เข้าใจง่ายดีมิใช่หรือ" คุณลุงอธิบาย

"เข้าใจดีสิคะ คาถาของคุณเมื่อกี้ ดิฉันก็จำได้ เกิดขึ้น แปรไป แตกสลายในที่สุด ถูกไหมคะ" คุณป้าแถลง

"จำได้ไม่เลวเหมือนกัน ขอแต่อย่าเพียงจำได้เท่านั้นนะ ต้องประพฤติตามจุดหมายไปด้วย จึงจะศักดิ์สิทธิ์" คุณลุงตอบแล้วขอตัวไปอาบน้ำ

๑๘. ผลการกรวดน้ำ

เมื่อการรับประทานอาหารเย็นเสร็จเรียบร้อย ต่างออกมาพักผ่อนที่เฉลียงเรือน คุณป้าได้ปรารภทำนองหารือว่า "ของที่เตรียมไปใส่บาตรพรุ่งนี้ ในท้องสนาม พระที่ทางการอาราธนาไว้น่าจะรับไม่ทั่วถึง ของจะต้องเหลือกลับบ้าน ไม่สมเจตนาที่เตรียมถวายเต็มน้ำพักน้ำแรงเลย"

"เหลือเท่าไร ผมขอรับไปถวายพระเณรที่วัดผมทั้งหมดก็ได้คุณแม่ไม่ต้องห่วง" พี่ชาตรีรับรอง

"ไม่เหมาะกระมัง ดูเป็นของเหลือเศษเหลือเดนแล้ว จึงมาถึงท่าน" ข้าพเจ้าค้าน

"เอาอย่างนี้ซิ ตั้งแต่ออกจากบ้านไป พบพระเณรที่ไหนออกบิณฑบาตเราก็แวะใส่เรื่อยไปจนกว่าจะถึงท้องสนาม เพราะตั้งใจจะใส่บาตรแล้ว หมดตามทางก็แล้วไป ถึงจะไม่ได้ใส่ที่ท้องสนามก็ชื่อว่าเราได้ทำบุญใส่บาตรต้อนรับปีใหม่เหมือนกัน ยิ่งที่ท้องสนามผู้คนใส่บาตรคงล้นเหลือกันมาก ของจะเหลือทำให้เสื่อมศรัทธาเปล่า ๆ" คุณลุงแนะนำ

"ดีแล้ว เอาเป็นตกลง เหมือนถวายสังฆทานไม่เจาะจงสงฆ์รูปใด อานิสงส์แรงดีเหมือนกันนะหลาน" คุณป้าปรารภกับข้าพเจ้า

"เอ่ยถึงสังฆทาน ทำให้นึกถึงมีผู้ปรารภว่า ไม่มีพระภิกษุ ถวายแก่สามเณร จะเป็นสังฆทานได้ไหม นายชาบวชเรียนแล้ว ลองขยายภูมิฟังกันบ้างซิ" คุณลุงไล่บาลีพี่ชาตรี

"ผมว่าสามเณรไม่ใช่พระภิกษุ ก็ต้องไม่เป็นสังฆทาน คงเป็นสามเณรทานเท่านั้น" พี่ชาตรีตอบอย่างไม่ต้องรอตรึกตรอง

"นี่เรามุ่งคำว่าสงฆ์หรือสังฆะ ว่าหมายถึงเฉพาะพระภิกษุไม่ใช่สามเณร สังฆทานจึงต้องให้ถวายแก่พระภิกษุเท่านั้น ถวายแก่สามเณรไม่เป็นสังฆทาน ยังไม่ตรงกับความมุ่งหมายแท้ตามถ้อยคำ เรื่องนี้ควรเข้าใจความหมายของคำว่าสงฆ์ เสียก่อน สังฆะหรือสงฆ์นี้ หมายว่า หมู่หรือพวก ถ้าเป็นหมู่ภิกษุ เราก็รวมเรียกว่า ภิกษุสงฆ์, สังฆคุณคือความดีของหมู่สาวก, แต่เราใช้คำว่าสงฆ์, ให้มีความหมายแทนองค์พระภิกษุกันทั่วไปเสียแล้ว เท่ากับใช้คำว่าสงฆ์แทนภิกษุได้อย่างเดียวกัน จึงไม่ถูกตรงความหมายของคำ, หากเราหมายสังฆะ คือหมู่ตามรูปคำ เมื่อใช้คำว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ต้องหมายความว่า หมู่พระภิกษุ คำว่าสังฆทาน ก็หมายว่า การให้แก่หมู่ ไม่เจาะจงเฉพาะรูปใดรูปหนึ่ง ถวายแก่หมู่พระภิกษุต้องใช้คำว่าภิกษุสงฆ์, หากพระภิกษุสงฆ์ไม่มี หรือมีจำนวนไม่พอ จะใช้สามเณรผสมจำนวนให้ครบ หรือถวายแก่หมู่สามเณรล้วน ย่อมไม่ผิดความหมายของสังฆทานอย่างไร, เพราะถวายแก่หมู่บรรพชิตนั่นเอง สังฆทานการให้แก่หมู่คณะเป็นคู่กับปาฏิปุคคลิกทาน ให้เฉพาะเจาะจง, ท่านว่าสังฆทานมีอานิสงส์มากกว่าปาฏิ-ปุคคลิกทาน เช่นบริจาคทรัพย์สร้างสาธารณสถาน มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง ปลูกศาลาพักไว้กลางทาง เหล่านี้มีคุณประโยชน์กว้างขวาง นับเป็นสังฆทาน ให้เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก ถ้าให้เจาะจงเฉพาะบุคคลมีประโยชน์แคบกว่ากัน

ถ้าเราจะถวายสังฆทานแก่พระภิกษุบ้าง สามเณรบ้าง รวมกัน คำถวายตามบาลีน่าจะว่าเพียง **สังฆัสสะ โอโณชยามะ** เท่านั้นหมายความให้แก่หมู่บรรพชิตเหล่านั้น, ที่ชาวเรามักตัดสามเณรออกไม่อาราธนาเข้าร่วม

พิธีกุศลด้วยนั้น คงจะเกรงว่า สามเณรยังเล็ก มีศีลน้อย สวดมนต์ในพิธีไม่ได้กระมัง เมื่อนึกถึงว่าสามเณรก็คือผู้มีศีลธรรมเป็นเชื้อสายของภิกษุ ท่านสามารถสวดมนต์ในพิธีได้ ก็ไม่น่ารังเกียจ บางท่านถือเคร่งมาก เวลาใส่บาตรคอยจะใส่แต่พระ สามเณรเข้ารับบ้าง ไม่ใส่เสียแล้ว ไม่สู้จะเข้าทีนัก" คุณลุงผ่อนอธิบาย

"ตกลงว่าพรุ่งนี้ เราจะใส่บาตรกันตลอดทาง ไม่เลือกว่าพระหรือสามเณรจนกว่าจะถึงท้องสนาม เสร็จแล้วอยู่คอยรับน้ำมนต์ปีใหม่จากพระเถระก่อน จึงกลับมากรวดน้ำที่บ้าน เอาอย่างนี้นะหลาน" คุณป้าหันมาสั่งข้าพเจ้า

"ประธานงานปีใหม่ ท่านก็ต้องกรวดน้ำในพิธีแทนผู้ร่วมงานอยู่แล้ว ทำไมจะต้องมากรวดที่บ้านอีกเล่าครับ คุณแม่" พี่ชาตรีท้วง

"การตั้งใจทำบุญใส่บาตรในวันนี้ไม่เหมือนกันนี่จ๊ะ ท่านประธานงานท่านจะอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ถึงผู้ที่เราต้องการอุทิศหรือไม่ ก็หาทราบไม่ เราจึงต้องทำของเราเอง ให้สมเจตนาอุทิศของเราเป็นการเจาะจง, จะถือว่าทำบุญแล้วก็แล้วกัน ไม่ต้องกรวดน้ำให้ลำบากอย่างนี้ไม่ถูก แม่ถือนัก" คุณป้าชี้แจง

"ถูกของคุณแม่แล้วนายชา พ่อมีเรื่องของการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลได้ผลทันตาเห็น ๒-๓ เรื่อง จะเล่าให้ฟัง มีเรื่องว่า ในพระนครนี้ ฝรั่งครอบ-ครัวหนึ่ง เช่าบ้านคนไทยอยู่ มิช้ามินาน ก็ปรากฏมีปีศาจผู้หญิงมาแสดงร่างให้เห็นที่ชั้นบนของบ้าน แรก ๆ หัวหน้าครอบครัวฝรั่งไม่สนใจใยดีนัก ต่อมาปีศาจหญิงนั้น ยังคงมาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ จนผู้ร่วมครอบครัวหวาดกลัวไปตาม ๆ กัน แต่ปีศาจนั้นไม่ได้ทำความเดือดร้อนรำคาญอย่างไรเลย เพียง

แต่ปรากฏร่างให้เห็นเดินผ่านไปผ่านมาเท่านั้น หัวหน้าครอบครัวคิดหาทางตัดความหวาดเกรงของคนร่วมครอบครัว จึงตกลงใจไปเชิญพระในศาสนาของตนมาให้ช่วยทำพิธีขับไล่ปีศาจให้พ้นไปจากบ้าน ครั้นพระมาทำพิธีทางศาสนานั้นแล้ว ก็ยังคงเห็นปีศาจอยู่ตามเดิม เมื่อหมดหนทางในศาสนาของตน จึงปรึกษากับเพื่อนคนไทย ถึงการที่จะขับไล่ปีศาจ เพื่อนคนไทยก็แนะให้ทำสังฆทานถวายพระ ก็ได้ทำตามคำแนะนำทุกประการ ผลก็ยังมีปีศาจมาแสดงร่างให้ปรากฏอยู่ตามเคย นายฝรั่งจึงต่อว่าคนไทยที่แนะว่า ทำสังฆทานถวายพระสงฆ์ ปีศาจควรจะไปแล้ว ทำไมจึงยังเห็นอยู่อีกเล่า คนไทยชักสงสัยสอบถามถึงการถวายสังฆทาน ก็ครบถ้วนไม่บกพร่อง ถึงตอนสุดท้ายได้ถามว่า ถวายสังฆทานแล้วกรวดน้ำหรือเปล่า นายฝรั่งรับว่าไม่ได้กรวด ก็เพราะไม่รู้ ไม่ได้รับคำแนะนำไว้ ตกลงเพื่อนคนไทยขอให้ถวายสังฆทานใหม่คราวนี้ไปช่วยกำกับอยู่ด้วย จนกระทั่งการกรวดน้ำ ให้ตั้งใจเจาะจงการถวายสังฆทานครั้งนี้ จงเกิดเป็นความสุขสบายแก่ปีศาจหญิงคนนี้ทุกประการ นับแต่วันถวายสังฆทาน กรวดน้ำอุทิศให้แล้ว ปีศาจมิได้มาปรากฏตนให้ใคร ๆ เห็นอีกเลย

ปีศาจหญิงนี้มีประวัติว่า เป็นชาวญวน ได้สามีเป็นฝรั่ง ต่อมาสามีกลับประเทศทิ้งตนไว้ที่บ้านนี้ มีความเศร้าโศกมาก จึงกระโดดบ้านถึงแก่ความตาย กลายเป็นปีศาจสิงบ้านอยู่ตลอดมา

"เรื่องเดียวพอหรือยังนายชา" คุณลุงพักถาม

"มีหลายเรื่อง ก็กรุณาเล่าเถอะค่ะ หลานอยากฟังค่ะ" ข้าพเจ้าชิงพูดขึ้นก่อน

"รินน้ำชาร้อน แก้คอแห้งบ้างซิ เรื่องจะได้คล่องขึ้น" คุณลุงสัพยอก ซดน้ำชาอยู่ชั่วครู่

"อีกเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับคนไทยล้วน ๆ" คุณลุงเริ่มต้น แล้วบรรยายต่อไป

"เรื่องมีอยู่ว่า ในการบวชนาคที่ตำบลหนึ่งพอเสร็จพิธีบวชถวายไทยธรรมแล้ว พระสงฆ์ที่ประชุมนั้นอนุโมทนา พระใหม่กรวดน้ำตามธรรมเนียม ในขณะกรวดน้ำอยู่นั้น พระใหม่ได้ร้องไห้สะอึกสะอื้นขึ้นมา เมื่อจบพิธีอนุโมทนาแล้ว พระอุปัชฌาย์จึงพูดขึ้นว่า ใคร ๆ เขาบวชแล้วมีแต่ดีใจ นี่เรื่องอะไรบวชเสร็จแล้วจึงมาร้องไห้ เจ็บปวดอะไรหรือ ? พระใหม่ตอบว่า กระผมได้มองเห็นโยมผู้ชายที่ตายไปหลายปีแล้ว มีร่างกายผ่ายผอมมากับผู้คุม ยืนชะเง้อหน้าเศร้ามองดูอยู่ที่นอกเขตสีมาด้านหน้าอุโบสถ ทั้ง ๆ ที่กระผมหันหลังให้อยู่อย่างนี้ เมื่อเห็นเช่นนั้น ทำให้คิดถึงพ่อ และรู้สึกสงสารที่ร่างกายผ่ายผอม ถูกเขาจองจำควบคุมมา จะเข้ามาในโบสถ์ก็เข้าไม่ได้ ดูกิริยาอาการอยากจะเข้ามาอนุโมทนาในการบวชของกระผมเสียจริง ๆ แสดงสีหน้าอย่างเสียใจมาก ผมจึงร้องไห้ขึ้นอย่างลืมตัวด้วยความสงสาร ท่านพระอุปัชฌาย์จึงสั่งให้เตรียมการกรวดน้ำใหม่ ทีนี้แนะให้พระใหม่ตั้งใจแน่วแน่ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ได้บวชเรียนนี้ ไปให้พ่อนั้นโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เกิดความสุขจำเริญในคติภพของพ่อทุกประการ เมื่อได้อนุโมทนาและกรวดน้ำใหม่อีกครั้งเช่นนี้แล้ว พระใหม่ก็ได้แจ้งแก่พระอุปัชฌาย์ว่า ตนได้เห็นพ่อยิ้มแย้มแจ่มใส ผิวพรรณผุดผ่องดีขึ้น เครื่องจองจำ คนควบคุมก็ไม่มีแล้ว เป็นอันว่าการ

กรวดน้ำอุทิศกุศลได้ผลเห็นทันตาดังนี้" คุณลุงผ่อนพักประเดี๋ยว จึงปรารภต่ออีกว่า

"ได้ ๒ เรื่องละนะ คราวนี้เกี่ยวกับฝัน และถวายสังฆทาน คือ หญิงผู้ดีคนหนึ่งในขณะยังรุ่นสาว ได้ฝันเห็นพ่อที่ได้ตายไปก่อน ถูกล่ามโซ่อยู่กับโคนต้นไม้กลางแดด ร่างกายผอมดำ เครื่องนุ่งห่มก็ขาดวิ่น ครั้นตื่นขึ้น จึงเล่าความฝันให้ผู้ใหญ่ที่ปกครองฟัง ท่านผู้ใหญ่ก็แนะว่า ให้ถวายสังฆทานแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญไปให้ ตกลงได้ถวายสังฆทานและกรวดน้ำไปให้ ในชั้นต้นนี้ก็ทำไปตามผู้ใหญ่แนะนำ ครั้นทำไปแล้ว ต่อมามินาน ฝันเห็นพ่ออีกคราวนี้เห็นผิวพรรณผ่องใส เครื่องนุ่งห่มงดงาม ไม่มีเครื่องจองจำ แสดงว่ามีความสุขสบายดีแล้ว ด้วยอานิสงส์ที่ธิดาได้กรวดน้ำอุทิศกุศลให้ด้วยการถวายสังฆทานนั้นเอง"

พูดถึงสังฆทานอีก ก็เลยขอแทรกเรื่องสักหน่อย การถวายสังฆทานนั้นสำเร็จด้วยว่าคำถวาย ไม่ใช่อยู่ที่พิธีการหรือวัตถุที่ถวายเหมือนอย่างที่เข้าใจกันส่วนมากว่า จะถวายสังฆทานต้องเย็บกระทงใบตองขนาดใหญ่ ใส่ข้าวชั้นล่าง มีใบตองขั้น วางของคาวของหวานมีใบตองปิดปาก วางดอกไม้ธูปเทียนเครื่องไทยธรรมข้างบน ถวายพระกลับไปฉันที่วัด ถึงสมัยนี้ก็เย็บกระทงลำบากเลยมักใช้เป็นถังสังกะสีบ้าง ชามอ่างเคลือบบ้าง หรือที่สุดเป็นปิ่นโตแล้วสะดวก ใช้ใส่อาหารคาวหวานแทนกระทงใบตอง อย่างนี้ยังไม่เรียกว่าสังฆทาน เพียงแต่เป็นพิธีการเตรียมไทยธรรม จะเตรียมใช้ภาชนะอย่างไรสิ่งของมากน้อยเพียงไร ไม่มีกฎเกณฑ์ ของสดก็ได้ ของแห้งก็ได้ แต่อาหารแห้งห้ามไม่ให้ประเคนพระ ต่อเมื่อกล่าวคำถวายอาหารเหล่านี้กับทั้งของ

บริวารแก่สงฆ์ ที่ได้แก่คำว่าสังฆัสสะแล้ว จึงเรียกได้ว่าถวายสังฆทาน หรือถ้าไม่กล่าวถวายเช่นนี้ต่อหน้าสงฆ์ แต่ได้ไปขอให้เจ้าหน้าที่ของสงฆ์ในวัดที่เรียกว่าพระภัตตุทเทสก์ จัดพระมาให้ตามจำนวน อย่างนี้ก็เรียกว่าถวายสังฆทานได้เหมือนกัน พอกันทีกระมัง หนูคุ. ชักตาปรือแล้วนี่" คุณลุงเย้าข้าพเจ้า

"หลานตั้งใจฟังจริง ๆ ยังไม่ง่วงค่ะ หลานอยากฟังต่ออีก กรุณาต่ออีกสักเรื่องสองเรื่องก็ได้ค่ะ" ข้าพเจ้าขอร้อง

"แถมอีกเรื่องก็ได้ แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องเพียงส่วนประกอบการกรวดน้ำอุทิศกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว คือเมื่อไม่นานมานี้ คนกระเป๋ารถเมล์แถวสะพานข้ามคลองบางซื่อ ถูกผีเข้า ต้องเอะอะยึอยุด ต้องแวะรถจอดเข้าริมทาง ไต่ถามคนผีเข้า ได้ความว่า ผีที่มาเข้าสิงนี้ ถึงได้ตายที่เชิงสะพานข้ามคลองนี้มาหลายปีแล้ว อดหยากเหลือเกิน ไม่มีญาติพี่น้องหรือใคร ๆ ให้ส่วนบุญบ้างเลย จึงต้องมาเข้าสิงคนกระเป๋านี้ เพื่อขอส่วนบุญบ้าง คนที่อยู่มาเก่าใกล้บริเวณสะพาน ต่างก็ระลึกเรื่องเดิม สมจริงตรงตามที่ผีเข้าสิงบอก จึงเกิดความสงสารเตรียมบอกบุญเรี่ยไรกันตามมีตามเกิด บอกแก่ผีเข้าสิงว่า จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ จงไปสู่ที่ชอบ ๆ เถิด เมื่อผีออกแล้ว ชาวบ้านได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ตั้งแต่นั้นก็ไม่มีผีมาเข้าสิงอีกเลย"

ตามที่เล่ามาให้ฟัง ๓-๔ เรื่องนี้ พอจะเป็นเค้าเงื่อนในการกรวดน้ำว่าเป็นการสำคัญอยู่เหมือนกัน บางคนว่าไม่เคยกรวดน้ำ เป็นแต่ว่าทำบุญกุศลอะไร ก็ตั้งใจแผ่ส่วนบุญให้แก่สัตว์เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั่วกันเท่านั้น

อย่างนี้ก็เหมือนแสดงน้ำใจเมตตากรุณาแก่คนและสัตว์ทั่วไป อย่างที่แผ่เมตตากันนั่นแหละ ก็ดีไปอย่าง ที่ฝึกอารมณ์ให้บางเบาจากการเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน ส่วนการกรวดน้ำ เป็นการอุทิศเจาะจง อย่างพระเจ้าพิมพิสารถวายเวฬุวันแก่พระพุทธเจ้า ใช้วิธีรินน้ำลงที่มือ เป็นการมอบหมายด้วยน้ำแทนพัสดุสิ่งของใหญ่โต การกรวดน้ำของเรา ก็หมายเอาน้ำแทนบุญกุศลตั้งใจเจาะจงบุญกุศลให้แก่ใคร ก็รินน้ำขณะพระว่า ยถา ไปจนจบ ไม่ใช่รยไปรินตอนสัพพีสำรวมใจเพ่งถึงผู้ที่เรามุ่งอุทิศด้วยน้ำให้แน่วแน่ กระแสใจนี่เองจะเป็นทางนำผลอุทิศให้ถึงกันได้ด้วยกระแสใจเช่นเดียวกัน

อนึ่ง ใครที่เห็นว่า ถูกผีหลอกนั้น ไม่ควรตกใจกลัว เขาไม่ได้มาทำอันตรายอย่างไร เพียงแต่มาแสดงร่างเป็นการเตือนขอส่วนบุญบ้างเท่านั้นควรหาโอกาสทำบุญใส่บาตรกรวดน้ำอุทิศบุญให้เสีย อย่างผีเข้าสิงคนกระเป๋ารถเมล์ นั่นก็มาเตือนขอส่วนบุญบ้างนั่นเอง และเรื่องผีหลอกนี้ ส่วนมากเพราะตนเองคิดสร้างขึ้นเองแทบทั้งนั้น เมื่อตกอยู่ในที่มืดหรือในที่เงียบสงัดก็เกิดหวาดกลัว พบเห็นอะไรวอบแวบก็ซัดเอาว่าผีหลอก ถ้าแข็งใจข่มสติตรวจตราให้ตลอดแล้วจะไม่พบผีเลย พูดมาถึงตอนนี้ ก็นึกถึงผีหลอกได้อีกเรื่องหนึ่ง อย่าทำตาตื่นไปนะ นายชา คือหญิงผู้หนึ่งจะเปิดร้านค้าใหม่ จึงอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในเวลาเย็นเพื่อสวัสดิมงคลแล้ว เตรียมพักผ่อนเพื่อทำอาหารถวายพระตอนเช้า ได้นัดพวกทำอาหารนอนรวมกันที่ห้องสวดมนต์นั้น ไม่กางมุ้ง เปิดไฟฟ้าสว่างไว้ เพื่อมิให้ตื่นสาย สังเกตว่าผู้อื่นหลับหมดแล้ว ส่วนผู้เป็นเจ้าของยังไม่หลับ ด้วยกังวลงานเลี้ยงพระ ลืมตามองเพดานบ้าง ฝาผนังบ้าง บัดดลก็เห็นเป็นรูปคนผู้ชายห้อยหัวลงมาจากเพดาน

แกว่งไปมาอยู่ข้างฝนัง หญิงเจ้าของร้านไม่ตกใจกลัว คิดว่านี่อะไรกัน หรือเป็นผีอย่างที่เขาว่า ผีอย่างนี้ก็ไม่น่ากลัวอะไร ถ้าเป็นผีจริง พรุ่งนี้เราทำบุญเลี้ยงพระแล้วจะกรวดน้ำอุทิศกุศลไปให้ และเมื่อจะอยู่ที่นี่ก็จงมาช่วยกันให้ทำมาค้าขายจนร่ำรวย มีความสุขความจำเริญก็แล้วกัน เมื่อนึกในใจพลางมองดูรูปคนนั้นพลาง ชั่วครู่ภาพนั้นก็จางหายไป ครั้นทำบุญเลี้ยงพระแล้วก็ได้กรวดน้ำอุทิศส่วนให้ตามที่ตั้งใจไว้ ต่อมาจึงสืบเรื่องได้ว่าก่อนที่จะมาเช่าห้องนี้ค้าขาย มีจีนมาเช่าทำช่างไม้อยู่ก่อน จะด้วยเหตุผลกลใดไม่ทราบแน่ จีนเจ้าของห้องเกิดผูกคอตายที่ห้องนี้ เข้าใจว่าคงเป็นปีศาจจีนคนเช่าห้องเดิมนั่นเอง มาแสดงตัวขอส่วนบุญ และนับแต่หญิงสาวเจ้าของร้านนั้นมาเปิดการค้าขาย ก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองร่ำรวยขึ้นโดยลำดับ นับตั้งหลายสิบปี เรื่องนี้ก็สนับสนุนการกรวดน้ำเป็นหลักอีกเหมือนกัน เอาละพักที่เถอะ ใครอยากจะไปชมงานท้องสนามก็จะได้เตรียมตัวไป" คุณลุงจบลงด้วยความสบายใจ

"แหม ผมอยากพบผีอย่างนี้จริง ๆ จะได้ทำบุญกรวดน้ำอุทิศให้เต็มที่ทีเดียว" พี่ชาตรีปรารภ

"เรายังไม่มีบุญวาสนา ที่ปีศาจทั้งหลายเขาเห็นว่าจะพึ่งพาอาศัยได้ เขาจึงไม่มาหาเรา คนที่ปีศาจแสดงกายให้เห็นนั้น ควรถือว่าเป็นคนมีบุญวาสนามาก และเป็นผู้มีน้ำใจเมตตากรุณาจริง ๆ ปีศาจจึงเชื่อใจมาแสดงตนขอความช่วยเหลือ อย่ากลัวว่าเขาจะมามุ่งร้ายหมายขวัญเลย เป็นโชคดีของชีวิตแล้ว" คุณป้าแนะนำพี่ชาตรี

"ที่เราสวดมนต์ไหว้พระแล้ว แผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย จะไม่มีผลบันดาลแก่ปีศาจทั้งหลายบ้างหรือเจ้าคะ หรือจะต้องมีการกรวดน้ำด้วย ผลทานนั้นจึงจะถึงเขา" ข้าพเจ้าขอความเห็นจากคุณป้าอีก

"การที่เราแผ่เมตตากันนั้น เป็นการฝึกหัดนิสัยของเราให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนและสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นสำคัญ เพราะยังมีชีวิตและร่างกายพบปะเกี่ยวข้องกันได้ในภพนี้ ส่วนการกรวดน้ำนั้น เป็นการให้ความเมตตากรุณาทางกระแสน้ำใจ โดยยึดน้ำแทนบุญกุศล ซึ่งปีศาจผู้จะได้อุทิศในภพของตน ก็ด้วยกระแสทางใจเช่นเดียวกัน" คุณป้าชี้แจง

"ยุติกันทีเถอะน่า สัมมนากันตั้งแต่เย็นจนค่ำแล้ว ถ้าจะให้ดี นายชาหรือหลานศุ พบท่านเจ้าคุณที่วัดก็นำความที่ปรารภกันนี้ กราบเรียนขอความเห็นรับรองจากท่านอีกสักครั้ง จะได้ทำให้เชื่อมั่นเข้าอีก" คุณลุงตัดบท

"เข้าทีเหมือนกัน ลำพังเรา ๆ อย่างนี้ ยังไว้ใจไม่สนิทนัก แต่พ่อชาหรือหลานศุ. ถ้าใครนำเรื่องกราบเรียนท่านเจ้าแล้ว นำมาชี้แจงให้ลุงหรือป้าทราบเรื่องได้ก่อน จะมีรางวัลอย่างงามทีเดียว" คุณป้ายิ้มแย้ม

๏ ๏ ๏

๑๙. มารยาทสงฆ์

เมื่อเสร็จการใส่บาตรวันขึ้นปีใหม่ รอรับน้ำพระพุทธมนต์จากพระเถระแล้ว คุณป้าออกความเห็นแนะขึ้นว่า "กลับไปบ้านตอนนี้ ก็ไม่มีธุระอะไรจะทำ แวะไปเยี่ยมท่านเจ้าที่วัด รับน้ำมนต์ปีใหม่อีกวัดหนึ่งจึงค่อยกลับบ้านกันเถอะนะ" ข้าพเจ้าสบตากับพี่ชาตรีเป็นเชิงว่า น่ากลัวจะต้องจ่ายรางวัลตามที่พูดไว้เมื่อวานนี้กระมัง เมื่อไม่มีใครคัดค้าน จึงเป็นอันตกลงไปด้วยกันทั้งหมด

พบท่านเจ้ากำลังเดินกลับจากสวดมนต์ไหว้พระเวลาเช้าพอดี ครั้นเข้าสู่ห้องรับแขกแล้ว ท่านเจ้าก็ปรารภขึ้นว่า "มาพร้อมกันในวันขึ้นปีใหม่ ก็ควรรับน้ำมนต์ให้เป็นสิริมงคลต้อนรับปีใหม่เสียด้วยตามธรรมเนียม"

คุณลุงได้เรียนถามว่า "เพลวันนี้พระคุณเจ้ามีกิจนิมนต์ที่ไหนบ้างหรือเปล่า" ครั้นทราบว่า เพลวันนี้ว่าง อยู่ฉันที่วัด คุณลุงจึงปรารภเรื่องว่า

"การใส่บาตรที่ท้องสนามวันนี้ จำนวนพระไม่พอกับทายกทายิกาอีกตามเคย แต่ก็น่าละอายใจแทนที่ยังมีหลวงลุง หลวงตา หลายรูปถึงกับนั่งเก้าอี้ที่ริมทางรอบสนามคอยรับบาตรกันอย่างไม่อั้น เต็มแล้วศิษย์ก็ช่วยกันถ่ายลงถัง กลับมารับใหม่อีกต่อไป ไม่ทราบว่าจะรับบิณฑบาตกันไปทำไมมากมายเช่นนั้น ถึงจะเลี้ยงเด็กศิษย์สัก ๑๐ คนก็ยังเหลือเฟือ แต่ลองสังเกตดูผู้ที่ใส่บาตรนั้น ล้วนแต่ไม่ได้ตระเตรียมของใส่บาตรมาเอง มีพวกแม่ค้าจัดมาจำหน่ายให้พร้อมเสร็จ ดูเหมือนจะมีหลายราคา และสิ่งของก็ซ้ำ ๆ กัน

ทั้งนั้น แม่ค้าจำหน่ายของสำหรับใส่บาตร ต่างก็แสดงอานิสงส์การใส่บาตรพระในวันขึ้นปีใหม่เป็นต่อยหอยมากมายหลายประการ เพื่อเชื้อเชิญให้ประชาชนชายหญิงเด็กผู้ใหญ่ที่เดินผ่านไปมาซื้อใส่บาตร ถึงกับขะยั้นขะยอยัดเยียดกันก็มี เพราะมันเป็นสินค้าของเขา จึงต้องพยายามจำหน่ายให้หมดขืนปล่อยให้เหลือกลับบ้านก็จะเข้าเกณฑ์ขาดทุน และน่าขำอีกอย่างที่แม่ค้าเหล่านั้นก็ดีแต่ยัดเยียดให้คนอื่นซื้อของของตนใส่บาตร ส่วนตนเองมิได้ใส่กับเขาบ้างเลย อานิสงส์ที่ต่างพ่นแสดงอย่างมากมาย ตนเองก็คงไม่ได้รับแม้แต่น้อย

ยิ่งหลวงลุง หลวงตา ที่บางขณะนั่งสูบบุหรี่อย่างสบายอารมณ์ คอยแต่จะเปิดฝาบาตรรับข้าวคาวหวานอยู่เท่านั้น และเพื่อแก้หิว ก็สั่งศิษย์ให้ซื้อขนมปังกาแฟมารองท้อง นั่งฉันแถวโคนต้นมะขามนั่นเอง ทำไมไม่ฉันของใส่บาตร ช่างไม่รู้จักกระดากอายถึงความเป็นภิกษุของตนเสียเลย ดู ๆ ก็น่าทุเรศมากกว่าจะน่าเลื่อมใส" คุณลุงพักอย่างระอาใจ

"วิธีอย่างนี้ คงติดตามมาจากหลวงลุง หลวงตา ยืนประจำร้านจำหน่ายอาหารสำหรับใส่บาตรตามตลาดทั้งหลายก็ได้ น่าเกลียดเท่านี้ยังไม่พอ มีผู้พบเห็นว่า เมื่อพระประจำร้านนั้นรับจนเต็มบาตรแล้ว ส่งให้ศิษย์นำเข้าหลังร้าน เลือกจัดแจงตบแต่งเสียใหม่เรียบร้อยแล้ว นำกลับมาเข้าร้านจำหน่ายเป็นสินค้าต่อไปก็มี กลายเป็นบิณฑบาตหากินด้วยกัน โดยจะเป็นญาติมิตรชิดเชื้อกันอย่างไร คนภายนอกยากที่จะทราบเลศนัย" ท่านเจ้าแถลง ท่านองท่านก็รู้เรื่องราวเป็นอย่างดีมาแล้วเหมือนกัน

"ทำไม ชีต้นอาจารย์ เจ้าวัดเจ้าวา ไม่แนะนำฝึกสอนกันบ้างดอกรึเจ้าคะ น่าขายหน้าพวกต่างศาสนาแท้ ๆ" คุณป้าอดรนทนอยู่ไม่ไหว เพราะเคยบ่นเรื่องเช่นนี้กับข้าพเจ้าอยู่เสมอ ถึงกับบอกว่าจะเก็บมาฟ้องท่านเจ้าสักวันหนึ่ง

"ทำไมจะไม่สั่งสอนตักเตือน แต่ก็เข้าลักษณะสั่งน้ำมูก สั่งกันคราวเป็นหวัด หายแล้วก็แล้วกัน เรื่องมันเกี่ยวกับอุปัชฌาย์อาจารย์ หรือเจ้าวัดผู้ปกครอง ทอดธุระไม่สนใจตรวจตราแนะนำสั่งสอน ในสิกขาวินัยท่านก็ว่าไว้อย่างละเอียดละออดีอยู่แล้ว ทั้งทางการปกครองคณะสงฆ์ก็ออกกฎระเบียบบังคับตั้งหลายฉบับ ผลความเรียบร้อยก็เหมือนผลไม้ออกตามฤดูกาลนั่นแหละ" ท่านเจ้าแถลงความ

"พ่อชา เคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อคราวบวช ออกรับบิณฑบาต เคยถูกแย่งตัดหน้ารับบิณฑบาตก็มี เห็นท่านเดินคล้ายกับจะวิ่งก็มี เดินสูบบุหรี่คุยคลอเคลียกันไปตามถนนอย่างสบายก็มี ทำไม ท่านไม่สำนึกตัวว่าบวชเป็นพระเป็นเณรแล้ว จะต้องระวังประพฤติตัวตามแบบแผนขนบธรรมเนียมของสงฆ์กันบ้าง ชาวบ้านจะได้ไม่ระอาใจเสื่อมศรัทธา" คุณป้าปรารภอย่างท้อแท้

"ว่าก็ว่าเถอะ เรื่องการแนะนำพร่ำสอนเพื่อให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม รู้สึกว่าช่างยากเย็นเหลือเกิน ตักเตือนกันบ่อย ก็หาว่าแก่อบรมครั้นปล่อยไปไม่ตักเตือนแนะนำ ก็ยิ่งย่อหย่อนกันหนักขึ้น ไม่เพียงแต่เด็ก ถึงปูนผู้ใหญ่ก็ยิ่งเป็นไม้แก่ดัดยากขึ้นทุกที และมักจะทำให้เด็กทำตามอย่างด้วย

ในวัดที่มีภิกษุสามเณรหลายสิบรูป เจ้าอาวาสมักตั้งผู้สมควรให้เป็นเจ้าคณะ ดูแลปกครองแนะนำตักเตือนภิกษุสามเณรในคณะของตน ให้อยู่ในระเบียบสิกขาวินัย กติกาของวัด ตลอดถึงประเพณีที่ดีงาม แทนหูแทนตาเจ้าอาวาสลงมาชั้นหนึ่ง สามเณรทุกรูปในวัดต้องมีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองว่ากล่าวตักเตือนใกล้ชิด จะเป็นอิสระปกครองตนเองมิได้ ศิษย์วัดต้องมีภิกษุสามเณรเป็นผู้ปกครองควบคุมแนะนำอบรมนิสัยใจคอให้มีสัมมาคารวะ ไม่ประพฤติเป็นอันธพาลเกเร นักเลงการพนัน นักเลงหญิง รับการศึกษาเล่าเรียน ทั้งนี้ ก็เหมือนเป็นผู้ปกครองต้องดูแลอบรมแทนพ่อแม่ที่เขาฝากฝั่งอย่างนี้ ถ้าต่างสำนึกตนว่ามีหน้าที่อย่างไร ก็พยายามปฏิบัติตนตามหน้าที่อย่าให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้ปกครองตามลำดับชั้น ก็จะอยู่เย็นเป็นสุขน่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น

ยามเมื่อหมอบราบคาบแก้วมาขอสมัครอยู่ในสำนัก ล้วนแต่แสดงเจตนาดีทุกอย่าง อยากศึกษาเล่าเรียนนักธรรม บาลี ศึกษาขนบธรรมเนียมที่ดีงามร้อยสีพันอย่าง ได้เคยทำให้จดจำเจตนาเบื้องต้นนี้ไว้ให้ดีเถอะ อยู่ต่อไปสักเดือนสองเดือน น้ำประปาจะค่อยชำระล้างลำไส้ ล้างผิวกาย แสงไฟฟ้าจะสาดแสง ทำให้ดวงตาสว่างไสว มีหนังสือพิมพ์อ่าน มีวิทยุฟัง กระจายเสียงอยู่ทุกวัน ๆ พวกเหล่านี้แหละ จะค่อยชำระล้างขัดสีเจตนาเดิมเบื้องต้น ให้ค่อยลดห่างจางหายไปทีละน้อย ๆ และโดยนัยเดียวกัน อัธยาศัยเกียจคร้าน หยาบคาย มักง่าย เห็นแก่ได้ ของเดิมก็จะค่อยโผล่เข้าแทนเลยกลายเป็นสีดอยืนโยงอยู่กลางเมืองทั่วไป

เมื่อผู้ปกครองใกล้ชิด ไม่สำนึกตน หรือหลงว่าตนดีเลิศ แต่ผิดความจริง ไม่มีดีอะไรจะปฏิบัติ ให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้น้อย ความเลวทรามของผู้ใหญ่ที่ปกครองนี่แหละ จะเป็นแบบฉบับให้ผู้น้อยยึดถือเป็นตัวอย่างได้ เพราะนิสัยต่ำทราม ย่อมทำง่ายกว่านิสัยดีเรียบร้อย เพียงแต่เคี่ยวเข็ญแนะนำทั้งคำสอนและทั้งประพฤติให้เห็นอย่างอยู่ ยังถูกบ่นว่าแก่อบรมแล้ว นิสัยทรามตามชนิดสัญชาติเลวจะไม่กำเริบเสิบสาน ถึงกับให้ดื้อจนด้าน กล้าละเมิดระเบียบแบบแผน กติกาของวัดตลอดสิกขาวินัยกระไรได้

คุณนายก็ต้องพิจารณาเลือกนับถือเลือกเคารพเอาเองบ้าง จะหาให้ดีเรียบร้อยกันทั้งหมด เห็นจะยาก แต่สมัยพระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ ก็ยังมีภิกษุหยาบคาย เหลวแหลก ดื้อด้านอยู่ไม่น้อย และลองนึกย้อนเรื่องขึ้นไปถึงท่านที่เป็นผู้ใหญ่ตามลำดับชั้นอยู่ขณะนี้ ท่านก็เคยดำรงตนอยู่ในชั้นเด็กมาก่อนแล้ว ถ้าเคยได้รับอบรมในระเบียบแบบแผนที่ดี ก็ย่อมจะติดนิสัยดีมีระเบียบวินัย นำมาใช้ในขณะเป็นผู้ใหญ่ฝึกสอนศิษยานุศิษย์ให้เรียบร้อยน่าเลื่อมใสสืบต่อไปได้ ส่วนที่เป็นสีดอมาแต่เด็ก ครั้นอยู่ไป ๆ อายุพรรษามากขึ้น ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองหมู่คณะ จึงไม่มีความดีงามอะไรจะแนะนำศิษยานุศิษย์ ด้วยตัวเองก็ไม่เคยมี หรือครั้นจะห้ามปรามเคี่ยวเข็ญตามระเบียบวินัย ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ตนเองเคยก่อกรรมทำเข็ญมาก่อนแล้วทั้งนั้น จึงขบไม่ลง ต้องปล่อยตามยถากรรม ด้วยเกรงงูเห็นนมไก่ ไก่เห็นตีนงูนั่นแหละ" ท่านเจ้าชี้แจงจนชักจะลืมเรื่องน้ำมนต์ปีใหม่

คุณลุงซึ่งสงบฟังด้วยความเคารพ ยกมือขึ้นสาธุ เมื่อท่านเจ้าจบคำอธิบายแล้ว กล่าวต่อ เรื่องการอบรมแนะนำสั่งสอนให้ละสิ่งเลวร้าย กลับมา

ดำรงตนอยู่ในทางดี มีระเบียบงดงามนี่เป็นเรื่องหนักใจผู้ใหญ่กันมาแต่โบราณแล้ว ข้อสำคัญผมคิดว่าผู้ใหญ่ผู้ปกครองตามลำดับชั้น อย่างที่พระคุณเจ้าชี้แจง ผู้ปกครองศิษย์ทั้งสามเณรและเด็ก ผู้ปกครองคณะ ผู้ปกครองอาวาส ตลอดขึ้นไปอีกกี่ชั้นก็ตาม ถ้าเป็นผู้สนใจรักดี ประพฤติความดีเพื่อความดี ตามระเบียบแบบแผนธรรมวินัย ก็เท่ากับเป็นการอบรมผู้น้อยไปในตัวได้ส่วนหนึ่ง เพราะมีแต่ดีให้เป็นตัวอย่างเสมอ และยังคอยหาโอกาสแนะนำตักเตือนสั่งสอน ทำผิดก็ลงโทษตามความผิดหนักเบา ทำชอบก็ยกย่องสรรเสริญ ไม่ดีแต่คอยยกตัวขึ้นเหนือลมร่ำไปแล้ว ผู้น้อยก็ย่อมจะระมัดระวังไม่กล้าละเมิดจะคอยประพฤติตามผู้ใหญ่อย่างแทบไม่รู้ตัวไปเอง ในครอบครัวผม ก็พยายามควบคุมฝ่ายผู้ใหญ่ไว้ก่อนเป็นหลัก เด็กย่อมคล้อยตามโดยง่าย ส่วนผู้ที่ประพฤติตัวอย่างแม่ปูสอนลูกปู นี่แหละผมว่าเป็นอันธพาลในสังคมอย่างร้ายกาจ เพราะถูกหยามว่า เหมือนสิ่วขวานดีแต่ถากด้ามคนอื่น ส่วนด้ามตนเองไม่มีโอกาสถาก ตบแต่งได้เลย

"วันนี้ขึ้นปีใหม่ ควรจะพูดปรารภหรือแสวงหาสิ่งที่เป็นมงคล แต่กลับมาปรารภถึงเรื่องพระเรื่องเจ้าเช่นนี้ อาจจะเกินหน้าที่ชาวบ้านเกิดบาปกรรมแก่ตนเปล่า ๆ กระมังขอรับ" คุณลุงสารภาพ

"จะเป็นบาปกรรมอย่างไร เราไม่ได้ทำชั่วช้า ผิดศีลผิดธรรมนี่ ปรารภกันในเรื่องไม่ดีไม่งาม เพื่อหาทางให้เกิดความดีงามจะเป็นบาปทีเดียวหรือ อย่างบ้านเราสกปรกรกรุงรังเราพยายามเก็บกวาด ทำให้สะอาดเรียบร้อยขึ้น ย่อมเป็นความดีงามโดยแท้ จะหาว่าไม่ดีอย่างไร เรื่องที่นำมาปรารภกันนี้ ถึงจะเกี่ยวกับพระเณรก็ตาม แต่ก็เป็นชนิดติเพื่อก่อ ไม่ใช่ติ

เพื่อทำลาย กลับจะเป็นบุญมากเสียอีก ที่ช่วยกันกำจัดขยะในพระพุทธศาสนาให้สะอาดเรียบร้อย" ท่านเจ้าปลอบใจ

กำลังที่ข้าพเจ้าสะกิดพี่ชาตรี และบุ้ยใบ้เป็นเชิงให้รีบเรียนถามเรื่องเมื่อวาน เพื่อรับรางวัลจากคุณป้า คุณลุงก็เริ่มถามท่านเจ้าพอดี เมื่อท่านทราบเรื่องตลอดและอธิบายชี้แจงเพิ่มเติมเป็นทำนองว่า เรื่องที่ปรารภกันในครอบครัวนั้น ไม่ผิดทางธรรมอย่างไรแล้ว คุณลุงจึงนำพวกเราพร้อมกับคุณป้าขอรับน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อสวัสดีมีชัยตลอดปีใหม่

"น้ำมนต์ของอาตมานี้ไม่ใช่ตัวสวัสดีมีชัยดอกนะ เพียงแต่เป็นเครื่องปลุกขวัญให้เกิดกำลังใจ รักษาสวัสดีมีชัยที่มีอยู่แล้ว ให้ทวีเจริญมั่นคงยิ่งขึ้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง และสร้างเสริมให้ทวีเพิ่มเติมยิ่ง ๆ ขึ้นด้วยน้ำใจของตนเองเท่านั้น" ท่านเจ้ากล่าวจบแล้วก็ตั้งตัวตรงหลับตา มือทั้ง ๒ ประคองหม้อน้ำมนต์อึดใจเงียบอยู่ร่วมนาที จึงประพรมน้ำพระพุทธมนต์นั้นทั่วถึงทุกคนพร้อมกับพูดกำชับว่า "ขอให้มีความสุขความเจริญ คิดอะไรให้สมปรารถนาทุกคน" ท่านเจ้าเบือนไปทักพี่ชาตรีอีกว่า "หมู่นี้ต้องออกหัวเมืองบ่อยไหม" พอพี่ชาตรีตอบแล้ว คุณป้าก็เสริมว่า

"เป็นพระเดชพระคุณอย่างมาก ที่พ่อชา มาบวชเรียนในสำนักพระคุณเจ้าแล้ว เรียบร้อยอย่างผิดหูผิดตาทีเดียว ถ้าไปอยู่สำนักอื่นจะได้รับการอบรมดีเหมือนสำนักนี้หรือไม่ นับว่า พ่อชาเขาคิดถูกที่เลือกสำนักเดิมของคุณพ่อ" คุณป้าถวายความรู้สึกด้วยจริงใจ

"ลูกไม้ย่อมไม่หล่นไกลต้น บิดามารดาเป็นครูอาจารย์ฝึกสอนมาดีแล้ว ถึงคราวบวชเรียน ก็เป็นที่สบายใจแก่ทางสำนักที่จะฝึกสอนอบรม ข้อที่น่ารำคาญคับใจแก่ฝ่ายวัดมาก ก็คือที่เหลือขอจากบ้านปราบกันไม่ไหวแล้ว ก็ยังนำมาฝากฝั่งให้วัดช่วยปราบอีก คุกตะรางมีอาชญาอยู่พร้อม ยังดัดสันดานกันไม่ไหว วงวัดมีแต่ผ้าเหลืองเท่านั้นไม่เป็นอาชญาคุ้มครองคนสันดานอันธพาลได้เพียงพอเลย อย่างนี้ก็เป็นเหตุหนึ่ง ที่ยังต้องเห็นพระเณรมีลักษณะอย่างตั้งกองรับบิณฑบาตริมท้องสนาม หรือยืนประจำร้านจำหน่ายของใส่บาตรปะปนอยู่มิใช่น้อย เพราะชาวบ้านคิดปัดสวะให้พ้นหน้าบ้านของตัว จึงกลับมาเป็นสวะปะวัดกันอยู่ทุกวันนี้

ทางการคณะสงฆ์สำนึกในเรื่องนี้อยู่มาก จึงได้กวดขัน คัดเลือกผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์บวชเรียนให้แก่กุลบุตร ต้องมีการอบรมระเบียบแบบแผนทั้งส่วนพระวินัย ทั้งส่วนประเพณีที่ดีงาม จนเห็นว่าซึมซาบดีแล้วทั้งนั้น แต่ส่วนมากดูเหมือนสมัครรับการอบรมเพียงเพื่อตราตั้ง ส่วนคุณภาพมักทอดทิ้งปล่อยตามเคยไปอีก พระอุปัชฌาย์ เป็นสำคัญที่จะรับกุลบุตรเข้ามาบวชเรียนเป็นภิกษุสามเณร ถ้าบวชแล้วปล่อยตามเรื่องตามราว ไม่สนใจฝึกฝนอบรมศิษยานุศิษย์ให้มีความรู้เพื่อประพฤติดีปฏิบัติชอบ ก็นับว่าเป็นผู้ย่อหย่อนต่อสิกขาวินัย ต่อระเบียบแบบแผนของการคณะสงฆ์ เป็นภัยแก่สงฆ์อย่างมาก เมื่อพระอุปัชฌาย์ทุกรูป เลือกเฟ้นผู้ที่ขอบรรพชาอุปสมบทสักหน่อย บวชแล้วก็คอยอบรมสั่งสอน กวดขันในสิกขาวินัยโดยถือว่า เมื่อศิษย์ของตนเจริญดียามบวชอยู่ก็เป็นศรีแก่พระศาสนา เมื่อลาสิกขาไป ก็เป็นลูกแก้วลูกขวัญของ

บิดามารดา เป็นผลเมืองดีของประเทศชาติ ย่อมเป็นเกียรติเป็นศรีสง่าแก่สำนักตลอดถึงตัวพระอุปัชฌาย์ด้วย อย่างนี้นับว่าหายาก ท่านมักจะต้องการแต่จำนวนบวช ส่วนคุณภาพของผู้บวชท่านมักไม่คำนึงถึง ผู้ใหญ่ของเราก็ยังหาที่ทรงคุณตามหน้าที่ได้ยาก จะกล่าวไปไยถึงผู้น้อย จึงต้องอาศัยวัวใครเข้าคอกใครไปพลาง ๆ" ท่านเจ้าจบลงด้วยอาการอ่อนเปลี้ยเพลียใจ

เมื่อเด็กศิษย์เข้ามาจัดเตรียมที่ฉันอาหาร เพราะเวลาใกล้เพล คุณป้าเป็นผู้คิดได้ก่อนว่า ไม่มีอาหารติดมาถวายเพลเลย จึงกระซิบให้พี่ชาตรีออกไปซื้อหาอาหารร้อน ๆ กับนมสดกระป๋องสำหรับมื้ออื่นมาให้ทันท่านเจ้าฉันเพล

และระหว่างนั้น ท่านเจ้าได้หยิบแผ่นกระดาษซึ่งพิมพ์ข้อความอยู่ด้านหนึ่งให้คุณลุง ๓ – ๔ แผ่น แล้วแจ้งว่านี่เป็นระเบียบแนะนำภิกษุสามเณรในวัด ที่จะพึงปฏิบัติในพิธีของชาวบ้าน นำไปพิจารณาหรือแจกสู่กันอ่านบ้างก็ได้ ข้าพเจ้ารับไว้พิจารณาแล้ว เห็นเป็นคุณประโยชน์มาก จึงขอคัดมาไว้ท้ายบันทึกบทนี้ด้วยคารวะอย่างยิ่ง

พี่ชาตรี ได้นำอาหารมาถวายทันเวลาพอดี และสั่งเด็กศิษย์ให้คอยเป็นธุระถวายนมสดกระป๋องด้วยแล้ว จึงพร้อมกันหันไปกราบลาพระพุทธรูปที่บูชาก่อน เสร็จแล้วจึงหันมากราบลาท่านเจ้าเพื่อกลับบ้าน

ระเบียบปฏิบัติในพิธีของชาวบ้าน

ทุกรูปจงถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อไปนี้

๑. นุ่งห่มให้เรียบร้อย อย่าปล่อยรุ่มร่าม คอยระวังการห่มหนีบลูกบวบให้เรียบร้อยจนกว่าจะกลับวัด

๒. สำรวมกิริยามารยาทตามเสขิยวัตร จะพลิกนั่งพับเพียบ จงระวังกลับเท้าทางด้านหลัง

๓. กลุ่มด้ายสายสิญจน์ที่ล่ามจากพระพุทธรูป ควรยกย่องว่าเป็นของสูง จงอย่าข้ามกราย หรือวางลงกับพื้น ถ้ากลุ่มเล็กรูปสุดท้ายจะถือไว้ในอุ้งมือขณะสวดมนต์ก็ได้ หรือวางบนพานหมากบุหรี่ก็ควร

๔. ขณะทำพิธีสวด ต้องนั่งตัวตรง ประนมมือเสมออก เพ่งสายตาต่ำ อย่าเที่ยวเหม่อมองพลางสวดพลาง เป็นการแสดงอาการตั้งใจจริงจัง จบแล้วพิงหมอนพักก็ได้ จะหลับตาสวดก็อย่าหลับตลอดไปจนมือตก คอเอียง เพราะหลับจริง คอยเผยอตาดูเหตุการณ์ตามระยะบ้าง

๕. การสวดอย่าใช้เสียงต่ำนัก คอยฟังหัวหน้าเพื่อให้พร้อมพร้อมจังหวะ อย่าถือตามสบายเฉพาะตน คอยฟังหมู่มาก ช้าหรือเร็วต้องคอยอนุโลมตาม

๖. เพราะในบทชุมนุมเทวดามีบอกให้สำรวมใจ มิให้ซัดส่ายสวดพระปริต เพื่อสิริชัยมงคลแก่เจ้าของงาน จึงควรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามข้อ ๔

๗. เมื่อสวดถึงคำแทนชื่อ คือคำว่า **โส, สา, เต,** คำใดคำหนึ่งที่ปรากฏในบทสวดมนต์นั้น ๆ ดังที่เรียงตัวดำหนา ต้องเพ่งใจ

ออกชื่อถึงเจ้าของงาน พร้อมด้วยครอบครัวและญาติมิตรทุกบท
ในเวลาเจริญพระพุทธมนต์

ก. ตนฺเตชสา **เต** ชยสิทฺธิ โหตุ ใน นมการสิทฺธิคาถา

ข. โสตฺถิ **เต** โหตุ สพฺพทา ใน โพชฺฌงฺคปริตฺต

ค. โหตุ **เต** ชยมงฺคลํ ใน มหาการุณิโก และ นตฺถิ เม

ฆ. ทุกฺขา วูปสเมนฺตุ **เต** ใน สกฺกตฺวา

ง. ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ **เต** ใน ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก

จ. ตนฺเตชสา ภวตุ **เต** ชยมงฺคลานิ ใน พาหุํ

ฉ. มา **เต** ภวตฺวนฺตราโย ใน สพฺพี

ช. สพฺเพ **เต** โรคา ฯ ล ฯ ใน สพฺพพุทฺธา

ซ. ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ **เต** ในท้าย สพฺพพุทฺธา

ฌ. สทา โสตฺถี ภวนฺตุ **เต** ใน ภวตุสพฺพมงฺคลํ และ เอเตน
สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ใน รตนสูตร

เมื่อสวดจบบทโหตุ ต้องนึกเพิ่มว่าจงมีแก่เจ้าของงาน ทั้งครอบครัวและญาติมิตรด้วยทุกบท

เมื่อฝ่ายบรรพชิตต่างรูปเพ่งอารมณ์เจาะจงเจ้าภาพ พร้อมกันทุกบทที่สวด กับเจ้าภาพก็ต้องตั้งใจคอยรับความศักดิ์สิทธิ์นั้นด้วยความสงบเรียบร้อย จึงจะรวมเป็นพลังแห่งความสำเร็จสมปรารถนา เพราะเจตนาตรงกัน ทั้งผู้ให้ผู้รับ ถ้าฝ่ายผู้ให้ไม่สำรวมอารมณ์ ฝ่ายเจ้าภาพก็ไม่สำรวมอารมณ์ ถือเป็นเพียงพิธีไปตามกัน ความศักดิ์สิทธิ์ย่อมสำเร็จได้ยาก

๘. ขณะฉันภัตตาหาร จงสำรวมกิริยาอาการตามเสขิยวัตรให้มาก อย่ามัวเห็นแก่กินจนลืมระเบียบ หรือขอร้องเรียกโน่นเรียกนี่ให้วุ่นวาย หรือแสดงอาการฉันจุอย่างน่าละอายและมูมมามในประการอื่น

๙. ระเบียบนี้ให้ใช้ทั้งงานมงคลและอวมงคล และให้ถือเป็นแนวปฏิบัติเบื้องต้นทุกรายไป เมื่อจะนำระเบียบที่ดีงามเรียบร้อยอื่นมาร่วมปฏิบัติด้วย โดยอนุโลม ก็ยิ่งเป็นความพัฒนา

๒๐. ชาตรีจะไปเรียนต่อ

เมื่อวันพระ ๘ ค่ำ ตรงกับวันพฤหัสบดี ข้าพเจ้าตามคุณป้าไปสมาทานศีล ฟังเทศน์อย่างเคย พร้อมกับเตรียมกระทงดอกไม้สด ธูปเทียนแพใส่ตะลุ่มมุกไปด้วย เพราะได้ตกลงนัดกับพี่ชาตรีว่า ฟังเทศน์จบแล้วถึงเวลาเพลให้มาพบที่อุโบสถ จะได้พร้อมกันไปถวายสักการะเป็นการลาไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ โดยทราบว่าในวันพระเช่นนี้ ท่านเจ้านิยมอยู่วัดต้อนรับอุบาสกอุบาสิกาเป็นกิจวัตร เว้นแต่มีกิจจำเป็น

ถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. ตีกลองเพล เวลาได้เลยไปตั้ง ๑๕ นาทีแล้ว พี่ชาตรีก็ยังไม่มาพบที่อุโบสถตามนัด คุณป้าบ่นอุบอิบ กระวนกระวาย เลยวิตกไปถึงว่า หรือรถเกิดมีอันตรายตามทางอย่างไรกระมัง ป่านนี้จึงไม่มาพบ ต่อมาอีก ๒–๓ นาที พี่ชาตรีจึงยิ้มเข้ามาหา แล้วเล่าเรื่องให้ฟังว่า

"กำลังนั่งขับรถมา นึกขึ้นได้ว่าจะไปกราบเท้าพระอุปัชฌาย์อาจารย์ในเวลาก่อนเที่ยง ตามธรรมเนียมเก่าควรมีอาหารติดมือไปถวายด้วย ถ้าเที่ยงแล้วไปก็มีของควรแก่พระจะฉันได้ในเวลานั้น มีน้ำอัฐบานเป็นต้นถวาย จึงนึกหาว่าอะไรดีหนอ ที่ท่านเจ้าพระอุปัชฌาย์เคยชอบฉัน พอนึกได้ก็เลยเลี้ยวรถไปตลาด มัวรอแม่ค้าอยู่ตั้ง ๑๕ นาที เพราะมีคนคอยรอซื้ออยู่เป็นแถวยืด ผมต้องขออภัยเขาว่า จะนำไปถวายพระ นี่ก็ใกล้เวลาเพลแล้ว แม่ค้าต้องขอโทษผู้มาก่อน แล้วจัดให้ผมตามต้องการ รีบรับขับรถตรงมาวัด กลองเพลตีพอดี จึงเลยนำไปถวายท่านเสียก่อน ได้กราบเรียนให้ท่านเจ้าทราบแล้วว่าเที่ยงแล้วคุณแม่จะไปกราบเท้าที่กุฏิ" พี่ชาตรีเล่าเป็นต่อยหอย แล้วลงท้ายหันมาถามข้าพเจ้าว่า "น้องศุ ทายซิว่า พี่นำอาหารอะไรไปถวาย"

"ใครเขาจะไปทายอะไรของนายถูก อาหารมีตั้งหลายร้อยหลายพันอย่าง" คุณป้าตอบแทนให้

"เป็นอาหารที่คุณแม่ก็ชอบมากเสียด้วย ที่เคยสั่งให้ซื้อฝากตอนกลับบ้านบ่อย ๆ" พี่ชาตรีบอกใบ้

"ขนมครกใช่ไหม" ข้าพเจ้าตอบโพล่งออกไป

"ถูกเป๋งทีเดียว" พี่ชาตรีพยักหน้าตอบ

"เหลวไหลละซิพ่อชา" คุณป้ากล่าวท้วง "ทำไมจึงนำอาหารพื้นๆ อย่างนี้ไปถวายท่านเจ้า ท่านเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่นึกถึงเกียรติท่านบ้างดอกหรือ"

"ท่านเคยพูดอยู่เสมอว่า ลิ้นไม่ได้เป็นท่านเจ้าด้วย คงต้องการอาหารรสธรรมดาเหมือนกัน เพราะต้องการอาหารให้สูงตามเกียรติยศ จึงเลยทำให้ท่านฉันอะไรไม่ใคร่ได้ ด้วยเอือมเต็มที" พี่ชาตรีอธิบายแก้ตัว

"ขนมครกที่พ่อชานำไปถวายนี้ มิเย็นชืดหมดรสหรือ" คุณป้าติงไปตามเรื่อง

"กำลังอุ่นพอดีครับ ที่ผมมาพบคุณแม่ล่าช้า ก็เพราะเกรงจะเย็นชืดอย่างว่า จึงรีบนำไปถวายท่านเสียก่อนแล้ว" พี่ชาตรีชี้แจง

"ที่สุดพี่ชา ก็คงรอเป็นศิษย์เมื่อท่านฉันเสร็จ แล้วเก็บง่ำขนมครกต่อไปกระมัง" ข้าพเจ้าเย้า

"ก็อาจเป็นได้ เพราะฝีมือปรุงของแม่ค้าเจ้านี้หวานมันอ่อนนุ่มไม่เลวเลย" พี่ชาตรีสารภาพ

ครั้นถึงเวลาประมาณเที่ยงเลยสัก ๑๒ นาที คะเนว่าท่านเจ้าเสร็จกิจ-การฉันภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว คุณบ้า พี่ชาตรี ข้าพเจ้า จึงพากันไปนมัสการท่านเจ้าที่กุฏิ

พอกราบนมัสการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านเจ้าก็ปราศรัยกับพี่ชาตรีก่อน "ขออนุโมทนาขนมครกเพลวันนี้อย่างมาก เพราะนาน ๆ จึงจะมีอดิเรกลาภเช่นนี้สักครั้ง" ทำเอาพี่ชาตรีต้องก้มกราบด้วยความดีใจ

"นับเป็นกุศลของพ่อชาเขา ที่ได้ถวายอาหารตรงกับความประสงค์ของพระคุณเจ้า" คุณบ้าช่วยส่งเสริมต่อ แล้วกราบเรียนว่า "ดิฉันนำพ่อชามาวันนี้ก็เพื่อขอศีลขอพร ที่พ่อชา เขาได้รับทุนไปเรียนต่อเมืองนอกอีก ๓ ปีจึงจะสำเร็จ ทีแรกคุณพ่อเขาก็ว่าจะมากราบเท้าด้วย เผอิญนัดพบกับญาติต่างจังหวัด ดิฉันจึงต้องนำมาด้วยตนเอง"

พอคุณบ้ากราบเรียนจบ พี่ชาตรีจึงถือตะลุ่มดอกไม้ธูปเทียนคลานเข้าไปถวาย แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ถอยออกมานั่งที่เดิมเยื้องเบื้องหลังคุณบ้า

ท่านเจ้าไต่ถามถึงเวลาเดินทาง วิชาที่จะไปศึกษา ๒-๓ เรื่องแล้วจึงปรารภว่า

"เมื่อ ๒-๓ วัน ได้อ่านเรื่องละครแสดงทางทีวี เข้าเค้ากับเรื่องของคุณชาตรีอยู่บ้าง แต่คงจะได้ชมการแสดงในทีวีมากันแล้วกระมัง หนูศุ จำได้บ้างไหม เค้าเรื่องไปเรียนหนังสือเมืองนอก"

"มากเรื่องด้วยกัน เลยนึกไม่ออกว่ามีรายละเอียดของเรื่องว่าอย่างไร เจ้าค่ะ กรุณาเล่าให้หลานฟังดีกว่าเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้ากราบเรียน

"จะเล่าเพียงเท่าที่จำเค้าเรื่องได้ บกพร่องอย่างไรต้องขออภัยท่านเจ้าของเรื่องเดิมไว้ด้วย เรื่องของเขาเป็นละครพูด จึงขอเล่าแต่เพียงโครงเรื่อง" ท่านเจ้าเปิดฉากดำเนินเรื่อง

"ครอบครัวของนายอำเภอคนหนึ่ง มีภรรยาหนึ่ง เกิดบุตรชายคนเดียว พอลูกอายุ ๕–๖ ขวบ นายอำเภอถึงแก่ความตาย ภรรยาหม้ายก็ตกระกำลำบากเรื่องอาชีพ ถึงต้องหาบขนมขายเพื่อเลี้ยงดูลูกชายคนเดียวให้ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี จนสามารถสอบชิงทุนไปศึกษาวิชาในต่างประเทศ สำเร็จปริญญาตรี แล้วกลับมาสมบูรณ์พูลสุขสบายอกสบายใจเพราะการอุปถัมภ์ของลูกชาย ต่อมาลูกชายมีภรรยาซึ่งนับว่าเป็นแม่ศรีเรือนแท้ ปรนนิบัติสามีตลอดมารดาของสามีเป็นอย่างดี จนมารดาสามีเกิดความรักใคร่เอ็นดูอย่างมาก เหมือนลูกของตนจริง ๆ นับว่าเป็นครอบครัวที่มีความสงบสุขราบรื่น มิช้ามินานหญิงสะใภ้ถูกรถชนถึงแก่ความตาย เพราะเดินข้ามถนน จะไปซื้อขนมฝากมารดาสามีเมื่อเลิกงานแล้ว ดั่งที่เคยปฏิบัติมาทุกวัน เป็นเหตุก่อความเศร้าโศกระทมใจแก่หญิงมารดาเป็นอันมาก เมื่อการปลงศพหญิงสะใภ้แล้วบุตรชายก็มีโอกาสออกไปศึกษาทำปริญญาต่ออีก เมื่อได้ปริญญาโทแล้วกลับมาอยู่บ้านกับมารดา เพียงไม่กี่วันบุตรชายก็เล่าแก่มารดาว่าในขณะที่ออกไปศึกษาต่อคราวหลังนี้ เขาได้ภรรยาใหม่เป็นแหม่มอีก ๒–๓ วันนี้ ภรรยาแหม่มจะตามเข้ามาอยู่ในเมืองไทยด้วย เขาเห็นว่าบ้านที่อยู่ของเราออกจะคับแคบถ้า

มาอยู่รวมกัน ทั้งขนบธรรมเนียมก็ต่างกัน จะทำให้เกิดความรำคาญด้วยกันทุกฝ่าย คุณแม่เวลานี้ก็อายุเลย ๗๐ ปีแล้ว อยากจะถือศีลกินเพลอยู่ที่สำนักไหน เพื่อหาความสงบสุขลูกจะจัดการให้ตามความประสงค์ และจะตามอุปถัมภ์ตลอดไปไม่ทอดทิ้ง

เมื่อมารดาได้ฟังเรื่องของบุตรชายแล้ว แสนจะชอกช้ำในอกเพราะแสดงให้เห็นว่าลูกชายหมดอาลัยในตนผู้เป็นมารดา เข้าตำราว่ารักเมียมากกว่าแม่ จึงหาอุบายขับไล่ไสส่ง ยิ่งทำให้ระลึกถึงน้ำใจดีของลูกสะใภ้อย่างมาก คุณความดีของลูกสะใภ้มีมากเท่าใด คล้ายกับแสดงน้ำใจเลวทรามของลูกชายมากขึ้นเท่านั้น จำต้องหวานอมขมกลืน เพราะยังไม่หมดความเยื่อใยในลูกชาย จึงจำยอมเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขของลูกชายที่จะครองรักกับภรรยาแหม่ม คิดสู้เวรกรรมต่อไปภายหน้าเอาตามลำพัง ตกลงขอให้นำฝากบ้านคนชราที่ทางราชการรับเลี้ยงดู ลูกชายเป็นฝ่ายดีใจอย่างหมดกังวล แต่หาทราบไม่ว่าหัวใจแม่แสนช้ำแสนเศร้า อยากจะอยู่อบอุ่นใจกับลูกก็ผิดความปรารถนา เมื่อลูกชายนำฝากเรียบร้อย หญิงชราผู้มารดาว้าเหว่ใจมาก ได้ถึงมรณกรรมในคืนแรกที่บ้านคนชรานั่นเอง"

เมื่อท่านเจ้าเล่าเรื่องจบแล้ว ได้กล่าวแถมท้ายว่า "น้ำใจของแม่ทุกคนล้วนอยากเห็นความสุขจำเริญของลูก อยากอยู่ใกล้ชิดกับลูกเพื่อความอบอุ่นใจ แม้จะต้องทรมานจิตใจตนเองอย่างไรบ้าง แต่เพื่อความสุขแก่ลูกต่างยอมสละได้อย่างเด็ดเดี่ยว จึงใคร่ขอสอบกับคุณนายว่าเป็นความจริงที่อาตมาเล่ามาบ้างหรือไม่"

"สมจริงทุกอย่างเจ้าค่ะ" คุณป้ากล่าวตอบรับรอง แล้วกล่าวต่อว่า "แต่ถึงจะพรรณนาด้วยอักษรเพียงไรก็ตาม ก็ยังไม่ถี่ถ้วนสมกับน้ำใจรักน้ำใจเอ็นดูได้เลยเจ้าค่ะ" คุณป้าสารภาพ และกราบเรียนต่อว่า "ถ้าวันไร พ่อชาทำตัวเหมือนลูกชาย ตามที่ พระคุณเจ้า เล่าให้ฟังนั้น ดิฉันก็คง ต้องทำ ตามอย่างหญิงชราผู้มารดานั้นเหมือนกัน พ่อชา จงจำไว้นะ" คุณป้าหันไปหาพี่ชาตรี

"ถ้าคุณชาตรีประพฤติแก่คุณนายเช่นนั้นได้ ก็เท่ากับหมดความเคารพนับถือในอาตมาด้วยเหมือนกัน" ท่านเจ้าสำทับ

"กระผมเป็นศิษย์ในพระคุณเจ้า ต้องปรารถนาเป็นศิษย์ดีและเป็นลูกที่ดีตลอดไป ขอปฏิญาณว่า จะเป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี จนสุดความสามารถตราบเท่าสิ้นชีวิต จะไม่หลงรักคนอื่นจนลืมผู้มีพระคุณ" พี่ชา กราบเรียนด้วยความแข็งขันจริงจัง

"เวลานี้มันอย่างหนึ่ง ต่อไปข้างหน้าก็ต้องเป็นอีกอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องของอนาคต ยังจะถือเป็นแน่นอนจริงจังนักไม่ได้ ขอแต่ให้นึกประจำใจอย่างที่พูดนี้กับทำให้ได้ตามที่พูด อย่าหลงลืมเสียทุกคืนวันก็นับว่ายังใช้ได้" ท่านเจ้าแถลงความเห็น

"นี่แหละเจ้าค่ะ ดิฉันเป็นห่วงนัก เวลานี้อยู่ใกล้พ่อใกล้แม่เหมือนเป็นเครื่องเตือนใจ จึงคงเส้นคงวาอยู่ได้ ต่อไปลับหลังห่างไกลพ่อแม่ ไปเห็นตัวอย่างสมัยใหม่ หนักเข้าก็พาลืมความตั้งใจเดิมเสียก็ได้ ดิฉันเคยสังเกตเห็นลูกเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง ที่เป็นญาติกันก็มี ตอนเป็นนักเรียนเคารพนับถือพ่อแม่ญาติพี่น้องดี ขยันเรียนมีความรู้ดี แต่พอเรียนจบ นิสัยกลับกลายเป็นตรงกันข้าม เห็นผู้หลักผู้ใหญ่ว่าโง่เขลาเบาปัญญา ไม่ทันสมัยเสียหมด ตัก

เตือนแนะนำก็หาว่าล้าสมัย ทำให้พ่อแม่กอดเข่าน้ำตาตกไปตาม ๆ กัน” คุณป้าเผยความเห็น

“กระผมได้ศึกษาความรู้มาพอสมควร ทั้งได้บวชเรียนแล้ว พอรู้ดีรู้ชอบตามหลักพระศาสนา ก็ตั้งใจอยู่ว่า จะยึดถือหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวนำชีวิตตลอดไป กระผมคิดว่า ถ้าเมื่อไรตนละทิ้งหลักคำสอนของพระศาสนา หันมาทำกิจการอะไรตามอำเภอใจปรารถนาของตน เชื่อถือวิชาความรู้ตนจนทิ้งหลักธรรมแล้ว กระผมต้องชื่อว่าเป็นลูกเนรคุณต่อพ่อแม่ เป็นศิษย์อกตัญญูต่อ อุปัชฌาย์ อาจารย์ ทั้งเป็นศาสนิก ที่ทรยศ ต่อพระพุทธ ศาสนา ที่ตนเคารพนับถือบูชา กระผมถือว่าเป็นบาปกรรมชั่วช้าอย่างที่สุด จะไม่ขอนิยมประพฤติเลยจนตลอดชีวิตของกระผม” พี่ชาตรีเปิดเผยอย่างขึงขัง

“ตั้งใจได้เช่นนี้ ก็นับว่าเป็นมงคลแก่ตนเองแล้ว ขออีกสักนิดก็คือ อย่าพูดให้เป็นยาหอมเมื่อคุณแม่ยังไม่เป็นลมเท่านั้นนะ” ท่านเจ้าแกล้งเย้า

“ความสุขใจของพ่อแม่ ก็อยู่ที่ความประพฤติดีของลูกเป็นสำคัญ ลูกมีความสุขจำเริญมียศฐานบรรดาศักดิ์ มีเกียรติยศชื่อเสียงดี ก็พลอยปลื้มอกปลื้มใจกับความดีของลูก ถ้าลูกชั่วช้าสามานย์เป็นพาลเกเร ทุกข์อะไรจะมาเท่าเป็นไม่มีเจ้าค่ะ” คุณป้าปรารภ

“ลูกดีได้อย่างใจ ก็นับว่าเป็นบุญประการหนึ่งของพ่อแม่ ถ้าลูกเลวนำแต่ความร้อนใจมาให้ ก็นับว่าเป็นบาปกรรมของพ่อแม่อีกเหมือนกัน แต่ทั้งลูกทั้งพ่อแม่ ต่างก็เลือกแสวงหาลูกดีพ่อแม่ดีเอาตามปรารถนามิได้ เพราะสร้างบุญกรรมมาต่างกัน ถ้าพ่อแม่ได้ลูกดี ก็แสดงว่าพ่อแม่สร้างบุญกุศลมา

แล้ว บุญจึงสนองให้มีลูกดี เป็นศรีแก่ตระกูลวงศ์ เมื่อได้ลูกร้าย ก็พึงทราบว่าเป็นผลกรรมของตนสนอง ลูกได้พ่อแม่ดี ก็นับว่าเป็นบุญของลูก พ่อแม่ไม่ดี ขี้เหล้าเมายา ชอบการพนัน ชอบเป็นอันธพาล อย่างนี้ก็เรียกได้ว่าเป็นบาปของลูกได้เช่นเดียวกัน แต่ดีกับร้ายนี้มักไม่พ้นกัน คือพ่อแม่ดีมักได้ลูกดี ลูกร้ายมักได้พ่อแม่ร้าย ที่ผ่าเหล่าผ่ากอก็ยังมีตามธรรมดา หากแต่เป็นส่วนน้อย

เรื่องชีวิตของคนเรานั้น ต่างก็ดำเนินไปทำนองเดียวกันทั้งนั้นไม่เลือกว่าไพร่ผู้ดี เศรษฐีกระยาจก ต่างอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ต้องแก่ เจ็บ ตาย เหมือนกัน อวัยวะร่างกายก็มีมือ เท้า หู ตา หน้า คาง เช่นเดียวกัน ส่วนที่มีฐานะแตกต่างกันนั้น อยู่ที่การกระทำ ทั้งอดีตปัจจุบัน ซึ่งทางศาสนาเรียกว่า กรรมจะคอยแยกฐานะให้ดำเนินไปต่าง ๆ กัน ถึงส่วนดีก็ยังดีมากดีน้อยต่างกัน ส่วนชั่ว ก็ชั่วมากชั่วน้อยต่างกันอีก บางครั้งก็ดีบ้างชั่วบ้างคลุกเคล้ากันไป เหล่านี้เพราะการกระทำทั้งส่วนกาย ส่วนวาจา ส่วนน้ำใจ หนักเบา สูงต่ำ หยาบละเอียดต่างกัน บุคคลจึงถูกแยกไปตามลักษณะการกระทำของตน ซึ่งรู้เห็นจำไว้ได้ก็มี หลงลืมไปก็มี ถึงอย่างไรกรรมที่ทำไว้แล้ว จะไม่หลงลืมให้ผลสนองผิดพลาดเลย

ลองนึกพิจารณาเทียบเคียงถึงอิฐ ปูน ทราย ไม้ ที่คนเรานำมาประกอบเป็นเคหสถานบ้านเรือนทั่วไปนี้ ก็ล้วนเป็นอุปกรณ์อย่างเดียวกันทั้งนั้น แต่ทำไมเมื่อสร้างเสร็จแล้ว บางหลังจึงเรียกว่า พระราชวัง พระตำหนัก

กระทรวง ศาลากลาง วัด โรงเรียน โรงพยาบาล คุกตะราง เรือนจำ ซึ่งแต่ละหลังก็ล้วนสร้างขึ้นจาก อิฐ ปูน ทราย ไม้ เป็นสำคัญเหมือนกัน ทั้งนี้ก็เพราะการกระทำของบุคคลผู้อยู่อาศัยต่าง ๆ กัน อย่างพระภิกษุสามเณร เมื่อยังไม่ได้บวช ก็คือลูกหลานชาวบ้านต้องอยู่บ้านประจำ พอบวชแล้ว จะคงอยู่บ้านตามเดิมไม่ได้ ต้องไปอยู่วัด พวกอันธพาลก่อกวนความสงบสุขของประชาชน ขืนให้อยู่เป็นอิสระอย่างชาวบ้านธรรมดาไม่ได้ ต้องนำไปกักกันอยู่ในคุกตะรางเพื่อดัดนิสัยให้เป็นคนดี โจรผู้ร้ายชอบปล้นสดมภ์ เจ้าหน้าที่ต้องติดตามจับกุมมาคุมขังในเรือนจำตามโทษานุโทษ เพราะการกระทำเป็นการเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เหล่านี้เหมือนเป็นตัวอย่างของกรรมที่จำแนกแยกประเภทคนไปตามลักษณะการกระทำของแต่ละบุคคล ตามฐานะบุญทำกรรมแต่ง ซึ่งเป็นข้อที่น่าคิดพิจารณามิใช่น้อย

เสียดายวันนี้คุณผู้ชายไม่ได้มาด้วย ถ้ามาก็คงจะได้ฟังข้อคิดเห็นแปลก ๆ อีกมาก หนูศุ. จดอะไรได้บ้างไหม ลองจำไปสังเกตชีวิตของคนเราดูอีกสักอย่าง คือผู้ที่เราเห็นว่า เขาเกิดมาในตระกูลสูงร่ำรวย มีช่องทางที่จะได้รับความสุขจำเริญมาก กลับยากจนตกยากบางทีพอบิดามารดาล่วงลับไปหมด ได้รับมรดกปกครองทรัพย์สมบัติอยู่ไม่นาน ทรัพย์สมบัติมากมายก่ายกองนั้น กลับมีอันเป็นย่อยยับอันตรธานหมด ตรงกับทางพระท่านว่า ชนิดสว่างมาแล้วกลับมืดไปอีก บางคนถึงเกิดอยู่ในชนบท อัตคัดขาดแคลนในชีวิต แต่อาศัยความพากเพียรพยายามศึกษาวิชาความรู้ ใช้ความรู้เป็นเครื่องก่อร่างสร้างตน ไม่สนใจในมิจฉาชีพ และอบายมุข มิช้ามินานก็กลับเป็นผู้มีเกียรติ

ร่ำรวย สูงเด่นยิ่งกว่าพื้นเพเดิม ได้รับความสุขจำเริญตลอดครอบครัว ชีวิตของผู้เช่นนี้ท่านเรียกว่า ผู้มืดมาแล้วสว่างกลับไป

เมื่อชีวิตอวัยวะร่างกายก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน ส่วนความเป็นอยู่ของชีวิต กลับต่างกันด้วยบุญบาปตอบสนองตามอำนาจที่อบรมกระทำมาต่างกัน แม้พี่น้องคลานตามกันมา ก็ยังถูกบุญบาปแบ่งแยกให้มีฐานะสูงต่ำ ยากจนร่ำรวยต่างกัน ฉะนั้น ที่อยู่อาศัยถึงประกอบก่อสร้างจากอิฐ ปูน ทราย ไม้ เป็นต้น อย่างเดียวกัน จึงต้องมีชื่อเรียกให้ต่างกันตามฐานะของผู้อยู่อาศัย วัดวาอาราม ชาวเราสำนึกรู้ทั่วกันว่าเป็นที่อยู่อาศัยของท่านผู้ทรงศีล เพียงผ่านพบเห็นก็ยังชื่นใจ ถึงกับแสดงความเคารพก็มี ส่วนคุกตะราง เรือนจำ ตรงกันข้าม เพราะรู้ว่าเป็นที่จองจำนักโทษ แม้พบเห็นก็แทบจะดูไม่เต็มตา จะป่วยกล่าวไปใยถึงส่วนตัวผู้อยู่อาศัย ย่อมเพิ่มพูนความเคารพนับถือหรือเกลียดกลัวจากผู้พบเห็นยิ่งขึ้นไม่น้อย

ตามที่เล่ามานี้ คุณนายช่วยพิจารณาด้วย จะถูกผิดขาดเกินอย่างไร อาตมายินดีรับฟังทั้งนั้น เพราะส่วนมากอาจจะขัดทางกับประพฤติปฏิบัติตามความจริงของชีวิตบ้างก็ได้ หนูศุ. ยังมีเรื่องข้องใจอะไรบ้าง อนุญาตให้ไต่ถามได้" ท่านเจ้าจบเรื่องลงที่ข้าพเจ้า

"ฟังดูก็มีเหตุผลสมจริง ตรงตามที่พระคุณเจ้าพิจารณาชี้แจงแจ่มแจ้งหมดข้อสงสัยเจ้าค่ะ" คุณป้าตอบคล้ายเป็นเชิงนำข้าพเจ้า

"หนูไม่มีข้อข้องใจอย่างไรเจ้าค่ะ แต่มีเรื่องอื่นที่ได้ฟังเขาเล่าเลยเป็นข้อข้องใจเกิดขึ้น จึงอยากขอความกรุณาเรียนถามเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าแถลงตอบ

"ลองเล่ามาซิ" ท่านเจ้าให้โอกาส

"ได้ยินเขาเล่าว่า คนไทยนับถือศาสนาพุทธใน ๔ จังหวัด เมื่อถูกผู้พิพากษาซักถามว่า ทำไมจึงไม่ปฏิบัติตัวตามคำสั่งสอนของพระศาสนาเสียบ้าง จะได้สมกับที่แสดงความนับถือ เขาตอบว่า พวกเขาไม่ต้องปฏิบัติตามก็ได้ เพราะมีผู้ปฏิบัติแทนอยู่แล้ว คือภิกษุสามเณรตามวัดต่าง ๆ ฟังดูแล้วช่างน่าอับอายพวกต่างศาสนาจริง ๆ ที่เขาเคร่งครัดในการงดเว้นดื่มสุราเมรัยทั่วไป เหตุร้ายในฝ่ายคดีอาญาจึงไม่ใคร่มีสู่ศาล ฝ่ายพวกเราล้วนนำคดีอาญาขึ้นศาลเป็นส่วนมาก เพราะมูลเหตุมาจากดื่มสุราเมรัยกันทั่วบ้านทั่วเมือง จะมีลู่ทางอย่างไรให้พุทธศาสนิกชนของเราได้ยึดถือปฏิบัติตามคำสั่งสอนจริงจังกันบ้าง โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๕ ซึ่งเป็นต้นตอก่อความประมาทขึ้นก่อน" ข้าพเจ้ากราบเรียนตามความรู้สึก

"เรื่องการดื่มสุราเมรัยนี้ เป็นเรื่องพูดยากมาก เป็นการกระทบกระเทือนหลายฝ่าย เป็นเรื่องเกี่ยวกับอัธยาศัยเฉพาะบุคคล เมื่อนับถือพระพุทธเจ้าเป็นที่เคารพอย่างจริงใจแล้ว เขาย่อมบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเว้นตามข้อห้าม ทำตามข้อที่ทรงพร่ำสอนตลอดไปทั้งในที่ลับที่แจ้ง ด้วยความเชื่อความเลื่อมใสของเขาเอง ส่วนผู้ที่ประกาศตัวว่านับถือศาสนาพุทธ แต่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่มีแต่เฉพาะใน ๔ จังหวัดเท่านั้น

มีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง แถมผู้หญิงซึ่งสมัยก่อน ๆ ไม่ใคร่เคยเห็นดื่มสุราเมรัยบัดนี้ก็แพร่หลายทั่วไป จนหมดกระดากอายกันแล้ว ศีลข้อที่ ๕ เป็นเรื่องขวางโลกมาแต่สมัยพระพุทธเจ้าแล้ว จึงต้องอาศัยกวดขันกันตามหมู่คณะหรือครอบครัวกันแต่ละหมู่ แต่ละครอบครัวไปพลาง เท่ากับชวนกันทวนกระแสขี้เมากันไว้บ้าง เช่นฝ่ายภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกา งดเว้นการดื่มสุราเมรัยนับว่าเป็นฝ่ายโต้ทานพวกขี้เมาได้ส่วนหนึ่ง ก็นับว่าดีอยู่ไม่น้อย เพราะเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าไม่ดื่มสุราเมรัย ก็มีชีวิตอยู่ได้ผาสุขเหมือนกัน" ท่านเจ้าชี้แจงอย่างรู้สึกหนักใจแทน

"นับว่าหมดทางช่วยพวกถือศาสนาแต่ปาก ไม่ปฏิบัติตัวตามคำสอนยังคงนิยมดื่มสุราเมรัยเป็นนิสัยหรือเจ้าคะ ?" คุณป้าถามด้วยวิตก

"รัฐบาลมีอำนาจจองจำด้วยโซ่ตรวนได้ ยังกวาดล้างอันธพาลไม่หมดในวงวัดมีแต่ศีลธรรม ไม่เป็นอำนาจเข้มแข็งสมกับอัธยาศัยอันธพาลได้เลยต้องยึดอุเบกขาเอาบ้าง" ท่านเจ้าระบายอารมณ์

"แต่ถึงอย่างไรเมื่อช่วยป้องกันเรื่องสุราเมรัยกันไม่ได้จริงจังแล้ว ก็ไม่ควรเพิกเฉยทอดธุระเสียทีเดียว ศีลข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๔ ถ้ายังได้ช่วยกันส่งเสริมให้เจริญขึ้นแทนไว้ ไม่ปล่อยให้อันตรธานเสียพร้อมกัน ก็ยังจะนับว่ามีส่วนควรยินดีเหลืออยู่บ้าง" ท่านเจ้าเปรยในที่สุด และได้ประพรมน้ำพระ-

พุทธมนต์อวยชัย ให้พร แก่พี่ชาตรี กับมอบ พระพุทธรูป ขนาดเล็กไว้บูชาประจำตัว ๑ องค์

ขณะเดินกลับมาตามลานวัด พี่ชาตรีได้พูดกับข้าพเจ้าว่า "วันนี้ถูกท่านอุปัชฌาย์ตีวัวกระทบคราดเอาเจ็บไปเลย" คุณป้าพลอยได้ยินด้วย จึงพูดตอบแทนว่า "คราดรู้จักเจ็บบ้างก็ดีแล้วนี่จ๊ะ ระวังเถอะขืนคราดไม่รู้จักเจ็บละก้อ อย่ากลับมาให้แม่เห็นหน้าอีกเป็นอันขาด"

๒๑. ฟังปาฏิโมกข์

เมื่อฟังเทศน์กัณฑ์เช้าที่อุโบสถจบแล้ว คุณป้าเคยชวนไปชมปูชนีย-สถานตามอารามต่าง ๆ บางคราวก็ไปสดับฟังการสนทนาธรรมในสถานที่อื่นบ้างจึงกลับบ้าน แต่วันนี้เป็นวันพระกลางเดือน พระภิกษุต้องลงฟังปาฏิโมกข์ คุณป้าชักชวนให้อยู่ดูพิธีประชุมฟังปาฏิโมกข์ของพระภิกษุสงฆ์สักครั้ง เพราะยังไม่เคยเห็นเคยฟังอย่างใกล้ชิดเช่นนี้มาก่อนเลย ตกลงออกมาหาอาหารกลางวันรับประทานแล้วกลับเข้าไปรอเวลาที่ในอุโบสถ คุณป้าสนทนากับเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาไปพลาง ข้าพเจ้าใช้เวลาอ่านหนังสือที่ฝ่ายวัดแจกแก่ผู้มาฟังธรรมรักษาศีล ซึ่งเป็นหนังสือเหลือแจกจากงานศพ

ครั้นถึงเวลาประมาณ ๑๓.๓๐ น. ได้ยินเสียงระฆังตีบอกกำหนดเวลา พอสิ้นเสียงระฆังแล้วไม่ถึง ๕ นาที พระภิกษุสงฆ์ก็เข้าพร้อมในอุโบสถ นับว่าท่านรักษาเวลานัดหมายได้อย่างน่าบูชา พี่ชายเคยเล่าให้ฟังว่าเมื่อยังบวชอยู่ท่านเจ้าเคร่งครัดในเรื่องเวลานัดหมายอยู่มาก เพราะท่านถือว่าผู้ที่ไม่ตรงต่อเวลานัดหมาย คือผู้ที่กล้าทำผิดอวดเพื่อนได้อย่างใจเย็น และไม่น่าวางใจที่จะไม่ทำผิดอย่างอื่นอีกได้

เมื่อพระภิกษุสงฆ์พร้อมแล้ว ได้ยินมีการเรียกชื่อตามฉายา เห็นพระภิกษุรูป ๑ ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์เล็ก พระภิกษุอื่นเขยิบเข้านั่งชิดติดต่อกัน เรียกว่านั่งประชุมในหัตถบาส เป็นการเริ่มต้นสวด ฟังเสียงสวดเป็นภาษาบาลี สวดคล่องแคล่วรวดเร็วด้วยความชำนาญ ได้ทราบว่าต้องมีผู้คอยอ่านทานต้นฉบับกำกับอยู่ด้วย สวดผิดพลาด ถูกทัก ต้องกลับสวดให้ถูกใหม่จนกว่าจะจบ พระภิกษุผู้สวดประนมมือสวด ผู้ประชุมฟังก็ประนมมือสงบฟัง

ช่นเดียวกัน นับเป็นพิธีที่มีระเบียบเคร่งครัดสงบประการหนึ่ง ได้ยินแต่เสียงผู้สวดแจ้วอยู่รูปเดียว ประมาณ ๔๐ นาที จบการสวด เห็นพระภิกษุผู้สวดลงจากธรรมาสน์ รูปอื่นขยายที่นั่งและเริ่มสวดมนต์พร้อมกันอีก ๒ – ๓ บท จบแล้ว กราบพระพร้อมกัน ออกจากอุโบสถด้วยมีระเบียบเรียบร้อย คงหมดพิธีฟังปาฏิโมกข์เพียงนี้

พระภิกษุอื่นกลับออกจากอุโบสถแล้ว ท่านเจ้าผู้เป็นประธานสงฆ์ยังไม่กลับ ได้ออกมานั่งที่ท้ายอาสน์สงฆ์เพื่อปราศรัยกับอุบาสกอุบาสิกา วิธีนี้ทราบว่าเป็นธรรมเนียมของท่านเจ้า เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์แล้ว ถ้าไม่มีกิจจำเป็นอย่างอื่น ท่านต้องออกมาสนทนาด้วยเสมอไป

ท่านเจ้าเห็นคุณป้า กับข้าพเจ้า รวมอยู่ในกลุ่มอุบาสิกา คงจะเป็นที่แปลกใจที่ไม่เคยเห็นอยู่ฟังพระสวดปาฏิโมกข์ จึงทักทายปราศรัยกับคุณป้าทีเดียว

"คุณนายฟังพระสวดปาฏิโมกข์ รู้เรื่องบ้างไหม ?" ท่านเจ้าปราศรัย

"ไม่รู้เรื่องอะไรเลยเจ้าค่ะ แต่อยากเห็นพิธีของพระจึงชวนหลานให้รออยู่ฟังจนจบ แต่เมื่อเห็นพระท่านสงบฟังด้วยความเคร่งครัด ก็พลอยให้จิตใจเคร่งครัดสงบตามไปด้วยเจ้าค่ะ" คุณป้าประนมมือตอบสนอง

"หนูศุ. คงจะพอรู้เรื่องบ้างกระมัง ?" ท่านเจ้าปลีกมาทางข้าพเจ้า

"ไม่ทราบเรื่องเหมือนกันเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าสารภาพ

"ถ้าเช่นนั้นก็ดีแล้ว ขอถือโอกาสชี้แจงให้รู้เรื่องไว้บ้าง เพราะถึงจะเป็นข้อปฏิบัติของสงฆ์ฝ่ายเดียว ฆราวาสไม่เกี่ยวข้องก็ตาม แต่ก็เป็นความรู้

ที่น่าสนใจของฆราวาสอยู่เหมือนกัน เรื่องระเบียบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าล้วนแต่เป็นตัวอย่างที่ดีงามของสังคมทั่วไป ถ้าเข้าใจนำไปดัดแปลงให้เหมาะย่อมบังเกิดผลดีเสมอ

เบื้องต้นควรทราบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงวางเป็นระเบียบบังคับพระภิกษุไว้ว่า ทุก ๆ ๑๕ วัน ต้องประชุมฟังปาฏิโมกข์ครั้ง ๑ เสมอไป ยกเว้นแต่อาพาธหนัก และกิจจำเป็นอย่างอื่น หรือมีจำนวนไม่ครบ ๕ รูป ถึงกระนั้นก็ต้องทำพิธีอย่างย่อ ตามจำนวนที่หย่อนกว่า ๕ เมื่อถึงวันกำหนดแล้วจะเพิกเฉยด้วยไม่เห็นความสำคัญของการฟังปาฏิโมกข์ งดเสียไม่ปฏิบัติตามถูกปรับเป็นอาบัติ คือการลงโทษผู้ละเมิดพระบัญญัติ หนูศุ. จำได้ไหมว่า "พระมีศีลเท่าไร ?" ท่านเจ้าลงท้ายการบรรยายด้วยหันมาสอบข้าพเจ้า

"เห็นเขาว่า พระมีศีล ๒๒๗ เจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบด้วยไม่ใคร่มั่นใจนัก

"ดีมาก จำได้เก่งเหมือนกัน" ท่านเจ้าชมแล้วอธิบายต่อ "ศีล ๒๒๗ นี้นับแต่เฉพาะข้อสำคัญที่ควรระมัดระวังรักษาเป็นต้นเค้าไว้ อันที่จริง ว่าถึงศีลหรือระเบียบข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าวางไว้สำหรับปฏิบัติตามนั้น นอกจาก ๒๒๗ ยังมีจำนวนอีกมากมายที่เป็นระเบียบไม่ให้ฝ่าฝืนก็มี เป็นธรรมเนียมต้องปฏิบัติตามก็มี จึงไม่บังคับกวดขัน เพราะเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมเป็นส่วนมาก เฉพาะศีล ๒๒๗ ที่เรียกว่า ปาฏิโมกข์นี้เท่านั้น ทรงบัญญัติให้พระภิกษุต้องประชุมฟังทุกกึ่งเดือน คือ กลางเดือนครั้ง ๑ สิ้นเดือนครั้ง ๑ นับตามทางจันทรคติ" ท่านเจ้าพักนิดหน่อยแล้วหันมาสอบข้าพเจ้าอีกว่า "หนูศุ. ทราบเรื่องการปลงอาบัติของพระบ้างไหม ?"

"เคยอ่านพบในหนังสือบ้าง แต่ไม่ทราบว่าการปลงอาบัติทำอย่างไร และเพื่ออะไรเจ้าค่ะ"

"ดีแล้ว จะได้เล่าให้ฟังเสียคราวนี้" ท่านเจ้าตอบด้วยอาการยิ้มแย้ม และต่อความสืบไป

"พูดว่าปลงอาบัตินั้น เป็นคำหมายสามัญรู้กันตามธรรมดา หากจะพูดให้สมสำนวนวินัย ต้องว่า แสดงอาบัติ แต่ก็ได้ความตรงกัน ปลงอาบัติก็หมายปลดลงหรือถ่ายออก เมื่อยังมีอาบัติติดตัวอยู่เท่ากับแบกหรือเก็บความผิดไว้ในตัว ปลงอาบัติจึงได้แก่การเปลื้องปลดความผิดให้ออกไปจากตัว ส่วนแสดงอาบัตินั้น คือสารภาพความผิดแก่เพื่อนภิกษุ เท่ากับเปิดเผยความผิดที่ตนกระทำไว้ให้เพื่อนภิกษุได้รับทราบ ว่าตนกระทำผิดอย่างนั้น จะสำรวมระวังต่อไปใหม่ เมื่อได้ปลงหรือแสดงแล้ว ก็กลับเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีความผิดไม่มีอาบัติอยู่ในตัว จะเพื่ออะไรนั้น ก็เห็นได้ง่ายว่า เพื่อไม่ให้มีความผิดติดค้างอยู่กับตัว คนที่ทำผิดแล้วไม่หาวิธีปลดเปลื้องความผิด ยิ่งจะเพิ่มพูนความผิดมากยิ่งขึ้นเสมอไป เมื่อมีเวลาคอยชำระสะสางระมัดระวังความผิดอยู่ ย่อมชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ หมดจดแม้เพียงชั่วคราว ย่อมชวนให้ปลื้มใจแก่ตนเอง ไม่เป็นที่รังเกียจของเพื่อนฝูง พูดอย่างนี้พอเข้าใจบ้างหรือยัง" ท่านเจ้าจบลงด้วยคำถาม

"พอได้ความเข้าใจบ้างเจ้าค่ะ"

"ทีนี้ จะได้ย้อนไปพูดถึงการประชุมฟังปาฏิโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสบังคับให้พระภิกษุประชุมฟังทุกกึ่งเดือน คือ ๑๕ วัน

ครั้ง ๑ นั้น ก่อนแต่จะเริ่มพิธีสวด ยังต้องมีการตรวจสอบจำนวนภิกษุที่เข้าประชุมฟังว่า มีจำนวนเท่าไร วันที่สวดเป็นวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ของฤดูอะไร ในฤดูนี้มีวันอุโบสถ คือวันฟังปาฏิโมกข์กี่ครั้ง สวดพ้นไปแล้วกี่ครั้ง ยังเหลืออีกกี่ครั้ง เรื่องการกำหนดวันและฤดูนี้ ก็เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมรับรู้ตรงกันเป็นแบบเดียว เพราะครั้งพระพุทธเจ้าไม่มีปฏิทินแจกเหมือนปัจจุบันนี้ การนับจำนวนภิกษุ ก็เท่ากับว่า ๑๕ วัน สำรวจจำนวนพระกันครั้ง ๑ วิธีสำรวจใช้ขานชื่อตามฉายาจะได้ทราบจำนวนใครขาด ใครป่วยไข้ ได้ง่าย และข้อสำคัญอีกอย่าง คือ ภิกษุผู้จะเข้าร่วมประชุมฟังปาฏิโมกข์นั้น ต้องชำระตนให้หมดจากอาบัติด้วยปลงอาบัติหรือแสดงอาบัติหมดแล้ว ถือว่าทุกรูปบริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติติดตน จึงมีสิทธิ์เข้าร่วมประชุมได้ และกำลังสวดอยู่ ภิกษุทุกรูปจะต้องนั่งใกล้ภายในหัตถบาส ห่างกันไม่เกิน ๑ ศอก จนกว่าจะสวดจบ

เรื่องที่นำมาสวดก็คือ ยกหมวดข้อห้ามที่เรียกว่าสิกขาบทขึ้นมาสวดทีละหมวด ท่านจะอ่านข้อบังคับให้ฟัง เมื่อจบหมวดหนึ่ง ๆ ก็มีเป็นคำถามว่ามีใครทำผิดในหมวดนี้ไหม ถ้าไม่มีก็จงนิ่งอยู่แล้วสวดหมวดอื่นต่อไปจนครบ ๒๒๗ เป็นการทบทวนความสำนึกให้พิจารณาตนไปตามสิกขาบทนั้น ๆ มิใช่ให้มานั่งง่วงโงกประชุมอยู่เฉย ๆ

คุณประโยชน์สำคัญ ที่จะได้แก่ภิกษุผู้เข้าร่วมฟังก็คือทุก ๑๕ วันชำระตนให้บริสุทธิ์ครั้ง ๑ ถึงแม้ว่า เมื่อพ้นปาฏิโมกข์ไปแล้ว จะกลับเป็นอาบัติอีก ก็ยังนับว่าเป็นอาบัติของใหม่ ไม่ใช่อาบัติที่สะสมไว้นานเกิน ๑๕ วัน

การที่แสดงอาบัติแล้วกลับเป็นอาบัติอีก เช่นนี้ย่อมเป็นวิสัยของปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป เพราะจิตใจยังไม่เด็ดเดี่ยวถึงความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง จำเป็นต้องคอยชำระขัดเกลาอยู่ตลอดไป ย่อมเป็นเหตุชวนให้มีโอกาสเบาบางห่างหายในที่สุดได้ ดีกว่าจะปล่อยหมักหมมไว้จนเป็นดินพอกหางหมู นิสัยก็จะพลอยด้านดื้อ เพราะคุ้นเคยกับอาบัติตลอดไป"

"ท่านเจ้าค่ะ พระสงฆ์ต้องฟังปาฏิโมกข์ ทุก ๆ ๑๕ วัน เช่นนี้ตลอดไป ไม่มีเวลาว่างเว้นบ้างเลย ท่านจะทนกันไหวหรือเจ้าคะ" อุบาสิกาปูนคุณป้าที่ร่วมฟังอยู่ด้วยกล่าวขึ้นในเมื่อท่านเจ้าผ่อนระยะชี้แจง

"มีคราวเว้นไม่ต้องฟังปาฏิโมกข์อยู่คราวเดียว คือวันปวารณาออกพรรษา แต่ก็ต้องชำระตนให้หมดจากอาบัติเหมือนกัน เป็นแต่ให้กล่าวยอมตัวรับฟังการตักเตือนของเพื่อนภิกษุที่เรียกว่า ปวารณาแทนการฟังปาฏิโมกข์เท่านั้น

ที่ว่าต้องฟังปาฏิโมกข์ตลอดไป รวมปี ๑ ได้ ๒๓ ครั้ง ยกให้เป็นปวารณาตอนออกพรรษาเสีย ๑ ครั้งนั้น สำหรับพระใหม่ ๆ ก็คงจะรู้สึกอิดหนาระอาใจบ้าง เพราะฟังก็ไม่รู้เรื่อง ต้องนั่งประนมมือแช่วอยู่ตั้งค่อนชั่วโมง แต่เมื่อนึกถึงว่า เป็นหน้าที่ของตนที่บวชเป็นพระ จำเป็นต้องอดทนปฏิบัติหน้าที่ให้ครบถ้วน จะเลือกทำเลือกปฏิบัติเอาตามใจสะดวกของตนก็จะชื่อว่าการบวชของตนบกพร่อง ความเป็นพระไม่สมบูรณ์ มิหนำซ้ำกลับจะได้ชื่อว่า บวชเข้ามาทำลายพระศาสนา หรือบวชแต่เพียงเครื่องนุ่งห่ม จิตใจมิได้บวชด้วย

เมื่ออดทนปฏิบัติไปตามระเบียบของท่านด้วยเห็นว่า เป็นหน้าที่ของตนผู้บวชเป็นพระ และหมั่นศึกษาหาคุณประโยชน์ในการฟังปาฏิโมกข์ตามที่กล่าวมาจากตำราและไต่ถาม ไม่กี่คราวก็จะค่อยคุ้นใจเคยตัวไปเอง

การพักผ่อนอิริยาบถ หรือการรับประทานอาหารของบุคคลธรรมดาทั่วไป ก็กระทำซ้ำ ๆ กันอยู่จนตลอดชีวิต เช่นการยืน เดิน นั่ง นอน รับประทานอาหาร เช้า กลางวัน เย็น หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนเช่นนี้อยู่ทุกวัน ทำไมไม่รู้สึกเบื่อหน่ายบ้าง ส่วนการฟังปาฏิโมกข์ของพระถึง ๑๕ วันต่อครั้ง ยังจะน่าอิดหนาระอาใจถึงกับจะอดทนไม่ไหวเทียวหรือ ?

ผู้ที่รู้สึกว่า จะอดทนปฏิบัติตามระเบียบนี้ไม่ตลอด เลือกทำเลือกงดเว้นดังที่เคยทราบว่า ยอมประชุมฟังปาฏิโมกข์เฉพาะในพรรษา ออกพรรษาแล้วงดอย่างนี้ เท่ากับประกาศตัวว่า อ่อนแอสู้ระเบียบดีงามของท่านไม่ได้ เป็นการหมักหมมอาบัติไว้พอกพูนจิตใจตั้ง ๙ เดือน ยังจะทนบวชอาศัยพระศาสนาอยู่ทำไม ประโยชน์ตนเอง ก็ได้เพียงลาภสักการะ เพราะอาศัยพระศาสนา กลับจะมาทำลายระเบียบแบบแผนของพระศาสนาด้วยการบั่นทอนเอาตามอำเภอใจ ในพระวินัยท่านตำหนิว่า ผู้มีศีลาจารวัตรบกพร่อง สะสมความผิดติดตัวไว้ ให้หมักหมมอัชฌาศัย ย่อมจะไม่เป็นศรีแก่พระศาสนาได้เลย

ธรรมดาคนเราอาบน้ำชำระเหงื่อไคล วันละอย่างน้อย ๑ ครั้ง เพื่อให้ร่างกายสละสลวยหมดจด ถึงอาบแล้วต่อไปชั่วครู่ยามจะเกิดมีเหงื่อไคลอีก

ได้อาบน้ำชำระกายอีก ก็ย่อมชื่นอกชื่นใจได้ทุกคราวที่อาบ ถ้าจะไม่รู้จักอาบเสียเลย หรือมีโอกาสอาบได้น้อยครั้ง ร่างกายก็ย่อมเหนอะหนะ เป็นที่น่ารังเกียจ สะอิดสะเอียนแม้แก่ตนเองตลอดถึงผู้อื่นด้วย ฉันใด พระภิกษุไม่สนใจปฏิบัติตามระเบียบพระวินัย ย่อหย่อนในการฟังปาฏิโมกข์ ก็เท่ากับสะสมอาบัติไว้พอกพูนตนให้ทวียิ่งขึ้น จนตรงกับสำนวนว่า อาบัติเกาะไม่ติด ย่อมเป็นที่รังเกียจของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ฉันนั้น"

"ได้ฟังพระคุณเจ้าชี้แจง ทั้งได้มาเห็นพิธีจริงด้วยตาตนเองเช่นนี้ ทำให้หูตาสว่างไสวรู้หลักปฏิบัติของพระสงฆ์อีกมาก เจ้าค่ะ" คุณป้ากล่าวอนุโมทนา

"ที่จริงเรื่องการฟังปาฏิโมกข์นี้ คุณประโยชน์ก็เกิดแก่ฝ่ายภิกษุเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับชาวบ้านเลย แต่เพราะมีคุณแอบแฝงอยู่หลายประการ ดังการแสดงอาบัติเพื่อปลดเปลื้องความผิดทุก ๑๕ วันนี้เป็นอุบายบังคับให้คอยละบาป เพื่อบำเพ็ญบุญไปในตัว ก็เป็นที่ต้องการของคนดีทั่วไป

อนึ่ง การแสดงอาบัติ มิใช่ว่าจะแสดงได้ต่อเมื่อถึงวันปาฏิโมกข์ วันอื่นแสดงมิได้เท่านั้น ปรกติภิกษุรูปใดต้องอาบัติ รู้ตัวว่าต้องแล้วก็เป็นหน้าที่ของภิกษุรูปนั้น จะต้องแสดงคืนทันที เพื่อกลับเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยศีลต่อไป ไม่ต้องรอให้ถึงวันฟังปาฏิโมกข์ เหมือนกับการอาบน้ำทุกครั้งที่ร่างกายสกปรก แต่หากจะมีภิกษุยังไม่สนใจแสดงอาบัติในขณะที่ต้องอยู่บ้าง พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติเป็นกฎตายตัวว่าเก็บอาบัติ เก็บความผิดไว้ได้ไม่เกิน ๑๕ วัน ด้วยวิธีให้แสดงอาบัติก่อนจึงร่วมประชุมฟังปาฏิโมกข์ได้ ชาวบ้านรู้เรื่อง

ของพระ สนใจศึกษาจดจำส่วนดีงามไปประพฤติบ้าง ก็ไม่มีทางเสียหายอย่างไร กลับจะเป็นความรู้ไว้พิจารณาคุณสมบัติของพระภิกษุเพิ่มสติปัญญาขึ้นอีกไม่น้อย" ท่านเจ้าผ่อนอธิบาย

"การทำวัตรสวดมนต์ เช้า - เย็น พระพุทธองค์บัญญัติเหมือนการฟังปาฏิโมกข์หรือเปล่าเจ้าคะ เจ้าประคุณ อย่าถือโทษหาว่ารบกวนไต่ถามนอกเรื่องเลยเจ้าคะ เพราะติดใจสงสัยมานานแล้ว" อุบาสิกาปูนคุณป้าประนมมือเรียนถาม ด้วยความเคารพและเกรงใจ

"ไม่มีโทษอะไรต้องถือหรอก" ท่านเจ้าโอภาปราศรัย

"ดีเสียอีก เมื่อสงสัยเรื่องอะไร ไต่ถามมาจะได้มีเรื่องสนทนาต่อไป หาไม่แล้วพูดคนเดียว มักหมดเรื่องเร็ว" ท่านเจ้าเปิดเผยให้ความสะดวกใจ แล้วชี้แจงต่อ

"การทำวัตร สวดมนต์เช้า - เย็น พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติไว้เหมือนอย่างปาฏิโมกข์ เป็นเพียงระเบียบนัดหมายของสำนักสงฆ์นั้น ๆ ที่ตั้งกำหนดให้ปฏิบัติในสำนักของตนตามความเหมาะสม เรียกตามภาษาวัดว่า กัตติกา หรือ กติกา หมายว่า ข้อนัดหมายสำหรับปฏิบัติร่วมกัน และมักจะมีบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเหมือนกัน เป็นระเบียบอบรมสนับสนุนการปฏิบัติตามพระวินัยให้รัดกุมยิ่งขึ้นส่วนหนึ่ง

"ว่าเฉพาะการทำวัตรเช้า-เย็นนั้น ใจความสำคัญที่ใช้สวด ก็มีพรรณนาถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นำมาสาธยายให้เป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยประจำทุกเช้าเย็น อบรมฝึกฝนใจให้มั่นคง

ในพระคุณนั้น ๆ จะได้เป็นเหตุเตือนใจเกิดศรัทธาเลื่อมใสให้ละบาป บำเพ็ญบุญ ตามหน้าที่ของตนผู้เป็นบรรพชิต

ในขณะสาธยาย ก็เท่ากับฝึกอบรมอารมณ์ให้ยึดเหนี่ยวอยู่ในบทที่สวด ไม่ซัดส่าย ฟุ้งซ่าน ท่านถือว่านับเนื่องเป็นสมถะ คือรักษาอารมณ์ให้สงบประการหนึ่ง ปฏิบัติได้เสมอ ย่อมเกิดคุณประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง ชวนให้เคร่งครัดต่อพระวินัยยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังถือเป็นโอกาสฝึกฝนการนุ่งห่ม การไหว้กราบ การสวดให้ถูกอักขระพยัญชนะตามเสียงหนักเบา สั้นยาว เอื้อนสังโยค ให้พร้อมเพรียงจังหวะขึ้นลงเหมือนฝึกสามัคคีทางกาย และทางเปล่งเสียงด้วย และให้ท่องจำสูตรต่าง ๆ อันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าได้แม่นยำ ไว้สอนตนเองและผู้อื่นได้สะดวก ตลอดจนการอบรมให้ตรงต่อเวลากำหนดนัดหมาย

ผู้ฝ่าฝืน ย่อมถือว่า ผู้ผิดตามกติกา เท่ากับฝ่าฝืนข้อบังคับของเจ้าอาวาส ไม่เป็นมงคลแก่ตนเลย ยิ่งกว่านั้น ชื่อว่าขาดการฝึกฝนอบรมอารมณ์ตามแนวอนุสสติ เป็นการถอนอารมณ์พระออก นำอารมณ์ชาวบ้านเข้าประจำแทน ทั้ง ๆ ที่ตนก็ยังโกนผม นุ่งเหลืองห่มเหลืองอยู่ เมื่ออารมณ์เคลื่อนคลายไปเสียเช่นนี้แล้ว การฝึกฝนอบรมประการอื่น ๆ ก็ชื่อว่าพลอยบกพร่องตามกัน ขาดการให้ความพร้อมเพรียงแก่หมู่คณะ ยิ่งทรงเพศภิกษุนานไปเท่าไร อายุพรรษาเท่านั้นที่ได้มากขึ้น ส่วนคุณธรรมของพระเถระมักจะมืดมนลงทุกที การละเมิดกติกา ซึ่งมีเจ้าอาวาสปรากฏตนอยู่ ยังสามารถฝ่าฝืนได้ สำมะหาอะไรกับพระวินัยซึ่งไม่มี

องค์พระพุทธเจ้า จะไม่ละเมิดฝ่าฝืนได้ตามสบายใจ ผู้ยังมีหิริโอต-ตัปปะอยู่บ้างเท่านั้น ที่ยังสืบต่อพระวินัยอยู่ถึงบัดนี้ ตามที่พูดมานี้ พอหายสงสัยบ้างหรือยัง ถ้ายังไม่หมดสงสัยถามอีกก็ได้" ท่านเจ้าเปิดทางให้

"หมดสงสัยแล้วเจ้าค่ะ" อุบาสิกาปูนคุณป้าเรียนตอบพร้อมกับยกมือไหว้

"ขอโอกาสให้ดิฉันต่อเรื่องอีกสักนิด เจ้าค่ะ" คุณป้าขอแถม "คือเมื่อได้ฟังชี้แจงเรื่องทำวัตรสวดมนต์แล้ว เลยชวนให้นึกถึงการเทศนา เช้า เย็นขึ้นมาบ้างว่า มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าอย่างไรบ้างหรือไม่ เจ้าคะ ?"

"ถามมานี้ ก็ดีเหมือนกัน" ท่านเจ้าเริ่มอธิบาย "การมีเทศน์ เช้าเย็น ในวันพระนี้ เป็นเรื่องของฝ่ายวัด ไม่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าอย่างไรเลย แต่คงอาศัยหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แนะให้มีการประชุมฟังคำแนะนำสั่งสอน ๗ วันครั้ง ๑ เท่ากับตรากตรำกำลังกายมา ๖ วันแล้ว หาเวลาพักผ่อนทางกาย ด้วยวิธีหาความเจริญทางจิตใจเข้าแทน โดยท่านแนะว่า เมื่อประชุมกันแล้ว ผู้ฉลาดสามารถก็กล่าวข้อธรรมคำสั่งสอนสู่กันฟัง ผู้ฟังก็ตั้งใจสงบฟังโดยเคารพเป็นการแสวงอาชีพด้านจิตใจ เพื่อปฏิบัติตามนัยคำสอนนี้ ฝ่ายวัดจึงจัดเป็นประเพณีประจำ ถึงวันพระ ก็มีการประชุมสวดมนต์ไหว้พระ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายอุบาสกอุบาสิกา ต่อไปอุบาสกอุบาสิกามีการสมาทานศีลฟังธรรมเทศนา บางสำนักก็มีมากกัณฑ์บ้าง น้อยกัณฑ์บ้าง สุดแต่ความเหมาะสมการลงทำวัตรสวดมนต์ฟังเทศน์นั้น ถึงจะไม่มีอุบาสกอุบาสิกามาสดับฟัง พระภิกษุสามเณรก็ฟังกันเอง เพราะถือตามหลักพหูสูตได้ยินได้ฟังมาก ย่อมเป็นเหตุเจริญปัญญา เจริญในคุณธรรม" ท่านเจ้าผ่อนอธิบาย

"ท่านเจ้าคะ ถึงเวลาทำวัตรเย็นของอุบาสก อุบาสิกาแล้วเจ้าค่ะ" อุบาสิกาปูนคุณป้าประนมมือเตือน

ท่านเจ้าดูนาฬิกาแล้ว ปรารภขึ้นว่า "ธัมมสากัจฉาวันนี้มีเรื่องชี้แจงเพลินมากไปหน่อย สมควรพักได้แล้ว" ก่อนกลับท่านเจ้าหันมาทางข้าพเจ้าว่า "หนูศุ. ไม่มีเรื่องอะไรถามอีกหรือ เห็นเงียบอยู่นาน แต่ถ้ามีข้อสงสัยก็ต้องยกไปวันพระหน้า"

"วันนี้ มีเรื่องสงสัยเท่านี้เจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบแล้วก้มลงกราบนมัสการ

๒๒. พิธีงาน

เวลาเย็นประมาณ ๑๗ น. เศษ ข้าพเจ้าเดินผ่านหน้าห้องรับแขกมุ่งแต่ธุระส่วนตัว ไม่ทันทราบว่ามีแขกผู้ใหญ่กำลังสนทนาอยู่ภายใน ครั้นได้ยินเสียงคุณลุงเรียกจึงได้สำนึกตัว เข้าไปหาท่าน ทำความเคารพแล้วกล่าวขอประทานโทษ ที่ขาดความสังเกต

"หาน้ำเย็นหอม ๆ มาเลี้ยงคุณป้าหน่อยซิ" คุณลุงออกคำสั่งพร้อมกันนั้นได้เห็นคุณป้าอยู่บ้านใกล้เคียง ที่เคยนำกฐินทางเรือไปถวายเมื่อ ๒-๓ ปีก่อน สนทนาอยู่กับคุณลุงคุณป้าด้วย

"น้ำชาจีนร้อน ๆ ดีกว่าหนูศุ. เรากันเอง ไม่ต้องถือธรรมเนียมนักก็ได้นะจ๊ะ" คุณป้าบ้านใกล้ปราศรัยไมตรี

เมื่อข้าพเจ้านำน้ำชาจีนมาให้ตามประสงค์แล้ว เลยนั่งคอยรับใช้อยู่ริมประตู คุณลุงได้ปรารภขึ้นว่า "ที่คุณนายปรารภทำบุญอายุครบ ๖๐ ปีนั้น ได้กะกำหนดวันแล้วหรือยัง"

"กำหนดแล้วค่ะ วันเสาร์ที่ ๑๕ เดือนหน้านี่แหละค่ะ" คุณป้าบ้านใกล้ตอบ

"กะจะเลี้ยงพระสักกี่รูป วัดไหนบ้าง เตรียมอาราธนาท่านแล้วหรือยัง ?" คุณลุงถามต่อ

"เรามันบ้านเล็กคับแคบ ดิฉันกะว่าจะเลี้ยงสัก ๑๐ รูป นอกนั้นใช้วิธีใส่บาตร ๖๐ รูปแทน, ยังไม่ได้เตรียมอาราธนาเลยค่ะ ที่มาหานี่ ก็อยากจะ

ปรึกษาหารือว่าจะควรอาราธนาวัดไหนบ้าง ดิฉันไม่สู้จะเข้าใจ" คุณป้าบ้านใกล้ชี้แจง

"งานสำคัญเช่นนี้ ควรเลือกพระที่คุ้นเคยเกี่ยวข้องเช่น วัดคุณผู้ชายเคยบวชเรียน หรือลูกหลานเคยบวชหรือเกี่ยวเป็นญาติเป็นที่เคารพนับถือคุ้นเคย จะได้ขอศีลขอพรท่านด้วยความสบายใจ และควรทำฎีกาบอกเรื่องงาน กำหนดวัน เวลา สถานที่ มีรถรับหรือไม่ให้ชัดเจน ถวายให้ท่านถือเป็นประจำไว้ ใครมาอาราธนาภายหลังพ้องวันเวลากัน ท่านจะได้บอกขัดข้องไป ธรรมเนียมของพระ เมื่อรับอาราธนารายไหนไว้ก่อนแล้ว ภายหลังมีผู้อาราธนาซ้ำกัน ยกเว้นแต่งานหลวงเท่านั้น ท่านต้องถือรายรับอาราธนาก่อนเป็นสำคัญ ยิ่งงานคุณนายกำหนดวันเสาร์ด้วยเช่นนี้ มักจะพ้องงานกันมาก เพราะต่างก็ต้องการวันหยุดงาน ต้องรีบวางฎีกาเสียก่อนแต่เนิ่น เดี๋ยวอาราธนาพระไม่ได้สมเจตนา จะทำให้เสียใจภายหลัง อย่ามัวรอว่ามีเวลาอีกนานเลย สมัยนี้เขาจองกันเป็นแรมเดือนแล้วละครับ" คุณลุงชี้แจง

"นั่นซิคะ จึงได้รีบมาปรึกษา ต้องขอความกรุณาคุณผู้ชายด้วยนะคะ เรื่องพิธีต้องเกี่ยวกับพระกับเจ้า พรุ่งนี้ดิฉันจะลองกำหนดชื่อพระมาให้ทราบ และช่วยจัดการอาราธนาให้ด้วยนะคะ นึกว่าทำบุญร่วมกัน"

"ยินดีช่วยด้วยความเต็มใจครับ ไม่ต้องเกรงใจ สิ่งไรที่ผมช่วยได้แนะนำได้ เป็นยินดีช่วยอย่างเต็มที่เลยครับ" คุณลุงกล่าวปวารณาตัว

"ผมอยากแนะนำบางสิ่งบางอย่างในพิธีสงฆ์ไว้บ้าง ตามที่เห็นมามากหลายต่อหลายแห่ง มักจะทำไปตามประเพณีเสียมาก ไม่ใคร่นึกถึงความ

สำคัญของพิธีสงฆ์เท่าไรนัก คอยจะอ้างแก้ตัวในสิ่งบกพร่องว่า พระท่านไม่ถือสาหาความอะไรดอก ก็มีความจริงอยู่บ้าง แต่ไม่ควรลืมว่าท่านไม่ใช่พระอิฐพระปูน ทั้งท่านก็มิได้มาเอง เราเชื้อเชิญขออาราธนาท่านมา ครั้นท่านมาถึงบ้านเราแทนที่จะได้รับการต้อนรับตามฐานะด้วยความเคารพ กลับพบเห็นแต่การบกพร่อง เห็นเป็นผู้ไม่มีความสำคัญอะไร โดยเฉพาะเวลาฉันอาหาร ควรนึกถึงสภาพของพระบ้างว่า ว่างอาหารอยู่ตั้ง ๑๘ ชั่วโมง ก่อนฉันอาหารเช้า ก็ควรรีบเร่งถวายให้เช้าที่สุดได้เป็นดี จะได้สมกับท้องว่างมานาน และจะได้ห่างกับเวลาเพลมาก ๆ เพื่ออาหารเวลาเพลจะได้เจริญเพิ่มขึ้นอีก นี่ผมก็ออกจะเป็นทนายแทนพระคุณเจ้ามากไปกระมังครับคุณนาย"

"ไม่มากมายอะไรดอกคุณ ดิฉันก็ขอสนับสนุน เพราะท่านเจ้าที่วัดก็เคยปรารภให้ฟังบ่อย ๆ ท่านยังเล่าว่า บางรายถึงกับทำให้ธาตุเสีย เพราะผิดเวลาอาหารมากไป" คุณป้าสนับสนุน

"อ้อ ดิฉันเพิ่งนึกได้ ถึงเรื่องการบูชาพระ ตามงานชาวบ้านหรืองานเกี่ยวกับราชการก็ตาม ที่จัดสถานที่แบบนั่งเก้าอี้ เคยเห็นเวลาประธานยืนขึ้นจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แขกทั้งหลายคงนั่งตามปกติก็มีเป็นส่วนมาก บางงานพอประธานยืนขึ้นจุดธูปเทียน แขกทั้งหลายก็พร้อมกันยืนประนมมือ เมื่อประธานนั่ง จึงนั่งพร้อมกันก็มี ดิฉันสนใจวิธีหลังนี้ ได้กระซิบถามผู้ทำหน้าที่จุดเทียนชะนวน และอาราธนาศีล เขาให้ความเห็นว่า เป็นการยืนบูชาพระร่วมกับประธานด้วย หรือมิฉะนั้นก็เป็นการแสดงความเคารพท่านผู้เป็นประธาน ด้วยกิริยายืนเป็นการแสดงความเคารพ ตามแบบของพระศาสนาอย่างไหนจะสมกว่ากันคะ" คุณป้าบ้านใกล้ถามเชิงขอร้อง

"วิธียืนตามผู้เป็นประธาน ผมว่าเหมาะสมกว่า ถูกหลักถูกเกณฑ์ดี แต่ถ้าจัดแบบนั่งกับพื้น เมื่อประธานหรือเจ้าของงานจุดธูปเทียน แขกทั้งหลายจะควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง ผมคิดว่า เพียงยกมือประนมก็น่าจะเหมาะ เพราะพิธีต่อไปก็จะมีการสมาทานศีลฟังสวดมนต์สวดพร ซึ่งจะต้องประนมมือฟังอยู่แล้ว หรือเห็นอย่างไรครับ" คุณลุงขอความเห็นบ้าง

"ก็เหมาะสมดีค่ะ ดิฉันเห็นด้วย เรื่องการยืนประนมมือรับศีลฟังพระสวดมนต์ ในพิธีนั่งเก้าอี้ ดิฉันเคยนึกชมท่านพวกอนุศาสนาจารย์อยู่เสมอ แม้ท่านต้องยืนอยู่ในบริเวณพิธีด้วยไม่มีตำแหน่งนั่ง ท่านก็ประนมมือฟังจนตลอด ทำไมท่านช่างไม่แนะนำทหารที่ท่านไปอบรมให้ถือเป็นแบบอย่างบ้าง ถ้าเราได้ทหารทั้งหมดทุกกองทัพ ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย ยึดถือปฏิบัติตามอย่างอนุศาสนาจารย์ทั้งหลายได้ทั่วกัน ก็เท่ากับมีตัวอย่างอันดีงาม เผยแพร่กว้างขวางพอใช้ทีเดียวนะคะ" คุณป้าบ้านใกล้ออกความเห็นอย่างน่าฟัง

"น่าคิดเหมือนกันครับ ส่วนผมขอเพิ่มอีกหน่อยในพิธีนั่งเก้าอี้กันแล้ว พิธีกรที่ทำหน้าที่อาราธนาก็ไม่ควรนั่งที่พื้น ควรยืนอาราธนาอยู่เบื้องหน้าอาสน์สงฆ์ ตรงพระรูปที่ ๔ ที่ ๕ หันหลังไปปลายอาสน์สงฆ์ อย่ายืนบังหน้าผู้เป็นประธาน แม้นั่งกับพื้น ก็อนุโลมตามนัยนี้ จะเหมาะสม" คุณลุงฝากความคิดเห็น แล้วกล่าวต่อว่า

"งานฉลองอายุเช่นนี้ ธรรมเนียมเขาต้องมีการปล่อยนกปล่อยปลาด้วยเพื่อเป็นกุศลส่งเสริมอายุให้ยืนยาวต่อไป คุณนายต้องเตรียมไว้

ด้วย แต่ผมเห็นว่าเมื่อทำไปตามธรรมเนียมไม่ได้เกิดจากน้ำใสใจจริง อานิสงส์น่าจะน้อยเต็มที ถ้าจะให้ดีแล้วอย่ามัวรอปล่อยปลาปล่อยนกเฉพาะแต่เวลาจะทำบุญอายุหรือทำบุญวันเกิดเท่านั้นเลย ควรคิดปล่อยสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าตัวเล็กตัวน้อยเพียงไร ให้รอดชีวิตอยู่เสมอดีกว่า เช่น มด ยุง หรือปลวก แมลงวันที่คอยรบกวนเราอยู่นี้อย่าไปบี้ ฆ่า ตบ ตี ให้มันตาย หรือเห็นมันลำบากอยู่ก็ช่วยให้มันปลอดภัย ทุกคราวที่พบเห็น อย่างนี้ดูจะเป็นการช่วยต่ออายุให้ยืนยาวครั้งละเล็กคราวละน้อย เพราะช่วยชีวิตสัตว์นั้น ๆ ไว้ ดีกว่าจะคอยปลดปล่อยแต่ตอนทำบุญอายุ ยิ่งในระหว่างยังไม่ได้ทำบุญ เราทำลายชีวิตสัตว์เสียอเนกอนันต์ทั้งเล็กทั้งใหญ่ แล้วจะมาทำบุญแก้ตัวปีละครั้ง รู้สึกว่าจำนวนชีวิตสัตว์ที่ถูกปลดปล่อย ไม่เพียงพอสมส่วนกับที่ถูกฆ่าถูกทำลายเลย ต้นตำราท่านก็แสดงถึงว่าเห็นสัตว์กำลังตกอยู่ในที่ใกล้อันตรายแก่ชีวิต เกิดน้ำใจสงสารช่วยขวนขวายให้รอดชีวิตได้ทันที จึงเป็นอานิสงส์ต่ออายุให้ยืนยาว จึงน่าที่ผู้อยากจะมีอายุยืนควรช่วยชีวิตสัตว์ทุกชนิดไม่ว่าเล็กใหญ่ ซึ่งก็ล้วนแต่มีชีวิตเหมือนกันให้รอดชีวิตอยู่เสมอ คงจะเป็นกุศลต่ออายุได้มากอย่างแน่นอนครับ"

"เมื่อมาปรารภกันถึงพิธีทำบุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์เช่นนี้ ดิฉันก็อยากนำข้อสงสัยมาร่วมหารือด้วยสักเรื่องหนึ่ง คือการประเคนของแก่พระสงฆ์นั้นจะเข้าใกล้ท่านเพียงไหน จึงจะถูกระเบียบ ยิ่งพวกเราเป็นผู้หญิงด้วย ชิดเกินไปก็ดูไม่งามตา ห่างเกินไป ก็ทำพระท่านตะขิดตะขวงใจ คุณพอมีความเข้าใจอธิบายสู่กันฟังบ้างซิคะ" คุณป้าขอความเห็นกะคุณลุง

"ผมเคยบวชเคยเรียนมาแล้ว เรื่องประเคนของแก่พระนี้ พอมีความรู้อยู่บ้าง" คุณลุงปรารภในเชิงพูดกับคุณป้าบ้านใกล้ แล้วชี้แจงต่อเรื่อง

"เล่าถึงเรื่องเดิมก่อนจะได้เข้าใจซึมซาบดี คือเดิมเมื่อยังไม่มีพระพุทธบัญญัติเรื่องการรับประเคนนี้ สงฆ์สาวกทั้งหลาย ต่างก็หยิบอาหารฉันได้เองตามอัธยาศัย ต่อมามีภิกษุบางรูปเห็นอาหารเครื่องเซ่นตามสถานที่นั้น ๆ คิดว่าไม่มีเจ้าของหวงห้าม แล้วจึงหยิบฉันตามลำพัง ชาวบ้านเห็นกิริยาภิกษุหยิบเครื่องเซ่นฉันเอาเอง ก็ติเตียนว่าไม่เป็นกิริยาที่เหมาะสม น่าจะให้มีผู้หยิบยื่นให้เสียก่อน เมื่อความเรื่องนี้ทราบถึงองค์พระพุทธเจ้า ทรงเห็นสมจริงกับคำติเตียน จึงทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทว่า **ภิกษุกลืนกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้คือยังไม่ได้รับประเคนก่อน ให้ล่วงทวารปากเข้าไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์เว้นไว้แต่น้ำสะอาดและไม้สีฟัน** ดังนั้นอาหารทุกชนิดไม่เลือกหวานเลือกคาว ภิกษุจะต้องได้รับประเคน คือ การหยิบส่งให้ก่อนจึงฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ ถ้าหยิบอาหารที่ยังไม่มีใครประเคนด้วยตนเองมาฉัน ท่านปรับโทษเป็นอาบัติ

ทีนี้เล่าถึงวิธีประเคน สิ่งของนั้นไม่ใหญ่ถึงต้องหาม พอยกคนเดียวได้ตามธรรมดา ตัวเขาน้อมเข้ามาใกล้ห่างกันเพียง ๑ ศอก หรืออย่างจะสอนเด็กให้เข้าใจง่ายก็ว่า เข้าไปใกล้พอให้พระท่านเขกหัวถึงเป็นใช้ได้ อย่างนี้สำหรับผู้ชายประเคน ส่วนผู้หญิงไม่ประเคนถึงมือพระ ท่านใช้วัตถุอื่นแทนมือเช่นบาตรหรือผ้ากราบ หญิงวางสิ่งของบนผ้ากราบ หรือใส่ในบาตร เป็นการประเคนใช้ได้เหมือนกัน เว้นแต่ว่าห่างเกินศอกอย่างนี้ ต้องให้ผู้ชาย

ประเคนใหม่ในหัตถบาส เคยเห็นบ่อย ๆ ผู้หญิงประเคนได้หัตถบาสเรียบร้อยแล้ว ยังต้องมีผู้ชายช่วยประเคนใหม่อีกทุกครั้ง ออกจะเคร่งเกินไปหน่อย แต่อย่าอุตริมักง่ายใช้วิธีประเคนด้วยจับเพียงมุมผ้าปูโต๊ะ ซึ่งจัดอาหารพร้อมบนโต๊ะถวายให้พระรับ ถือว่าได้ประเคนอาหารบนโต๊ะนั้นทั้งหมดแล้ว ผิดลักษณะการประเคน ใช้ไม่ได้ หรืออีกอย่าง พระรับประเคนสำรับอาหารที่หนึ่งแล้วยังมีอาหารอื่นอีกมากที่ พระท่านถือสำรับที่ประเคนแล้วไว้ นอกนั้นผู้ประเคนก็ยกมาชนกับสำรับนั้นต่อกันเป็นพืดไปอย่างนี้ก็มักง่ายสิ้นดีเหมือนกัน ว่ากันในหลักประเคนของแก่พระ ผู้ประเคนอยู่ห่างพระ ๑ ศอก ท่านจะรับด้วยมือหรือวัตถุอื่นแทนมือก็นับว่าได้ลักษณะการรับประเคน และการรับประเคนให้ถูกลักษณะเช่นนี้ ก็เฉพาะถวายอาหารเท่านั้น สิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่ใช่อาหารจะไม่ประเคน หรือประเคนไม่ถูกลักษณะก็ไม่เป็นไร บางรายประเคนจนกระทั่งกระโถนที่ต้อนรับ ออกจะหนักไปสักหน่อย นึกถึงเรื่องขำขันเกี่ยวกับการรับประเคนของพระผู้เคร่งครัดมาก ท่านต้องการจะให้เจตนาของผู้ประเคนกับอาการประเคนพอเหมาะตรงกัน ทั้งผู้ประเคนและผู้รับ พอผู้ประเคนน้อมเข้ามาใกล้ได้ระยะแล้วยกภาชนะอาหารกระดกขึ้นส่งให้ ถ้าท่านเอื้อมมือรับไม่พร้อมกับอาการถวายนั้น หรือว่าเจตนารับของท่านยังไม่พร้อม ท่านกลับหดมือเช็ดหน้าตัก ๒-๓ ครั้ง แล้วให้ประเคนใหม่ ประดักประเดิดเช่นนี้ตั้ง ๓-๔ หน ทุกครั้งรับประเคน กว่าจะได้ฉันอาหารแต่ละคราวเหมือนต้องเล่นจำอวดเช่นนี้ก่อนเสมอ อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับชาวต่างประเทศ เห็นอาการของพระต้องให้ประเคนก่อน จึงฉันอาหารได้ เขาจึงปรารภขึ้นว่า "ใครจะมา

เกียจคร้านเกินสงฆ์ไทยเห็นจะไม่มีอีกแล้ว จนอาหารวางอยู่ตรงหน้า ก็หยิบกินเองไม่ได้ ต้องรอให้มีคนส่งให้เสียก่อน" เท่านี้ก็เห็นจะพอประดับสติปัญญาสาธุสตรีทั้งหลายแล้ว" คุณลุงจบการชี้แจงด้วยสำนวนขำขัน

"คุณพี่ไม่ต้องติดเครื่องกัณฑ์ก็ได้นะคะ แต่ดิฉันกำลังนึกถึงงานของคุณพี่อยู่ ว่าจะต้องตระเตรียมอะไรบ้าง ทั้งสิ่งของและวิธีดำเนินงาน เผอิญนึกถึงเครื่องกรวดน้ำขึ้นมา ก็เลยขอเตือนเสียทีเดียวว่า อย่าลืมเป็นอันขาด เคยนึกอับอายขายหน้าพระแทนเจ้าภาพมาหลายงานแล้ว พอพระเริ่มจะอนุโมทนายถา สัพพี ก็ต้องหยุดรอเจ้าของงานเที่ยวหาเครื่องกรวดน้ำ บางบ้านไม่ได้เตรียมไว้ เลยต้องจับแพะชนแกะ ใช้แก้วน้ำเย็นบ้าง ถ้วยหูน้ำชาบ้าง บางรายนำมาแต่ภาชนะ น้ำไม่มีบ้าง ลืมนึกถึงภาชนะที่รองรับน้ำกรวดบ้าง เอะอะวุ่นวายพิลึกละ เครื่องกรวดน้ำนี้จำเป็นต้องใช้ประจำพิธีสงฆ์ ในเวลาสุดท้ายที่พระอนุโมทนา ไม่เลือกว่างานมงคลหรืออวมงคล เจ้างานผู้ถี่ถ้วนรอบคอบ จะต้องเตรียมพร้อมไว้เสมอ ยิ่งเดี๋ยวนี้ มีจำหน่ายในห้องตลาดเกลื่อนอยู่แล้ว ชาวเรานับถือศาสนาพุทธ น่าจะได้สะสมประจำบ้านไว้ ของอย่างอื่นยังอุตส่าห์ซื้อหามาได้ เครื่องบูชาประจำบ้าน เครื่องใช้สำหรับทำบุญ อย่างเครื่องกรวดน้ำเท่านี้ ก็สมควรจะได้สะสมพร้อมไว้ อย่ามัวนึกว่าบ้านเรานานทีปีหน จะได้ทำบุญสักครั้ง เที่ยวหยิบยืมเขาพอเสร็จงานส่งคืนก็พอแล้ว จะกลายเป็นมีแต่บ้าน ส่วนสมบัติของบ้านที่ควรมีไม่มี สวัสดีศรีสุข ก็จะพลอยหายากไปด้วย" คุณป้าเล่าแถลงอย่างเห็นจริงเห็นจัง

"มีเจ้าค่ะ เครื่องกรวดน้ำ ที่บูชา อาสนะ หมอนอิง กระโถน ขันน้ำมีพร้อม แต่ยังไม่ได้สำรวจจะมีอะไรขาดตกบกพร่องบ้าง กลับไปนี่จะเริ่มตรวจตรากันเสียที แต่ยังอยากจะทราบถึงเรื่องกรวดน้ำว่าเป็นพิธีสำคัญจำเป็นอย่างไร จึงต้องมีประจำทุกงานและจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสม" คุณป้าบ้านใกล้มุ่งเข้าหาคุณลุงอีก

"เรื่องกรวดน้ำนี้ก็ดีอีกเหมือนกัน พูดกันมาก็หลายครั้งแล้วแต่พวกเรามักไม่ใคร่สนใจ เพราะขาดความสนใจในพิธีรีตองเหล่านี้เลยชวนให้ขาดความสนใจในข้อธรรมคำสอนเสียด้วย อันที่จริงพิธีรีตองเหล่านี้ จะว่าเป็นการล่อให้เข้าหาหลักธรรมคำสอนก็ได้ หรือว่าเป็นอาการแสดงออกจากน้ำใจของผู้มีหลักธรรมประจำใจก็ได้ ไม่ต้องบอกศักราชละนะ" คุณลุงพูดทำนองเย้าแล้วชี้แจงต่อ

"เรื่องการกรวดน้ำ ว่าถึงหลักการ ก็คือใช้น้ำสะอาดเป็นวัตถุแทนบุญกุศล หรือแทนพัสดุที่จะยกให้ซึ่งเป็นของใหญ่โต เช่นพระเจ้าพิมพิสารถวายเวฬุวันให้เป็นสำนักสงฆ์ แก่พระศาสดา พระเวสสันดรยกช้างเผือกให้แก่พราหมณ์ หรือตอนยกมอบพระมัทรีให้แก่พระอินทร์ ผู้แปลงเป็นพราหมณ์เฒ่าเหล่านี้ ท่านก็ใช้วิธีรดน้ำลงในมือผู้รับ แต่มาถึงปัจจุบันนี้ คงเหลือความมุ่งหมายเพียงแทนบุญกุศล คือเมื่อได้บำเพ็ญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยปรารภตนเอง อย่างคุณนายจะทำบุญฉลองอายุ ๖๐ ปีก็ตาม หรือปรารภผู้อื่นอย่างทำบุญงานศพอุทิศกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วก็ตาม มีเจตนามุ่งอุทิศบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้วนี้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์พูลผลในสิ่งอันพึงปรารถนาแก่ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปปรโลก เพียงเพ่งใจอุทิศด้วยน้ำใจ

แน่แน่ว ก็ย่อมสำเร็จผลได้เหมือนกัน แต่ต้องการให้มีวัตถุเป็นเครื่องควบคุมอารมณ์อุทิศ จึงใช้น้ำสะอาด รินให้ไหลติดต่อ เป็นสายเดียวมิให้ขาดตอน พร้อมกับเพ่งอารมณ์เฉพาะเจาะจงผู้รับไปด้วย

ที่ต้องให้รินน้ำลงเป็นสายเดียวกันนั้น ก็เพื่อให้สอดคล้องกับใจความที่พระท่านตั้งต้นว่า **ยถา วาริวหา** เป็นลำดับไป ใจความที่พระท่านว่า คือ "ห้วงน้ำที่เต็ม ย่อมยังสมุทรสาครให้บริบูรณ์ ฉันใดทานที่ท่านอุทิศให้แล้วแต่โลกนี้ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วได้ ฉันนั้น" คุณลุงพักแรง

"เราจะกรวดน้ำ อุทิศกุศลให้คนเป็น ๆ บ้างไม่ได้หรือทำไมจึงกรวดน้ำให้เฉพาะแก่คนที่ตายแล้ว" คุณป้าแย้งแล้ว หันมาสบตากับข้าพเจ้า

"ปัญหาแย้งข้อนี้ เข้าทีมาก แต่ก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาอะไร คนยังเป็นมีชีวิตอยู่พูดจาวิสาสะกันได้สะดวกแล้ว จะให้อะไร อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ปัจจัย ๔ เหล่านี้ หรือปัจจัยแก้วแหวน เงิน ทอง ก็ตาม ก็มอบให้แก่เจ้าตัวเองได้ถึงมืออยู่แล้ว จะต้องมัวเสียเวลากรวดน้ำอะไรกันอีก มีอะไรอยากให้ใคร อนุเคราะห์สงเคราะห์ ก็รีบสงเคราะห์เข้าเถิด ทันตาเห็นดีกว่า จะมัวรอรับส่วนบุญจากยอดรักยอดใคร่ที่ไหนนั้น เป็นการหมายน้ำบ่อหน้า ยังเอาแน่นอนมิได้" คุณลุงพักอีก

"แก้ปัญหาข้อนี้ได้ชัดเจนดีแล้ว ขอถามต่ออีกว่า ทำไมจึงต้องเริ่มกรวดน้ำเมื่อเวลาพระว่า **ยถา วาริวหา** เล่าคะ เคยเห็นบ่อยที่รอคอยให้พระท่านสวดสัพพีพร้อมกันก่อน จึงเริ่มรินน้ำกรวด อย่างไหนจะถูกผิดเหมาะสมและไม่เหมาะสมอย่างไร" คุณป้าเริ่มซักไซ้

"ผู้ที่รอคอยให้พระสวดสัพพีพร้อมกัน จึงเริ่มรินน้ำกรวดนั้นเป็นการปฏิบัติงานล่าช้า ไม่สมจังหวะกับที่พระท่านส่งเสริมเจตนาอุทิศ คล้ายกับมีผู้โยนสิ่งของให้ ผู้รับไม่รับเมื่อของนั้นถึงมือ รอจนของตกดินแล้ว จึงแบมือหรือยื่นมือรับย่อมไม่ได้ทันที หรือหากก้มลงเก็บภายหลัง ของนั้นอาจชำรุดหรือเปรอะเปื้อนไม่บริสุทธิ์สะอาด ฉันใดคำที่พระว่า **ยถา** นั้น เป็นใจความส่งเสริมร่วมกับเจตนาอุทิศกุศลผลบุญ ให้สำเร็จสมประสงค์ เหมือนน้ำไหลไปรวมเป็นทะเล และตั้งปรารถนาอะไรไว้ขอให้สมเต็มปรารถนาโดยเร็ว เหมือนพระจันทร์เพ็ญ จึงควรรินน้ำกรวดตั้งแต่เวลาพระเริ่มว่า **ยถา** ไปจนพระรับสัพพีพร้อมกัน จึงรินน้ำหมด เลิกกรวดน้ำ ประนมมือ ตั้งใจรับพรคือที่พระสวดสัพพีตลอดไปจนจบ ซึ่งตนเองจะเป็นผู้รับต่อไป ถ้ารอกรวดตอนพระสัพพี ก็เหมือนก้มลงเก็บของที่ตกดินแล้ว ข้อนี้ ก็ฉันนั้น" คุณลุงพักอีก

"ขอต่ออีกนิดนะคะว่า ทำไมจึงต้องใช้น้ำเป็นเครื่องกรวด ใช้อย่างอื่นบ้างไม่ได้หรือ" คุณป้าขอร้อง

"นี่ก็เห็นง่ายอีกนั่นแหละ พระท่านยกน้ำขึ้นเปรียบเทียบกับเจตนาอุทิศอยู่แล้ว จะไปใช้สิ่งอื่นมาประกอบพิธี จะกลายเป็นถามว่าไปไหนมา ตอบว่าสามวาสองศอก ไม่ตรงคำถาม หรือว่าจะรับแจกสิ่งของที่เป็นน้ำ ผู้รับก็ต้องมีภาชนะสำหรับขังน้ำอยู่ได้ไม่ร้าวรั่วทะลุ จึงจะได้น้ำ ถ้าไปแบมือรับน้ำหรือสิ่งอื่นที่ไม่สมกัน ก็เปล่าประโยชน์ หรือมุ่งถึงว่า น้ำเป็นของเหลว อาจซึมซาบอาบเอิบได้ง่าย จึงมาแทนบุญกุศล ขอให้อาบเอิบถึงผู้ที่ตนเจาะจงอุทิศถึงโดยไม่มีอะไรขัดขวางก็ได้ หมดเรื่องกรวดน้ำหรือยัง เห็นจะเป็นด้วยเราต้องกรวดน้ำกันทุกพิธีสิ่งนี้นเองเรื่องจึงมาก" คุณลุงชะงักให้โอกาสต่อ

"ให้เวลาดิฉันถามแก้สงสัยสักข้อนะคะคุณนาย คือว่า วิธีกรวดน้ำบางหมู่บางคณะ ทำไมจึงรินน้ำกรวดบนนิ้วมือ หรือใช้นิ้วมือรองน้ำกรวด ดูจะเป็นน้ำกรวดที่ไม่สะอาด เพราะเหมือนน้ำล้างนิ้วมือไม่ผิดเลย ทำอย่างนี้เพียงคนเดียวยังพอทำเนา บางแห่งช่วยกันหลายคนแหย่นิ้วลงไปร่วมให้น้ำล้างตั้ง ๕-๖ นิ้ว ดิฉันอดคิดเอาเองตามประสาโง่ ๆ ไม่ได้ว่า ถึงจะได้กรวดถูกต้องตั้งแต่พระเริ่มว่า ยถา ก็ตาม หากส่วนบุญดลบันดาลไปถึงผู้รับ จะมิเป็นบุญเหม็นตุเสียกระมังหรือคะ" คุณป้าบ้านใกล้กล่าวเชิงขอร้องคุณป้า

"ได้เรื่องสนุกอีกแล้ว วิธีอย่างที่เล่ามานี้ ผมเคยพูดมาบ่อย ๆ เหมือนกันว่า คงจำผิดจำพลาดมาจากท่านโบราณ คือคนโบราณที่ใส่บาตรพระเวลาเช้าเป็นประจำ ครั้นใส่หมดจำนวนพระแล้ว ท่านก็กรวดน้ำอุทิศกุศลให้แก่เพื่อน เกิด, แก่, เจ็บ, ตาย ขอจงมีความสุขจำเริญทั่วกันทุกครั้ง วิธีกรวดของท่านก็ใช้น้ำที่จะล้างขันข้าวนั้น ส่วนหนึ่ง ขังไว้ในทัพพี ค่อยรินกรวดจากทัพพีลงขันข้าวใส่บาตร ธรรมดาท้องทัพพีอ่อนช้อยลงน้ำที่ไหลจึงไม่ไหลลงที่ขอบบน มักไหลย้อยไปตามท้องทัพพีด้านนอก อย่างที่เรียกว่าโจงกระเบน ทำให้หยาดน้ำที่กรวดไม่ตกลงในขัน กลับไหลเปรอะเปื้อนภายนอก ท่านต้องการจะบังคับหยาดน้ำที่กรวดให้ตกลงภายในขันที่กรวด จึงใช้นิ้วแตะที่ริมขอบทัพพี เป็นเชิงกันบังคับให้ไหลลงในขัน ไม่ย้อยไปตามท้องทัพพีเท่านั้น คนเห็นไม่ทันพิจารณาถี่ถ้วน ก็จำมาทำตามโดยไม่ทราบความมุ่งหมาย เลยกลายเป็นล้างนิ้วมืออย่างว่า วิธีที่เป็นแบบเป็นแผนแล้ว ใช้

มือขวาจับภาชนะมือเดียว หรือประคอง ๒ มือ ค่อย ๆ รินให้สายน้ำติดต่อเรื่อยไป ลงในภาชนะรองรับ พร้อมกับเพ่งใจอุทิศกุศลแก่ใครก็สุดแต่จะอุทิศ การเพ่งใจอุทิศนี้ มีบทบาลีวางเป็นตัวอย่างหลายแบบยาวบ้างสั้นบ้าง ผู้กรวดน้ำรู้ใจความบ้างไม่รู้บ้าง ว่าจบทันตามแบบตัวอย่างบ้าง ไม่ทันจบบ้าง พระก็เริ่มสัพพีเสียแล้ว ผมว่านึกเพ่งเอาตามภาษาของเราดีกว่า รู้เรื่องราวเข้าใจดี จะอุทิศให้ใครบ้าง ก็นึกเอาตามปรารถนา และไม่ต้องประชุมญาติมิตรกลุ้มรุมเกาะหน้าเกาะหลังชุลมุนในการกรวดน้ำดอก ยอมให้ผู้เป็นประธานงานผู้เดียวก็พองดงามแล้ว นอกนั้นหากจะพลอยอุทิศด้วยบ้าง ก็ใช้วิธีสำรวมใจเพ่งอุทิศตามอย่างประธาน โดยไม่ต้องมีน้ำกรวดก็ได้ ภาชนะกรวดน้ำในพิธีนั้นใช้ที่เดียวก็พอ ถ้าเป็นงานคู่เช่นงานสมรส หรือพ่อบ้านแม่เรือนทำบุญขึ้นบ้านใหม่เป็นต้น ก็ใช้กรวดร่วมกันที่เดียว ไม่ต้องแยกเป็นคนละที่สองที่เอาละครับจบเรื่องกรวดน้ำเสียทีเถิด" คุณลุงจบลงท้ายด้วยทีท่าระอาใจ

"เรื่องกรวดน้ำจะจบก็จบลงได้ แต่ยังนึกถึงเรื่องที่ควรปรารภกันอยู่อีก เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้ว ไปเผาศพญาติผู้ใหญ่ของเพื่อน พอประธานนำไฟแล้ว แขกทั้งหลายก็เริ่มทะยอยกันขึ้นเพื่อใส่ไฟ ฝ่ายเจ้าภาพทั้งหลายต่างก็ชุลมุน หยิบธูปเทียน ไม้จันทน์ จากพานที่วางเตรียมไว้ เที่ยวยื่นใส่มือแขกที่เห็นว่ายังไม่มีธูปเทียน รู้สึกว่าขาดความเป็นระเบียบไม่งามตา สู้ปล่อยให้บรรดาแขกหยิบเอาบนพานที่วางเตรียมไว้ ๒ ข้างบันไดขึ้นก็ไม่ได้ ที่กำเอาไปจากพานเที่ยวยื่นให้ดูคล้ายบังคับให้แขกนำไป ใส่ไฟแทนเจ้าภาพ ดิฉันคิดว่า อย่างที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายฌาปนสถานจัดไว้นั้นดูก็งามพอแล้ว แขกทุกคนเมื่อตนไม่ได้เตรียมธูปเทียนไป

ก็หยิบจากพานตามต้องการแล้วเลยขึ้นเผา หากคณะเจ้าภาพจะแสดงความขอบคุณแก่แขกที่มาร่วมประชุมเพลิงด้วยวิธีเที่ยวส่งธูปเทียนให้ ก็ควรหาภาชนะที่สมควรสัก ๒-๓ ที่ ใส่ธูปเทียนไปเสนอให้แขกเลือกหยิบเอาเอง ตามบริเวณก่อนถึงเชิงบันไดดูจะงาม มีระเบียบ สมกับการแจกหนังสือของที่ระลึกอย่างอื่นเราใช้ภาชนะ เช่น พานกาไหล่ ยื่นพานให้แขกหยิบสิ่งของเอาเอง

เฉพาะหนังสือแจก ดิฉันอยากให้แจกก่อนเผา ใครมาถึงก็แจกให้ทีเดียว จะได้อ่านดูประวัติผู้ตายเรื่องราวในหนังสือฆ่าเวลาคอยไปพลาง ทั้งจะชวนให้ญาติมิตรระลึกถึงความเก่าที่เคยติดต่อกับผู้ตาย จะได้ตั้งใจอโหสิกรรม และอุทิศกุศลของตนช่วยส่งวิญญาณสู่สุคติได้ชัดใจยิ่งขึ้นด้วย อย่างที่คอยส่งให้เวลาลงจากเผา คล้ายเป็นสินจ้างที่มาเผา ถ้าไม่ขึ้นเผาก็คงไม่ได้ เรื่องนี้ดิฉันเคยได้รับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายสงฆ์มามากรูปเหมือนกัน ตามที่พูดนี้ผิดพลาดตรงไหน โปรดทักท้วงได้นะคะ" คุณป้าผ่อนผัน

"คุณนายจะมีข้อท้วงติงอะไรบ้างครับ ส่วนผมรับฟังไว้พลาง" คุณลุงปรารภกับคุณป้าบ้านใกล้

"ดิฉันก็เห็นว่า ควรทำตามได้อย่างว่า เพราะช่วยให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดีขึ้น" คุณป้าบ้านใกล้สนองความเห็น

"แต่ผมขอแถมผสมเรื่องการเผาศพให้บริบูรณ์อีกนิด คือเวลาใส่ไฟจริง คนใส่ตอนแรก ๆ ควรวางธูปเทียนให้ลึกเข้าภายในช่องให้มาก เพื่อคนเผาภายหลังจะได้ไม่ร้อนมือ ถ้าวางไว้เพียงริมด้านนอก อย่างที่ทำ ๆ กันมา ผู้เผาภายหลังกลัวมือพอง ต้องยอมเสียมรรยาทโยนธูปเทียนใส่ เสียความงามในระเบียบอยู่มาก ได้เห็นที่เหมาะสมมีอยู่แล้ว พอ

ประธานใส่ไฟจริง ไฟก็ลุกอยู่ตอนในของช่องนั้น ที่ปากช่องยังไม่มีไฟ ผู้มาภายหลัง คงวางธูปเทียนเคารพศพด้วยความเรียบร้อยเหมือนตอนวางธูปเทียนเกียรติยศ ใครจะรับเรื่องแถมของผมหรือไม่ ก็ตามใจเหอญ" คุณลุงยิ้มแย้ม

"อ้อ พูดไปมากเรื่อง ความคิดเกิดแวบขึ้นถึงงานของคุณพี่ อีกสำคัญเสียด้วย เรื่องอาหารถวายพระในงานนั้น จะใช้เรียกโต๊ะจีนมาเลี้ยง หรือจะประกอบทำเองที่บ้าน ดิฉันอยากทราบเสียก่อน จะได้ช่วยวางรูปงานได้สะดวกค่ะ" คุณป้าหารือด้วยความสนใจ

"ยังไม่ทันคิดเลยค่ะ คุณนายเตือนขึ้นก็ดีแล้วขอบคุณมาก แต่ความรู้สึกของดิฉันนะคะ เรื่องอาหารจีน สะดวกสบายแก่เจ้าภาพก็ดีอยู่หรอก ฝ่ายพระท่านมักฉันไม่ได้เท่าไร ของมัน ๆ เลี่ยน ๆ ทั้งนิสัยดิฉันเอง เครื่องทำบุญถ้าไม่ได้ลงมือเสียเองบ้างรู้สึกใจโหวงเหวงชอบกล เหมือนรับอาหารเบา มีแต่น้ำ ไม่อยู่ท้องกระนั้น คิดว่าครั้งนี้เป็นคราวสำคัญของชีวิต เห็นจะต้องไว้ฝีมือทำบุญให้เต็มรักเป็นแน่ ดิฉันตกลงใจเดี๋ยวนี้แหละค่ะ ว่าต้องทำกับข้าวอย่างไทย ๆ ถวายพระเป็นแน่ แต่จะเป็นอะไรบ้าง ต้องรอปรึกษาหารือพรรคพวกที่มีชื่อในเชิงทำกับข้าวดูก่อนนะคะ" คุณป้าบ้านใกล้แสดงความในใจ

"ดิฉันคิดว่า อย่าทำอาหารตามระเบียบงาน มีแต่ผัด ๆ มัน ๆ เลยนะคะ เราเองยังเอือมเต็มทีแล้ว ยิ่งพระท่านได้ฉันตามบ้านงานบ่อย ๆ ท่านก็คงเอือมเหมือนกัน เคยได้ฟังพวกทำพิณพาทย์ตามงานบ้านต่าง ๆ เล่าให้ฟังว่า พอไปทำพิณพาทย์ตามบ้านที่มีพิธีสงฆ์ด้วยติดต่อกัน ๒ – ๓ งาน เท่านั้นต่อไปต้องเข้ากันครัวขอน้ำพริกผักต้มแทน จึงพอมีกำลัง ทำพิณพาทย์ไหว

เพราะเหม็นเบื่อกับข้าวงานเต็มที่ พระกับพวกพิณพาทย์ เจ้าภาพมักจัดอาหารประเภทเดียวกันเลี้ยง ก็ต้องบ่นเอือมเค้าเดียวกัน" คุณป้าเล่าแจ้งแถลงไข

"ผมมีเรื่องจะขยายให้ฟังบ้างเหมือนกันเรื่องอาหารเลี้ยงในงาน ท่านอาจารย์ของผมที่วัดเล่าให้ฟัง คราวหนึ่ง ท่านได้รับมอบหมายให้เป็นแม่งานจัดงานศพญาติ ๓ วัน ๒ คืน ท่านจึงคิดปฏิวัติการทำอาหาร โดยไม่ปล่อยให้ทำอย่างที่เคย ๆ กันมา เช่นต้องล้มหมู ฆ่าวัวทำเป็นแกงเผ็ด ผัดอะไรเหล่านี้สิ้นเปลืองทุนมาก ท่านสั่งให้งดหมด แต่ท่านเที่ยวเชิญแม่ครัวชนิดรสฝีมือเป็นเยี่ยมปรุงอาหารอย่างธรรมดา กุ้งพล่า ปลายำ แกงส้ม แกงเลียง เหล่านี้มาช่วยปรุง มุ่งเอารสมือกันจริง ๆ แต่ละอย่าง ๆ คนที่ได้รับประทานต่างติดในรสชมเชยอยู่ทั่วกัน แม้จะเป็นน้ำพริกผักต้ม แกงส้ม แกงเลียง อย่างพื้น ๆ ก็ตาม ไม่มีใครติฉินนินทาหาว่า ทำกับข้าวชนิดเลวเลี้ยงแขกเลย ทั้งยังลดรายจ่ายอีกมากด้วย กับวิธีที่จะทดลองรสฝีมือ ท่านว่าต้องให้ลองเมื่อรับประทานอย่างอื่นบอกอิ่มแล้ว นำมาให้รับประทานก็ยังรับประทานได้มากอีกเพราะรสมืออร่อยถูกปากอย่างนี้จึงจะนับว่าถึงขั้น "เสน่ห์ปลายจวัก ผัวรักจนตาย" ได้แท้จริง วิธีที่ใช้กักแขกไว้จนหิวมากแล้วจึงนำอาหารมาเลี้ยง แขกต้องรับประทานได้มากเป็นแน่เพราะหิว รสอาหารดีเลวอย่างไร ก็ต้องรับประทานได้มากอยู่เอง อย่างนี้ไม่ควรยกย่อง ด้วยไม่ใช่อร่อยเพราะรสฝีมือปรุง ที่อร่อยนั้นเพราะหิวต่างหาก เรื่องนี้อาจล้าสมัยแล้วก็ได้ เพราะสมัยนี้มีกับข้าวแขก ฝรั่ง ลาว จีน ให้เลือกอยู่มากมายถึงกับไม่ต้องตั้งครัวในบ้านก็ไม่อดอยากปากแห้งกันแล้ว เออ! ลงได้เข้ากลุ่มสนทนากันละก็ ลงท้ายเป็นต้องหวนมาถึงเรื่องกินกันแทบทุกครั้ง ขาดไม่ได้เลย" คุณลุงพูดยิ้ม ๆ

"ก็สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่ได้ด้วยอาหารนี่คุณ" คุณป้าโต้ด้วยหลักศาสนา

"ต้องยอม ไม่กล้าสู้หลักฐาน วันนี้ สนทนากันเพลิน ไม่รู้ว่ากี่เรื่องกี่ราว หลานศุ. จำได้บ้างไหม" คุณลุงเบือนมาทางข้าพเจ้า

"ดูเหมือนจะมีเรื่องทำบุญวันเกิด ยืนบูชาพระ นิมนต์พระ ประเคนของ กรวดน้ำ แจกธูปเทียนเผาศพ อาหารถวายพระเท่านี้กระมังค่ะ แต่คงจะสลับหน้าหลังกันบ้าง" ข้าพเจ้าตอบตามที่คอยนึกจำไว้

"โอ! เวลาเกือบทุ่มแล้ว คุณนายอยู่รับประทานเสียที่นี่ก็แล้วกันจะได้หมดห่วง" คุณลุงเหลือบดูนาฬิกาแล้วจึงเชื้อเชิญ "หลานไปบอกให้เขาเตรียมเพิ่มอาหารเผื่อคุณป้าอีกคนนะ" คุณลุงสั่งกำชับ

๏ ๏ ๏

๒๓. เค้าสังคายนา

เมื่อเสร็จจากการช่วยงานทำบุญฉลองอายุ ๖๐ ปี ของคุณป้าบ้านใกล้มาได้สัก ๕-๖ วัน ข้าพเจ้าได้นั่งปฏิบัติรับใช้คุณลุงคุณป้าที่ระเบียงเรือนตามเคย ซึ่งท่านทั้ง ๒ มักมีเรื่องราวสนทนากันก่อนถึงเวลาอาหารค่ำเสมอ วันนี้พร้อมหน้ากัน คุณลุงถามข้าพเจ้าขึ้นว่า "หลานศุ. ไปช่วยงานคุณป้าบ้านโน้นเห็นอะไรในพิธีงานขาดตกบกพร่องบ้างไหม ?" ข้าพเจ้านิ่งนึกทบทวนเหตุการณ์ ๒-๓ อึดใจ จึงตอบคุณลุงว่า "หลานช่วยอยู่แต่ในห้อง จัดไทยธรรมสำหรับถวายพระบ้าง จัดของชำร่วยแขกบ้าง ไม่มีเวลาออกไปดูภายนอกได้ทั่ว จึงไม่เห็นการบกพร่องที่อื่น ส่วนที่หลานช่วยอยู่นั้น ดูเรียบร้อยดีเจ้าค่ะ"

"ดีแล้ว ถ้าอย่างนั้น ลุงจะเล่าเรื่องในหน้าที่ที่ลุงช่วยอยู่ให้ฟังบ้าง หน้าที่ของลุงก็เกี่ยวกับการปฏิบัติพระนั่นแหละ พอถึงตอนที่พระเริ่มมาถึงบ้าน มีผู้ชายกลางคน พรรคพวกของคุณนายที่สมัครมาช่วยลุงอยู่ด้วย คอยรับพัดรองจากพระที่มาถึง นำไปเก็บไว้ก่อนทุกรูป ลุงก็คิดว่า เขาคงรู้จักพระที่อาราธนามาหมด และรู้จักลำดับที่นั่งของท่านด้วย จึงปล่อยให้เขาทำไป ครั้นถึงเวลาอาราธนาเข้าประจำอาสน์สงฆ์ พระท่านต้องการพัดของท่านเพื่อใช้ประกอบในพิธี ก็พบว่า พัดเหล่านั้นวางซ้อนรวมสุมกันไว้ที่ท้ายอาสน์สงฆ์ เลยหยิบถวายท่านเจ้าของสับสนวุ่นวายอยู่พักหนึ่ง พระจึงได้รับพัดรองของท่านครบถ้วน ถ้ามากรูปคงยุ่งกว่านี้ นี่ก็เป็นเจตนาดี แต่ไม่รู้ธรรมเนียมของพระจึงแสดงการขลุกขลักขึ้นบ้างจนได้"

เรื่องพัดรองของพระนี้ เป็นธรรมเนียมของท่านที่จะต้องถือนำไปในพิธีทำบุญเสมอ ท่านต้องถือของท่านเอง และวางไว้เบื้องขวามือนั่งประจำที่ คนอื่นจะนำไปวางที่อาสน์สงฆ์ได้ ก็ต้องรู้จักพระที่อาราธนามาในพิธีทั้งหมด และรู้จักลำดับที่นั่งของท่านด้วย หาไม่ก็ต้องวุ่นวายเพราะเจตนาดีเกินไปอย่างว่า" คุณลุงผ่อนพักเรื่อง

"ที่เรียกว่า พัดรองนั้น หมายความว่าอย่างไรคะ ?" คุณป้าขอความรู้

"เรื่องพัดนี้ มี ๒ ชนิด ที่ในหลวงพระราชทานแก่พระพร้อมกับสัญญาบัตรสมณศักดิ์ เรียกว่า พัดหลวง หรือพัดยศ มีชั้นสูงต่ำตามลำดับ และสำหรับนำไปใช้เฉพาะงานหลวง หรือรัฐพิธีเท่านั้น ส่วนพัดที่ผู้อื่นจัดถวายพระ เพื่อเป็นที่ระลึกในงานมงคล หรืออวมงคลเรียกว่า พัดรอง คือสำรองจากพัดหลวง พระต้องนำไปใช้ให้ถูกต้องกับงานของเจ้าภาพ หรือเชื้อสายของเจ้าภาพ ทำนองแหนบหรือเข็มกลัดเครื่องหมายเฉพาะบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ งานมงคลนำพัดเพื่องานอวมงคลไป เจ้าภาพที่รู้เรื่องถือนัก ว่าไม่ให้มงคลแก่เจ้าภาพและไม่รู้จักกาละเทศะ แต่ถ้างานอวมงคล ไม่ถือ ใช้ปะปนกันได้ ถึงกระนั้นพระท่านมักระวังให้เหมาะสมกับงานเสมอ จำง่าย ๆ ว่า พัดของหลวง ๑ พัดของราษฎร ๑ ก็แล้วกัน" คุณลุงหยุดพัก

"ดิฉันนั่งติดกลุ่มอยู่กับคุณนาย ช่วยกระซิบแนะนำในฐานะเจ้าภาพบ้าง เห็นอากัปกิริยาของพระคุณเจ้าในพิธีเจริญพระพุทธมนต์วันนั้นแล้ว บางท่านก็ชวนให้นึกเลื่อมใส บางท่านก็ชวนให้เกิดบาปในใจ นั่งอึดอัดใจอยู่ตลอดเวลา" คุณป้าปรารภบ้าง

"ทำไม ท่านทำดีไม่ดีอย่างไรหรือ ? คุณลุงถาม

"เพราะเราเป็นพุทธศาสนิกชน นับถือศาสนาพุทธ ก็อยากแต่จะเห็นพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าทั่วไป มีกิริยามารยาทสงบเสงี่ยมเรียบร้อย สมกับที่เรานับถือ กราบไหว้ ยิ่งได้ยินได้ฟังจากผู้เคยไปร่วมประชุมกับพระต่างบ้านต่างเมืองเล่าให้ฟังว่า พระเมืองเราที่ร่วมประชุมด้วย เด่นกว่าเพื่อนในเรื่องความสงบเรียบร้อยตามสิกขาบทวินัย มีเสียงกล่าวยกย่องชมเชยจากชาวต่างประเทศมากหลาย เมื่อได้ฟังเล่าแล้วปลื้มใจไม่รู้หาย ว่าหลักการประพฤติตามพระธรรมวินัยในบ้านเมืองเรายังมั่นคง ดีกว่าชาวพุทธด้วยกันในนานาประเทศ" คุณป้าหยุดพัก

"ต่อให้ถึงเรื่องพระในงานวันนั้นอีกซิ ไม่ต้องชักเรื่องแม่น้ำให้ครบทั้ง ๕ ก็ได้" คุณลุงยิ้มยั่ว

"ขืนทะลุกลางปล้อง ขัดจังหวะอยู่เช่นนี้ เดี๋ยวก็เลยลืมเรื่องกันเสียเท่านั้น" คุณป้าแย้งแล้วเล่าต่อไปว่า "คือพระคุณเจ้าบางรูปมักไม่สำรวมกิริยาให้เหมาะสม คอยสอดส่องสายตามองคนนั้น คนนี้ ปากก็ว่าไปพลางประนมมือก็แปลก ๆ กันทั้ง ๙ รูป กางนิ้วบ้าง วางมือต่ำระดับพุงบ้าง โค้งแต่ปลายนิ้วเข้าประจบกันบ้าง ประสานนิ้วเป็นค้างคาวบ้าง พลิกกลับขาทางด้านหน้าบ้าง สังเกตดู ก็ล้วนแต่พระผู้ใหญ่มากพรรษาทั้งนั้น ทำไมจึงปล่อยตามอารมณ์เช่นนี้ ถ้าเป็นในวัดของท่านก็พอทำเนา นี่มาแสดงต่อหน้าชาวบ้านมากหน้าหลายตา จะไม่ชวนให้เกิดบาปในใจกระไรได้

ยิ่งกว่านั้น สวดพลาง มือล้วงในย่ามหยิบนาฬิกาบ้าง ยาดมบ้าง กระดิกนิ้วมือบ้าง หลุกหลิกอยู่ตลอดเวลา ส่วนบางรูปท่านเคร่งขรึมระวังมารยาทดี สำรวมสายตาถึงกับหลับตาสวดก็มี นั่งตัวตรงประนมมืออยู่ในระเบียบ สมกับที่จะประสิทธิ์ประสาทสวัสดิมงคลแก่เจ้าของงานผู้ต้องการสวัสดิมงคลอยู่เย็นเป็นสุขโดยแท้ ท่านที่ปล่อยตามสบายอารมณ์ ทิ้งระเบียบเสียด้วยความมักง่ายเคยตัว นำให้รำคาญตาคิดว่าสวัสดิมงคลที่ท่านอย่างนี้ประสิทธิ์ให้ ก็เห็นจะเป็นสวัสดิมงคลชนิดกระท่อนกระแท่นเต็มที

ถ้าเป็นพระชั้นเด็ก ๆ ก็ยังพอนึกให้อภัยบ้าง นี่ล้วนแต่ชั้นครูบาอาจารย์ทั้งนั้น จะสามารถสั่งสอนอบรมศิษยานุศิษย์ให้งดงามได้ไฉน ท่านมัวแต่ทำตัวเป็นแม่ปูสอนลูกปูอยู่เช่นนี้ ต่อหน้าท่าน ชาวบ้านก็จะยังปากหวานขานเพราะแสดงกิริยาเคารพแต่เพียงพิธี ลับหลังก็จะตั้งนินทาเหมือนอย่างดิฉันกำลังบ่นนี้ รู้สึกเหมือนองค์แทนพระศาสนาของเรา จะยังไม่ดีเด่นสมกับที่ชาวต่างประเทศชมเชยเสียแล้ว” คุณป้าถอนใจใหญ่

“เป็นความจริง อย่างที่เล่ามาทุกอย่าง เคยได้แก่ตัวมาแล้ว แต่เรื่องอย่างนี้ มันเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งเหมือนกัน ต้องอาศัยปฏิรูปเทศ คือถิ่นฐานที่เหมาะสมเป็นหลักสำคัญด้วย ซึ่งจะได้มีโอกาสพบเห็นในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ที่สมาคมชั้นสูงนิยมประพฤติอยู่เสมอ อาศัยความเคยชิน ได้ยินได้ฟังในความดีงามของสังคมที่ใกล้ชิด ชัดหูชัดตาอยู่นั่นแหละ เป็นส่วนสำคัญเบื้องต้นที่จะค่อยอบรมให้ดูดดื่มแทรกซึมติดนิสัยโดยไม่รู้ตัว ถ้าได้อยู่ในปฏิรูปเทศแล้ว

เท่ากับได้รับอบรมในเรื่องรักระเบียบ ความดีงามได้ตั้งครึ่ง ยิ่งได้รับการศึกษาอบรมฝึกฝนเพิ่มเติมต่อไป ย่อมเป็นของง่ายที่จะเป็นผู้รักระเบียบที่ดีงามอยู่เสมอ

ข้อสำคัญหัวหน้าหมู่คณะ เมื่อไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมในระเบียบแบบแผนที่ดีงามมาก่อน ก็ย่อมไม่มีความดีงามอะไร ที่จะทำเป็นตัวอย่างหรือแนะนำสั่งสอนผู้อยู่ร่วมหมู่คณะได้ ยิ่งผู้ใหญ่นั้นเคยขาดตกบกพร่องในสมัยยังเป็นผู้น้อยมาก่อน อาศัยหวานอมขมกลืน หรือลูบหน้าปะจมูกกันมาจนถึงฐานะเป็นผู้ใหญ่ ก็ยากในการที่จะแนะนำสั่งสอน ผู้ทำผิดพลาดบกพร่องเหมือนกับที่ตนเคยบกพร่องผิดพลาดมาก่อน เพราะเข้าตำรา งูเห็นนมไก่ ไก่เห็นตีนงู

เราอยู่ในฐานะผู้เคารพนับถือต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เหมือนเป็นศิษย์ของท่าน ต้องรู้จักโง่ให้เป็นไว้บ้าง ขืนทำฉลาดกว้างขวางออกไปนักจะกลายเป็นรู้มากยากนานก็ได้ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่ท่านบวชอยู่ตามวัดวาอารามนั้น จะต้องไม่ลืมว่าท่านก็มาจากลูกชาวบ้าน หลานชาวบ้านนั่นเอง รูปไหนมีโอกาสได้อยู่ในสำนักที่ดี ก็ย่อมได้รับอบรมในระเบียบแบบแผนที่ดีงามตามพระธรรมวินัย เป็นลำดับมา สืบต่อความดีงามตามสายอุปัชฌาย์อาจารย์ไว้ได้ หากได้สำนักอ่อนเพลา เพราะขาดปฏิรูปเทศก็ตาม หรือแถมไม่สนใจต่อระเบียบแบบแผนก็ตาม ก็จะเป็นเพียงพระภิกษุสามเณรตามพิธีเท่านั้น ยากที่จะทรงคุณธรรมความดีตามแนวสังฆคุณว่า ปฏิบัติดี

ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร ให้พอน่าเลื่อมใส ก่อศรัทธาของชาวบ้านได้

เราต้องรู้จักเลือกเคารพบูชาเอาตามศรัทธาของเราก็แล้วกัน แต่ถ้ามีช่องทางอย่างไร ที่จะช่วยให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สนใจ สำรวมระวังตัวให้อยู่ในระเบียบแบบแผนของพระธรรมวินัยบ้าง ก็อย่าทอดทิ้ง ควรพยายามสนับสนุนตลอดไป การที่นึกเสียว่า ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์ หรือวัวใครเข้าคอกใครก็แล้วกันเช่นนี้ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น เราก็จะต้องพลอยรับด้วยตามฐานะพุทธศาสนิกชน เพราะเท่ากับเป็นปลาข้องเดียวกัน" คุณลุงจบลงด้วยขอน้ำชาร้อนดื่ม

"นี่จะเป็นบาปไหมหลาน ที่เรานำเรื่องพระเรื่องเจ้ามาปรารภกันเช่นนี้" คุณป้าหันมาลองภูมิข้าพเจ้า

"หลานคิดว่า คงไม่บาปกรรมอย่างไร เพราะไม่ได้ทำทุจริตผิดศีลธรรมเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าเสนอตามความเห็น

ป้าก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะเป็นการติเพื่อก่อ หรือจะว่านำเอาเรื่องของคนอื่นมาติฉินนินทาเป็นการเพ้อเจ้อไม่เข้าเรื่องก็เถอะ เจตนาก็อยากให้ดี ให้เรียบร้อย สมกับเป็นเนื้อนาบุญ เป็นบุญแก่ตัวท่านเองด้วย ยังจะชวนให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสแก่ผู้อื่น พลอยได้บุญอีกด้วย ยิ่งชาวต่างชาติเขามาพบเห็นแล้วนำไปโฆษณา ถ้าทำดีให้เขาเห็น ก็นับเป็นเกียรติเป็นศรีแก่

พระศาสนาและประเทศชาติ หากทำเลวให้เขาเห็น จะเสื่อมเสียถึงพระศาสนาตลอดประเทศชาติอย่างไม่มีทางแก้ตัวเลย เหมือนอย่างเมื่อก่อนงานคุณป้าบ้านโน้น เราช่วยกันขัดพระพุทธรูปสำริด ที่ฝุ่นละอองสนิมจับจนหมดงามให้สุกปลั่งขึ้น จนผู้มาช่วยงานหลายคนต่างชมไปตามกัน จะเป็นบาปเพราะขัดถูองค์พระปฏิมาเทียวหรือ ถ้าเป็นบาปจริง ป้าก็ยอมละ" คุณป้าหยุดคารม

"คิดไม่เห็นว่าจะเป็นบาปที่ตรงไหน ช่วยแก้ไขดัดแปลงส่วนที่ไม่ดีไม่งาม ให้กลับเป็นของดีงามขึ้น ก็ต้องถือว่า เป็นความดีของผู้กระทำ ควรได้รับยกย่องถึงขั้นมหาอุบาสิกาเสียด้วยซ้ำ" คุณลุงหันมายิ้มให้ข้าพเจ้าแล้วปรารภต่อไป

"วิธีที่เราชาวบ้านมาปรารภถึงความประพฤติย่อหย่อนบกพร่องของพระภิกษุสามเณรเช่นนี้ เป็นการแสดงถึงความเอาใจใส่ อยากให้ดี ไม่อยากให้เสียหายเป็นขี้ปากของใคร ๆ เท่ากับช่วยเป็นหูเป็นตาระแวดระวังความเสียหายแทนคณะสงฆ์อีกด้วยซ้ำ ติเพราะรัก มิใช่ติเพราะเกลียด

สมัยพระพุทธเจ้า ก็ได้อาศัยเสียงชาวบ้าน ตำหนิติเตียนถึงความประพฤติไม่เหมาะสมของพระภิกษุสาวกอยู่เหมือนกัน เมื่อความทราบถึงพระพุทธองค์ ๆ ทรงเห็นชอบตามเสียงตำหนินั้นแล้ว ทรงตั้งเป็นข้อบังคับมิให้ภิกษุสาวกประพฤติต่อไป ใครฝ่าฝืน มีการลงโทษปรับเป็นอาบัติหนักเบาตามควรแก่ความผิด มีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน เช่นการอยู่จำพรรษาในพรรษา

ในฤดูฝน ชั้นเดิมยังไม่มีพระพุทธบัญญัติกำหนดให้ภิกษุอยู่พรรษาคือพักอยู่ที่เดียวตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน ชาวบ้านติเตียนว่า พระภิกษุไม่รู้จักพักผ่อนในฤดูฝนเสียบ้าง เที่ยวเหยียบย่ำพืชพันธุ์ที่เขาเพาะปลูกไว้เสียหาย ควรที่จะได้หาเวลาหยุดพักเมื่อถึงฤดูฝน แต่นกกายังรู้จักทำรวงรังพักอาศัย สาวกของพระตถาคตช่างไม่พักผ่อนเสียบ้างเลย พระพุทธองค์ทรงเห็นชอบ จึงทรงวางระเบียบอยู่จำพรรษาขึ้น ดังที่พระภิกษุได้ประพฤติอยู่ทุกวันนี้

การรับประเคนอาหาร นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่เกิดจากชาวบ้านติเตียนเหมือนกัน เพราะได้เห็นพระสาวกหยิบอาหารที่เขาเซ่นไว้ในที่ต่าง ๆ ฉันเอง เป็นอาการไม่สมควร พระพุทธองค์จึงทรงตั้งเป็นข้อห้ามไว้ว่า อาหารทุกอย่างต้องมีผู้หยิบยกให้ (ประเคน) ก่อนจึงฉันได้ ใครฝ่าฝืนปรับเป็นอาบัติ

ที่สุดแผ่นดินและต้นไม้ ชาวบ้านส่วนมากถือว่ามีชีวิตเหมือนกัน ภิกษุไม่ควรทำลายเอง หรือใช้คนอื่นให้ทำลาย เรื่องนี้ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุโลมตามความเชื่อถือของชาวบ้าน ตั้งเป็นข้อห้ามขึ้นไว้ เมื่อไม่เป็นการเสื่อมเสียแก่ฝ่ายพระศาสนาอย่างไร

เราชาวบ้านที่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ชื่อว่าอยู่ในบริษัท ๔ ของพระพุทธเจ้า ฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่จะต้องคอยระมัดระวังความเสื่อมเสีย และส่งเสริมความเจริญให้แก่พระศาสนาด้วยเหมือนกัน ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายสงฆ์เท่านั้น ที่บ้านเรา ๓ – ๔ คน มาปรารภถึงการขาด

ระเบียบเรียบร้อยของพระภิกษุสงฆ์ เช่นนี้ ขอให้ถือว่า เรานำเค้าของการสังคายนาพระธรรมวินัย ตามเยี่ยงอย่างพระมหาสาวกในปางก่อนได้ปฏิบัติมาแล้วนั่นเอง หลานศุ. รู้หลักของการสังคายนาอย่างไรบ้างไหม ?" คุณลุงหันมาสอบไล่ข้าพเจ้า

"หลักที่พระเถระท่านทำสังคายนาพระธรรมวินัย หลานจำได้ว่า ท่านปรารภถึงการประพฤติย่อหย่อนไม่ตรงธรรมตรงวินัย ของพระภิกษุสงฆ์ในเวลานั้น ๆ เป็นหลัก จึงประชุมกันพิจารณาชี้แจงให้ที่ประชุมรับทราบว่า ทำอย่างนี้ผิดธรรมผิดวินัย ไม่ควรฝ่าฝืนกระทำต่อไป ทำอย่างนี้ ตรงธรรมตรงวินัย ควรประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อกำจัดบั่นเบาส่วนผิดที่เป็นเสี้ยนหนามแปลกปลอมเข้ามาให้หมดไป จะได้ยึดถือประพฤติตามแนวธรรมวินัยที่ถูกตรงเป็นหลัก อย่างนี้ใช่ไหมเจ้าคะ" ข้าพเจ้าตอบตามความคิดเห็น

"ถูกต้องดีมาก แต่ที่ลุงว่าทำตามเค้าสังคายนานั้น จะสังคายนากับพระท่านอย่างไร พระท่านอยู่วัดเราอยู่บ้าน พระเป็นฝ่ายย่อหย่อนบกพร่องต่อระเบียบแบบแผนของพระ ควรที่พระท่านจะสังคายนากันเอง เราชาวบ้านเป็นฝ่ายอุปถัมภ์ อย่างนี้จึงจะเข้าหลัก" คุณลุงให้ความเห็น

"ก็เรามีท่านเจ้าเป็นพระที่เคารพนับถือ เป็นผู้เคร่งครัดต่อระเบียบวินัยดี ตามสายตาของพวกเราอยู่แล้ว เราก็เสนอเรื่องบกพร่องที่พบเห็นมาให้ท่านรับรู้รับทราบไว้ ท่านก็จะหาโอกาสชี้แจงอบรมฝ่ายพระด้วยกันให้สำนึกตัวไว้ อย่างน้อยพระภิกษุในสำนักของท่านเจ้า จะได้เรียบร้อยเป็นหน่วยตัวอย่างขึ้นบ้าง

ดิฉันเคยอ่านหนังสือประกาศในรัชกาลที่ ๔ พบเรื่องเล่าถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงทราบว่า มีภิกษุหลายวัดไม่สนใจต่อพิธีหน้าที่ของพระ เช่น งดไม่ประชุมฟังปาฏิโมกข์เสียบ้าง พิธีเข้าพรรษา ออกพรรษา ก็งดหรือเลือกทำชนิดง่าย ๆ ตลอดทำวัตรสวดมนต์ เช้าค่ำ ต่างไม่เอาใจใส่ เห็นไปว่าเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าเปล่า ๆ ไม่เกิดปัจจัยลาภอะไรขึ้นมา ทรงสลดพระหฤทัยมาก จึงทรงดำเนินพระบรมราโชบาย ให้จัดไทยธรรมและจตุปัจจัย (เงิน) ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ยังคงปฏิบัติตามระเบียบพระวินัยอยู่หลายอาราม โดยวิธีนี้ค่อยชักนำให้สงฆ์ในอารามต่าง ๆ เริ่มกวดขันในระเบียบวินัยมากจำนวนขึ้น นี้อาศัยอำนาจองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกเป็นหลักสำคัญ

อีกเรื่องหนึ่ง พระมหาเถระผู้มีตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ท่านได้อุตสาหะชี้แจงแนะนำชาวบ้านทั้งหลายในจังหวัดนั้น ให้รู้จักระเบียบของพระวินัย ว่าพระรูปไหนประพฤติดีชั่วอย่างไร ควรเคารพนับถืออย่างไร จึงจะสมควรแก่หน้าที่ผู้นับถือพระศาสนา ถวายความเคารพบำรุง ที่สุดก็รับทราบกันทั่วว่าพระที่ดี ย่อมไม่ไปเที่ยวจับจ่ายซื้อหาสิ่งของในตลาดด้วยตนเอง ต้องการของใช้อย่างไร ก็แจ้งแก่ไวยาวัจกรหรือญาติโยมให้จัดถวาย ถ้าชาวบ้านเขาเห็นพระเที่ยวปะปนอยู่ในตลาด ก็จะเข้าใจว่าพระต่างถิ่น ไม่ใช่พระในถิ่นบำรุงของเขา ก็ปล่อยไปตามอัธยาศัย หากรู้แน่ว่าเป็นพระในถิ่นบำรุงอยู่วัดนั้นวัดนี้แล้ว เขาจะกระซิบให้ทราบเรื่องทั่วกันว่า พระวัดนั้น วัดนี้ ไปเที่ยวตลาดซื้อหาสิ่งของด้วยองค์ของท่านเองได้แล้ว ชาวบ้านควรงดบำรุงงดการทำบุญ

ตักบาตร ชาวบ้านจะพร้อมเพรียงกันงดบำรุงจริง ๆ ทั่วกัน ไม่นานวัน พระที่ย่อหย่อนเหล่านั้น ก็สำนึกตัวกลับเคร่งครัดตามระเบียบดีต่อไปใหม่ เมื่อชาวบ้านเห็นว่าพระกลับปฏิบัติดีขึ้นแล้ว ก็เริ่มบำรุงต่อไปอีก อย่างนี้ รู้สึกว่าเป็นวิธีสมควรแท้ ๆ เพราะชาวบ้านเป็นผู้บำรุง ก็เพื่อให้พระคุณเจ้ามีความสะดวกด้วยปัจจัย ๔ จะได้ตั้งหน้าศึกษาเล่าเรียน อบรมอัธยาศัยของท่านให้มากด้วยคุณธรรม และแนะนำชักจูงชาวบ้านให้ประพฤติความดีอยู่ในศีลธรรมด้วย เมื่อเห็นความประพฤติของท่านนอกรีตนอกรอย ทำให้ถอยศรัทธา ก็ต้องระงับศรัทธาไว้ก่อน ไม่มีบาปกรรมอะไรดอก ถ้าเห็นท่านย่อหย่อน บกพร่องเจนหูเจนตาอยู่แล้ว ก็ยังหลงบำรุงตักบาตร อย่างนี้แหละ ท่านเรียกว่า ให้กำลังแก่โจรปล้นศาสนา ไม่เป็นบุญเลย มิหนำโจรเหล่านั้นจะนึกหยามน้ำใจผู้หลงบำรุงว่า โง่งมงายให้เขาหลอกกินเสียอีกซ้ำ" คุณป้าพักผ่อนแรง

"เอาละ เป็นอันรับฟังไว้ที แต่ที่เราปรารภกันอยู่นี้ อย่าลืมว่าอยู่ในวงของการนินทาเหมือนกันนะ เพราะนำเรื่องของผู้อื่นมาหารือกัน ชวนให้ลืมเรื่องส่วนตัวเองก็ได้ ระวังอิเหนาจะเป็นเองให้มากไว้

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พิจารณาให้ละเอียดแล้ว ท่านมุ่งสอนสาวกให้รู้จักพิจารณาตัวเอง สอนตัวเอง เตือนตัวเอง เป็นสำคัญยิ่ง ท่านจึงว่าตนของตน เป็นที่พึ่งแก่ตน ที่พึ่งในที่นี้ หมายถึงให้รู้จักผิดชอบชั่วดีแล้ว คอยเตือนตนให้ดำรงอยู่ในความดีชอบ คอยงดเว้นหลบหลีกความผิดชั่วตลอดไป

ทั้งที่ลับที่แจ้ง จนกว่าความผิดชั่ว ไม่มีติดค้างอยู่ในจิตใจ มีแต่ความดีชอบสุกใสบริสุทธิ์อยู่อย่างเดียวเท่านั้น นี่เป็นผลสุดยอดของคำสอน

เรื่องความประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องตัวใครตัวมัน คนอื่นจะช่วยได้ก็เพียงตักเตือนแนะนำเท่านั้น เรามีความเคารพนับถือพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอย่างสูงก็ด้วยเห็นว่าคำสั่งสอนของท่านดีจริง ประกอบด้วยเหตุและผล ไม่มีคำสอนเพื่อพระองค์เองเลย แต่ชาวเราผู้นับถือส่วนมาก มักแสดงความนับถืออย่างให้ท่านมาเป็นผู้รับใช้ คอยอธิษฐานให้ท่านมาดลบันดาลความสุขความเจริญความร่ำรวยให้บ้าง ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ป้องกันอันตรายต่าง ๆ ให้บ้าง แทนที่จะถวายความเคารพบูชาด้วยการประพฤติตามแนวคำสั่งสอนด้วยน้ำพักน้ำแรงของตน ก็หากระทำไม่ อย่างท่านสอนให้รู้จักทางของความเสียหาย ที่เรียกว่า อบายมุข ต่างก็เห็นจริงว่าใครหลงนิยมประพฤติเข้า ย่อมถึงความเสียหายจริงด้วย แต่ก็ดูเถอะ ที่บ้านคุณนายที่มีงานฉลองอายุนั้น พอเสร็จพิธีสงฆ์แล้ว ก็เลยฉลองอบายมุขเพิ่มเข้าอีกด้วย เรียกว่า ญาติมิตรท่านองแก้รำคาญ ส่วนบุญดูเหมือนจะน้อยกว่าส่วนบาป พอถึงคราวเสียทรัพย์กลับจะหาว่าพระไม่ช่วยบ้าง บุญไม่ส่งเสริมบ้าง รู้มากกว่าศาสนาเช่นนี้ จึงต่างตกอยู่ในความยากนาน ระทมตรมตรอมใจอยู่ตามกัน

พระธรรมคำสอนของท่านไม่เสื่อมเสียหายอย่างไรดอก คงอยู่เท่าเดิม ฝ่ายผู้ฝ่าฝืนต่อคำสอนด้วยคิดว่าไม่เป็นไรนั่นสิ ต่างบ่นระงมว่า ยากจนบ้าง มีลูกหลานเป็นอันธพาลบ้าง ก็เพราะไม่รู้จักสังคายนาตัวเอง ตามแนวคำสอน

ของพระพุทธเจ้าเสียบ้าง ได้แต่ซัดโทษกันไปมา บ้านซัดวัด วัดซัดบ้าน ผู้ปกครองซัดโรงเรียน โรงเรียนซัดผู้ปกครอง แต่ไม่เห็นมีใครซัดโทษตนเองบ้างเลย" คุณลุงหยุดพักระบายความเหนื่อย

"เอาละ หลานจำไปขอความเห็นท่านเจ้าที่วัดดูก่อน ท่านว่ากระไรกลับมาบอกป้าบ้าง" คุณป้ารวบรัดลงที่ข้าพเจ้า และระงับการสนทนาด้วยการเข้าวงรับประทานอาหารพร้อมกัน

๒๔. เทศน์มหาชาติ

เมื่อพี่ชาตรีสำเร็จปริญญาโทในต่างประเทศแล้ว กลับมาอยู่บ้านได้ ๔-๕ วัน คุณป้าจึงพาไปนมัสการท่านเจ้าที่วัด คุณลุงบ่นไม่สบายเลยอยู่เฝ้าบ้าน ข้าพเจ้าคงติดตามไปด้วยตามเคย พบท่านเจ้าซึ่งเสร็จจากการทำวัตรเช้า กำลังอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ ครั้นกราบนมัสการตามระเบียบแล้ว คุณป้าได้กราบเรียนว่า

"พ่อชา เขาสำเร็จปริญญาโทกลับมาถึงบ้านหลายวันแล้ว เร่งให้มากราบนมัสการขอศีลขอพร เพิ่งจะว่างวันนี้ ชั้นแรกคุณพ่อก็ว่าจะมากราบนมัสการด้วย เผอิญตื่นเช้าบ่นไม่สบายคล้ายจะเป็นไข้หวัด เพราะอากาศสะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ต้องขอตัวพักอยู่บ้าน ให้พ่อชากราบนมัสการแทน ก่อนจะมานี่ หลานสาวเขาห่วงว่าท่านจะอยู่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ลองโทรศัพท์ติดต่อถามมา โทรศัพท์ก็ขัดข้องต่อไม่ติด เสียงโครกครากน่ารำคาญ เลยเสี่ยงบุญพากันมา นับว่าเป็นบุญของพ่อชา ที่ได้พบพระคุณเจ้าสมปรารถนา วันนี้คงอยู่ฉันเพลที่วัดนะเจ้าคะ ดูข่าวในกระดานดำไม่มีบอกไปฉันที่อื่น"

"วันนี้เผอิญว่าง ไม่มีกิจอาราธนาไปที่อื่น" ท่านเจ้าตอบ แล้วหันมาแสดงความยินดีกะพี่ชาตรีที่ได้รับปริญญาโท และได้ถามถึงชาวต่างประเทศมีการสนใจเกี่ยวกับศาสนาพุทธอย่างไรบ้าง กับคนไทยที่อยู่ต่างประเทศในฐานะนักศึกษาหรือรับราชการตลอดนักธุรกิจ ยังปฏิบัติตัวสมกับเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาดีอยู่หรืออย่างไร ตอนหนึ่งพี่ชาตรีได้กราบเรียนว่า

"ชาวต่างประเทศในปัจจุบันนี้ หันเข้าศึกษาหาความรู้จากพระพุทธ-ศาสนาอยู่ไม่น้อย รู้สึกว่าในด้านความรู้ เขาสนใจหาความรู้มาก เกือบจะเกินคนไทยด้วยซ้ำ และชอบสนทนาซักถามเพื่อหาความเข้าใจอยู่บ่อย ๆ พอพบปะกับคนไทย ซึ่งปรากฏแพร่หลายในต่างประเทศว่า เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ก็มักไต่ถามซอกแซกเพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้ง พี่ชาตรีเองก็ถูกเพื่อนต่างประเทศซักถามไล่เอาแทบจนบ่อย ๆ อาศัยเคยบวชเรียนไปแล้ว จึงพอหาคำตอบให้รอดตัวไปได้พอควร

ส่วนคนไทยนั้น ถ้าวางกำหนดเอาว่า ผู้ที่สนใจในพระพุทธศาสนาต้องไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ตั้งหน้าศึกษา ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ขยันหมั่นเพียรอย่างนี้ก็มีพอสมควร พวกที่ปล่อยตัวเพ้อพุ้งไปตามความนิยมของประชาชน มุ่งแต่ความสนุกสนานเที่ยวเตร่ใช้เงินทองพุ่มเฟือยก็มีไม่น้อยเพราะห่างไกลผู้ปกครอง พวกนี้สนใจในเรื่องศาสนาเป็นส่วนน้อย ส่วนชั้นเด็ก ๆ รู้สึกว่า ออกจะขาดหลักความรู้ในศาสนาอยู่มาก ยิ่งมีเพื่อนฝูงล้วนแต่ต่างศาสนาและพบสิ่งยั่วยวนชวนใจมากมาย ทำให้หลงเห็นดีเห็นชอบตามเขาไปก็ได้ยินว่า มีท่านผู้ใหญ่สนใจที่จะจัดทำเรื่องความรู้ในพระพุทธศาสนาส่งออกไปเผยแพร่ เป็นการติดตามอบรมในเรื่องพระศาสนาให้ทั่วถึง ก็นับว่าเป็นวิธีการให้เครื่องมือช่วยควบคุมแนะนำพอคลายความห่วงใยได้บ้าง แต่เมื่อกระผมจะเดินทางกลับมาเมืองไทย หนังสือเหล่านั้นยังไม่มีออกไปถึงเลย"

ท่านเจ้าสงบฟังถ้อยแถลงของพี่ชาตรีอย่างตั้งใจ เมื่อหมดเรื่องแล้วก็เอ่ยปราศรัยว่า "ดีมาก ช่างสังเกตจดจำ แต่ตามที่เล่าถึงพวกที่ไม่สนใจพระศาสนานั้น เราพลอยนิยมตามเขาบ้างหรือเปล่า"

"นิยมตามเพียงครั้งคราว เพื่อสังคมเท่านั้น กระผมไม่ได้ปล่อยตัวคลุกคลีด้วยนัก เกรงว่าเวลา ๒ ปี จะไม่ได้ปริญญากลับบ้าน กิจวัตรที่เคยทำสวดมนต์ก่อนนอน ก่อนไปเรียน กระผมไม่เคยขาด รู้สึกว่าช่วยให้อบอุ่นใจเป็นพลังสนับสนุนให้เกิดความพยายามเพื่อความสำเร็จได้อย่างดี" พี่ชาตรีเล่าถวายด้วยความเคารพ

"ความดีที่กระทำไว้ ได้สนองผลให้กลับบ้านทันเวลาสมความตั้งใจแล้ว นี่ก็คือบุญส่งผลดีให้นั่นเอง ขออนุโมทนาให้มีน้ำใจยึดมั่นตามหลักคำสอนขององค์พระพุทธเจ้าอย่างนี้เสมอเถิด จะสนองผลเป็นความสุขสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลตลอดไป" ท่านเจ้ากล่าวจบแล้ว ได้ประพรมน้ำมนต์ให้พี่ชาตรีเป็นการรับขวัญ คุณป้ากับข้าพเจ้าเลยพลอยรับด้วยความอิ่มใจ

"คุณนายได้บัตรเชิญเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ กัณฑ์อะไร" ท่านเจ้าเปลี่ยนเรื่องถามคุณป้า ทั้งนี้ก็เพราะทางวัดได้จัดให้มีเทศน์มหาชาติทำนองหลวงขึ้นประจำปี ได้ออกบัตรเชิญท่านผู้เคารพนับถือ และศิษยานุศิษย์ในท่านเจ้า ให้รับเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ เพื่อรวบรวมปัจจัยบูชากัณฑ์เทศน์ไว้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม พอเป็นกำลังให้วัดมีทุนปฏิสังขรณ์ได้ปีละอย่างสองอย่าง และการเป็นเจ้าของกัณฑ์นั้น แต่ละกัณฑ์มีจำนวนมากราย ไทยธรรมที่บูชากัณฑ์เทศน์ มีสมณบริขาร อาหารแห้ง อาหารสดเป็นต้น มอบถวายพระองค์เทศน์ทั้งหมด ปัจจัยรวมเข้าเป็นทุนปฏิสังขรณ์วัดปวารณาแต่จำนวนพอสมควรเป็นค่าพาหนะ คุณป้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับบัตรเชิญเป็นเจ้าของกัณฑ์ ท่านเจ้าจึงได้ไต่ถามขึ้น

"รับกัณฑ์มัทรีเจ้าค่ะ" คุณป้าเรียนสนอง และย้อนถามท่านเจ้าว่า "กัณฑ์มัทรี เทศน์วันนี้มิใช่หรือเจ้าคะ"

ท่านเจ้าพลิกเปิดปฏิทินดูแล้วตอบว่า "วันนี้ใช่แล้ว เวลา ๑๕ น. เป็นกัณฑ์ที่สองสำหรับวันนี้"

ในการจัดให้มีเทศน์มหาชาติของท่านเจ้านี้ จัดให้ได้ฟังกันอย่างสบาย ๆ ไม่เคร่งเครียดนัก จึงแบ่งการเทศน์เป็น ๔ วัน ๆ ต้น เทศน์ ๔ กัณฑ์ ต่อไปอีก ๓ วัน ๆ ละ ๓ กัณฑ์ ครบ ๑๓ กัณฑ์พอดี

"รับเป็นเจ้าของกัณฑ์ ทำไมไม่เห็นเตรียมจัดสิ่งของเครื่องกัณฑ์ หรือฝากไว้ที่อื่นแล้ว" ท่านเจ้าปรารภถามต่อ

"ดิฉันพร้อมทั้งลูกหลานที่บ้าน ทราบจุดประสงค์ของทางวัดดีอยู่แล้ว จึงไม่ต้องตระเตรียมเครื่องกัณฑ์อย่างอื่น ติดทุนเป็นเครื่องกัณฑ์เสียทีเดียว สะดวกกว่า" คุณป้าชี้แจง

"ก็สบายไปอย่าง แต่ก่อนจะเข้าไปติดที่ต้นเทียนในโบสถ์นั้น ต้องนำไปเข้าบัญชีกับเจ้าหน้าที่ที่หน้าโบสถ์ก่อน เพื่อทราบจำนวนและรับหนังสืออนุโมทนา ส่วนสิ่งของ ธูปเทียน สำหรับเจ้าของกัณฑ์นำเข้าถวายเวลาเทศน์จบนั้น รายที่ส่งบูชาแต่ทุน ฝ่ายวัดก็จัดเตรียมไว้ให้ได้ถวายกับไม้กับมือ มีอยู่เหมือนกัน" ท่านเจ้าอธิบายจบแล้ว หันมาทางพี่ชาตรี ถามว่า "คุณชาตรีเคยได้ฟังเทศน์มหาชาติที่ไหนบ้างไหม"

"ตอนเป็นเด็ก ดูเหมือนจะเคยตามคุณแม่ไปฟังอยู่บ้าง แต่ไม่รู้เรื่องอะไรนัก ไม่ช้าก็นอนหลับเพลินไปเท่านั้น" พี่ชาตรีตอบด้วยความเคารพ

"หนูศุ. ล่ะ เคยฟังบ้างหรือยัง" ท่านเจ้าถาม

"เคยติดตามคุณป้า ได้ฟังหลายครั้งแล้ว แต่ครั้งละกัณฑ์สองกัณฑ์ ยังไม่เคยฟังจนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์เลยเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบ

"ฟังแล้วรู้เรื่องบ้างไหม หรือชอบฟังกัณฑ์ไหนมาก" ท่านเจ้าถามอีก

"พอรู้บ้างบางตอน อย่างตอนพระนางมัทรีตัดพ้อพระเจ้ากรุงสญชัย กล่าวถึงชีวิตหญิงหม้ายรู้สึกว่าลำบากลำบากนวนซาบซึ้งใจดี กัณฑ์มหาราชก็ทำเสียงคึกคักดีเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบสนอง

"คุณชาตรี คงจำเรื่องราวไม่ใคร่ได้กระมัง ? ได้ยินว่า ทางกระทรวงศึกษาเคยคัดบางตอนให้นักเรียนชั้น ๘ ท่องจำก็มีไม่ใช่หรือ" ท่านเจ้าปราศรัยกะพี่ชาตรี

"กระผมเคยเรียนเฉพาะที่เป็นบทเรียน และเคยได้ฟังครูอธิบายเรื่องราวอยู่บ้าง แต่อย่างที่เรียกว่าเทศน์มหาชาตินี้ยังไม่เคยฟัง" พี่ชาตรีสารภาพ

"ผ่านของดี ๆ ของไทยเราเสียหมด จะเล่าเรื่องการเทศน์มหาชาติย่อ ๆ ให้ฟังตามความคิดเห็น" ท่านเจ้าปรารภแล้วเล่าต่อเรื่องว่า

"ที่เรียกว่ามหาชาตินี้ หมายถึงพระพุทธเจ้าเมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์บังเกิดในพระชาติที่ใกล้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้ามี ๑๐ ชาติ ที่นับว่าสำคัญ ท่านเรียกว่า ทศชาติ นับเป็นพระชาติใหญ่สำคัญ ขึ้นต้นด้วยเสวยพระชาติ คือเกิดเป็นพระเตมีย์ พระชาติที่สุดเกิดเป็นพระเวสสันดร เรื่องพระเวสสันดร

นี้แหละ ที่นำมาเทศน์กันเป็นประจำ เรียกว่าเทศน์มหาชาติ เป็นที่นิยมสดับตรับฟังของคนไทยเรามาแต่โบราณช้านาน ด้วยถือว่าเป็นกุศลอย่างมากมาย

ทั้งนี้ มิใช่ฟังเรื่องราวให้ทราบกันอย่างธรรมดาเท่านั้น แต่เนื่องด้วยนักปราชญ์โบราณพิจารณาเห็นว่า เนื้อเรื่องของเวสสันดรนี้ มีพรรณนาถึงชีวิตของคนทุกชั้น ชีวิตพ่อแม่ก็มี ชีวิตสามีภรรยาก็มี ชีวิตลูกเล็ก ๆ ก็มี ชีวิตขอทานก็มี ชีวิตของผู้มุ่งคุณสมบัติชั้นสูงถึงยอมเสียสละลูกเมียได้ก็มี รวมความว่า มีทุกรส บทรัก บทโศก บทสนุกสนาน ชกนกชมไม้ มีพร้อม ท่านจัดแบ่งเป็นตอน ๆ เรียกว่า กัณฑ์ รวมได้ ๑๓ กัณฑ์ คือ ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ วนประเวศน์ ชูชก จุลพน มหาพน กุมาร มัทรี สักกบรรพ์ มหาราช ฉกษัตริย์ นครกัณฑ์ นอกจากนี้ อาศัยนักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญทางอักษรศาสตร์ได้ร้อยกรองประพันธ์เรียกว่า ร่ายยาว ทุกกัณฑ์ เพิ่มความไพเราะในเชิงวรรณคดีเข้าด้วย เพียงแต่อ่านในเชิงวรรณคดีก็ได้รสความเสนาะเพราะพริ้งอยู่มาก ชวนอ่านไม่รู้เบื่อ

และแต่ละกัณฑ์ ยังกำหนดทำนองเทศน์ไว้ต่างกันหมด คือทำนองการเทศน์ทั่วไปของพระ เรียกว่าเทศน์ทำนองธรรมวัตร ถ้าเทศน์ในเรื่องมหาชาติเวสสันดรนี้แล้ว ต้องว่าเป็นทำนองสรภัญญะคือใช้เสียงสูง-ต่ำ-ยาว-สั้น ขึ้นจมูกลงลูกคอ เป็นลีลาไปตามท้องเรื่อง พร้อมกับเสียงของผู้เทศน์ต้องเหมาะเจาะกับกัณฑ์นั้น ๆ อีกด้วย เช่นทานกัณฑ์ใช้เสียงท้วม ๆ น้อย ๆ

ๆหาพน ใช้เสียงใส โปร่ง กุมาร มัทรี ใช้เสียงเล็ก กลม ๒ กัณฑ์นี้ มักเรียกน้ำตาผู้ฟังได้เสมอ มหาราชใช้เสียงใหญ่ หนัก จึงจะไพเราะตามทำนอง ถ้าจะเทศน์ให้ได้ทำนองถึงขนาด ต้องมีการฝึกหัดศึกษาจากอาจารย์ด้วยความอุตสาหะจริง ๆ สมัยโบราณ นิยมยกย่องผู้เทศน์ที่ว่าได้ ไพเราะถูก ทำนองดีมีชื่อเสียงจึงมีผู้ฝึกหัดกันมาก ต่อมาถึงบัดนี้ ความนิยมอ่อนลง จึงหาผู้เทศน์ที่สันทัดถึงขนาดดีได้ยาก รู้สึกน่าเสียดายมากที่ศิลปในเชิงใช้เสียง (โฆสัปปมาณิกา) เป็นเครื่องอบรมจิตใจให้เกิดความเลื่อมใสในพระศาสนาส่วนนี้จะสิ้นสูญหมดไปในไม่ช้า

อนึ่ง ที่วัดจัดให้เทศน์มหาชาติอย่างทำนองหลวงนี้ หมายถึงว่าให้พระผู้เทศน์แสดงตามเนื้อความของกัณฑ์นั้น ๆ จนจบกัณฑ์ อย่างที่พระเจ้าแผ่นดินเคยทรงจัดมาแล้ว จึงเรียกว่า ทำนองหลวง ส่วนตามชนบทหรือสถานที่อื่น มักเทศน์เพียงเนื้อความตอนต้นประจำกัณฑ์แล้วเทศน์เครื่องเล่นคือว่าแหล่ต่าง ๆ อย่างอื่น ๆ ซึ่งชวนให้สนุกขบขันกว่าเนื้อเรื่องในกัณฑ์ พอควรแก่เวลาแล้วเข้าเรื่องตอนจบทำนองจบกัณฑ์เท่านั้น อย่างนี้ไม่ค่อยได้ฟังทำนองในเนื้อเรื่องเท่าไรนัก ชวนให้ผู้เทศน์หาแหล่เรื่องราวต่าง ๆ มาแสดงมักโลดโผนเกินหน้าที่ของสมณะ ทางการคณะสงฆ์จึงออกกฎห้ามปรามเสีย

เหตุที่นิยมฟังเทศน์มหาชาติสืบต่อมาแต่โบราณถึงบัดนี้ เพราะถือว่าได้ฟังเรื่อง พระเวสสันดรที่ บำเพ็ญทานบารมี มาแล้วตลอดเรื่อง ย่อมชวนให้เกิดปีติปราโมทย์เป็นกุศลแก่ตน ซึ่งจะนำให้ได้เกิดทันศาสนาพระศรีอาริย์ และทั้งยังได้ความสนุกสนานเจือไปด้วย เลยถือเป็นคติสำคัญว่า ใครได้ฟังครบทั้ง

๑๓ กัณฑ์ ในวัน ๑ คืน ๑ แล้ว จะไม่ต้องไปอบาย เพื่อให้สมความปรารถนาอย่างนี้ โบราณจึงจัดให้เริ่มเทศน์กัณฑ์ทศพร ที่ ๑ แต่เวลาเช้าติดต่อกันไป พักให้พระฉันเพลแล้วเทศน์กัณฑ์ต่อลำดับไปจนถึงกลางคืน พอเวลาเช้ามืดก็จบนครกัณฑ์ซึ่งเป็นกัณฑ์สุดท้ายพอดี ผู้ศรัทธาแก่กล้า สามารถอยู่ฟังจนตลอด ๑๓ กัณฑ์อย่างนี้มีอยู่ไม่น้อย

เนื่องด้วยการนิยมฟังเทศน์มหาชาติ ทั้งทำนองหลวง และทำนองราษฎร์ เช่นนี้ ฝ่ายวัดต่าง ๆ มักจัดให้มีประจำในเทศกาลต่อจากถวายผ้ากฐินสืบมา เพื่อนำปัจจัย บูชากัณฑ์ ไว้ปฏิสังขรณ์ ปูชนียวัตถุที่ชำรุดบ้าง ถวาย พระเทศน์เป็นการ ให้กำลัง สนใจฝึกหัดบ้าง ถึงบัดนี้ไม่ได้จัดประจำเทศกาลอย่างนั้นแล้ว สุดแต่วัดไหนสะดวก เวลาไหนก็จัดให้มีขึ้นตามประสงค์ ต้องเสาะหาอาราธนาพระเทศน์ผู้สันทัดจากอารามต่าง ๆ มาแสดง อย่างที่วัดเรานี้ลองจัดให้มีเทศน์มหาชาติทำนองหลวงมา ๕-๖ ปีแล้ว ก็พอได้อาศัยทุนบูชากัณฑ์เทศน์ได้ซ่อมแซมเสนาสนะ ปีละอย่างสองอย่าง นับว่าช่วยในการบำรุงส่วนหนึ่ง และเป็น กำลังใจ ให้มีพระเณร สนใจฝึกหัด ทำนอง เทศน์ สืบต่อศิลปะส่วนนี้ไว้อีกส่วนหนึ่ง

"เล่าเรื่องเทศน์มหาชาติมาเสียนาน หนูศุ. คงเบื่อฟังกระมังเพราะจะเข้าทำนองนำมะพร้าวห้าวมาขายสวนใช่ไหม" ท่านเจ้าจบเรื่องลงด้วยฝากคำถามกะข้าพเจ้า

"ไม่เบื่อเลยเจ้าค่ะ เป็นพระคุณอย่างยิ่งเสียอีกที่ได้รู้ได้เข้าใจตลอดถึงวิธีการเทศน์ นอกจากท้องเรื่องที่เคยฟังมาแล้วเป็นอันมากเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าตอบสนอง

"อย่างนี้ เรียกว่าเทศน์ธรรมาสน์เตี้ยไงล่ะหลาน เข้าใจแจ่มแจ้งดี สงสัยอะไรเรียนถามได้ ไม่เหมือนเทศน์ธรรมาสน์สูง จบแล้วก็แล้วกัน" คุณป้าปรารภกะข้าพเจ้า

"นี่คุณนายจะกลับบ้านก่อนแล้ว ย้อนกลับมาเป็นเจ้าของกัณฑ์ทีหลังกระมัง ?" ท่านเจ้าถามคุณป้า

"เจ้าค่ะ กลับไปส่งข่าวให้คุณพ่อเขาทราบเรื่องคลายความกังวลใจเสียก่อน จึงจะกลับมาฟังทีหลัง นี่ก็ใกล้จะเพลอยู่แล้ว วันนี้ไม่ได้เตรียมอาหารสดมาถวาย เพราะไม่แน่ว่าจะพบพระคุณเจ้าหรือไม่ พ่อชาเตือนเด็กศิษย์ให้เปิดนมสดกระป๋องถวายด้วยซิ" คุณป้าสั่งพี่ชาตรี แล้วย้อนถามว่า "นี่เราจะกลับพร้อมแม่หรือจะต่อไปไหนอีก"

"ผมคิดว่าจะต้องแยกกับคุณแม่ที่วัดนี่ขอรับ เพื่อนเขาขอร้องให้ไปช่วยงานศพบิดาเขา วันนี้ เป็นวันเปิดศพ ตั้งสวด พรุ่งนี้เผา" พี่ชาตรีชี้แจง

"นี่ก็ เตรียมหนี จะไม่มา ฟังเทศน์เป็น เจ้าของ กัณฑ์ ร่วม กับ แม่ ละซิ" คุณป้าทักว

"เวลาเทศน์ กัณฑ์ของคุณแม่ ถึง ๑๕ น. ผมไปช่วยเขาสักพักแล้วจะขอตัวกลับมาฟังด้วย ผมอยากฟังเหมือนกัน ยังไม่เคยฟังพระเทศน์อย่างนี้ที่ไหนเลย ได้แต่อ่านตามตำรา" พี่ชาตรีตอบ

"คุณชาตรีว่าจะไปช่วยงานศพที่ไหน ขอฝากความคิดเห็นให้เจ้าภาพศพทั้งหลายรับทราบด้วยว่า การอาราธนาพระภิกษุพิจารณามหาบังสุกุลนั้นอย่าให้เที่ยวจับนิมนต์พระที่มาเพื่อเผาตาม บริเวณนั้นเพราะทำความลำบากใจแก่ท่านมาก โดยเฉพาะถ้าท่านรับอาราธนามาในพิธีอย่างงานเผาศพที่วัด ท่าน

ต้องเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติให้เหมาะกับพิธีตามธรรมเนียมของพระเช่น มีผ้าสังฆาฏิ เตรียมพัดรอง และศิษย์คอยรับปฏิบัติ เมื่อท่านตั้งใจมาเพื่อเผาศพเท่านั้น เครื่องประกอบพิธีเหล่านี้จึงไม่ได้เตรียมมา ทำให้ต้องละเมิดธรรมเนียมกันบ่อย ๆ อีกอย่างหนึ่ง นึกดูก็เหมือนว่า เห็นหน้าจึงนึกได้หรือเหลือเศษแล้วจึงนึกถึง น่าตะขิดตะขวงใจอยู่

ที่สมควรแล้ว ต้องมีกำหนดการให้เป็นที่แน่นอน จะทำอะไรเมื่อไรที่ไหน อาราธนาใครบ้าง เตรียมจัด เตรียมอาราธนาให้พร้อมก่อนงาน จึงจะสงบเรียบร้อย ไม่ทำให้เจ้าภาพหัวหมุนเมื่อถึงเวลางาน

อนึ่ง ผ้าไตรที่จะอาราธนาพระพิจารณามหาบังสุกุลนั้น ถ้ามีจำนวนมาก ก็ควรจัดทำพิธีให้เสร็จก่อนเวลากำหนดสัก ๑๕ นาที เป็นอย่างน้อยอีก ๕ นาทีจะถึงเวลาตามกำหนดจึงอาราธนาพระพิจารณาอย่างมากไม่เกิน ๓ รูป แล้วเริ่มประชุมเพลิง หากยังมีผู้นำผ้าไตรมาร่วมการกุศลเหลืออยู่อีก ก็เก็บไว้ในการบำเพ็ญกุศลอย่างอื่นที่เนื่องด้วยศพนั้นภายหลัง ไม่ต้องเที่ยวอาราธนาพระ และเที่ยวเชิญแขกเป็นผู้วางผ้าให้วุ่นวายเสียเวลาคอยของแขก และการเชิญแขก กับการอาราธนาพระมาพิจารณามหาบังสุกุล เริ่มแรกควรเชิญผู้อ่อนเกียรติหรืออาวุโสน้อยขึ้นเสียก่อน ฝ่ายพระก็เหมือนกัน ผู้มีเกียรติสูงสุดหรือผู้ที่ประสงค์ให้นำไฟรอไว้หลังที่สุด พอวางผ้าให้พระพิจารณามหาบังสุกุลแล้ว เลยนำไฟทีเดียว ไม่ต้องกลับที่พักแล้วกลับขึ้นมาใหม่ ขอฝากเพียงเท่านี้ เพราะเคยถูกอาราธนากลางทางเช่นนี้บ่อย ๆ รู้สึกลำบากใจพิลึก ยิ่งไม่มีศิษย์ไปด้วย เจ้าภาพสอดใบปวารณาไว้ที่ไตร เวลาจะกลับวัดถูกขยั้นขยอ จะขอฝากมาในย่ามให้ได้" ท่านเจ้าจบเพียงเท่านี้

"ฟังพระคุณเจ้าฝากข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติในงานเผาศพแล้วดิฉันขอพลอยฝากสักเรื่อง ๑ ด้วย คือ ของแจกเป็นที่ระลึกในงานเผาศพ ตลอดถึงดอกไม้จันทน์ ธูป เทียน ควรมีภาชนะรอง จะเป็นพานหรือตะลุ่มก็ได้ ใส่สิ่งของให้คนคอยยื่นส่งให้แขกหยิบเอาเองอย่าใช้มือหยิบส่งเป็นอันขาด และควรน้อมตัวลงเล็กน้อย เป็นการแสดงความเต็มใจมอบให้ กับควรจัดมี ๒ คนอยู่คนละข้างทางลงหรือทางขึ้น จะได้ไม่เบียดเสียดกันเข้ารับ

อนึ่ง แขกผู้ขึ้นวางธูปเทียนขมาศพแล้วกลับลงมา ไม่ควรยืนจับกลุ่มสนทนาให้กีดขวางทางผู้ลงมาภายหลัง จะได้งดงาม มีระเบียบเรียบร้อย เป็นวัฒนธรรมดี พ่อชา อย่าลืมของฝากของแม่เสียนะ" คุณป้ากำชับ

ข้าพเจ้าเหลือบดูเวลา เห็นได้เวลา ๑๑.๑๐ น. แล้ว จึงกระซิบบอกคุณป้า

"กราบนมัสการลาพระคุณเจ้ากันเถอะ รบกวนท่านมานานแล้วท่านจะได้ฉันเพล" คุณป้าแนะนำ จึงต่างทำความเคารพพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชาก่อนแล้วกราบนมัสการท่านเจ้าภายหลัง ออกจากกุฏิมาขึ้นรถกลับบ้าน

๒๕. มรรยาทที่สมควร

วันพระกลางเดือน ข้าพเจ้าได้ติดตามคุณลุงไปวัดฟังเทศน์ตามเคย แต่ขาดคุณป้าไปผู้หนึ่ง เพราะต้องพักฟื้นเนื่องจากไข้หวัดใหญ่อยู่ที่บ้าน ได้ปรารภสั่งเพียงว่าให้จดจำเรื่องราว ข่าวคราวไปเล่าให้ฟังบ้างเท่านั้น

วันนี้เป็นวารที่ท่านเจ้าเทศน์ประจำกัณฑ์เช้า เนื้อเรื่องเทศน์ ท่านแสดงถึงเรื่องความสำรวม อธิบายตามหลัก **คือ ให้สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย วาจา ใจ อย่าให้ปล่อยไปตามอำนาจความรัก ความโกรธ ความหลง ที่คอยชักจูงแนะนำ ถ้าไม่ระวังคอยสำรวม ปล่อยให้ยอมอยู่ภายใต้อำนาจความรัก ความโกรธ ความหลง ครอบงำไว้แล้ว จะเท่ากับถูกใช้อย่างหัวไม่วาง หางไม่เว้น ตลอดไปทั้งวันคืน เหมือนเป็นทาสจนตลอดชีวิต ดังจะเห็นอาการของผู้ขาดสำรวมทางตา ตกอยู่ในอำนาจความรัก ความหลง ต้องเที่ยวขวนขวายกระเสือกกระสนหารูปต่าง ๆ มาบำเรอ ทั้งรูปบ้านเรือน ป่าเขาลำเนาไพร ตลอดท้องทะเล รูปเครื่องประดับแต่งกาย รูปอาหารเครื่องบริโภคต่างๆนานา แสวงหาในบ้านเรือนยังไม่สมใจ ต้องออกเที่ยวแสวงหานอกบ้าน ตามโรงมหรสพบ้าง ตามภูมิประเทศบ้าง เสียค่าพาหนะ เสียเวลาพักผ่อน ที่สุดถึงออกไปแสวงหาในต่างประเทศก็มี ได้รูปบางอย่างสมใจแล้ว กลับชวนให้ทะเยอทะยานหารูปอย่างใหม่ต่อไป รูปบ้านเรือนผู้คนยังไม่พอ ยังต้องหารูปสัตว์ดิรัจฉาน นก หนู ปู ปลา แถมอีก จนลืมฐานะความเป็นอยู่ของตนมุ่งแต่จะประกวดประขัน อวดมั่งมี จนต้องเป็นหนี้สินเขาก็มี นี้เพียงแต่ขาดความสำรวมเฉพาะส่วนการบำเรอตาเท่านั้น ถ้าต้องเพิ่ม**

ส่วนหู จมูก ลิ้น เข้าอีก จะวุ่นวายดิ้นรนสักเพียงไหน แต่ก็มักลืมตัว กลับเห็นไปว่า มีความสุข สนุกสบาย เมื่อคอยระมัดระวังสำรวม ด้วยความสันโดษ ยินดีเฉพาะเท่าที่ตนมี ระวังดำเนินชีวิตสมตามฐานะตน อย่างนกน้อยทำรังแต่พอตัว ก็จะพอมีความสงบใจ ไม่ต้องเดือดร้อนจนเกินเหตุ หรือต้องดิ้นรนให้ญาติมิตร ตลอดเทพาอารักษ์ช่วยแก้ไขความเดือดร้อนของตน นี้เป็นใจความเทศน์ของท่านเจ้าที่พอจำได้

เมื่อเทศน์จบ ภิกษุสามเณรอื่นกลับออกไปหมด ท่านเจ้ามักมักถือโอกาสอยู่สนทนาปราศรัยกะผู้ฟังเทศน์ตามควรแก่เวลา ได้ปราศรัยไต่ถามผู้อื่น ๒ – ๓ รายแล้ว จึงผินหน้ามาถามคุณลุงว่า

"คุณผู้หญิงเป็นอะไรไปหรือ จึงไม่ได้มาด้วย" โดยมุ่งถึงคุณป้า เพราะเคยมาพร้อมหน้ากันเสมอ

"ถูกไข้หวัดใหญ่จับเอา กำลังพักฟื้น จึงขอตัวสำหรับวันนี้" คุณลุงชี้แจงถวาย

"หมู่นี้ต่างบ่นไปตามกัน ใครระวังรักษาตัวไม่ดีต้องเป็นไข้หวัดใหญ่แล้ว นับเดือนทีเดียว กว่าจะมีเรี่ยวแรงเป็นปกติได้" ท่านเจ้าปรารภ แล้วกล่าวต่อ

"สำหรับอาตมาเอง ต้องระวังตัวแจอยู่เสมอ พอเริ่มจาม ๒ – ๓ ครั้ง ต้องดมยาแก้หวัด รีบห่มผ้าให้ตัวอบอุ่นไว้ทันที และระวังไม่ให้ท้องผูก จึงพอรอดตัว อีกอย่างเคยกระทำเป็นประจำก็คือ ออกจากที่อยู่ไปไหนมา พอกลับถึงที่อยู่ต้องล้างมือ ล้างปากทุกครั้งไป วิธีนี้ดูเหมือนจะช่วยล้างเชื้อโรคที่ติดมือ ปาก ไม่ให้แพร่เชื้อได้ดีเหมือนกัน"

"เรื่องอนามัย การระวังปฏิบัติตัวให้ลดห่างจากโรคภัยไข้เจ็บ ก็นับว่าได้ถนอมร่างกายไม่ให้เสื่อมทรุดเร็วกว่าที่ควรจะเป็น พระพุทธองค์จึงสรรเสริญว่า

"ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างประเสริฐ" **แต่คนเราโดยมาก มักปล่อยตามอารมณ์เพลิดเพลินของตนเสมอ โดยถือเสียว่า เจ็บไข้จึงค่อยรักษา สมัยนี้มดหมอมีมากและยาก็ดี ๆ เลยไม่ถนอมร่างกาย ฝ่าฝืนอดทนกรากกรำ เพื่ออาชีพยังพอทำเนา ที่ทนกรากกรำเพียงความสนุกเพลิดเพลิน จนลืมเวลากิน เวลานอน อย่างนี้ไม่ควรเลย ความสนุกเพลิดเพลิน หาได้มาช่วยในยามป่วยไข้ด้วยไม่ ยิ่งความสนุกเพราะการพนันด้วยแล้ว เหมือนสบโอกาสของศัตรู เบียดเบียนร่างกาย จิตใจให้ทุพพลภาพ อ่อนเปลี้ยไปคราวละเล็กละน้อยทีเดียว มิหนำยังเสียดายทรัพย์ ที่หมดไปเพราะการพนันอีกเล่า นับว่าตนเองต้องถูกทรมาน ล้างผลาญตนและเงินทอง ตลอดจิตใจบ่อยกว่าถูกศัตรูอื่นล้างผลาญเสียอีก เท่ากับหาโรคร้ายมาใส่ตัวเองแท้ ๆ"** คุณลุงปรารภถวายท่านเจ้า แล้วเหลียวหลังมาตรวจดูอุบาสก อุบาสิกา ว่ายังมีใครอยู่บ้าง เผอิญมองเลยออกไปนอกอุโบสถ เห็นชายแต่งตัวธรรมดาอย่างชาวชนบทคนหนึ่ง กำลังยกมือประนมไหว้พระพอดี จึงเรียนกะท่านเจ้าว่า

"การไหว้พระของชาวเรา ทำไมไม่ระมัดระวังรักษาให้อยู่ในระเบียบแบบแผนกันบ้าง น่าขายหน้าต่างชาติ ต่างภาษาเหลือเกิน" คุณลุงกล่าวทำนองขอความเห็น

"เห็นคนที่หน้าอุโบสถไหว้พระเมื่อกี้ใช่ไหม" ท่านเจ้าคงเห็นเช่นเดียวกับคุณลุง จึงถามเรื่องได้ถูกต้อง

"ใช่แล้วขอรับ ที่กระผมอดบ่นไม่ได้ ก็เพราะเห็นแกประนมมือยก ขึ้นมาจดเพียงใต้คางเท่านั้น ทำนองไม่เต็มใจไหว้ หรือไหว้อย่างเสียไม่ได้" คุณลุงแถลง

"สังเกตดูคนไหว้เมื่อกี้นั้น คงจะอ่อนความรู้สักหน่อย เพราะดูท่าทาง เป็นชาวชนบท แสดงกิริยาไหว้พระได้ขนาดนี้ ก็ยังน่าชมอยู่บ้าง ส่วนชาวกรุง เป็นชั้นมีวัฒนธรรม มีความรู้สูง ยังไหว้ไม่เป็นก็มากมาย" ท่านเจ้าตอบสนอง คุณลุง แล้วกล่าวต่อไปว่า

"เคยเห็นผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่ ประนมมือยกขึ้นจดใต้คางแบบเดียวกับ คนเมื่อกี้อยู่บ่อย ๆ ที่จริงการไหว้แบบนี้ **ถ้าไหว้มราวาส ดูเหมือนมีตำรา แนะให้ยกประนมปลายนิ้วจรดถึงจมูก ไหว้พระพุทธ หรือพระสงฆ์ ยกประนมนิ้วถึงหน้าผาก และต้องประกอบกิริยาอ่อนน้อมเรียบร้อย น้อมศีรษะลงรับมือประนมพองาม ปลายนิ้วมือก็ต้องช้อยขึ้นจรดหน้าผาก ทำให้นุ่มนวลอย่างเต็มใจจึงจะเป็นวัฒนธรรม มิใช่อย่างเสียมิได้ การ ยกมือรับไหว้ หรือยกมือรับศีลรับพร ก็ต้องประนมมือเรียบร้อยยกขึ้น และลดลงอย่างละมุนละไม มิใช่ใช้กิริยาอย่างช้างทิ้งงวง คือยกขึ้น ฉับพลัน แล้วก็ปล่อยทิ้งผลุงลง อาจชวนให้ผู้อื่นเห็นว่า ผู้ไหว้รู้สึก มิใคร่เต็มใจอย่างที่ว่า ไม่น่าไหว้ให้เสียมือเลย**

ยังมีกิริยาไหว้อีกแบบ ที่ไม่น่าแนะนำให้ใครเอาเยี่ยงอย่าง ที่โบราณเรียกว่า ท่าแบกขวาน ได้แก่ยกมือประนมแล้ว แทนที่จะยก ขึ้นถึงจมูกหรือหน้าผาก กลับยกเลี่ยงไปทางบ่า กลายเป็นตัวตลกกลาง พิธีกรรม" ท่านเจ้าจบลงด้วยผินมาถามข้าพเจ้าว่า

"อย่างไรหนูศุ. เห็นยิ้มอยู่ จะคัดค้านอะไรบ้างก็ว่ามา"

"ได้ฟังเรื่องท่าแบกขวานแล้ว ชวนให้นึกขำ หนูเคยเห็นเหมือนกันเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าเรียนท่านเจ้า แล้วต่อเรื่องว่า

"หนูก็เคยได้ฟังเพื่อนเขาเล่า ชมพวกต่างชาติที่ต้องการปฏิบัติตามธรรมเนียมของเราว่า การกราบไหว้เขาทำได้เรียบร้อย นุ่มนวล กราบพระก็ได้ระเบียบ เบญจางคประดิษฐ์ ไม่เหมือนพวกเรา ก้มลงแล้วก็คว่ำมือกางมือ ครบ ๓ คาบเป็นพอ หรือบางท่านกราบด้วยวิธีตะแคงมือทั้ง ๒ เอาด้านนิ้วก้อยลง ยกด้านหัวแม่มือขึ้น คอยกระดกนิ้วหัวแม่มือรับหน้าผากทุกครั้งที่กราบ ไม่แบมือราบลงกับพื้น เวลาเงยขึ้นก็ไม่ถึงกับตั้งตัวตรง ๔๕ องศา เงยขึ้นเพียง ๑๕ องศาเท่านั้น อย่างนี้หนูก็เคยพบบ่อย ๆ ซ้ำเป็นผู้ใหญ่มากกว่าเด็กเสียด้วย ฝึกฝนอบรมกันมาแล้ว กลัวไม่ปฏิบัติตาม กลายเป็นความรู้อยู่ส่วนหนึ่ง การกระทำอยู่ส่วนหนึ่ง คงไปไม่ไหวเพียงแต่ระเบียบประเพณีง่าย ๆ อย่างนี้ ก็ยังปล่อยปละละเลย ได้ยินเขาพูดกันว่า อีกไม่นาน พวกเราชาวไทยคงจะต้องไปเรียนขนบธรรมเนียมศาสนาพุทธ กับฝรั่งชาวยุโรปอเมริกากันเป็นแน่ เจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าเรียนท่านเจ้าด้วยคารวะ

"ถ้าจะพูดถึงการบกพร่อง ในระเบียบประเพณีของชาวเราแล้ว ยังมีอีกมากมาย ไม่ต้องถึงเรื่องใหญ่โตสลักสำคัญอะไรนัก เพียงแค่ระเบียบการแจกหนังสือในงานศพ ที่เคยปรารภกับคุณป้าของหลานอยู่บ่อย ๆ นั้น เดี๋ยวนี้ก็ยังมีหยิบหนังสือยื่นให้ผู้มาเผาด้วยมืออยู่เสมอ ทั้ง ๆ ที่ พานกาไหล่ทองก็มีอยู่" คุณลุงเริ่มเรื่องใหม่

เรื่องนี้ ลุงลองพิจารณาแล้ว จะไปลงโทษเจ้าภาพงานศพว่าบกพร่องก็ยังไม่เหมาะนัก เพราะเจ้าภาพส่วนมาก จะได้เคยเป็นเจ้าภาพจัดงานศพคงไม่บ่อยนัก ที่ไม่เคยเสียเลยก็มีไม่น้อย จึงต้องอาศัยการแนะนำจากพวกพ้องหรือโดยเฉพาะก็เจ้าหน้าที่ฝ่ายเมรุเป็นหลัก เพราะประจำทำหน้าที่อยู่เกือบทุกวัน อย่างไรถูก อย่างไรชอบ เจ้าหน้าที่ควรจะได้ชี้แจงแนะนำเจ้าภาพให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนบ้าง **อย่างการแจกหนังสือ เพื่อให้เป็นเกียรติแก่ศพ และเป็นระเบียบงดงาม สมกับที่เราอวดวัฒนธรรมของเราอยู่เสมอ ก็ควรให้จัดวางหนังสือบนพานหรือภาชนะอื่นที่เหมาะสม ครั้งละหลาย ๆ เล่ม คอยยื่นส่งให้ผู้ลงมาจากการวางธูปเทียนขมาศพแล้วหยิบเอาเอง ควรมีผู้แจก ๒ คน ยืนอยู่คนละด้านบันไดลง เพื่อแขกลงมาด้านไหนก็แจกได้ใกล้ชิด และแขกก็จะไม่คับคั่งคอยรับแจก วิธีวางทีละเล่มบนพานแจกชื่อว่าถูกระเบียบแล้ว แต่มักจะเสียเวลาไม่ทันท่วงทีของแขกที่ทะยอยลงมามากหน้าหลายตา วางครั้งละมาก ๆ เล่มพอจวนหมดก็เพิ่มเติมใหม่ ใช้คนด้านละ ๒ คนก็พอ ส่วนวิธีวางครั้งละเล่มนั้น สำหรับผู้ใหญ่ประธานในงานเพียงผู้เดียว และห่อหนังสือที่เตรียมสำรองยังไม่ได้แก้ห่อ ไม่ควรวางไว้กับพื้นใกล้เคียงโต๊ะสำหรับเตรียมแจก ดูเป็นของไม่สำคัญไม่เป็นเกียรติแก่ผู้รับ ควรเก็บแอบให้ลับตา หรือมีโต๊ะรองรับเช่นเดียวกับที่แก้ห่อออกแล้ว** ที่พูดนี้มิใช่โอ้อวด แต่อยากเห็นความเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมือนกันทุกเมรุ รู้สึกว่าจะเป็นเกียรติแก่ศพและผู้มาร่วมงานอีกไม่น้อย”

ท่านเจ้าคงนิ่งฟังคุณลุงสาธยายกับข้าพเจ้า ด้วยอาการยิ้มอยู่ในหน้า

"อ้อนี่ดีอีกอย่าง" คุณลุงเปรยขึ้นอีก "สำหรับผู้เป็นแขก ก็ควรระมัดระวังในการหยุดทักทายปราศรัยกับเพื่อนฝูง หรือกับเจ้าภาพ ไม่ควรยืนออจับกลุ่มอยู่หน้าบันไดลงจากเมรุ เพราะทำให้กีดขวางแก่ผู้อื่น เจ้าภาพที่รู้เชิงเช่นนี้ จึงมักถอยห่างจากหน้าบันได คอยแสดงการขอบคุณ และทักทายแก่ผู้มาให้เกียรติวางธูปเทียนขมาศพ มิฉะนั้นแล้ว มักชุลมุนอยู่ตรงหน้าบันไดผู้ลงมารับหนังสือแล้ว ยังหลีกไปไม่ได้ พวกหลังก็หนุนลงมาอีก ยิ่งตอนถึงฝ่ายพระสงฆ์จะขึ้นวางธูปเทียนบ้าง ก็แทบจะไม่มีช่องทางถวาย นี่จะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของใคร ลุงคิดว่าต้องเป็นหน้าที่ของฝ่ายเมรุจะต้องคอยแนะนำชี้แจงด้วยความสุภาพ พอให้ผ่านระเบียบ อย่างที่ปรารภนี้สัก ๓–๔ งาน ต่อไปก็คงได้อย่างนำให้มีระเบียบเรียบร้อยทั่วถึงกัน" คุณลุงผ่อนเสียงพัก

"หนูศุ. มีเรื่องอะไรอีกไหม" ท่านเจ้าถามข้าพเจ้าเมื่อเห็นข้าพเจ้ายังเฉยอยู่ จึงกล่าวต่อ

"ตามที่ลุงท่านเล่าให้ฟังนั้น ดูก็น่าพลอยรำคาญ ตามธรรมเนียมของผู้รู้น้อยไปด้วยนะ แต่เรื่องการปล่อยปละละเลยระเบียบที่ดีงามนั้น ถึงในวงวัดก็มีไม่น้อยเหมือนกัน และดูเหมือนจะสลักสำคัญอยู่มากด้วย เพราะพระภิกษุสงฆ์เป็นฝ่ายที่ชาวบ้านทั่วไปยกย่องเคารพว่าเป็นผู้มีศีลมีธรรม ต้องให้เรียบร้อยน่าเลื่อมใสอยู่เสมอ แต่เมื่อพระภิกษุสงฆ์ต่างเพิกเฉย ไม่รักษาระเบียบทั้งฝ่ายพระวินัย ทั้งฝ่ายวัฒนธรรมของชาติ ก็เป็นเรื่องเท่ากับช่วยกันทำลายขนบธรรมเนียมอันงามให้เลือนหายหมดไปทีละน้อย ด้วยต่างมีแต่นิสัยมักง่ายทั่วกัน ไม่มีฝ่ายไหนยึดมั่นพอให้เป็นหลักยึดถือประพฤติตามกันบ้าง

ยกตัวอย่างที่อาจเห็นได้บ่อยและง่าย ก็ในงานที่อาราธนาพระภิกษุสงฆ์ไปร่วมพิธี เพื่อสวัสดิมงคลของชาวบ้าน ท่าน ๆ นั้นจะดูเผลอตัว จึงมักขาดความสำรวมกิริยามารยาท จนดูจะไม่เกิดสวัสดิมงคลอย่างไรนัก เช่นนั่งสอดส่ายสายตาดูโน่นนี่พลาง ปากว่าสวดไปพลาง ไม่มีความสงบที่จะเป็นสิริมงคลแก่เจ้าภาพ ประนมมือก็สุดแต่สะดวก ประสานนิ้วกอดกันเป็นรูปกำปั้นบ้าง ขยับนิ้วเป็นการให้จังหวะสวดบ้าง ยกข้อมือไม่อยู่ตรงกลางระหว่างอก วางต่ำเพียงสะดือบ้าง ยังมีลักษณะตามสบายอีกหลายอย่าง คล้ายกับมานั่งท่องสวดมนต์อวดชาวบ้าน อาการนั่งก็พิงหมอนตามสบาย เลยชวนให้หลับในก็มี นั่งพับเพียบก็ไขว้ท่อนขาโผล่เท้าออกมาปรากฏอยู่ด้านหน้า ดูไม่งามตา ซึ่งควรจะหลบซ่อนไว้ในกลีบผ้านุ่งห่มตามนิยมของชั้นผู้ดี ชาวเราทั่วไปยังถือเท้าเป็นของต่ำ จึงควรซุกซ่อนในพิธีอันมีระเบียบ เพื่อมงคลเช่นนี้

และการกลับขาพับเพียบ ก็ชอบยกขากลับข้างหน้า ดูหยาบคายมาก เป็นที่รังเกียจของคนชั้นสูง จนเขาปรารภอยากให้พระใช้กางเกงชั้นในเสียบ้างก็มี ตามระเบียบก็ให้พลิกกลับด้านหลัง แต่ก็ยังผ่าผืนไม่สนใจทำ

ยังมีระเบียบหนึ่ง เมื่ออยู่บนอาสน์สงฆ์ที่ยกสูงจากพื้น เวลาจะกลับออก ถือกันเป็นระเบียบว่า ผู้ลงจากอาสน์สงฆ์จะกลับ ต้องหันหน้าให้ผู้ใหญ่ หมุนตัวกลับ มิใช่ก้าวลงแล้วกลับตามอำเภอใจ เป็นการให้หลังไป ถ้าร่วมในพิธีหลาย ๆ สำนักแล้ว วุ่นวายไขว้เขวกันน่ารำคาญ เหมือนจะชวนให้ผู้รักระเบียบแบบแผน นึกตำหนิในใจว่า ช่าง

กระไรพระผู้เป็นเจ้า ไม่รู้จักฝึกฝน รักษากิริยามารยาทตามระเบียบแบบแผนเสียบ้างเลย ซุ่มซ่ามให้เสื่อมศรัทธาอยู่ได้ อย่างนี้ก็ต้องไล่เบี้ยลงไปถึงเจ้าสำนัก ที่ขาดการฝึกหัดอบรม แต่ที่ฝึกหัดอบรมกันเสมอ ก็ยังอดมีแตกกอหน่อหนามอยู่ไม่น้อยจนได้เหมือนกัน" ท่านเจ้าพักเรื่อง

พอดีได้ยินเสียงกลอง ตีบอกเวลาเพล ๑๑ นาฬิกา ข้าพเจ้าจึงปรารภกับคุณลุงว่า

"เพลแล้วเจ้าค่ะ รบกวนท่านเจ้าเสียจนไม่ได้พักผ่อน"

"เพลิดเพลินดีเหมือนกัน หลาย ๆ วันพบกันครั้งอดมีเรื่องมาเล่าสู่กันฟังไม่ได้" ท่านเจ้าแถลง

"เราก็กราบลากันเถอะ" คุณลุงแนะนำ แล้วคุกเข่าผินหน้าสู่องค์พระประธาน กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ลาพระปฏิมาแล้วผินหน้าสู่ท่านเจ้า กราบเช่นนั้นอีก ๓ ครั้ง ข้าพเจ้าก็กระทำตามอย่างคุณลุงทุกระยะ

เมื่อท่านเจ้าหันกลับไปกราบพระประธาน ๓ ครั้งเป็นการลาแล้ว ยังผินหน้ามาเตือนข้าพเจ้าว่า "วันพระหน้า ชวนคุณป้ามาด้วยซิ ท่านชอบถามชอบซักดี" ข้าพเจ้าก็มลงไหว้ท่านองรับทราบ

ถึงบ้านแล้ว คุณลุงรีบรับประทานอาหาร เพราะสมาทานศีลอุโบสถ ส่วนข้าพเจ้าสมาทานเพียงศีล ๕ จึงไม่ต้องรีบร้อน กว่าคุณลุงจะเสร็จการรับประทาน ดูนาฬิกาเห็นเข็มชี้บอก ๑๒.๑๕ น. นึกสงสัย จึงถามท่านขณะเข้าไปช่วยเก็บกับข้าว คุณลุงได้ชี้แจงให้ฟังว่า **ท่านถือตามการเดินของพระอาทิตย์ ที่ทางการคำนวณไว้แน่นอนแล้วว่า วันไหนพระอาทิตย์**

เที่ยงเวลาเท่าไร สำหรับวันนี้พระอาทิตย์เที่ยงเวลา ๑๒.๒๕ น. ท่านได้เสร็จการรับประทานอาหารก่อนพระอาทิตย์เที่ยงถึง ๑๐ นาที สำหรับเวลาเที่ยงตามนาฬิกานั้น อาศัยถือเวลาตามบ้านเมืองเท่านั้น กำหนดเวลาฉันอาหารของพระภิกษุสามเณรตามพระวินัย ท่านก็ถือตามดวงอาทิตย์ แต่ส่วนมากท่านมักอนุโลมตามเวลานาฬิกา เพื่อไม่ให้เป็นการกินแหนงแคลงใจของผู้อื่นทั่วไป ที่สนใจตามเวลานาฬิกา ได้ยินว่าบางรูปท่านถือตามเวลาพระอาทิตย์เพียงในวัด เฉพาะมีเหตุจำเป็นบางประการเกิดขึ้น เป็นครั้งคราว ตามปกติก็ถือตามเวลานาฬิกา ซึ่งยึดถือเป็นสาธารณะทั่วกัน ข้าพเจ้าจึงได้ความรู้เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง

ข้าพเจ้าได้เข้าไปหาคุณป้า เมื่อเสร็จจากปฏิบัติคุณลุงเรียบร้อยแล้ว รายงานการไปฟังเทศน์ที่วัดให้ทราบทุกตอน ตลอดถึงเรื่องที่ท่านเจ้าเตือนให้ชวนคุณป้าไปวัดวันพระหน้าด้วย

"ใจป้าน่ะ อยากไปจริง ๆ ถึงท่านเจ้าไม่ชวนก็จะไป แต่ร่างกายซิหลาน ไม่รู้ว่าเรี่ยวแรงมันหายไปไหนหมด ขั้นจะนั่งสัก ๑๐ นาที ๑๕ นาที ก็เหมือนหมดแรงแล้ว คอยดูไปก่อนนะ ถ้าพอฝืนไปได้ ก็จะไปให้สมกับที่ท่านเจ้าออกปากชวนไว้ ถ้าหมดแรงจริง ๆ ขอเพียงสมาทานศีลแล้วกลับมาพักก็ยังดี" คุณป้าพูดปรารภอย่างเหนื่อยอ่อน

ต่อมาอีกประมาณครึ่งชั่วโมง คุณลุงก็ได้เข้ามาถามอาการคุณป้า ข้าพเจ้าเลยถือเป็นจังหวะถามข้อสงสัย ที่ถูกเพื่อนถามมาแล้ว ยังให้คำตอบได้ไม่เต็มใจ

"คุณลุงคะ หลานขอเรียนถามข้อสงสัยสักข้อนะคะ" ข้าพเจ้าขอร้อง

"มีปัญหาสงสัยอะไรอีกหรือ เมื่อกี้ทำไมไม่เรียนถามท่านเจ้าเสียที่วัดเล่า" คุณลุงพูดอย่างใจดี

"เมื่อกี้ ปรารภกันมากเรื่องจนถึงเวลาเพล จะเรียนถามอะไรอีก เดี๋ยวท่านเจ้าอดฉันเพล และหลานก็ยังนึกถึงข้อสงสัยนี้ไม่ได้ เพิ่งจะนึกออกเวลานี้ จึงขอความกรุณาต่อคุณลุงพร้อมกับคุณป้าด้วยค่ะ" ข้าพเจ้าบรรยายด้วยความเคารพ

"ไหนข้อสงสัยของหลานมีอย่างไร เล่าให้ฟังซิ" คุณป้าเอ่ยก่อน

"เพื่อนหลานเป็นหญิงเหมือนกันค่ะ เขาถามว่า เวลาจะใส่บาตร ทำไมจึงต้องยืน นั่งใส่ไม่ได้หรือ ถ้านั่งใส่บาตร จะบาปกรรมอย่างไรบ้างไหม" ข้าพเจ้าชี้แจงปัญหา

"เออเข้าที ปัญหานี้ ต้องอธิบายกันมากหน่อยนะ" คุณลุงปรารภแล้วอธิบายต่อ "ที่ลุงจะอธิบายต่อไปนี้ อย่าเพิ่งถือเป็นถูกไปเสียหมด เพราะทิ้งมาตั้งหลายสิบปี ต้องเอาไปสอบกับท่านเจ้าอีกด้วย

เรื่องผู้ที่ใส่บาตร ต้องยืนใส่ ถ้าจะดูตามอาการที่พระท่านยืนรับ ผู้ใส่นั่งอยู่ พระท่านต้องก้มตัวยื่นบาตรลงมารับ ดูเป็นเชิงทรมานท่าน เพื่อไม่ให้ท่านต้องก้มตัวขณะรับบิณฑบาต ผู้ใส่จึงยืนขึ้น ช่วยให้สะดวกด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย นี้เป็นอาการตามธรรมดา

แต่กิริยายืนนี้ มีเป็นระเบียบวินัยของพระภิกษุบัญญัติไว้เหมือนกัน คือไม่ให้พระภิกษุยืนแสดงธรรมแก่ผู้ไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่ จึงถืออาการยืนว่าเป็นการแสดงกิริยาเคารพประการหนึ่ง ดังหลานคงเคยเห็นพระภิกษุผู้น้อย ท่านลุกขึ้นยืนรับพระเถระผู้ใหญ่เป็นการแสดงคารวะ ฉะนั้น

เมื่อพระภิกษุท่านยืนรับบิณฑบาต ผู้ใส่ไม่ป่วยไข้นั่งใส่ เท่ากับให้พระภิกษุแสดงอาการคารวะผู้ใส่ อย่างนี้น่าจะบาป ก็คือแสดงกิริยาไม่ดีงามได้ส่วนหนึ่ง ถ้าผู้ใส่ยืนใส่ เป็นกิริยาเสมออย่างเดียวกัน คล้ายกับต่างแสดงกิริยาเคารพต่อกันและกัน จึงเป็นกิริยาที่ชอบทุกฝ่าย หรือถ้าจะนั่งใส่ ก็ควรให้พระภิกษุท่านนั่งด้วย ส่วนผู้ที่นั่งใส่ด้วยความจำเป็น เช่นเป็นโรคภัยบางอย่าง เช่นนี้ถือว่าผู้เป็นไข้ตามพระวินัย พระภิกษุยืนรับก็ได้ไม่เป็นโทษ กิริยายืนนี้ พระเถระท่านระมัดระวังมาก เมื่อพบฆราวาสนั่งไหว้และสนทนา ท่านต้องหาทางนั่งสนทนา ไม่ยืนพูดด้วย

อธิบายเลยไปถึงว่า ท่านผู้ใส่บาตรที่สวมรองเท้าชนิดคีบ ไม่มีหุ้มส้น หรือบางอย่างเรียกรองเท้าแตะ พอจะใส่บาตร ท่านต้องถอดรองเท้าเสียก่อน นี่ก็คือเป็นการแสดงคารวะตามวินัยอีกเหมือนกัน ที่ว่าผู้อ่อนอายุพรรษา ไม่ควรสวมรองเท้าเข้าใกล้พระเถระผู้มิได้สวม พระภิกษุผู้เข้ารับบิณฑบาต ท่านไม่ได้สวมรองเท้า ผู้ใส่บาตรจึงต้องถวายความเคารพ ด้วยการถอดรองเท้า

ถ้ารองเท้า เป็นชนิดหุ้มส้น นิยมเป็นเครื่องแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย นับถือกันทุกสมาคม อย่างนี้ไม่ต้องถอด

"พอเข้าใจ คลายสงสัยหรือยัง" คุณลุงจบอธิบายด้วยคำถาม

"สำหรับตอนนี้ พอหายสงสัยค่ะ แต่เกิดสงสัยใหม่อีกข้อว่า อย่างพวกชาวเรือ ชาวแพ เวลาพระพายเรือมารับบิณฑบาต ท่านนั่งบนเรือ เวลาเทียบเรือจอดรับบิณฑบาต ผู้ใส่อยู่บนเรือหรือแพ แต่สูงกว่าเรือพระ อย่างนี้จะผิดถูกอย่างไรหรือไม่" ข้าพเจ้าถามต่อ

"เรื่องนั่งสูง นั่งต่ำ ในพระวินัยก็มีห้าม ไม่ให้ผู้นั่งต่ำแสดงธรรมแก่ผู้ที่นั่งสูง เทียบตามเรื่องนี้ เมื่อถือสูงต่ำตามแบบ ก็ไม่สมควร แต่เมื่อนึกถึงความจำเป็นเกี่ยวกับสถานที่ โดยผู้ใส่บาตรก็มิได้มีเจตนาลบหลู่ดูแคลน ตามความคิดเห็นของลุง ก็น่าจะให้อภัยได้ ไม่มีโทษแก่ผู้ใส่อย่างไร"

พอคุณลุงอธิบายจบ คุณป้านิ่งฟังอยู่นาน จึงเอ่ยปรารภขึ้นบ้างว่า "ป้าอดนึกขวยใจแทนพวกแม่ซีไม่หาย ยืนสวมเกี๊ยะใส่บาตรอย่างหน้าตาเฉย"

"อย่าไปถือสาหาโทษแกเลย ผู้ที่อ่อนต่อขนบธรรมเนียม ควรได้รับอภัยเสมอ แต่ก็ยังดีที่มีศรัทธาทำบุญใส่บาตร ถึงจะบกพร่องต่อธรรมเนียมบ้าง ดูเหมือนพระภิกษุก็ยังได้อาหารพอเลี้ยงอาตมาจากแม่ซีมหนาตากว่าบรรดาเจ้าของธรรมเนียมอยู่มิใช่หรือ" คุณลุงชี้แจง

"ดิฉันเผยนึกถึงงานเพื่อนเก่าแก่ ที่เขาทำบุญวันเกิดเมื่อก่อนสิ้นปีนี้ขึ้นไว้ คุณติดธุระเสียไม่ได้ไป นึกสงสัย ว่าจะนำมาถาม ก็ลืม–ไปเสีย เผอิญนึกได้เดี๋ยวนี้ เลยขอถามเสียด้วย คือเจ้างานจะทำบุญวันเกิดด้วยการถวายสังฆทาน แต่ก่อนจะถวาย ได้ทอดผ้าบังสุกุลอุทิศแก่บิดามารดาก่อน แล้วอาราธนาศีล ๕ สมาทานศีลจบ จึงถวายสังฆทาน พระสงฆ์อนุโมทนาทำให้นึกสงสัยว่า บังสุกุลแล้วจึงอาราธนาศีล หรืออาราธนาศีลก่อนบังสุกุล ควรมิควรสุดแต่จะอธิบาย" หมดคำถามของคุณป้า

"ปัญหานี้ ก็ดีอีกเหมือนกัน" คุณลุงจิบน้ำชาจีน ๒–๓ จิบ แล้วชี้แจงต่อ

"พิธีบำเพ็ญกุศล เนื่องด้วยปรารภเหตุอะไรก็ตาม เมื่อมีการอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ร่วมพิธีด้วย จะเป็นการมงคล หรืออวมงคลก็เหมือนกัน ต้องมีการอาราธนาศีล สมาทานศีลก่อนทุกพิธี เป็นการสร้างรากฐานของใจ ให้มีคุณธรรมประจำจะรักษาได้มากน้อย ช้าเร็วเพียงไร ก็แล้วแต่บุคคล เมื่อพื้นอัธยาศัยประกอบด้วยคุณธรรมแล้วกิจการที่จะดำเนินต่อไป ถือว่าเป็นสิริมงคล เพราะอาศัยคุณธรรมนั้นคุ้มครอง ในพิธีที่เป็นปัญหานี้ ขอตัดสินด้วยคำว่า ควรอาราธนาศีลก่อนพิธีบังสุกุล ทำนองตั้งนโม ๓ จบก่อนนั่นแหละ"

ยังเคยได้ยินข้อปรารภทำนองนี้มาบ้างเหมือนกัน เขาปรารภกันว่า ในพิธีสำคัญ ๆ ผู้กำหนดการมักลืมหลักพิธี เรื่องอาราธนาศีลนี้เป็นส่วนมาก เห็นเป็นไม่สำคัญหรือมีความสำคัญน้อยกว่าเวลาของประธานในงาน เช่นอาราธนาพระภิกษุไปในพิธีเปิดงาน หรือฉลองวัตถุสำคัญ ก็มักกำหนดให้พระภิกษุคอยเพียงสวดชัยมงคลคาถาตอนเปิด และอนุโมทนาไทยธรรมเท่านั้น ส่วนประธาน เมื่อมาถึงจุดธูปเทียนนมัสการพระรัตนตรัยแล้ว คอยฟังรายงานและกล่าวตอบ กระทำพิธีเปิดหรือเจิมต่อไป ที่ไม่ให้มีกำหนดการอาราธนาศีลสมาทานศีลก่อนเช่นนี้ ก็ว่าเพื่อสงวนเวลามิต้องให้ประธานรอนาน เสียเวลาดูคล้ายกับจะหมิ่นวิธีการสมาทานศีลว่า ทำให้ประธานต้องเสียเวลานานโดยเปล่าประโยชน์ เมื่อเช่นนี้ จะต้องตั้งเครื่องบูชาให้ประธานต้องเสียเวลาจุดธูปเทียนนมัสการทำไม จะอาราธนาพระภิกษุมาให้ประธานต้องเสียเวลาถวายไทยธรรม เสียเวลากรวดน้ำ เสียเวลาฟังยถาสัพพีทำไม ลงสุดท้ายก็ไม่น่าจะต้องเชิญประธาน ให้มาในพิธีเสียเวลาก็ได้ หรือจะต้องตบแต่งสถานที่ด้วย

ธงทิว ประร่ำ พิธี ทำไม แขกเหรื่อ ก็จะต้อง รับ เชิญ มา ให้เสียเวลา การ งาน สิ้นเปลืองค่าเครื่องแต่งตัวเปล่า ๆ ทำไม ถึงเวลาก็ทำพิธีเปิดเสียเอง หรือไม่ต้องมีพิธีเลยก็ยังได้

ก็เมื่อ จิตใจ เรายัง ยึดมั่น ในคุณ พระ ศรีรัตนตรัย จะประกอบ พิธีสำคัญ ๆ ก็อดที่จะให้เนื่องด้วยพระรัตนตรัยเสียไม่ได้ ทั้งนี้ก็มุ่งหวังสวัสดิมงคลจากเดชานุภาพแห่งพระรัตนตรัยบ้าง จากบุญญานุภาพแห่งประธานบ้าง จากบุญเขตของพระภิกษุสงฆ์บ้าง จึงต้องลงทุนจัดการให้พร้อมสรรพด้วยสิ่งของและบุคคล อันถือว่ายิ่งใหญ่ ในมงคลพิธีเมื่อเช่นนี้ไฉนจะไม่ยอมเสียเวลาเพียงประมาณ ๕ นาที ให้ประธานได้สมาทานศีลก่อนเป็นการเพิ่มสวัสดิมงคลแก่ท่านให้ยิ่งขึ้น ท่านจะได้ประสิทธิ์สวัสดิมงคล แก่พิธีการนั้นให้สมบูรณ์บริบูรณ์ ” คุณลุงพักเหมือนคอแห้ง

“ หลานขอความกรุณาอีกสักข้อนะคะ ” ข้าพเจ้าแทรกเรื่องต่อ “ คือหลานเคยทราบมาว่า ในพิธีของทางราชการ ที่มีการสวดมนต์ก่อน จึงมีเทศน์ภายหลังต่อเนื่องกันเช่นนี้ ก่อนเริ่มสวดมนต์ยังไม่มีการอาราธนาศีล รอไว้อาราธนาเมื่อก่อนจะเทศน์ ทำไมจึงไม่อาราธนาศีลตั้งแต่ก่อนสวดมนต์ เรื่องที่คุณป้านำมาถามเมื่อกี้ คงจะได้เค้าไปจากพิธีอย่างนี้บ้างกระมังคะ ”

“ การที่รอไว้อาราธนาศีลกับพระผู้เทศน์ ไม่อาราธนาก่อนสวดมนต์นั้น ลุงเห็นว่าต้องการประหยัดเวลา ท่านถึงเรื่องพิธีเปิดงาน หรือฉลองวัตถุสำคัญไม่ต้องให้ประธานสมาทานศีลนั่นเอง ถ้าจะอาราธนาศีลตอนก่อนสวด-มนต์อย่างเคย ถึงคราวเทศน์ก็จะต้องอาราธนาศีลตามธรรมเนียมอย่างเคยอีก

จะเป็นการซ้ำซากไป หรือรบกวนประชาชนเกินไป จึงตัดการอาราธนาศีลตอนต้นเสีย เหลือไว้แต่ตอนเทศน์

อันที่จริง ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ในศาสนพิธีเช่นนี้ ชาวเราก็กำหนดกันขึ้นเองตามความเหมาะสม แต่ถ้าไม่พยายามรักษาแบบแผนของเก่าไว้บ้าง ลดกันไป เปลี่ยนกันมา หนักเข้าก็จะหมดหลักเท่านั้นเอง กำหนดการของทางราชการ เช่นให้อาราธนาศีลตอนพระเทศน์นี้ก็คงเพื่อความสะดวกของรูปงานเป็นสำคัญ หากเพื่อความปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาแล้ว ลุงคิดว่ายิ่งมีโอกาสสมาทานศีลได้มากครั้งเท่าไรจนมีศีลประจำอัธยาศัยทั่วถึงกันแล้ว โลกก็จะยิ่งมีความสงบเป็นสันติสุขเป็นสวัสดิมงคลมากกว่าทุกวันนี้ ตามความเห็นของลุงที่พูดมา พอช่วยให้เข้าใจได้บ้างไหม" คุณลุงลงท้ายด้วยหันมาถามข้าพเจ้า

"เป็นพระคุณอย่างสูง ได้ความเข้าใจดีแล้วค่ะ" ข้าพเจ้าสนองตอบ

"สาธุ" คุณป้าพลอยอนุโมทนาด้วยแล้ว เอนหลังลงพิงหมอนพักแรง

"เหนื่อยเปลี้ยเพลียแรงเพราะโรคอย่างนี้ ลูกหลานยังมีกำลังรักแรงแข็งขอบอยู่บ้าง แต่อย่างคุณป้าข้างบ้านของหลาน ถึงล้มหมอนนอนเสื่ออยู่ตั้ง ๒ อาทิตย์ เพราะหลงญาติมิตรส่งปีเก่าฉลองปีใหม่จนลืมวันคืน ไม่เห็นมีใครพุทโธกันเลย"

คุณลุงปรารภแล้ว ขอตัวกลับไปพักผ่อน

๒๖. หน้าที่ควรปฏิบัติ

ถึงวันเกิดคุณป้า เคยอาราธนาพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล แต่คราวนี้คุณป้าพักฟื้นจากไข้หวัดใหญ่ กำลังร่างกายยังไม่สมบูรณ์ดี คุณลุงจึงเป็นผู้กำหนดงานเอง คือทำบุญคล้ายวันเกิดปีนี้ งดการเจริญพระพุทธมนต์ เลี้ยงพระ ใช้วิธีย่อ ใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์จำนวนเกินอายุปัจจุบัน ๑ รูป เพื่อให้อายุยืนต่อไปอีก เสร็จแล้ว จัดไทยธรรมอีกส่วนหนึ่งพร้อมด้วยอาหารหวาน-คาว นำไปถวายท่านเจ้าที่วัดขอศีลขอพร รับน้ำพระพุทธมนต์ ในฐานะเคารพนับถือเท่ากับครูบาอาจารย์ กลับบ้าน เสร็จพิธี

คุณป้าเห็นชอบด้วยทุกอย่าง แต่ขอแถมติดกัณฑ์เทศน์ทางวิทยุในวันพระก่อนถึงวันเกิด เท่าจำนวนพระรับบิณฑบาต และส่งทุนสมทบทุนมูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน เท่าจำนวนพระ ตอนกลับจากวัด คุณลุงไม่ขัดข้อง พี่ชาตรีรับอาษาจะทำหน้าที่เที่ยวอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ มารับบิณฑบาตจนครบจำนวน เพราะได้วันหยุดงานชดเชยอีกวันพอดี

ส่วนข้าพเจ้าเสนอให้คุณป้าปล่อยนก ปล่อยปลาอีกอย่าง แต่คุณลุงไม่อนุมัติ โดยชี้แจงว่า พิธีนี้เท่ากับช่วยอาชีพเลี้ยงนก ปล่อยปลา ให้เป็นล่ำเป็นสันขึ้นเท่านั้น **อันที่จริง เมื่ออยากจะมีอายุยืน เพราะการช่วยชีวิตสัตว์ ต้องให้มีกรุณาจากน้ำใจแท้ ๆ ไม่ใช่ทำเพียงตามพิธีเรื่อยเปื่อยปราศจากน้ำใสใจจริง จงคอยหาเวลาช่วยมด ปลวก แมลงสาบ แมลงวัน ตลอดถึงยุง หรือสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ เช่นสุนัข แมว อย่าเบียด**

เบียน บี้ ตบ ทุบตี ให้มันบาดเจ็บ หรือถึงตาย ยิ่งช่วยให้มันรอดจากการทรมานต่าง ๆ เช่นกำลังตกน้ำ ตกน้ำตาล หรืออยู่ในที่อันตราย ช่วยให้มันปลอดภัยได้นี่แหละเป็นอานิสงส์ ช่วยเพิ่มชีวิตเราให้ยืนยาวได้แท้ เพราะพวกมันได้มีชีวิตปลอดภัย ด้วยน้ำใจกรุณาของเราจริง ๆ ที่สุดเดินไปไหนมาไหน ก็ควรระวังดูพื้นไว้ด้วย จะได้ไม่ฆ่ามันด้วยความพลั้งเผลอ หัดช่วยชีวิตสัตว์เก็บเป็นบุญสะสมไว้เช่นนี้ตลอดไปเถิด ต้องได้อานิสงส์สมความตั้งใจอย่างแน่นอน

ข้าพเจ้าจำนนด้วยเหตุผลของคุณลุง คุณป้าเลยอนุโลมตามด้วย

ครั้นถึงวันเกิด ต่างก็ปฏิบัติไปตามกำหนดงานที่คุณลุงกะเตรียมไว้ มีข้อโต้เถียงอยู่ตอนที่คุณป้าจะใส่บาตร ข้าพเจ้าสั่งให้ปูเสื่อบนพื้น ตั้งโต๊ะวางของใส่บาตรบนเสื่อ แต่ให้เสื่อเหลือมอยู่ด้านในมาก หวังให้คุณป้าได้ยืนบนเสื่อใส่บาตรสะดวก เวลาพระมายืนรับบิณฑบาตต้องยืนที่พื้น เรียกว่าต่ำกว่าเสื่อ พี่ชาตรีมาเห็นข้าพเจ้าสั่งทำเช่นนั้น เอะอะทำนองอวดรู้ว่าจัดเช่นนี้ไม่ถูกพระยืนอยู่ต่ำกว่าฆราวาสรับบิณบาตไม่ได้ ครั้นถามว่าจะให้ทำอย่างไร กลับไม่ชี้แจง เดินเตร่ไปทางอื่นเสีย เผอิญข้าพเจ้าระลึกถึงเรื่องผู้ใส่บาตร ถ้าสวมรองเท้าชนิดไม่หุ้มส้น ต้องถอดเสียก่อน เป็นการแสดงคารวะต่อพระผู้ไม่ได้สวม ข้อค้านเรื่องเสื่อนี้ก็คงเหมือนกัน จึงไม่รอถามคุณลุงให้เสียเวลาสั่งให้เปลี่ยนปูเสื่อใหม่ หันกลับด้านยาวปูให้ยื่นออกไปด้านหน้าโต๊ะวางสิ่งของ ประมาณพอพระได้ยืนบนเสื่อรับบิณฑบาต ด้านในก็ยังมีเนื้อที่

เสื่อให้คุณป้าได้ยืนใส่บาตร ไม่ต้องเพิ่มเสื่ออีกผืน ๑ พอเริ่มใส่บาตรได้รับความเห็นชอบจากพี่ชาตรีเพียงยิ้ม พยักหน้าให้เป็นการรับรองความเรียบร้อยเท่านั้น

เสร็จการใส่บาตรแล้ว คุณป้าเรียกหาเครื่องกรวดน้ำ พี่ชาตรีทั้วงว่าไม่มีพระยถา สัพพี ให้ลูกองค์จะกรวดน้ำกันอย่างไร คุณป้าก็บังคับให้นำเครื่องกรวดน้ำมาทำพิธีเสียให้เสร็จก่อน จึงจะแถลงเรื่องราวเหตุผลให้ฟัง

"หลานช่วยไปตามพ่อชา มาด้วยซิ จะได้พูดเรื่องกรวดน้ำให้ฟังด้วยกัน" คุณป้าสั่งเมื่อจบพิธีกรวดน้ำ

ข้าพเจ้านำพี่ชาตรีมาหาคุณป้าตามสั่งแล้ว คงนั่งร่วมฟังอยู่ด้วย

"ที่พ่อชา ท้วงแม่เรื่องกรวดน้ำนั้น เราคงไม่ใคร่จะได้กรวดกะเขานักกระมัง" คุณป้าปรามพี่ชาตรี

"เรื่องทำบุญให้ทานอย่างไรแล้ว แม่ต้องกรวดน้ำทุกครั้ง ด้วยถือเอาการกรวดน้ำนี่แหละ เป็นเรื่องอำนวยอวยพรเผื่อแผ่แก่ญาติมิตร และผู้ที่เคารพนับถือทั้งที่ตายไปแล้ว ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ฝึกฝนนิสัยให้รู้จักเอื้อเฟื้อเจือจาน ไม่ตระหนี่หวงแหน, อาหารเครื่องใช้ไม้สอย ตลอดเสื้อผ้าเรายังแจกจ่ายช่วยเหลือคนอื่นได้ ส่วนบุญกุศลที่เรามี เรากระทำ ก็ควรเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นได้เหมือนกัน แม่จึงต้องกรวดน้ำทุกครั้งที่ได้ทำบุญอะไรมา

ที่พ่อชา ถือว่าต้องมีพระว่า ยถา สัพพี จึงจะกรวดน้ำได้ ก็เพราะเห็นตามพิธีสงฆ์อยู่เสมอนั่นเอง อันที่จริง พระท่านว่า ยถา เจ้าภาพก็กรวดน้ำไปในขณะนั้น พระท่านนำเอาคำพูดของพระปัจเจกโพธิ์ มาส่งเสริมให้เจตนา

ของเจ้าภาพ สำเร็จสมความปรารถนาเท่านั้นเท่ากับท่านตั้งใจสนับสนุน เป็นกำลังแรงช่วยอีกแรงหนึ่งเท่านั้น

ส่วนการกรวดน้ำ เป็นพิธีหาทางแผ่เผื่อบุญกุศลให้แก่ผู้อื่น ในเมื่อตนได้กระทำบุญอะไรแล้ว หัดไม่ให้เห็นแก่ตัวจัด จนกลายเป็นหวงแหนตระหนี่ ใจจะมั่นคงในความกรุณาเสมอไป เรากรวดต่อหน้าพระ ก็เพราะมีพระสงฆ์อยู่ด้วย เมื่อไม่มีพระ เราก็กรวดน้ำตั้งใจอุทิศบุญกุศลได้เหมือนกัน เป็นแต่ไม่มีใครมาสนับสนุนเพิ่มแรงอุทิศด้วยเท่านั้น

และการอุทิศบุญนี้ ต้องเจาะจงออกชื่อออกเสียงเฉพาะลงไปให้ชัดเจน เหมือนเขียนจ่าหลังซองจดหมายให้ชัดเจนนั่นแหละ ท่านว่าได้ผลแน่นอนเต็มที่ แต่อยู่ในวงแคบ ทางพระศาสนาท่านต้องการให้แผ่ผลานิสงส์กว้างขวางทั่วโลก แม้จะได้ผลเบาบาง ก็ยังดีกว่าเจาะจง ดังที่ท่านสรรเสริญสังฆทาน การถวายปัจจัย ๔ แก่หมู่สงฆ์ทั่วไป เป็นสาธารณะ ว่ามีอานิสงส์กว่าถวายจงเจาะเฉพาะรูป พอเข้าใจเรื่องบ้างหรือยัง" คุณป้าจบเรื่องด้วยถามพี่ชาตรี

"ผมบวชตั้ง ๓ เดือน ยังสู้คุณแม่ไม่ได้ เห็นจะต้องหาเวลาบวชอีกสักครั้ง" พี่ชาตรีพูดทีเล่นทีจริง

เวลาประมาณ ๙.๓๐ น. เศษ คุณลุง คุณป้า พี่ชาตรี และข้าพเจ้าได้ไปถึงกุฏิท่านเจ้าที่วัด เห็นเปิดประตูกุฏิทั้ง ๒ บาน เป็นเชิงเตรียมต้อนรับทั้งนี้ ก็ด้วยพี่ชาตรีได้โทรศัพท์แจ้งกำหนดวัน เวลา ให้ท่านเจ้าทราบล่วงหน้า ๔ – ๕ วันก่อนแล้ว เพราะจะถือตามอำเภอใจเราเองว่า พระท่านไม่มีการงานอะไร เราจะไปหาท่านเมื่อไรก็ได้ มักจะต้องผิดหวังเสมอ พี่ชาตรีจึงต้องรีบ

ติดต่อล่วงหน้าไว้ นับว่าเป็นโชคดีประการหนึ่งที่ไม่ตรงเสาร์-อาทิตย์ ถ้าเป็นเสาร์-อาทิตย์แล้ว ติดต่อล่วงหน้าเพียง ๔-๕ วันเช่นนี้ จัดว่ากระชั้นเหลือเกิน ผู้ที่เขาเจาะจงเคารพนับถือแล้ววางฎีกาล่วงหน้าเป็นจำนวน ๒-๓ เดือนก็มี วันนี้ท่านเจ้าอยู่ฉันเพลที่วัด มีเวลาสนทนาได้นาน ต่อถึงตอนบ่ายจึงจะไปเผาศพญาติของศิษย์

เมื่อถวายความเคารพพระพุทธปฏิมา ณ ที่บูชา และท่านเจ้า คุณป้าได้เริ่มก่อนว่า

"วันเกิดของดิฉันวันนี้ นับว่าปลอดโปร่ง โชคดีทุกอย่าง เดิมก็วิตกว่าพระคุณเจ้าจะติดงานอื่น ไม่อยู่ที่วัด แต่พ่อชา เขาไหวดี รีบโทรศัพท์มาติดต่อแจ้งเรื่องให้ทราบไว้ก่อน นับว่าเป็นบุญแท้ และก็ได้พร้อมหน้าลูกหลานกันหมด มาขอศีลขอพรจากท่านที่เคารพบูชาเช่นนี้ ชื่นใจจริง ๆ เจ้าค่ะ"

คุณป้านำอาหาร เครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียนพร้อมหนังสือปวารณาถวายท่านเจ้า รับศีลรับพร รับน้ำพระพุทธมนต์แล้ว ได้หันมากระซิบกับข้าพเจ้าว่า "ป้าเพิ่งนึกได้เดี๋ยวนี้เองว่า เราเคยตั้งทุนสำหรับหาดอกผลปฏิสังขรณ์วัดไว้ ๑ ทุน เคยส่งสมทบอยู่ทุกปี คราวนี้มัวยุ่งจับโน่นนี่อยู่ เกือบจะลืมเสียแล้ว หลานมีเงินติดกระเป๋ามาบ้างไหม ป้าขอยืมสมทบทุนสัก ๑,๐๐๙ บาท"

"หลานเตรียมมาพร้อมแล้ว เพราะเห็นเคยทำบุญเช่นนี้ทุกปี" ข้าพเจ้าตอบเสนอง

"ชื่นใจของป้า ช่างถี่ถ้วนดีนัก เดี๋ยวคอยจ่ายแก่ไวยาวัจกรของท่านนะ ป้าจะได้เรียนให้ท่านเจ้ารับทราบไว้" แล้วคุณป้าได้เรียนให้ท่านเจ้าทราบต่อไปว่า "ในวันทำบุญฉลองอายุครั้งนี้ ดิฉันขอสมทบทุนที่เคยตั้งไว้แล้วอีก ๑,๐๐๙ บาท ขอพระคุณเจ้าแสดงไวยาวัจกรเจ้าค่ะ"

"อาตมาขออนุโมทนาอย่างยิ่ง แต่ไวยาวัจกรไปเรียนหนังสือกันหมด ยังไม่ถึงเวลากลับ คุณชาตรีช่วยทำหน้าที่แทนหน่อย นำไปมอบแก่เจ้าหน้าที่ ขอรับใบอนุโมทนามาด้วย" ท่านเจ้าสั่งงาน

"เมื่อตอนเข้าวัดมา เห็นนักเรียนเข้าแถวคำนับธงชาติ ได้ยินตอนคำว่านมัสการพระรัตนตรัย ฟังไม่มีจังหวะจะโคนเสียเลย คล้ายกับพูดเล่น ทั้งกิริยาก็คงหลุกหลิก หยอกล้อ แหย่เย้ากันไปพลาง ปากว่าไปพลาง ขาดความเคร่งครัดจะกลายเป็นจำอวด เด็กจะไม่เห็นความสำคัญ ผลสุดท้ายเติบโตออกจากโรงเรีย ก็คงได้แต่ความมักง่ายติดนิสัย กระผมคิดว่า น่าจะได้กวดขันกิจกรรมเบื้องต้นเหล่านี้ให้มาก ๆ" คุณลุงปรารภ ท่านองหารือ

"ก็สมควรอย่างที่ว่า เรื่องนี้สำคัญอยู่ที่ผู้ควบคุมจะฝึกฝนอบรมอย่างไร เวลานี้ได้ยินว่ายังมีแต่ผู้รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ ผู้รักษาการกำลังหนักใจอยู่เหมือนกัน เคยปรารภให้ฟังว่า จะกวดขันวางระเบียบอะไรใหม่ขึ้นก็มักมีเสียงว่า วางอำนาจอยากเป็นครูใหญ่บ้าง หรือว่ายังไม่ทันมีอำนาจอะไร ก็เริ่มเบ่งเสียแล้วบ้าง เลยต้องทำตามตำราว่า "หวานอม ขมกลืน" ไปพลาง ขอรับความเห็นนี้ไว้ เผื่อมีช่องทางอย่างไร จะได้ช่วยจัดให้เรียบร้อยดีขึ้นตามที่ปรารภ" ท่านเจ้าสนองความเห็น

"เรื่องทำอะไรพลาง ปากก็ว่าอะไรพลาง ไม่ตั้งอกตั้งใจมั่นคงในกิจที่ตนกระทำ ถึงจะทำอยู่เสมอ ๆ ผลจริงจังอะไรคงไม่ได้ นอกจากความเคยตัวชอบมักง่าย ทำนองสักแต่ว่าทำเท่านั้น กระผมเคยฟังพระเทศน์ ท่านแสดงถึงการกระทำอย่างที่เล่าถวาย พ่อบ้านในชนบทคนหนึ่งกำลังสวดมนต์บทพุทธคุณ แต่ก็สวดแทรกสั่งการบ้านเรือนร่วมไปด้วยว่า อิติปิโส ภควา อีหนูเอ๋ยปิดหน้าต่างประตูครัว ให้เรียบร้อยนะ อรหัง สัมมา สัมพุทโธ ประตูบ้านปิดสะหนามให้แน่น ๆ วิชชาจรณสัมปันโน สุมไฟควายแล้วหรือลูก" ดังนี้ นึกขำในใจไม่หาย ท่านช่างจดจำนำมาเทศน์ให้เกิดความสำนึกว่า การจะทำกิจกรรมอะไร ก็ต้องทำกิจกรรมนั้น ๆ จริง ๆ ให้เป็นส่วนเป็นตอน เมื่อคลุกเคล้าปะปนไม่มีระเบียบแบบแผน กลายเป็นสักแต่ว่าทำตามธรรมเนียม คุณประโยชน์แท้จริง ย่อมไม่ได้ประสพ" คุณลุงบรรยายต่อ

"ของอาตมาก็มีทำนองเดียวบ้างเหมือนกัน ขอเทศน์ซ้อนสักหน่อย อย่าเพิ่งตำหนิในฝ่ายชาวบ้าน ควรช่วยตำหนิในฝ่ายสงฆ์บ้างเถอะ เคยพบด้วยตนเอง คราวหนึ่งงานสมรส เมื่อคู่บ่าวสาวถวายไทยธรรมร่วมกันแล้ว ถึงคราวกรวดน้ำภาชนะเครื่องกรวดน้ำนั้น มีขันรองคณโฑเล็กใส่น้ำมีจุกปิดปาก เวลากรวดก็ยกคณโฑเล็กขึ้นจากขัน เปิดจุกที่ปิด ค่อย ๆ รินน้ำในคณโฑลงในขัน พอพระสงฆ์ท่านสวดสัพพีพร้อมกัน จึงเทน้ำให้หมดประนมมือรับพร

อาศัยคู่บ่าวสาวประหม่างาน หรือยังไม่เคยงาน ปฏิบัติไม่ถูกตามลักษณะ องค์ประธานท่านว่า ยถา อนุโมทนาไปพลาง แนะคู่สมรสไปพลางในขณะเดียวกัน นึกขำในใจ แทบจะรับสัพพีไม่ได้ พอองค์ประธานตั้งพัดจะ

เริ่มว่า ยะถา ท่านก็เตือนให้เตรียมกรวดน้ำ คู่สมรสยังจดๆจ้องๆ ท่านว่า ยะถา วาริวหา แล้วแทรกคำเตือนว่า จับคณโฑออกรินน้ำ ปูรา ปริปูเรนติ เปิดจุกออก สาครํ ช่วยกันทั้ง ๒ คน เอวเมว อิโต ทินฺนํ ไม่ต้องเอานิ้วรองรับน้ำ เปตานํ อุปกปฺปติ ค่อยๆ ริน ดังนี้ กว่าจะสวดอนุโมทนาจบ ต้องกลั้นหัวเราะแทบแย่

การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับพิธีงาน สถานที่นับว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญไม่น้อย เพราะปรากฏแก่สายตาของที่ประชุม หน้าที่ของตนจะต้องปฏิบัติอะไร อย่างไร ก็ต้องคอยระมัดระวังปฏิบัติรักษาให้สมลักษณะหน้าที่อย่าก้าวก่าย เช่น หน้าที่จัดเครื่องบูชา ดอกไม้เขาจะจัดได้ระเบียบสวยงามหรือไม่ ตั้งเข้าคู่ตรงกันหรือไม่ ไฟเทียนจะลุกลามหรือไม่ เป็นเจ้าหน้าที่ของเจ้างาน ไม่ใช่หน้าที่สงฆ์ หากจะเอื้อเฟื้อก็ควรเรียกเจ้างานมาชี้แจงให้กลับไปจัดแก้ไขเสียใหม่ ตนเองคงสงบ ปฏิบัติเฉพาะหน้าที่ตน ไม่ควรหลุกหลิก หยิบโน่นฉวยนี่ขณะทำหน้าที่ ดังปากว่าไป มือค้นหยิบสิ่งของไป หรือเหม่อมองผู้คนไปมา นอกจากจะดูขาดความศักดิ์สิทธิ์แก่งาน ยังแสดงนิสัยให้ลดความเคารพนับถืออีกก็ได้ อย่างที่เขาพูดกันว่า ต้องรู้จักเต้นให้ถูกตามจังหวะ ฐานะของตน เป็นตัวพระ ตัวนางอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติให้เหมาะ" ท่านเจ้าบรรยายอย่างกันเอง

พอดีกับเวลาที่พี่ชาตรี นำบัตรอนุโมทนาที่รับทุนสมทบมามอบให้คุณป้า และกระซิบถามว่า "ทำไมคุณแม่ต้องบริจาคให้มีเศษ ๙ ข้างท้ายด้วย ลำบากแก่การรวมบัญชีเปล่าๆ ผมคิดจะเติมให้ครบ ๑๐ ก็เกรงถูกหาว่าคล่องจนหลวม"

"ลูกยังเข้าใจน้อยไป เศษ ๙ นั้น หมายถึงรัชกาลก็ได้ หมายถึงพุทธคุณ ๙ ก็ได้ แต่เห็นเขาหมายถึงกิริยาให้ก้าวไปข้างหน้า มีความสุขเจริญต่อไป ไม่ถอยกลับ แม่น่ะ คิดให้เป็นเครื่องเตือนใจว่า ให้ได้มีชีวิตก้าวต่อไป จะได้สมทบทุนนี้ให้เพิ่มพูลยิ่งขึ้น จึงเติม ๙ ต่อจำนวนไว้ข้างท้าย ลูกจะเติมอีกก็ได้แม่ไม่ห้าม แต่จะเติมทั้งที ให้ครบ ๑๐ เท่านั้น ยังไม่เป็นเกียรติเท่าไรนัก ให้ครบ ๑๐๐ ครบ ๑๐๐๐ จะค่อยน่าดูสักหน่อย" คุณป้ายั่วพี่ชาตรี

"รอให้ถึงวันเกิดผมบ้าง คุณแม่จะต้องให้เกียรติผมเต็มที่ทีเดียว" พี่ชาตรีรับรอง

"ข้าพเจ้านึกถึงเรื่องถวายข้าวพระ ที่เคยปรารภกับคุณป้ามานานแล้ว คอยหาจังหวะเรียนถามท่านเจ้าเรื่อยมา จึงกระซิบคุณป้าให้เรียนถาม

"ดิฉันถูกหลานสาวเขาไต่ถามเรื่องถวายข้าวพระมานานแล้ว รับปากว่าจะคอยเรียนถามพระคุณเจ้า วันนี้โอกาสเหมาะ จึงขอเรียนว่า จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องถวายข้าวพระในงานทำบุญ กรุณาแสดงเป็นธรรมทานเจ้าค่ะ" คุณป้าเรียนถามด้วยความเคารพ

"เรื่อง ถวายข้าว พระที่ม แป็น ธรรมเนียม อยู่ในหมู่ พุทธศาสนิกชนนั้นสืบเนื่องมาจากพิธีของพราหมณ์ ที่นิยมกระทำเพื่อเฉพาะบุรพชนของเขาที่ตายไปแล้ว เข้าใจว่าที่ชาวเรานิยมถวายข้าวพระ คงเนื่องมาจากพิธีนี้ เมื่อได้มีพิธีเลี้ยงอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ก็นำให้นึกถึงองค์พระพุทธเจ้า ควรจะได้ถวายแด่พระองค์บ้าง เพราะเรานับถือเป็นสรณะสูงสุด จึงจัดอาหารคาว–หวาน ใส่ภาชนะสิ่งละอันพันละน้อย นำมาตั้งถวายเบื้องหน้าพระพุทธ-ปฏิมา จุดธูปเทียนบูชาถวายอาหารเหล่านั้น

เมื่อนึกถึงเจตนาของผู้ถวาย ก็มุ่งถวายพระพุทธเจ้า แต่พระองค์มิใช่อย่างบุรพชนที่ล่วงลับที่คอยรับการอุทิศเลี้ยงชีพ ถ้าสมัครใจถวายแด่พระพุทธเจ้าด้วยความเชื่อความเลื่อมใส ก็ไม่ควรจัดอาหารทำนองเครื่องเซ่น อย่างละนิดละหน่อย ควรจัดให้เต็มยศ ด้วยภาชนะที่สวยงาม มีอาหารเต็มที่ทุกอย่าง ให้เหมือนอย่างถวายพระภิกษุ สงฆ์ที่อาราธนามาในพิธี จึงจะเหมาะสม มิฉะนั้นก็เท่ากับลดพระเกียรติของพระพุทธเจ้าลงมา เสมอกับบุรพชนของตนนั่นเอง หากจัดทำไม่ได้เช่นนี้ จะไม่ถวายเสียเลย ก็ไม่ผิดพลาดเกิดบาปกรรมอย่างไร ของหลวงมีถวายเหมือนกัน แต่จัดด้วยภาชนะสวยงาม มีอาหารเต็มที่ทุกอย่าง" ท่านเจ้าพักอธิบาย แล้วหันมาถามข้าพเจ้าว่า "หนูศุ. เข้าใจดีหรือยัง มีเรื่องติดใจสงสัยอย่างไรถามได้เลย วันนี้กำลังฤกษ์งามยามดี"

"เรื่องถวายข้าวพระ พอเข้าใจแล้วเจ้าค่ะ" ข้าพเจ้าสนองตอบ และเรียนถามเรื่องใหม่ว่า "แต่หนูยังมีเรื่องสงสัยอีก ต้องขอประทานกราบเรียนคือตามงานพิธีมงคล ที่มีการวงสายสิญจน์ เห็นชอบนำสายสิญจน์ไปพันที่นิ้วมือพระพุทธ แต่บางรายก็วงรอบฐานพระพุทธแล้วโยงมาสู่พิธี อย่างไหนจะสมควรกว่ากันเจ้าคะ"

"ช่างจดจำนำเรื่องแปลก ๆ มาถามได้เสมอนะ" ท่านเจ้าปรารภกับข้าพเจ้า แล้วอธิบายต่อ

"เรื่องสายสิญจน์นี้ ก็ไม่ใช่พิธีของชาวพุทธติดเนื่องมาจากอื่น แต่ชาวพุทธเห็นว่า ไม่ผิดพลาดเสียหายอะไร เป็นการเตือนตาให้กระเทือนถึงใจในการเพ่งสวัสดิมงคลประการหนึ่ง

เรื่องการพันสายสิญจน์ที่นิ้วพระหัตถ์ของพระพุทธปฏิมา เคยเห็นเหมือนกัน แต่มักจะเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ๆ อย่างในอุโบสถ ผู้กระทำคงคิดว่า ถ้าใช้สายสิญจน์วงรอบฐานที่นั่งจะยาวเปลืองมากไป ผูกพันที่นิ้วพระหัตถ์ก็พอ ไม่เปลืองมากด้วย เลยดูเป็นที่ผูกมือจูงมาร่วมพิธีไม่งามตา แต่ก็ยังดีกว่าคล้องที่พระศอล่ามโยงมา.

ตามระเบียบโดยมาก ใช้วนรอบฐานพระไม่อาจเอื้อมถึงอวัยวะเบื้องสูง ยิ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก ประดิษฐานบนโต๊ะหมู่เครื่องบูชา เขาใช้สายสิญจน์วนรอบโต๊ะเครื่องบูชาทีเดียวก็มีรวมความเรื่อง สายสิญจน์ ที่โยง จาก พระ พุทธมาถึงพระสงฆ์ใช้ถือเจริญพระพุทธมนต์ ก็เพื่อขอเดชานุภาพแห่งพระพุทธ มาร่วมกับพระปริตที่พระภิกษุสงฆ์สาธยายด้วยความสำรวมอารมณ์ จงดลบันดาลสิริมงคลแก่เจ้างานเป็นหลักสำคัญ

หากจะถามต่อว่า จะไม่ใช้สายสิญจน์เสียเลยได้ไหม ขอตอบว่าได้น่ะได้ สำหรับผู้รู้แจ้งในเหตุผลแห่งพิธีกรรมแน่นอนแล้ว แต่เมื่อสายสิญจน์ได้เข้าร่วมในมงคลพิธีมาหลายชั่วอายุคนจนเป็นวัตถุประจำพิธีอย่าง ๑ แล้ว ก็อย่าเพิ่งเลิกเสียเลย สบายตา สบายหู ทั้งเจ้าภาพและญาติมิตร ไม่ถึงกับสิ้นเปลืองเพราะค่าด้ายสายสิญจน์เท่าไรนัก” ท่านเจ้าจบเรื่องด้วยความยิ้มแย้ม

“กระผมอยากปรารภถึงความเป็นไปในวัดสักเรื่อง สังเกตมานานแล้ว หาโอกาสไม่ใคร่ได้ วันนี้อยู่เฉพาะกันเอง คงไม่อื้อฉาวนัก” คุณลุงเริ่มเรื่องใหม่กับท่านเจ้า

“คือสังเกตดูเวลาสวดมนต์ไหว้พระเช้า–เย็น ประจำวัน พระเณรออกจะร่อยหรอ หลอมแหลม ไม่คึกคักเหมือนแต่ก่อน ยิ่งพระผู้ใหญ่ออกจะไม่พบเห็นท่านเลย มีกิจการธุระอะไรกันมากนักกระมัง”

"เรื่องการลงทำวัตรสวดมนต์นี้ เป็นเรื่องหนักใจอยู่ทั่วไปแทบทุกวัด แนะนำเคี่ยวเข็ญกันเท่าไรก็ไม่ใคร่ได้ผล จะเพราะหนักอายุพรรษาหรือหนักพัดด้ามงา ก็เหลือเดา ความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมา ไม่ได้ช่วยกล่อมเกลาอัธยาศัยให้กระเตื้องดีขึ้นเลย มีแต่จะสุมจิตใจให้หนักอยู่แต่ในลาภผลและของเล่นนี่แหละ เป็นต้นเค้าแห่งความเสื่อมของพุทธศาสนิก" ท่านเจ้าพูดอย่างท้อใจ

"การไหว้พระสวดมนต์ ก็เป็นบุญกุศล ได้น้อมใจระลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ท่านบวชเป็นพระเป็นเณร น่าจะได้ขยันให้เกิดกุศลแก่ตัวมาก ๆ ไม่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างชาวบ้านแล้ว มีโอกาสสร้างบุญถึงเพียงนี้ยังไม่สนใจอบรมกิจวัตรหน้าที่ของตน จะมิกลายเป็นบวชอาศัยผ้าเหลืองหรือเจ้าคะ" คุณป้าเสนอความเห็นบ้าง

"สมจริงตามที่คุณนายพูดทุกอย่าง แต่ก็นั่นแหละ ท่านผู้บวชเหล่านี้ล้วนมาจากลูกชาวบ้าน หลานชาวบ้านทั้งนั้น ใหม่ ๆ ก็ดูขมักเขม้น ขยันขันแข็งต่อกิจวัตรหน้าที่เป็นอันดี พอไม่กี่เดือนถูกน้ำประปาล้างผิวตัวและลำไส้ ใช้แสงไฟฟ้าสว่างไสวเบิกหูเบิกตา คล้ายกับตื่นความสะดวกสบาย ผิดกว่าความอดอยากปากแห้งตามชาติภูมิเดิมของตน เลยหลงใหลไผ่ฝัน จนค่อย ๆ ลืมเลือนเจตนาเบื้องต้นหมดไปทีละน้อย อาศัยคนเก่าเป็นตัวอย่างที่เลวนำนิสัยเลยได้อย่างเกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นทีละน้อย กิจการใดที่ขาดลาภผล กิจการนั้นมักหาอุปสรรคมารยามาขัดขวางเสียจนได้ อย่างเสียงบ่นของชาวบ้านว่า เวลามาติกาบังสุกุล พระคุณเจ้ามักพร้อมเพรียง ไม่มีขาด ส่วนการลงสวดมนต์ไหว้พระประจำ ทำไมพระคุณเจ้าจึงอาพาธ หรือติดธุระจำเป็นอยู่เสมอ

การละเลยเพิกเฉยต่อกิจวัตร มิใช่เพิ่งเกิดมีในสมัยนี้ เป็นเรื่องเก่าเคยมีมาแล้ว ได้ยินว่าสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงสลดพระราชหฤทัย ที่พระสงฆ์ทอดทิ้งหน้าที่กิจวัตรกันทั่วไป ด้วยต่างมุ่งแต่ลาภผล เห็นว่าทำไปก็ไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่าเมื่อยหลังเปล่า จึงทรงแก้ด้วยวิธีจัดเป็นไทยธรรมเครื่องกัณฑ์ถวายแก่วัดที่ยังคงรักษากิจวัตรสม่ำเสมอมา ให้เป็นตัวอย่างนำวัดที่ยังย่อหย่อนให้เคร่งครัดขึ้นตามลำดับ นับว่าได้ผลพอสมพระราชศรัทธา โดยที่วัดทั้งหลายเริ่มกวดขันในเรื่องกิจวัตรกว้างขวางขึ้น ด้วยมีลาภผลมาล่อ เมื่อต่างสนใจในกิจวัตรพอสมควรแล้ว ไทยธรรมนี้จึงงด" ท่านเจ้าพักการบรรยาย

"กติกาของแต่ละวัดนั้น ไม่ได้เกี่ยวกับพระวินัยมิใช่หรือ" คุณลุงผูกปัญหาขึ้นอีก

"ถูกแล้ว กติกา คือข้อนัดหมาย หรือเป็นระเบียบให้ภิกษุสามเณรของแต่ละวัด รับรู้ไว้ปฏิบัติร่วมกัน สุดแต่ความจำเป็นของวัดจะกำหนดตั้งขึ้นเป็นการช่วยควบคุมความประพฤติปฏิบัติของภิกษุสามเณร เพิ่มขึ้นจากพระ-วินัยอีกส่วนหนึ่ง เพราะลำพังพระวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นานตั้ง ๒๕๐๐ ปีเศษแล้ว ทั้งกาลเทศะก็เปลี่ยนแปลงมา ขนบธรรมเนียมก็แตกต่างกันข้อห้ามใน พระวินัยจึงไม่เพียงพอที่จะ ควบคุมความ ประพฤติ ปฏิบัติ ของภิกษุ-สามเณร ในปัจจุบันให้เป็นหมู่คณะที่สงบ เรียบร้อย น่าเลื่อมใส จำเป็นที่ทุกวัดต้องสร้างกติกาขึ้นใช้ร่วมกับพระวินัย

อันที่จริง กติกา ก็คือบทบัญญัติของเจ้าอาวาส พระวินัยเป็นบท-บัญญัติของพระพุทธเจ้า ผู้ละเมิดพระวินัยด้วยใจด้าน ก็อาศัยเพื่อนภิกษุผู้ร่วม

ความเป็นอยู่ จะพึงตักเตือน สั่งสอน ว่ากล่าวลงโทษตามอำนาจของพระวินัย ผู้ละเมิดด้วยใจด้าน มักถือเสียว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้มารู้เห็นด้วย ไม่ต้องละอายต่อท่าน ท่านนิพพานนานแล้ว ส่วนผู้ละเมิดบทกติกาประจำวัดนี้แล นับว่าทั้งดื้อทั้งด้าน เพราะเจ้าอาวาสผู้คุมอำนาจ ก็ยังปรากฏอยู่ ตนเข้ามาอาศัยอยู่ในปกครอง ก็เท่ากับว่ายินยอม หรือรับรองที่จะประพฤติตามกติกาด้วยความเต็มใจ เมื่อฝ่าฝืนด้วยไม่มีเหตุจำเป็น โดยถือว่าเจ้าอาวาสใจดี ไม่ว่ากล่าวอะไร นี่แหละที่ชวนให้เห็นว่า มีน้ำใจทั้งดื้อทั้งด้าน ขาดความเคารพยำเกรงต่อเจ้าอาวาส ผู้ยังมีตัวปรากฏอยู่ เท่ากับว่า กล้าทำผิดได้ต่อหน้าต่อตา เจ้าอาวาสไม่มีความหมายเหมือนหัวหลักหัวตอ ผู้กล้าละเมิดเช่นนี้ ถ้ายังอยู่ในภูมินวกะ ก็พอนึกให้อภัยด้วยยังเด็ก ยังใหม่ต่อระเบียบแบบแผน ส่วนผู้เจริญอายุพรรษาถึงภูมิมัชฌิมะ ภูมิเถระเป็นชั้นหัวหน้าหมู่ ชั้นผู้ใหญ่ปูนอุปัชฌาย์ อาจารย์ก็ยังกล้าละเมิดได้อย่างหน้าตาเฉย จะมีอำนาจอะไรไปตักเตือนท่าน เพราะหิริโอตตัปปะ ขาดหายจากนิสัยใจคอเสียแล้ว และยังมิหนำ ซ้ำยังประพฤติให้เป็นเหมือนตัวอย่างที่เลว แก่ภิกษุสามเณรผู้ใหม่อีกด้วย แม้เช่นนี้ ก็ยังสามารถเทศนาได้ฉอด ๆ บนธรรมาสน์ จะไม่พ้นคำค่อนขอดว่า "พระลิ่ว พระขวาน" เสียกระมัง" ท่านเจ้าพักการบรรยาย คล้ายเหนื่อยใจที่ต้องปรารภเรื่องเช่นนี้

"กติกาของพระคุณเจ้ามีบ้างหรือไม่ ดิฉันอยากทราบว่า ห้ามปรามไว้อย่างไรบ้าง" คุณป้าแสดงความประสงค์

"อยากทราบ ก็รอวันหลัง จะให้คัดฝากคุณชาตรีไปให้ ไม่เคยรู้เค้าเรื่องเมื่อคราวคุณชาตรีบวชบ้างดอกหรือ" ท่านเจ้าตอบสนองแล้วบรรยายต่อ

กติกาสำหรับที่วัดนี้ อาศัยของเดิมเป็นหลักไว้ส่วนที่จะเพิ่มเติมแก้ไขรายละเอียด เพื่อให้เหมาะสมกับปัจจุบัน ก็ใช้อธิบายให้ทราบทั่วกันเป็นเรื่อง ๆ ไป

ใจความสำคัญของกติกา มีเรื่องกำหนดให้ต้องกระทำ เช่นไหว้พระสวดมนต์ ฟังเทศน์ก็มีเรื่องให้งดเว้น ห้ามไม่ให้กระทำ เช่น ล้อเลียนกันจนเกิดความ พูดติรัจฉานกถา สูบบุหรี่ในที่ประชุม เป็นต้นก็มี ที่เป็นข้อห้ามส่วนมากเป็นการประพฤติภายในหมู่ภิกษุสามเณร ไม่ใคร่ปรากฏแก่ชาวบ้านนัก ส่วนที่กำหนดให้กระทำ เช่นการลงทำวัด ไหว้พระสวดมนต์ ย่อมปรากฏแก่สายตาชาวบ้านได้ เช่น ในวันพระ

ว่าถึงคุณประโยชน์ในการสวดมนต์ไหว้พระนี้ อาจรวมได้หลายประการ คือ

๑. เป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย วันละ ๒ เวลา ก่อให้เกิดความรู้จักสงบอารมณ์ แม้ครั้งละเล็กละน้อยก็ตาม ยังดีกว่าเพิกเฉย ขาดคุณประโยชน์ทั้งตนและหมู่คณะ

๒. เป็นโอกาสให้ได้ฝึกซ้อมจังหวะสวด มีทำนองพร้อมเพรียง เกิดสามัคคีทางการเปล่งเสียงสวด

๓. เป็นโอกาสให้ได้มีการนุ่งห่มเรียบร้อย ฝึกฝนมารยาท เช่น การนั่ง การประนมมือ การกราบ ก้มเงยพร้อมเป็นสามัคคีทางกิริยากาย

๔. เป็นการฝึกให้ตรงต่อเวลานัดหมาย เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน (พอเก็บระฆังเสร็จ ก็เริ่มพิธี หากจะรอประธานให้รออยู่เพียง ๕ นาที เป็นการฝึกสามัคคีทางเวลา) โดยมากมักโอ้เอ้ล่าช้าตามอำเภอใจ คล้ายจะแสดงความยิ่งใหญ่ เชิดตัวเสมอ

๕. เป็นการฝึกความจดจำบทสวดมนต์ (ต่อจากทำวัตรเย็น มีการสวดสูตร และปาฐะหรือคาถาอื่น ซึ่งจะใช้สวดในพิธีมงคลและงานศพ นอกจากนั้น ก็ล้วนเป็นบทว่าด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการสอนตนทุกคราวที่สวด ผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนไปวันละบทสองบท ตามที่กำหนดไว้ในกติกา ส่วนบทสวดมนต์ตอนเช้าใช้ประจำ เว้นแต่ของสามเณรมีผลัดเปลี่ยนคาถาแปลวันพระละ ๒ คาถา)

๖. ฝึกการออกเสียง สระ พยัญชนะให้ถูกตามหลักเสียงหนัก-เบา ยาว-สั้น เสียงขึ้นจมูกเป็นต้น ให้คล่องชำนาญ เป็นการรักษาแบบแผนของบูรพาจารย์ตามหลักภาษา

๗. ฝึกอัชยาศัยให้นึกถึงหมู่คณะที่ต้องปฏิบัติกิจการร่วมกัน ไม่ให้เห็นแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว ให้นึกถึงหน้าที่ของตนที่ร่วมอยู่ในหมู่ ไม่คอยกินแรงหมู่ ไม่ยกตนเกินหมู่ ไม่คอยเป็นผู้ย้อนเกล็ดในหมู่ ก่อรอยร้าวในหมู่

๘. เมื่อมีเรื่องราวอะไรที่ควรชี้แจงให้ทราบทั่วกัน ก็ใช้ชี้แจงเมื่อเสร็จพิธี ไม่ต้องเที่ยวตระเวนบอกทีละรูป สองรูป. หรือควรชี้แจงแนะนำตักเตือน ห้ามปราม ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ก็รับทราบทั่วถึงในขณะนั้นเท่ากับมีโอกาสประชุมร่วมกันทุกวัน ก่อสามัคคีทางอัชยาศัย

เท่าที่นึกถึงคุณประโยชน์ของการทำวัตรสวดมนต์มาเพียงนี้ ดูก็ล้วนแต่บุรพาจารย์ท่านเห็นคุณประโยชน์กว้างขวางลึกซึ้งมาแล้ว จึงได้วางขนบธรรมเนียมไว้ ให้ศิษยานุศิษย์ปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้ยินว่าท่านพระเถรบุรพาจารย์ ท่านถือการทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรสำคัญยิ่ง ถ้าไม่มีกิจจำเป็นจริง ๆ หรืออาพาธจนลุกนั่งไม่ไหวแล้ว เป็นไม่ยอมขาดง่าย ๆ อย่างใจด้านเท่ากับถือการทำวัตรเช้า-เย็น เป็นเวลาอบรมอารมณ์ให้สงบระงับ ที่เรียกว่าสมถกัมมัฏฐานไปด้วย วันละเล็กละน้อย ผู้ไม่สนใจ หรือไม่เห็นความสำคัญของกิจวัตร ที่บุรพาจารย์ได้วางเป็นแบบแผนไว้พึงทราบเถิดว่า จะไม่ได้รับคุณประโยชน์ทั้ง ๘ ข้อที่กล่าวมาเลย กลับจะได้รับผลที่ตรงกันข้าม กลายเป็นบวชเพื่อหาเลี้ยงชีวิตบ้าง หาของเล่นบ้าง หาชื่อหาเสียงบ้าง ยิ่งบวช ยิ่งกลายลงหาฝ่ายต่ำด้วยอำนาจตัณหา มานะทิฏฐิ หาได้กลายนิสัยแนบแน่นสูงขึ้นในคุณธรรมไม่ ถึงเวลาตีระฆังลงทำวัตรสวดมนต์ เวรกรรมจึงเข้าสิงใจให้เกิดมารยาอาพาธบ้าง สิงใจให้เกิดทะนงตนว่ายิ่งใหญ่เกินคนบ้าง เลยทำให้ขาดทำวัตรสวดมนต์ ส่วนพิธี ท.ส.บ. เวรกรรมก็สิงใจให้เข้มแข็ง เร่งเตรียมตัวแต่ก่อนเวลานัดหมาย เคยจำคำพระมหาเถระเตือนไว้ว่า ชาวบ้านเขาอยู่ห่างไกลวัดเป็นไหน ๆ เขายังอุตส่าห์มาประชุมถือศีล ฟังเทศน์ได้ ส่วนพระเณรกุฏิห่างโบสถ์ไม่เกิน ๓ เส้น ลงทำวัตรไม่ได้ น่าขายหน้าชาวบ้านเหลือเกิน" ท่านเจ้าพักคำบรรยาย

"ประโยชน์ที่จะได้จากการทำวัตรสวดมนต์ ก็ล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์ทั้งนั้น ไม่น่าจะมีผู้ย่อหย่อนหลบหลีกกันเลย อะไร ๆ ก็ได้รับบำรุงจากชาวบ้าน สะดวกสบายแทบทุกอย่างแล้ว รักษากิจวัตรให้พร้อมเพียง

เรียบร้อยสมหน้าที่สักหน่อยจะงดงามมาก เหมือนอนุโมทนาให้ชาวบ้านได้ชื่นใจ อย่างวันพระ ชาวบ้านมารักษาศีล ฟังเทศน์ ได้เห็นพระเณรเต็มอาสน์สงฆ์ ต่างรูปอยู่ในระเบียบเรียบร้อย กิริยามารยาทสงบระงับ ก็ชวนให้เพิ่มศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น ถ้าเห็นโหรงเหรง หรือมีแต่พระใหม่เณรใหม่ มักเกิดท้อถอยเหี่ยวแห้งใจ นี่ดิฉันขอเรียนให้ทราบถึงความรู้สึกของชาวบ้านเจ้าค่ะ” คุณป้าระบายอารมณ์ถวาย

“ถูกของคุณนายแล้ว เรื่องนี้ได้พยายามใคร่ครวญหาเหตุมามาก มีข้อสำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือท่องจำบทสวดมนต์ที่มีประจำ ให้เปลี่ยนวารไปตามลำดับนั้น สู้ผู้น้อยไม่ได้ เกรงอับอายขายหน้านั่งเหงื่อซึมอยู่ข้างหน้าผู้น้อย เลยต้องเลี่ยงหลบ ยิ่งหลบอยู่เท่าใด ความโง่ในเรื่องสวดมนต์ก็ยิ่งมากขึ้นตามอายุพรรษาไปด้วย ถึงคราวจำเป็นต้องเข้าร่วมกับหมู่คณะ ก็มักเหนียมใจตนเองวางท่าไม่สนิท ไม่กล้าสู้สายตากับผู้อื่น ด้วยเกรงเขาจะคิดเย้ยว่า วันนี้ฝนคงตกใหญ่ นี่เป็นเหตุหนึ่ง

เมื่อขาดกิจวัตรบ่อย ๆ ก็ชวนให้อ้างเข้าข้างตัวว่า ยิ่งใหญ่ มียศมากต้องพักผ่อนให้สมกับความยิ่งใหญ่ หรือเคยลงสวดมนต์ไหว้พระมามากแล้วควรพักผ่อนเสียบ้าง เลยกลายเป็นขี้ก้อนใหญ่ให้เด็กเห็น ทำผิดได้ทั้งรู้ ๆ ไม่อายเด็กเท่ากับคอยตีตนออกต่างหากจากหมู่ เป็นผู้ก่อกวนความสามัคคีของหมู่ ซึ่งชวนให้คิดว่า เพียงกติกาของวัดที่เจ้าอาวาสตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่กิจ-วัตรร่วมกัน ยังกล้าฝ่าฝืนต่ำตาเพื่อนพระเณรตลอดถึงเจ้าอาวาสอยู่อย่างไม่

สะทกสะท้าน จะบ่วยกล่าวไปใยถึงสิกขาวินัยเป็นของสลับ ละเอียดภายในมิเหลวแหลกสิ้นดีหมดหรือ เกิดทิฏฐิมานะที่ผิด เข้าข้างตัวจัดอีกเหตุหนึ่งเช่นนี้ เลยตรงกับโอวาทของ เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (ทับ) ที่กล่าวตำหนิว่า "แต่สวดมนต์ไหว้พระก็เต็มที่ ช่างไม่อายแก่ผีสางเทวดา พระเณรที่เขามีศรัทธาบ้างเลย" คุณชาตรี จำนิทานพระเณรตกนรกมากกว่าชาวบ้าน ที่เคยเล่าให้ฟังเมื่อคราวบวชได้ไหม" ท่านเจ้าจบเรื่องด้วยหันมาถามพี่ชาตรี

"ยังจำได้ขอรับ เป็นเรื่องขำ ๆ ทำให้จำได้แม่น" พี่ชาตรีประนมมือตอบสนอง

"ไหนมีเรื่องว่าอย่างไร เล่าให้แม่ฟังหน่อยรึ เก็บเงียบไม่ขยายให้แม่รู้บ้างเลย" คุณป้าต่อว่าพี่ชาตรี

"เรื่องมีว่า ชายผู้หนึ่งเจ็บหนัก ถึงกับสลบไป ขณะเมื่อสลบนั้น รู้ตัวว่าได้เดินตามหมู่คนทั้งพระเณร ฆราวาส ไปสู่สถานที่แห่งหนึ่ง ภายหลังทราบว่าเป็นเมืองนรก ที่หน้าประตูจะผ่านเข้าไปนั้น เห็นผ้าเหลืองเครื่องนุ่งห่มของพระเณรแขวนพาดไว้บนราวแถวหนึ่ง เป็นจำนวนมากมายราวสำหรับพาดแขวนนั้นโตเท่าลำต้นตาล ถึงกับอ่อนหย่อนยานลงมา ได้ความภายหลังว่า เมืองนรกไม่ยอมให้พระเณรเข้าไปทั้งนุ่งห่มผ้าเหลืองจึงต้องเปลื้องออกแขวนไว้ (ทำนองเดียวกับเมืองมนุษย์ไม่ยอมให้พระเณรเข้าห้องขัง ทั้งนุ่งห่มผ้าเหลืองอยู่ ต้องเปลื้องออกให้หมดก่อน) เมื่อผู้สลบนั้นเข้ารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่เมืองนรก กลับปรากฏว่าผิดตัว ชื่อเหมือนกัน แต่ต่างตำบลที่อยู่

เลยให้ส่งตัวกลับ จึงได้ฟื้นขึ้นมาเล่าเรื่องนี้ให้หมู่ญาติฟัง จบเรื่องเพียงนี้" พี่ชาตรีหยุดเล่าเรื่องอย่างภูมิใจที่สามารถจดจำเรื่องเก่าได้พอใช้

"ดีมากคุณชาตรี ขออนุโมทนาชมเชยที่ยังจำได้" ท่านเจ้าชมพี่ชาตรีแล้วหันไปกล่าวกับคุณป้าว่า "เรื่องนี้ เท็จจริงเพียงไรก็ตาม แต่ได้คติที่ว่าพระเณรต้องตกนรกมากกว่าชาวบ้าน ก็เพราะประพฤติผิด ๒ ต่อ คือมักผิดต่อสิกขาวินัย กิจวัตรของตนต่อ ๑ แล้วยังคงทรงเพศ ให้ชาวบ้านหลงทำบุญใส่บาตรอีกต่อ ๑ จึงต้องตกนรกมากกว่าชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านผิดศีลผิดธรรมบ้างก็เพียงต่อเดียว ไม่ได้หลอกลวงใคร" ท่านเจ้าพักเรื่องด้วยท่าทีระอาใจ

"หลานสาวอยากถามอะไรสักข้อเจ้าค่ะ" คุณป้าถูกข้าพเจ้ากระซิบขอร้อง จึงเรียนท่านเจ้าให้ทราบ

"ถามมาเถิด ทำไมต้องให้คุณป้าต่อสายแทน ถามเองก็ได้ เมื่อติดใจสงสัยเรื่อง ราวอะไร ถามได้เลย" ท่านเจ้าอนุญาต ด้วยความปรานีฐานลูกหลาน

ข้าพเจ้าก้มกราบรับอนุญาตแล้วเรียนถามท่านเจ้าว่า

"หนูยังเป็นเด็ก ไม่ควรพูดสอดเรื่องราวกับผู้ใหญ่ จึงต้องพึ่งกรุณาจากคุณป้า เรื่องที่หนูอยากทราบ ก็คือตอนที่ปรารภลงในทำวัตรสวดมนต์ไหว้พระว่า เพราะหนักพัดด้ามงานั้น มีความหมายอย่างไรเจ้าคะ"

"เท่านั้นเอง นึกว่าเรื่องจะสลักสำคัญอย่างไร" ท่านเจ้ารับทราบคำถามแล้วชี้แจงต่อ

"เรื่องพัดด้ามงาที่นำมากล่าวนั้น เป็นเพียงสำนวนเย้ยหยันเท่านั้น จะขอเล่าความสำคัญของพัดด้ามงาให้ฟังก่อน ในคณะสงฆ์ เมื่อมีพระภิกษุผู้สามารถเอาภารธุระแก่พระศาสนาดีเด่น เช่นบำรุงการศึกษาเข้มแข็ง การปฏิสังขรณ์ รักษาเสนาสนะเอาใจใส่ดี กิจวัตรสนใจไม่บกพร่องเป็นต้นเหล่านี้ ควรยกย่องสรรเสริญ บูชาคุณงามความดี จะปูนบำเหน็จด้วยเหรียญตราก็ไม่สมกับความเป็นพระภิกษุ ทางราชการจึงสร้างทำนยงตาลปัตร แต่ทำให้มีลวดลาย รูปร่างเหมาะสมที่พระภิกษุใช้สอยได้พิเศษ ถวายในหลวงพระองค์ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก พระราชทานแก่พระภิกษุนั้น ตามฐานานุศักดิ์เริ่มแต่ชั้นต้น เรียกว่าพัดพุดตาล เป็นชั้นพระครู สูงขึ้นเปลี่ยนเป็นพัดยอดแหลม ชั้นพระราชาคณะ พัดที่ในหลวงถวายเช่นนี้ ทุกระดับชั้นต้องใช้งาช้างเป็นด้ามทั้งนั้น

ที่ว่าเพราะหนักพัดด้ามงา ก็หมายถึงภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งจากในหลวงมีพัดหลวงเป็นเครื่องหมายฐานานุศักดิ์ มัวหลงชมวาสนาบารมีตนเองว่ายิ่งใหญ่จนลืมกิจวัตรหน้าที่ของตน ซึ่งก็เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเสีย จึงเท่ากับว่า ท่านจะต้องแบกพัดยศอยู่เสมอ ทำให้หนักบ่า เลยขอพักผ่อนเสียบ้าง เรื่องพัดด้ามงาก็มีอยู่เท่านี้แหละ หายสงสัยหรือยัง" ท่านเจ้าพักไว้จังหวะให้ตอบ

"หมดสงสัยแล้วเจ้าค่ะ เป็นพระคุณอย่างยิ่งที่กรุณาชี้แจง" ข้าพเจ้าก้มกราบถวายอีกครั้ง ๑

"กระผมนั่งฟังคนโน้น คนนี้ ได้ถามหลายเรื่องหลายราวดูก็ล้วนแต่เป็นประโยชน์ดีทั้งนั้น เลยนึกถึงถ้อยคำที่ชาวบ้าน ใช้สำนวนอาราธนาพระภิกษุในงานเผาศพ ทำให้พระท่านเข้าใจผิดบ่อย ๆ คือใช้คำอาราธนาว่า อาราธนาทอดผ้ามหาบังสุกุล อย่างนี้หมายความว่า เชิญให้พระท่านไปวางผ้าไตรที่ศพเพื่อพระภิกษุอีกรูป ๑ พิจารณามหาบังสุกุล ถ้าอาราธนา พิจารณามหาบังสุกุลเช่นนี้ หมายว่า ให้พระรูปนั้นไปเป็นผู้พิจารณาชักผ้าไตรมหาบังสุกุลใครจะทอดก็ได้ กระผมเข้าใจอย่างนี้จะถูกหรือผิดพระคุณเจ้า" คุณลุงได้จังหวะเรียนถาม

"เหมาะแล้ว เจ้าภาพไม่สู้คุ้นกับสำนวนของพระมักใช้ปนกัน ทำให้เข้าใจผิดไขว้เขวกันบ่อย ๆ อาตมาเองก็เคยถูกมา ๒-๓ รายเหมือนกัน" ท่านเจ้าชี้แจง

คุณป้าเหลือบดูนาฬิกา เห็นเวลาจวนเพล จึงสั่งให้พี่ชาตรีนำอาหารบางอย่างไปอุ่น และให้ข้าพเจ้าช่วยปอกส้มเขียวหวาน เพื่อถวายอาหารเพลแก่ท่านเจ้า พอท่านเจ้าเริ่มฉันภัตตาหาร โดยพี่ชาตรีทำหน้าที่ศิษย์ประเคนอาหารทุกอย่างเสร็จแล้ว ต่างกราบลา เปิดโอกาสให้ท่านเจ้าฉันด้วยความสะดวกตามสบาย

"จริงหรือลูก ที่ว่าพระเณรต้องตกนรกมากกว่าชาวบ้าน" คุณป้าถามพี่ชาตรี ขณะเดินกลับอยู่ในวัด

"จริงหรือไม่จริง ท่านอุปัชฌาย์ท่านก็ไม่รับรอง แต่ความเข้าใจของท่านแล้ว ท่านเห็นว่าชาวบ้านเขาเล่านิทานตำหนิติเตียนพระ ผู้ย่อหย่อนต่อกิจวัตรตลอดสิกขาวินัย ด้วยจำนวนผู้ดีมากกว่า" พี่ชาตรีแถลง

รอยพระพุทธบาท

คุณลุง คุณป้า เคยปรารภมานานแล้วว่า จะหาเวลาไปนมัสการปูชนียสถานสำคัญที่มีอยู่ในประเทศให้ได้มากที่สุด

ถึงวันเสาร์นี้ เป็นเวลาว่างธุระอื่น ทั้งพี่ชาตรี ซึ่งจะทำหน้าที่ขับรถก็หยุดงาน จึงได้ออกจากบ้านตั้งแต่เวลา 05.00 น. เพื่อหลบรถอื่นและรับอากาศสดชื่นเช้ามืด โดยมีจุดหมายคือพระพุทธบาท สระบุรี

ถนนภายในเมืองยังมีรถวิ่งอยู่น้อยคัน พี่ชาตรีจึงขับได้ตามสบาย แต่พอออกพ้นเมืองมา เวลายิ่งสาย รถก็ยิ่งวิ่งสวนเข้ามาสับสนมากขึ้น

คุณลุงนั่งหน้า คู่กับพี่ชาตรี ข้าพเจ้านั่งตอนหลัง ตรงคุณลุง คู่กับคุณป้า ซึ่งนั่งตรงหลังพี่ชาตรี. นานๆที่จะมีรถวิ่งสวนมาหรือจะแซงขึ้นหน้ารถอื่น มักจะได้ยินคุณลุงเตือนพี่ชาตรีว่า "ระวัง" แทบทุกครั้ง. ส่วนคุณป้า คงนั่งอมหมากนิ่งเงียบอยู่ คล้ายกับตั้งใจกำกับพี่ชาตรีให้ขับรถด้วยความไม่ประมาท—มาเกือบตลอดทาง

ถึงพระพุทธบาท มีประชาชนกำลังขึ้นนมัสการเป็นหมู่ๆ ไม่ถึงกับยัดเยียดเบียดแทรกกันนัก เมื่อคุณลุงคุณป้าค่อยๆเดินขึ้น จนกว่าจะถึงมณฑปพระพุทธบาท จึงล่าช้า พี่ชาตรีได้ล่วงหน้าขึ้นไปก่อนอย่างกระฉับกระเฉง

"ช่างไม่นึกถึงแม่บ้างเลยนะ" คุณป้าพ้อพี่ชาตรีที่รีบขึ้นมาเสียก่อน ทั้งๆที่กำลังหอบหายใจแรง

"ผมรีบขึ้นมารอรับคุณแม่ข้างบนต่างหาก" พี่ชาตรีแก้ตัว

"หาที่ร่ม ๆ นั่งพักให้หายเหนื่อยสักครู่ จึงค่อยเข้าบูชา" คุณลุงแนะนำ

เมื่อจะเข้าบูชา คุณป้าเป็นฝ่ายแจกธูปเทียนและดอกไม้ให้ทั่วทุกคน โดยชี้แจงว่า ธูปเทียนที่วางขายไม่น่านำไปบูชาเลย เล่มเล็ก ๆ เก่า ๆ เราเตรียมของเรามาเองตามศรัทธาอย่างนี้ได้กุศลแรงดี

ถึงคราวจะกราบเมื่อจุดธูปเทียนบูชาแล้ว คุณลุงต้องคลี่กระดาษหนังสือพิมพ์วางลงบนพื้นเบื้องหน้าเพราะขยะแขยงฝุ่นที่พื้น ถึงกับกระซิบกับข้าพเจ้าตอนออกจากมณฑปว่า "เต็มที ไม่รู้ว่าขี้ฝุ่นละอองเท้าสะสมกันกี่ร้อยกี่พันมาแล้ว ลุงจะกราบลงไปอย่างนั้นไม่สะดวกใจ จึงต้องอาศัยกระดาษหนังสือพิมพ์รองค่อยยังชั่วหน่อย"

"ผมไม่กล้าก้มลงกราบเหมือนกัน เลยต้องยืนไหว้" พี่ชาตรีตามหลังมาได้ยินคุณลุงปรารภเช่นนั้นจึงพลอยแสดงบ้าง

ภายหลังจากเดินชมบริเวณใกล้เคียงแล้ว คุณลุงชวนนั่งพักใต้ร่มต้นพิกุล ที่ลานชั้นล่างได้รับกระแสลมเย็นสบาย คุณป้าพูดปรารภกับพี่ชาตรีว่า "นี่พ่อชา, ตอนกลับ อย่าขับเร่งเร็วเหมือนขามานะจ๊ะ แม่ต้องนั่งภาวนาพุทธคุณแทบตลอดทาง ตัวเป็นคนขับ ต้องนึกว่ากำลังคุมชีวิตพ่อแม่ที่นั่งมาด้วยทั้ง 2 คนเทียวนะ ดีไม่ดีจะพากันเจ็บป่วยลำบาก ไม่เข้าเรื่อง"

"ผมระวังตัวเต็มที่อยู่แล้วครับ ที่ผมเร่งเร็วบางครั้งก็เพราะเห็นว่า ถนนว่างปลอดภัยจึงเร่งบ้าง มิฉะนั้น น้องศุจะหาว่าผมใช้น้ำมันตราเต่า" พลางพี่ชาตรีหันมาทำตาหรี่กับข้าพเจ้า

"ดีแล้ว ขอให้รักษาความดีไว้ เหมือนเกลือรักษาความเค็ม—ให้ตลอดไปเถิด ว่าแต่พวกเราที่มาบูชาพระพุทธบาทคราวนี้ ใครได้ความรู้สึกนึกคิดอย่างไรบ้างไหม ? นายชา ลองว่ามาก่อน" คุณลุงปรารภแล้วหันมาสอบกับพี่ชาตรี

พี่ชาตรีทำหน้าฉงนอยู่ประเดี๋ยว จึงตอบคุณลุงว่า"ผมได้ความรู้สึกว่า ทางการได้ซ่อมแซมตัวมณฑปสวยงาม มั่นคงดีกว่าเก่า จัดบริเวณสถานสะอาดพอใช้ ที่ยังไม่สะอาด ก็เห็นจะได้แก่พวกขอทาน ที่ยังมีคอยก่อความรำคาญแก่ผู้เที่ยวชม และน่าอับอายชาวต่างประเทศ อยู่อีกบ้าง"

"น่าฟังอยู่เหมือนกัน" คุณลุงกล่าวรับรองแล้วหันสอบข้าพเจ้าว่า "หลานศุ.เล่า ได้ความอย่างไรบ้าง ขยายออกมาแข่งกับพี่เขาบ้างซิ"

"หลานเห็นไปในทางว่า พระพุทธบาทนี้ ก็คล้ายเป็นสังเวชนียสถานแห่งหนึ่ง ชวนให้น้อมใจระลึกถึงพระมหากรุณาคุณของพระบรมศาสดา ที่พระองค์ได้ประทานพระพุทธศาสนาไว้ เหมือนดวงไฟช่วยส่องทาง ดำเนินชีวิตนำพุทธศาสนิกชนให้ได้ประพฤติตนในการละบาป บำเพ็ญบุญ สืบต่อมาตราบทุกวันนี้"

"ตรงกับความรู้สึกของป้าเหมือนกัน" คุณป้ารับรองความคิดเห็นของข้าพเจ้า

"พอฟังได้" คุณลุงรับรองแล้วชี้แจงต่อว่า"ที่หลานศุ. ว่าเป็นสังเวชนียสถานชวนใจให้น้อมนึกถึงพระคุณของพระพุทธองค์นั้น ควรต้องถามต่อไปอีกว่านึกถึงพระคุณท่านทำไม เพราะตามที่ท่านโบราณบัณฑิตกำหนดพุทธคุณไว้ 9 บท มี อิติปิโส ภควา เป็นต้น สำหรับให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึง พุทธศาสนิกชนที่ใช้ภาษาอื่น อย่างเมืองไทยเรานี้ ต้องใช้ความพยายามถึง 2 ต่อ คือท่องจำคำบาลีที่ท่านจัดเป็นพุทธคุณไว้ให้แม่นยำต่อหนึ่ง ยังต้องศึกษาให้ทราบถึงความหมายของคำแปลอีกต่อหนึ่ง จึงโดยมากมักท่องพระคุณของท่านตามภาษาบาลี – เท่านั้น ยากที่จะเอื้อมถึงความหมายของคำแปลตามภาษาไทยอีกตอนหนึ่ง ที่สุดก็เลยระลึกถึงพระพุทธคุณด้วยการท่องจำ แต่ไม่ทราบเนื้อความ กลายเป็นนก

แก้วนกขุนทอง พูดภาษาคน โดยไม่ทราบว่า "คุณพ่อเจ้าขา ขอข้าวกินหน่อย " ทำให้มันได้กินอาหาร ฉะนั้น

ข้อสำคัญหรือจุดมุ่งหมายของการระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ หรือคุณของบิดามารดาก็ตาม อยู่ที่ใคร่ครวญพิจารณาถึงลักษณะความดีที่ท่านได้ปฏิบัติให้เกิดคุณประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ มาแล้ว ตนจะได้ปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างท่านบ้าง อย่างพระพุทธคุณโดยย่อ คือพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ ทั้ง 3 อย่างนี้ ชาวพุทธทั้งหลาย ควรประพฤติปฏิบัติตามได้โดยแท้ อย่างพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ ซึ่งเป็นพระคุณส่วนพระองค์ท่าน พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ต่างก็ได้พยายามศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติตามสติกำลังอยู่แล้วตามฐานะ ข้อสำคัญอยู่ที่พระพุทธคุณ ข้อพระมหากรุณาธิคุณเป็นหลัก – ใหญ่ พระมหากรุณาธิคุณเท่านั้น ที่ส่งเสริมให้พระพุทธองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บริบูรณ์เต็มที่ ด้วยว่าเพียงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ ยังเป็นคุณเฉพาะตนที่เรียกว่า ปัจเจกโพธิ รู้เฉพาะตนคนเดียว คุณประโยชน์ยังไม่กว้างขวาง– ต่อเมื่อได้บำเพ็ญพระมหากรุณาธิคุณ คือการเที่ยวแนะนำพร่ำสอนประชาชนตามบ้านเล็กเมืองน้อย โดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากเลย มุ่งแต่ให้ประชาชนได้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็นเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาคือคำสอนของพระองค์ ที่มีปรากฏขึ้นในโลกได้ ก็เพราะพระมหากรุณาธิคุณนี้ เป็นสำคัญยิ่ง ถ้าพระองค์มุ่งความสุขเฉพาะตน ไม่แนะนำสั่งสอนใคร ให้ต้องลำบากตรากตรำ สมัครเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น คำสอนคือพระพุทธศาสนา ก็ย่อมไม่มีปรากฏขึ้นในโลก ยิ่งชาวเราเกิดมาในกาลภายหลังตั้ง 2,000 ปีเศษทั้งต่างชาติต่างภาษากันด้วย ยังมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ได้รับความสุขสบายตามฐานะ ไม่วิวาทเบียดเบียนรังแกกัน

จนเกินไป ทั้งนี้เพราะอาศัยพระมหากรุณาธิคุณเป็นหลัก ทำคุณประโยชน์อย่างแท้จริง

ชาวเราพุทธศาสนิกชน ถ้ามัวท่องจำพระพุทธคุณอยู่เท่านั้น ก็เท่ากับถึงแต่พระคุณ ยังไม่ถึงตัวของพระองค์ ซึ่งพระพุทธองค์เคยตรัสให้ทราบว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราผู้ตถาคต พระธรรมจึงเท่ากับเป็นองค์ของพระพุทธเจ้า สาวกควรปฏิบัติด้วยการประพฤติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมอยู่เสมอตลอดกาลทุกเมื่อ จนมีความประพฤติเป็นธรรมอยู่ประจำใจ จึงจะนับว่าถึงองค์พระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ถ้าเพียงแต่ภาวนาพระคุณอยู่ หากจะเกิดประโยชน์บ้าง ก็เพียงความสงบชั่วขณะสมัย ไม่มั่นคงแน่นแฟ้นเหมือนถึงองค์ธรรมของพระพุทธเจ้า ด้วยยึดพระคุณทั้ง 3 ดังกล่าวมาแล้วเป็นตัวอย่างปฏิบัติตาม–การระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ จึงได้รับคุณประโยชน์โดยแท้จริง" คุณลุงหยุดอธิบายด้วยความอิ่มใจ

"ถ้าเช่นนั้น บทสำหรับระลึกถึงอย่าง อิติปิโส ภควา เหล่านี้ ก็ไม่จำเป็นต้องท่อง ต้องภาวนากันก็ได้ มุ่งรักษากาย วาจา ใจให้สำรวมอยู่ในแนวแห่งคำสอนก็พอแล้ว" คุณป้าเอ่ยท้วงขึ้น

"ถ้ารักษากาย วาจาใจให้สงบระงับจากบาป อบรมกาย วาจาใจอยู่ด้วยบุญกุศล ทุกอิริยาบถได้จริง ๆ ถึงจะไม่ภาวนาอิติปิโส ก็จัดว่าได้ปฏิบัติถูกจุดประสงค์ของท่านเหมือนกัน การที่ท่านจัดบทระลึกไว้ ก็เพื่อเป็นตัวอย่างให้ระลึกถึง ครั้นน้อมใจระลึกถึงมั่นคงดีแล้ว ย่อมเร่งเร้าให้ปฏิบัติตามคำสอนขึ้นเอง ไม่ต้องมีใครบังคับขู่เข็ญ" คุณลุงชี้แจงต่อ

"ผมว่า พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ชาวโลกโดยมิได้เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตนเลยเช่นนี้ ประชาชนจึงรุมกันเคารพนับถือ

เชื่อถ้อยฟังคำ ตลอดเวลา 2,000 ปีเศษมานี้ ก็ยังไม่หมดคนเคารพนับถือบูชา ทั้งนี้ก็เพราะพระมหากรุณาธิคุณข้อเดียวเป็นสำคัญ ผมมีความเห็นอย่างนี้ ถูกผิดอย่างไรไม่ทราบ" พี่ชาแสดงความเห็นบ้าง

"ไม่รู้ผิด รู้ถูกจะได้หรือ บวชเรียนมาแล้วนี่ คุยว่าสอบได้คะแนนเป็นที่ 1 ในคราวบวชอย่างไรเล่า" ข้าพเจ้าเอ่ยติงพี่ชาตรี

"เออ จริงของหลาน นี่เมื่อลาสิกขาจะกลับบ้านมิทิ้งความรู้ที่เล่าเรียนมาตลอด 3 เดือนไว้ที่ประตูวัดเสียละกระมัง พ่อชา. จะทำให้แม่อดสูใจแทนท่านเจ้าอุปัชฌายที่วัดเสียแล้ว" คุณป้ารุกร้นเอากับพี่ชาตรี

"ผมพูดออกตัวไปเช่นนั้นเอง หาไม่จะเห็นไปว่าผมอวดรู้ อวดดีต่าง ๆ อันที่จริงพระพุทธคุณข้อว่าพระมหากรุณาธิคุณนั้น ควรเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งในกรุง ตลอดหัวเมือง. ก็คือว่าเมื่อตนเอง มีความสามารถพอจะช่วยเหลือเจือจานผู้อื่นได้อย่างไรบ้าง จะเป็นเครื่องอุปโภค บริโภคหรือทรัพย์สินเงินทอง ก็พยายามกระทำ จะมากน้อย ใหญ่โตหรือไม่ ไม่สำคัญ ขอแต่ให้มีน้ำใจเห็นใจผู้อื่น สัตว์อื่น ว่ารักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน จึงควรแสดงน้ำใจกรุณาช่วยเหลือกันและกันตามสามารถ อย่าทำใจดำไม่รับรู้สุขทุกข์ของใครเสียเลย หรือที่ซ้ำร้ายคอยกดขี่ข่มเหง ซ้ำเติมให้ได้ทุกข์ยากยิ่งขึ้นไปอีก บุคคลชนิดนี้ตรงกับที่ท่านเรียกว่า รกโลกโดยแท้" พี่ชาตรีแถลง

"วันนี้ ลูกแม่เพิ่งขยายคะแนนที่ได้ในคราวบวชให้เห็นแต้มคู่คราวนี้เองนะ" คุณป้าชมอย่างจริงใจ

"เหตุผลของเขาน่าฟัง ป้าเขาชมแล้ว ลุงไม่จำเป็นต้องชมอีก – หน่อยจะกลายเป็นว่าวเหลิงลม" คุณลุงกล่าวรับรองแล้ว ชี้แจงต่อ "พระพุทธ–คุณในข้อพระมหากรุณาธิคุณนี้ เป็นการมุ่งทำความดีแก่ประชาชน อย่างยิ่งใหญ่

จริง ๆ คิดดู พระชนม์ของพระองค์ทั้งหมด 80 ปี เที่ยวสั่งสอนประชาชนอยู่ได้ 45 ปี จะเห็นว่า เวลาในพระชนม์ของพระองค์ใช้ทำคุณประโยชน์ เพื่อประชาชนทั่วไปมากกว่าเวลาทำคุณประโยชน์เพื่อพระองค์เองถึง 15 ปีคือพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อพระชนม์ได้ 35 ปี เท่ากับเป็นเวลาสำหรับพระองค์เองนับแต่เป็นเด็กมา ต่อจากนั้นตลอดเวลา 45 ปี ทรงใช้เพื่อประโยชน์ผู้อื่นทั้งนั้นและทรงใช้ทำประโยชน์จนถึงที่สุด ได้แก่จนถึงวันจะปรินิพพาน พูดอย่างสามัญก็ว่า เจ็บหนักใกล้จะตาย สุภัททปริพพาชกมาขอเฝ้า พระอานนท์ห้ามปรามเพราะประชวรมากอยู่แล้ว สุภัททะก็ยังอ้อนวอนอยู่อีกด้วยอ้างว่าตนพยายามติดตามหาโอกาสเฝ้ามานานแล้ว เพิ่งจะมีโอกาสครั้งนี้ พระอานนท์ก็ไม่ยอมให้เข้าเฝ้า พระพุทธองค์ได้ยินการโต้ตอบนั้น จึงตรัสให้พระอานนท์อนุญาตให้เข้าเฝ้าได้ ที่สุดสุภัททะได้ฟังพระพุทธโอวาทแล้ว บำเพ็ญเพียรจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ นับเป็นพระพุทธสาวกองค์สุดท้าย ข้อนี้นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นเหลือ ไม่มีใครเทียมถึง ก่อนเวลาปรินิพพานไม่กี่ชั่วโมงก็ยังกระทำหน้าที่สั่งสอนจนถึงนาทีสุดท้าย สมกับพระพุทธคุณข้อว่า สตฺถา เทวมนุสฺสานํ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์อย่างแท้จริง

เพราะคุณงามความดีอย่างล้นเหลือเช่นนี้ ถึงกาลเวลาผ่านล่วงมาตั้ง 2,000 ปีเศษก็ตาม ความเคารพเลื่อมใสของประชาชนก็มิเสื่อมทราม– และความเคารพบูชานั้น มิใช่มุ่งเพียงแต่พระอัฐิธาตุเท่านั้น ถึงเครื่องบริขารอื่นที่ทรงใช้บริโภค ก็มีผู้เคารพบูชา ที่สุดรอยเท้าของพระองค์ บนมณฑปนั้นก็ไม่ขาดคนบูชา พวกเราที่มานี้ ก็เพื่อบูชาพระพุทธบาทมิใช่หรือ ยิ่งกว่านี้ เพียงเงาพระพุทธองค์ที่ปรากฏติดเงื้อมเขา ซึ่งตอนขากลับพวกเราก็จะแวะเข้าบูชาอีก นี่ก็มิใช่พระมหากรุณาธิคุณเป็นหลักนำให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสหรือ

สังเวชนียสถาน คือ สถานที่อันทำให้เกิดความสลดใจ พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ 4 สถานคือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ตรัสปฐมเทศนาและสถานที่ปรินิพพาน นี้ก็เป็นเพียงสถานที่ตำบลแผ่นดิน อันเกี่ยวกับพระองค์เท่านั้น ก็ยังควรที่จะประสบพบเห็น ควรกราบไหว้บูชา เนื่องด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นประการสำคัญ ที่สามารถชักจูงจิตใจของมหาชนผู้เกิดมาภายหลังให้ได้กราบไหว้บูชาทั้งอามิสบูชาปฏิบัติบูชาส่วนบุคลอื่น ๆ แม้จะมีชื่อเสียงมหาชนเคารพนับถือ ก็ยังไม่กว้างขวางยืนนานเท่าเทียมพระพุทธองค์ ยิ่งต่างชาติต่างภาษาเช่นพวกเรานี้ ที่มีน้ำใจเคารพบูชา ก็มิใช่เพราะพระชาติ หรือพระชนมชีพของพระองค์อย่างไรเลย หากแต่เคารพบูชาพระคุณสมบัติเป็นหลักสำคัญ

เรื่องคุณธรรมความดีงาม ที่นำให้บุคคลทั้งหลายอื่น เคารพกราบไหว้บูชาอย่างสนิทใจ แม้จะไม่อ้างถึงบุคคลชั้นพระบรมศาสดาเอกในโลกเพียงพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศชาติด้วยทศพิธราชธรรมสูงเด่นแล้ว จะเสด็จสู่สถานที่ไร ๆ ย่อมมีพสกนิกร สมณพราหมณาจารย์ ร่วมกันเฝ้าชมพระบารมี – ถวายพระพรให้ทรงพระเจริญอย่างมิรู้อิ่มรู้เบื่อ ทุกสถานที่ หากจะคิดว่า ตามชนบท มีเวลาเสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกิจเป็นบางครั้งบางคราวหรือนานทีปีหน ทวยราษฎรแตกตื่นมาเฝ้าชมพระบารมีอย่างคับคั่งก็ตาม แม้เพียงในพระนครเมืองหลวงประชาชนมีโอกาสเฝ้าชมพระบารมีเกือบทุกวัน ถึงกระนั้นก็ยังมาคอยเฝ้าอย่างล้นหลาม ทุกสถานที่เสด็จไม่อิ่มไม่เบื่อต่อการเฝ้า–พระบารมี ถวายพระพรเสียจริง ๆ

พระมหากษัตริย์ หากจะคิดว่า พระองค์ได้รับอภิเศกสมมติขึ้นจากพสกนิกรให้เป็นประมุขของประเทศชาติ มิใช่ผู้วิเศษกว่าราษฎรมาจากไหนก็ – ตาม ถึงกระนั้นพสกนิกรก็ต้องเทิดทูนเคารพสักการะอย่างผู้มีบุญญาบารมีเลิศล้น

กว่าผู้อื่น มีบุญเป็นยอดกว่าเขา บุญบารมีในปางก่อน ส่งเสริมให้ได้ราชสมบัติเป็นประมุขของประเทศชาติชั้นหนึ่งแล้ว ก็ยังอาศัยบุญบารมีในปัจจุบัน ที่ทรงบำเพ็ญตามแนวทศพิธราชธรรมอยู่เป็นนิตยกาล เพิ่มเติมเสริมต่อบารมีเก่าให้ยิ่งๆ ขึ้นเสมอ พระมหากษัตริย์จึงเป็นประมุขของประเทศชาติ ด้วยมีบุญบารมีอย่างสูงสุด บุญบารมีนี้แล คือบุญกุศล ผู้มีบุญกุศลมาก ย่อมล้วนแต่จะได้พบเห็นหรือได้ยินได้ฟังเรื่องราวอย่างไร ล้วนแต่เป็นส่วนดีส่วนเลิศ ตลอดสถานถิ่น เพราะบุญเป็นของดีนำให้พบเห็นแต่ของดีเสมอ ไม่มีขณะสมัยที่จะพบเห็นสิ่งน่าเกลียดน่าสังเวชปฏิกูลอย่างคนธรรมดาสามัญเลย แม้ภาพเงาของร่างกาย ก็ยังเป็นที่อยากได้ไว้สักการะบูชา เหล่านี้ ล้วนอาศัยบุญส่งเสริมทั้งนั้น

พวกเราที่ได้มีโอกาสมาถวายสักการะบูชารอยพระพุทธบาทคราวนี้ ก็จัดได้ว่ามีบุญกับเขาเหมือนกัน จึงได้ชักนำให้เกิดน้ำใจอุตสาหะจากบ้านมาถึงสถานนี้ได้ แต่คงเป็นบุญขนาดราษฎร ไม่ใช่บุญขนาดกษัตริย์ ถ้ามีบุญน้อยกว่านี้ ก็เข้าใจว่า คงไม่มีเวลาเยี่ยมกรายมานมัสการได้เลย

"นายชา, เคยมานมัสการพระพุทธบาทนี้กี่ครั้งแล้ว" คุณลุงจบอธิบายลงด้วยหันไปถามพี่ชาตรี.

"สามครั้งทั้งคราวนี้ขอรับ" พี่ชาตรีตอบแล้วชี้แจงต่อ"แต่สองครั้งก่อนนั้นเกือบจะเรียกว่าไม่ได้มาบูชาเหมือนคราวนี้เลย เพราะมากับเพื่อนชวนกันเกะกะทางอื่นเสียมาก ธูปเทียนบูชาก็ฝากผู้อื่นบูชาแทน ครั้งที่สามนี้ รู้สึกว่าได้อานิสงส์เกือบเต็มที่ทีเดียว"

"อานิสงส์อะไรบ้าง ลองว่ามาให้แม่ฟังบ้างซิจ๊ะ" คุณป้าเริ่มซัก

"ถูกผิดมากน้อยอย่างไร ผมยังไม่รับรอง แต่ตามความรู้สึกของผมแล้ว เห็นอานิสงส์ คือมาถึงสถานที่นี้ชวนสงบใจได้ดี เพราะถือว่าเป็นแดน

ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท และแดนอาวาสของพระภิกษุสงฆ์ จึงต่างต้องสำรวมกิริยามารยาทให้สงบเสงี่ยม อีกอย่าง เมื่อได้ฟังคุณพ่อ อธิบายถึงพระมหากรุณาธิคุณ และแสดงให้เห็นผลของบุญ ชวนให้ขมักเขม้นอยากจะดำเนินตามพระมหากรุณาธิคุณให้มาก จะได้มีบุญมาก และนำให้ได้คิดอีกว่า คนเราทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ต่างก็มุ่งแสวงหาประโยชน์ใส่ตัวเป็นการสำคัญ–ทั้งนั้น ถ้าไม่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันและกันบ้าง ก็จะต้องประหัตประหารแย่งชิงประโยชน์ต่อกันให้วุ่นวาย เมื่อตนเองได้ประโยชน์พอสมฐานะหน้าที่แล้ว ก็ควรยอมสละประโยชน์ตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างด้วยอำนาจเมตตากรุณา ต่างมีแต่ยิ้มแย้ม รักใคร่เข้าหากัน ดังคำพังเพยว่า "สัตว์ดิรัจฉาน เมื่อยิงฟันเข้าหากัน ก็หมายถึงจะประทุษร้ายกัน แต่มนุษย์ยิงฟันเข้าหากัน (หมายถึงหัวเราะยิ้มแย้มให้เห็นฟัน) มีแต่ความรักใคร่นับถือ" วิธีการของพระมหากรุณาธิคุณสนับสนุนกำลังใจของผมให้มั่นคงต่อการประพฤติความดีอีกมาก หมดอานิสงส์เท่านี้ขอรับ" พี่ชาตรีหยุดแล้วหันมาทำตาโตคล้ายกับอวดความเก่งของตนแก่ข้าพเจ้า

"ดีมากลูกของแม่ ขอให้ปฏิบัติตามที่พูดให้แม่ฟังนี้จนตลอดชีวิตของลูกเทียวนะ อย่ามาทำพูดดี พูดพล่อย ๆ ต่อหน้าพระพุทธบาท จะเป็นบาปทำลายตัวเองให้ล่มจม, หลานศุเงียบอยู่นานแล้ว ไม่มีอานิสงส์อะไรแสดงบ้าง –หรือ" คุณป้าหันมาสอบข้าพเจ้า

หลานกำลังคิดอยู่ว่า "พวกเราที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนาอยู่นี้ ควรจะได้สำนึกว่าทุกคนเหมือนเป็นผู้โฆษณาความดีความเลวให้แก่พระพุทธศาสนาอยู่ทั่วไป ทุกอริยาบถ เมื่อประกาศตัวว่าเป็นคนนับถือศาสนาพุทธแล้วจะต้องพยายามงดเว้นข้อที่ทางพระศาสนาห้ามปราม ทั้งต่อหน้าและลับหลังทุกอริยาบถเช่นเดียวกัน เพราะเท่ากับว่าศาสนาพุทธแทรกซึมอยู่ในกิริยามารยาท นิสัยใจ

คอของพุทธศาสนิกชนทั่วกันแล้ว ความประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน จึงเป็นเครื่องหมายแสดงให้คนต่างศาสนาหรือในศาสนาเดียวกัน รู้เช่นเห็นชนิดว่าดีเลวอย่างไร เพียงไหน เมื่อกิริยามารยาทของพุทธสาวกอยู่ในแนวศีล แนวธรรม ตลอดไปทั้งวันดีวันพระ ทั้งนอกพรรษาในพรรษา แม้จะไม่ถึงขั้นสูง ขั้นสมาธิปัญญา ก็ขอให้เคร่งครัดในขั้นศีลให้มากที่สุด ก็ยังจะแสดงให้ใคร ๆ เห็นว่าพระพุทธศาสนามีคุณประโยชน์มาก สามารถชุบย้อมนิสัยใจคอคน ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ความดีงาม น่าเลื่อมใส ถ้าหากแสร้งเคารพเลื่อมใสต่อคำสอน ของพระพุทธองค์ อย่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว คือเห็นได้ประโยชน์เป็นทรัพย์สิน–เงินทอง ชื่อเสียงจึงยอมปฏิบัติตาม หากเห็นไม่ได้ประโยชน์แล้ว มักเฉยเมยหรือกลับย่ำยีทำลาย อย่างหมดยางอาย พุทธศาสนิกชนชนิดนี้ นับเป็นภัยร้ายแรง ทั้งแก่พระศาสนาและบ้านเมืองโดยแท้

พระพุทธศาสนา มักถูกสาวกในพระศาสนาให้ร้าย ป้ายสีอยู่เสมอ เช่นยามได้รับความตกทุกข์ได้ยาก จึงมักนึกถึงพระศาสนา ด้วยการบนบานศาลกล่าว ครั้นไม่สำเร็จสมประสงค์ ก็ลงโทษพระรัตนตรัยว่าไม่ช่วยตนบ้างไม่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง ยามปกติ หรือมั่งมีศรีสุขมักลืมคุณพระรัตนตรัย พวกที่ไม่มีคุณธรรมของพระศาสนาประจำอยู่ในใจเช่นนี้ มักจะเป็นตัวโฆษณาให้เขาอื่นเห็น เป็นความเลวของพระศาสนา ตามมารยาทของพุทธสาวกที่เลวไปด้วย

ที่จริงพระศาสนาไม่ได้เลวทรามไปตามความประพฤติของ–บุคคล หรือไม่ได้เสื่อมทรามไปตามความทอดทิ้งของพุทธสาวก พระศาสนาคือหลักธรรมคำสอนยังอยู่คงที่ ส่วนที่เห็นเสื่อมเห็นเจริญนั้นคือความประพฤติของสาวกต่างหาก

อานิสงส์ที่ได้มาบูชารอยพระพุทธบาทวันนี้ นำให้หลานเกิดความ

คิดเห็นเป็นอานิสงส์ตามสติปัญญาเพียงเท่านี้เจ้าค่ะ"ข้าพเจ้าหยุดถ้อยคำเพียงนี้

"นับว่าไม่เลวเหมือนกัน แต่จงระวังอย่าให้เข้าทำนอง แม่ปูสอนลูกปูก็แล้วกัน" คุณลุงพูดเชิงชมเชยแล้วเอ่ยเรื่องต่อ " ที่เรามาปรารภสนทนากันนี้ก็ตามความรู้ความเห็น ลุงคิดว่าคงไม่ผิดในการที่ปฏิบัติตามอย่างพระพุทธ–คุณข้อมหากรุณาธิคุณ เท่ากับเป็นการแผ่น้ำใจรักออกติดต่อกับผู้อื่น จะเชื่อมน้ำใจรักใคร่เคารพนับถือต่อกันและกันตลอดกาลนาน สามารถกระชับความเป็นญาติมิตรให้เกิดญาติธรรมมิตรธรรมแก่กันยิ่งขึ้น

"แต่ลุงสังเกตเห็นผู้ที่มาเคารพสักการะรอยพระพุทธบาทนี้ ส่วนมากมักมาด้วยต้องการอ้อนวอนขอร้องให้อำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธบาท ดลบันดาลให้เขามั่งมีศรีสุข ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน หรือให้โรคที่กำลังเป็นอยู่พลันสูญสิ้น กลับมีร่างกายเรี่ยวแรงบริบูรณ์ตามเดิม เหล่านี้ ทำนองมาอ้อนวอนใช้สอยท่านให้ทำกิจตามปรารถนาของตน ผิดเชิงของพุทธสาวก ที่ยอมตนเป็นสาวกต้องอยู่ที่ประพฤติตัวตามแนวคำสอนเริ่มแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด จะมานับถือด้วยการอ้อนวอนใช้สอยตามปรารถนาของตนเช่นนี้ จึงไม่สมควรที่จะเรียกว่าเป็นพุทธศาสนิกชน คนที่นับถือคำสอนของพระพุทธเจ้า อันที่จริง ท่านก็มิได้บังคับขู่เข็ญให้เคารพนับถือ และเมื่อนับถือก็ต้องเชื่อถ้อยฟังคำ ห้ามทำตามข้อที่แนะนำพร่ำสอน เหมือนเคารพนับถือพ่อแม่ครูอาจารย์ ก็ต้องระวังประพฤติตัวไม่ละเมิดคำห้าม คอยระวังทำแต่ที่แนะนำ ทั้งต่อหน้าและลับหลังตลอดไปจึงจะเป็นลูกที่ดี

"พูดกันจนเพลิน ออกไปที่ตลาดหาอาหารรับประทานกันเถอะ"คุณลุงปรารภลงท้าย

ทุกคนเหมือนจะเตรียมตัวคอยรับทราบคำเตือนของคุณลุงอยู่แล้ว

พอทราบคำแนะนำ ต่างก็ยืนขึ้นบ่ายหน้าสู่มณฑปรอยพระพุทธบาท ยกมือประนมก้มศีรษะเป็นการกราบลา

เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว คุณป้าชวนข้าพเจ้าออกเดินเที่ยวดูของพื้นเมือง เพื่อซื้อหาเป็นของฝาก ครั้นกลับมาถึงพร้อมกัน เดินทางกลับ แวะเข้าชมพระพุทธฉาย พอให้เป็นการยืนยันว่า วิสัยของผู้บำเพ็ญคุณงามความดีไว้แก่ชาวโลกนั้น แม้เพียงเงาที่เชิงผาให้เห็นเป็นพระพุทธรูปยืนอุ้มบาตร ก็ยังมีบุคคลทั่วไปกราบไหว้สักการะตลอดกาลเนิ่นนาน จนถึงปัจจุบัน ตรงกันข้าม การกระทำความชั่วช้าสาหัส ถึงจะมีบุคคลปรารภถึงอยู่บ้าง ก็เท่ากับขุดกระดูกขึ้นมาบดทำลายเป็นการสาปแช่ง ดูหมิ่นถิ่นแคลน ทำลายเกียรติยศเกียรติคุณมิรู้วาย

ตอนกลับนี้ พี่ชาตรีทำหน้าที่ขับรถเรียบร้อยดีมากไม่ได้ยินเสียงคุณลุงเตือนจนตลอดทางถึงบ้าน.

00000000000000000

พิมพ์ที่ ร.พ. เอ็กซ์เพรส จำกัด 566/114-115 ซอยกิจพานิช ถนนพระราม 4 พระนคร

นายบัญชา กิจพานิช ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 81782-84664

อนุสรณ์ในการฌาปนกิจศพ

คุณบุญเชิด สุทัศนานนท์

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๐